
Oya Baydar
Yetim Kalacak Küçük Şeyler
can anlatı

OYA BAYDAR

YETİM KALACAK KÜÇÜK ŞEYLER

AN'LAR KİTABI

© 2014, Can Sanat Yayınları Ltd. Şti.
Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: Kasım 2014, İstanbul
Bu kitabın 1. baskısı 10000 adet yapılmıştır.

Yayına hazırlayan: Faruk Duman

Düzelti: Aylin Samancı, Ebru Aydın
Mizanpaj: Bahar Kuru Yerek

Kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Tasarım (www.lom.com.tr)

Kapak baskı: Azra Matbaası
Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi D Blok 3. Kat No: 3-2
Topkapı-Zeytinburnu, İstanbul
Sertifika No: 27857

İç baskı ve cilt: Ayhan Matbaası
Mahmutbey Mah. Devekaldırımı Cad. Gelincik Sokak No: 6 Kat: 3
Güven İş Merkezi, Bağcılar, İstanbul
Sertifika No: 22749

ISBN 978-975-07-2411-4

CAN SANAT YAYINLARI
YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.
Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul
Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33
www.canyayinlari.com
yayinevi@canyayinlari.com
Sertifika No: 10758

OYA BAYDAR

YETİM KALACAK KÜÇÜK ŞEYLER

AN'LAR KİTABI

ANLATI

can

Oya Baydar'ın Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Elveda Alyoşa, 1991
Kedi Mektupları, 1992
Hiçbiryer'e Dönüş, 1998
Sıcak Külleri Kaldı, 2000
Erguvan Kapısı, 2004
Kayıp Söz, 2007
Çöplüğün Generali, 2009
Bir Dönem İki Kadın (Melek Ulagay'la beraber), 2011
O Muhteşem Hayatınız, 2012

OYA BAYDAR, 1940'ta İstanbul'da doğdu. Notre Dame de Sion Fransız Kız Lisesi'nin son sınıfında yazdığı *Allah Çocukları Unuttu* adlı gençlik romanı nedeniyle neredeyse okuldan atılıyordu. 1964'te İÜ Sosyoloji Böiümü'nü bitirdi. Aynı yıl bu bölüme asistan olarak girdi. "Türkiye'de İşçi Sınıfının Doğuşu" konulu doktora tezinin Üniversite Profesörler Kurulu tarafından iki kez reddedilmesi üzerine öğrenciler olayı protesto için rektörlüğü işgal ettiler. Bu olay ilk üniversite işgali eylemi oldu. Daha sonra Ankara Hacettepe Üniversitesi'ne sosyoloji asistanı olarak girdi. 1971'deki 12 Mart askerî müdahalesi sırasında, TİP ve TÖS üyesi olarak sosyalist kimliği nedeniyle tutuklandı ve üniversiteden ayrıldı. *Yeni Ortam*, *Politika* gazetelerinde köşe yazarlığı yaptı. 12 Eylül sırasında yurtdışına çıktı. 1992'ye kadar 12 yıl Almanya'da sürgünde kaldı. Burada, sosyalist sistemin çöküş sürecini yakından yaşadı. 1991'de yazdığı *Elveda Alyoşa* adlı öykü kitabıyla Sait Faik Hikâye Armağanı'nı, 1993 yılında da *Kedi Mektupları* adlı romanıyla Yunus Nadi Roman Ödülü'nü aldı. Türkiye'ye dönüşünde Tarih Vakfı ve Kültür Bakanlığı'nın ortak yayını olan İstanbul Ansiklopedisi'nde redaktör ve Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi'nde genel yayın yönetmeni olarak çalıştı. *Hiçbiryer'e Dönüş* adlı romanı 1998'de, *Sıcak Külleri Kaldı* 2000'de yayımlandı. Bu romanıyla 2001 yılı Orhan Kemal Roman Armağanı'nı, *Erguvan Kapısı*'yla da 2004 Cevdet Kudret Edebiyat Ödülü'nü aldı. *Kayıp Söz* 2007'de, Melek Ulagay'la ortak imza koydukları *Bir Dönem İki Kadın* 2011'de, *O Muhteşem Hayatınız* 2012'de yayımlandı.

www.oyabaydar.com

Biyografiler kişinin yaşadıklarını anlatır; insan hep eksik kalır. Otobiyografiler mâsumca yalan söyler; çünkü insan en çok kendini sever.

Yaşadıklarımız değil, yaşadıklarımızın anlık duygusudur gerçek "ben". Ânın duygusunda yalan, riya, çarpıtma yoktur: Sevinçtir, kederdir, coşkudur, tutkudur, korkudur, utançtır, kindir, ihanettir, intikamdır; zaferin sarhoşluğu, yenilginin ezikliği, hazzın doyumu, yitirmenin pişmanlığıdır. Ömür boyu yaşanan, biriktirilen yüzbinlerce, milyonlarca ânın toplamıdır insan.

O anların duygusunu kişinin kendinden başka kimse bilemez. Anlar kişinin mahremidir, riya bilmez bir aynanın karşısında çırılçıplak kendisidir. Kişi göçüp giderken o küçük şeyler de hiçliğe karışır, yitip gider.

Gün gelip vaktin daraldığını hissettiğinizde anlarınız yok olmasın, bilinmez boşluğun bir yerlerinde yaşasın istersiniz. Sizi siz yapan o küçük şeyler yetim kalmasın diye oturup yazmaya başlarsınız.

Yazmak, insanın var olma çırpınışından başka nedir ki zaten!

Oya Baydar
Ekim 2014

Pıt pıt...pıtırt...pıt pıt pıt... İncecikten bir miiii... Uykulu kirpiklerde belli belirsiz bir titreşim, pati seslerinin halıda kadifeleşip kaybolması, uyku çökmüş odanın yarı aydınlığında bir an, kısacık bir an simsiyah dalgalanan bir korsan gemisi bayrağı, süzülüp kaybolan siyah saten bir kurdele...

Şafak gezintisinden döndüğünde içeri girebilsin diye aralık bıraktığım pencereden odaya atlayan zifirî gölge, çalıbülbülünün ötüşü, manolyanın baygın kokusu, ipeksi bıyıklarında titreşen çiğ taneleri, cisimsiz bedensiz dingin bir yumuşaklık, alacakaranlıkta yatağa süzülüp aramıza giren sıcacık, kapkara mutluluk.

Uykuyla uyanıklık arasında gülümsüyorsun. Sağ elin sabah serinliğini yatağa taşıyan yumuşacık, ipeksi kürke uzanıyor. Saniye sürmeyen, belli belirsiz bir okşayış, kedice bir teşekkür mırıltısı, yorgana gömülen mahmur bir kedi gülümsemesi, birbirine karışan uykular, parmaklarımın ucunda minicik yüreğin telaşlı, hızlı atışı.

Gözlerimi açmıyorum. Görmeye ihtiyacım yok. Adam ve kedi, sen ve sen, oradasınız. Size parmaklarımın değil duygularımın ucuyla dokunuyorum.

Pıt...pıtırt... pıt pıt pıt... Çalıbülbülü dem çekiyor, gün ağarmıştır artık, sabahtır. Manolyaların kokusu taze ot kokusuna karışıp odaya doluyor.

İncecik, kısacık bir mii, sevgi mırıltısı.

Yaz kış her sabah, her sabah, her sabah; hep aynı, hep aynı, hep aynı... yaşanan günlerin bütün sabahları, hep aynı... Alışkanlığın kanıksanmış gri huzuru.

Sonsuz tekrardan boğuluyorum. Bir başka oda, bir başka yatak, bir başka adam, bir başka kedi, bir başka hayat...

Manolyanın koyu yeşil yaprakları birer birer aydınlanıyor. Arı kuşlarının alçakgönüllü cikcikleri çalıbülbülünün demine karışıyor. Başka bir ağaç, başka bir koku, başka bir ses. Alışkanlıklardan boğuluyorum, alışkanlıkları yitirmekten korkuyorum. Odadan, yataktan, kediden, adamdan boğuluyorum; odayı, yatağı, kediyi, adamı yitirmekten korkuyorum.

Pıt... pıtırt...pıt pıt pıt... Kedi açık pencereden odaya atlıyor, usulca yatağa sokuluyor, ıslak burnunu boynuma gömüyor, mutlu oluyorum.

Benden başka kimsenin duymayacağı, bilmeyeceği, hatırlamayacağı o belli belirsiz miiii sesi; gündelik yaşamın tek bir âna sığdırılmış özeti. Çekip gittiğimde benimle birlikte gidecek, hiç yaşanmamış olacak, yetim kalacak milyonlarca andan biri. Zamana karışıp unutulacak bir kedi gölgesi, kedimsi bir mutluluk, kadınca bir boğuntu...

Baba köşeye serilmiş yer yatağında kıpırtısız yatıyor. Dışarıda kar, tipi, fırtına. Çoktan sönmüş odun sobasının ısıtamadığı oda yonga yanığı, kolonya, ilaç, sucuk kokuyor. Sobada ızgara sucuk, küçük kızın hasta nöbeti rüşveti. Hiçbir zaman doyasıya yenilemeyen sucuk payı bu defa biraz daha fazla.

Pencerenin tahta kepengi kilidinden kurtulmuş, sert rüzgârla biteviye çarpıp duruyor. Küçük kızın gözleri ağırlaşmış, içi geçti geçecek. Yarın okul tatil, bütün gün uyursun, demişti anne yatmaya giderken. O kadar perişan görünüyordu ki, içi burkulmuştu. Yarın okul tatil ama ben şimdi uyumak istiyorum, diyememişti.

Tahta panjur bu defa balyoz gibi vuruyor pencereye, cam titreşiyor, gürültü odanın içine doluyor. Kız, babanın yatakta debelendiğini görüyor. Adam doğrulmaya çalışıyor, beceremiyor; belden aşağısı felçli. Birşeyler söylüyor, anlaşılmıyor. Ne istediğini anlama umuduyla yatağa yaklaşıyor. "Canım kızım," diyor adam ya da babanın öyle dediğini sanıyor, eski güzel günlerde hep, canım kızım, derdi ona. Tek sevdiği ben miydim? Anne alıngan bir sesle tekrarlardı bunu: "Tek sevdiği insan sensin."

Alnı akıtmalı doru atının üstünde üniformasını kuşanmış doludizgin giden baba: "Gel, korkma, birlikte sürelim atı.Gelecek bahara bir tay alacağım sana. Benim

kızım ufka at koşturan hür bir süvari olacak." Böyle mi derdi gerçekten ya da böyle mi hatırlıyor şimdi?

Adam dirseklerinin üstünde doğrulmaya çalışıyor. Elini babanın alnına koyuyor, uzamış sakallarını okşuyor, parmaklarıyla kurumuş dudaklarına dokunuyor: Bir şey mi istedin babacık, su getireyim mi?

Babanın çakmak çakmak gözlerinde puslu bir nem. Keder mi? Hayır bambaşka bir şey: kıstırılmış bir hayvanın çaresizliği.

Karlı bir gecede, yolda bulduğu kedi yavrusunu kaputunun içine, göğsüne saklayıp eve getiren baba. "Annen görmeden odana götür, biraz süt ver, ben onu razı ederim," diyen suç ortağı.

Yarı donmuş minicik bedenini göğsünde ısıtırken kediciğin gözlerinde babanın gözlerindeki ıslak keder mi vardı, yoksa şimdi mi yakıştırıyor.

Sözcükler adamın ağzında yuvarlanıyor, tekrarlanıyor, zar zor şekilleniyor: "Ta...tabanca...tabanca...getir!"

"Babanın beylik tabancası." Bu sözü hatırlıyor. Ortada durmasın, bir kaza olmasın diye annenin sakladığı silah. Tabanca ne işe yarar baba? Öldürmeye yarar. Sen kimi öldürüyorsun? Ben kimseyi öldürmüyorum. Neden taşıyorsun o zaman? Komutanlar taşımak zorunda. O zaman komutan olma baba.

Adam son bir gayretle hafifçe doğruluyor. "Tabanca... canım kızım... orada... tabanca... getir... tabanca..."

Tahta panjur pencereye çarpıyor. Kurşun sesi... "Ö-öl-l-dür!" diye kekeliyor baba ve sonra çığlık gibi: "Beni kurtar!" Bu defa sözleri tane tane, apaçık anlaşılıyor.

Çocuk sokak kapısını açıp çıplak ayaklarıyla karlara çıkıyor, ahşap panjurun kanadını mandala sıkıştırmaya çalışıyor. Parmakları, soğuk metale yapışıyor. Kan izleri...

Karın üstünde kan izleri var mıydı gerçekten? Babamı öldürememenin acısını içimde duyduğum; öldüremediğim için sevgimden kuşkuya düştüğüm an.

Mevsimlerden yaz; aylardan temmuz, yıllardan eskilerde kalmış, unutulmuş bir yıl. Yazları kalabalık, kışları ıssız bir banliyö istasyonu.

Vagonun havası bunaltıcı. Yarı açık pencereden tozlu sıcak bir hava doluyor içeri. Öğle saati; plajcılar dönüşe geçmedi henüz, tren tenha.

Banliyö katarının ikinci mevki kompartımanında o ikisi tam karşımda oturuyor.

Az önce kulaç attığım suların serinliği yavaş yavaş terk ediyor bedenimi, tuz ve deniz kokusu, kompartımana sinmiş ter kokusuna karışıyor. Güneş gözlüğüm, deniz kabuklarından kolyem, elimde kitabım, incecik bürümcük şeffaf bluzum, uçuşan eteğim.Ve güneş yanığı göğsüm, omuzlarım, çıplak kollarım, bacaklarım...

Karşımda oturuyorlar; serâpa öteki, yabancı, iğreti, tedirgin, suskun, alabildiğine yoksul, yorgun, sıska, upuzun... ve sarı; açlık sarısı, hastalık sarısı, hüzün sarısı, göçmen sarısı.

Baba oğul, kompartımanın yapışkan sıcağında birbirlerine sokulmuşlar: kendilerini görünmez kılmak istercesine, bir bedende tek olup güç kazanmak istercesine, yalnızlıklarını, yabancılıklarını birbirlerinde gidermek istercesine.

Varlığımın farkındalar mı? Başları önde, gözleri yerde, ürkek ve mahcup durmayı kader bellemiş olanlardan, karşısındakinin gözlerinin içine bakamayanlardan onlar. Camdan dışarı bakıyorlar. Uzaklara dalmışlar.

Oğlan on üç-on dört yaşlarında; bedeni delikanlı, yüzü çocuk. Babanın yaşı yok, hiç olmamış sanki ya da bin yaşında. Nereye gidiyorlar, nereden dönüyorlar? Hiçbir yer'e gider gibiler, Hiçbir yer'den döner gibiler.

Israrla gözlerini arıyorum, bakışlarımın gölgesini yüzlerinde hissetsinler, dönüp baksınlar istiyorum tacizci bir merakla. Çocuğun, terden yer yer vücuduna yapışmış beyaz naylon gömleği, paçaları eprimiş siyah pantolonu; babanın kırmızı mavi kareli mintanı, pantolonun yıpranmış kemerine sokulmuş sigara paketi.

Çocuğun elinde tuttuğu dişlenmiş simit parçasına takılmasaydı gözüm, sağ bileğine çizdiği saati fark etmeyecektim. Mavi tükenmezkalemle, özenle çizilmiş bir kol saati: yuvarlak kadranın içinde akrep, yelkovan, saati gösteren rakamlar, saat kayışı; her şey yerli yerinde, usta işi, gerçek. Yakıcı arzunun, erişilmez özlemin, yokluğun, yoksunluğun nesnesi: kol saati.

Gözümü çocuğun bileğinden ayıramıyorum. Saatin tik takları mı şakaklarımda atan yoksa kalbim mi? Saat hangi sonsuz zamana kurulmuş, kaçı gösteriyor? Yelkovanın ve akrebin ezelî, ebedî hareketsizliğinin ölü noktası neresi? Görmek için hafifçe öne eğiliyorum. Beni ilk o zaman fark ediyor, sol eliyle bileğini kavrıyor, saat resmini –ya da resim saatini– ince, kemikli parmaklarıyla saklamaya çalışıyor. Göz göze geliyoruz, ikimiz de tarifsiz utanıyoruz. Ben görmemem gereken şeyi: olmayan saat özlemini görmüş olduğum için, o yoksunluğun kuyusunda sakladığı kol saati özlemi suçüstü yakalandığı için.

Var-yok saatin utancını sessizce paylaşıyoruz.

Gözlerimi kapatıyorum. Islak, ılık bir duygu gözle-

rimde buğu, ağzımda tuz tadı oluyor. Babamdan hâtıra saatim –kahverengi deri kayışlı, zarif, değerli bir Omega– bileğimde kızıl kor bir kelepçe, göğsümün orta yerinde, kıvrıla kıvrıla tırmanan soğuk bir yılan şimdi.

Baba camdan dışarı bakmayı sürdürüyor. Ağaçlar, yollar, evler, insanlar geçiyor tren boyunca, tren hızında. Delikanlılığın eşiğindeki çocuk, yüzünü cama dönüyor. Baba oğulun profilleri üst üste biniyor. Evler, ağaçlar, yollar, insanlar sessizce geçip gidiyor solgun yüzlerinden. Çocuğun sol eli, sağ bileğine tükenmezle çizdiği saatin üstünde. İşaretparmağıyla bileğini ovuşturuyor, saat resmini silmek, kazımak, kurtulmak istiyor.

O anda baba yadigârı saatim bileğime de, yüreğime de ağır geliyor. Tren ara istasyona yaklaşıyor. Saatin kayışını çözüyorum. Önce kucağıma, sonra yer yer çakıyla, bıçakla kesilmiş kirli meşin koltuk döşemesine kayıyor saat. Vagonda baba, oğul, bir de benden başka kimse yok.

Tren istasyona girerken sessizce kalkıyorum yerimden. Perona aceleyle atlıyorum, vagondan yana bakmadan koşar adım uzaklaşıyorum.

Ben bu istasyonda inmeyecektim aslında...

Karşıda birbiri ardına uzanan yumuşacık, çıplak tepeler batmaya hazırlanan güneşin kızıl sarı renginde. "Buralarda güneş erken batar." Tepelerin ardında, ta uzakta mor dağlar. "Biz dağlara çevirirız yüzümüzü, dağlara bakarız."

Boynu bükük, iğreti bir bayram hazırlığı sürüyor sarı toz rengine bulanmış toprak zeminli, taşlı çorak meydanda. Efendilerin çağrılıp da gelmediği, sahiplerin köle çocuklarını yalnız bıraktığı, bilinmeyen bir dilde türkülerin ürkekçe söylendiği, devletin halklar dersinde sınıfta kaldığı bir 23 Nisan.

Doğunun da doğusundaki bu yer: kurşun delikli ev duvarlarıdır, yıkık damlar, barakalar, hâkinin hâkimiyeti, kocaman kara gözlü çocukların mahrumiyetidir. Yeşil gözlü siyah saçlı, ince uzun filinta kadınların üç eteklerinin arasına gizledikleri sarı-kırmızı-yeşil isyandır. Öfkelerini, sitemlerini, isyanlarını dağlara taşıyan çocuklardır. Dağlarda yitip giden kızların, oğulların yüreklerdeki mezarları, evlerdeki acılarıdır. Ufuktaki çıplak tepelere bakarken bunları henüz bilmiyorum; gördükçe, duydukça, yürek gözüyle bakıp sevdikçe öğreneceğim.

Davetlilere, misafirlere ayrılmış öndeki tahta sıralar boş. Tören başladı başlayacak. Marşlar okuyacak, şarkılar

söyleyecek çocuklar mahzun kalmasın diye, arkaya birikmiş halk ön tarafa oturtuluyor. Ürkekçe ilişiyorlar tahta sıralara. Kadınların eteklerinde göz alıcı bir renk cümbüşü: kırmızı güller, pembe güller, sarı, mor, turuncu güller, cennet kuşları. Burada, bu çorak toprakta ne yoksa hepsi, hayallerinde, özlemlerinde ne varsa hepsi...

Ön sırada, belediye başkanının buyur ettiği yerde sessizce oturuyorum. Rengârenk kır çiçekleri arasında, yerini yadırgayan dikenli bir kaktüs kadar yalnızım. Önümde, çiçekli muşamba örtülü bir sehpa, üstünde bir sürahi su, iki bardak, bir de yapma çiçekler: sarı-kırmızı-yeşil. İki yanıma iki oğlan çocuk oturuyor, belediye başkanı göndermiş, misafiri yalnız bırakmamak gerek. "Sizin bayramınız bugün," diyorum konuşmuş olmak için. "He bayramdır ama bizim bayramımız değil." "Sizin bayramınız ne zaman?" "Newroz'dur, geçmiştir, yasaktır."

Küçük bir kız çocuğu yaklaşıyor yanıma. Elinde solgun, çelimsiz sarı papatyalar bir de yaprakları buruşmuş, boynu bükük bir gelincik: kızıl. Çiçekleri bana uzatıyor. Neden ağlamak geliyor içimden? Çiçekler yüzünden mi, çocuğun gözlerine yansıyan dilsizliğinden mi, Yabancı'ya duyduğu katıksız riyasız suskun sevgisinden mi?

"Teşekkür ederim," diyorum. "O daha okula gitmiyor, Türkçe bilmez," diyor yanımda oturan oğlan çocuğu. "Ne demeliyim?" "*Spas dikim* dersen anlar." Çiçekleri alırken minik elini okşuyorum, papatyaları göğsüme, iki mememin arasına sıkıştırıyorum. "*Spas dikim* küçüğüm!"

Küçük kız hoplaya zıplaya uzaklaşıyor.

Tören başlamış, meydan sarı-kırmızı-yeşil dalgalanıyor. Ufka bakıyorum. Karşıda sıra sıra, yumuşacık uzanan çıplak kızıl tepeler, ardlarında sarp kayalık mor dağlar. "Ne güzel tepeler ama neden bu kadar çıplak?" diyorum. Yanımda oturan oğlan çocuğu cahilliğime şaşarak sanki acıyarak bakıyor yüzüme: "Onlar yakılan daglarımızdır bizim."

Çocuğun sesi dağlara, kayalara çarpıp yankılanıyor, büyüyor büyüyor, dalga dalga meydana dönüyor: Onlar, yakılan daglarımızdır bizim! Onlar yakılan daglarımızdır bizim! Onlar yakılan daglarınızdır bizim!

O anda, dağların yumuşak "ğ"leri kurşun ağırlığında "g"ler olup yüreğime saplanıyor. Abim, o daglarda benim, diyor çocuk fısıltıyla, sır verircesine.

Şimdi göz pınarlarımda biriken yaşların, boğazıma tıkanan yumrunun nedenini biliyorum. Çıplak tepeleri böylesine güzel kılanın ne olduğunu anlıyorum. "Çöl, bir yerinde bir kuyu gizlediği için güzeldir," der Küçük Prens. İkimiz de ufuktaki dağlara bakıyoruz.

Bayıra yaslanmış küçük evin önünde göz alabildiğine buğday tarlaları, ta uzakta, ufukta göğün mavisine kavuşuyor. Orası dünyanın sonu, dipsiz boşluğa açılan uçurum. Tarlaların bitip ufkun başladığı yere kadar gidebilse, başaklarla çizilmiş ufuk çizgisini göğüsleyebilse, dünyanın sonuna varacak.

Taze yeşil başak denizi kuzeyden kopup gelen bahar rüzgârıyla dalgalanıyor. Dalgalar kabarıp körpe başaklar birbiri üstüne yığıldıkça masal denizinin yanardöner yeşili koyulaşıyor. Elleri dünya kadar büyük bir dev okşuyor tarlaları, durmadan okşuyor. Okşadıkça yeşil yeşil hâreleniyor yeryüzü.

Tek katlı kulübemsi evin önünde, böğürtlen çalılarının altında, köpeğiyle oynuyor: sarı sıska bir enik, adı Çomar. Gözü karşıki tarlalarda ama yolu aşıp başak denizine kavuşmasına izin yok. "Yılan çıyan vardır, oranı buranı çizdirirsin, kanar, giysilerin de kirlenir." Köpekle oynamasına da izin yok aslında. "Kuduz muduz olabilir, mikrop kapar hastalanırsın."

Başak denizinin kabaran dalgaları şarkı söylüyor, sadece köpeklerle çocukların bir de tarlafareleriyle uçuçböceklerinin duyabileceği davetkâr bir müzik... Böğürtlenlerin altında, sarı gözlü papatyaların arasında duyuyor o

şarkıyı. Köpek, minik kulaklarını dikip havayı kokluyor. O da duymuş olmalı. Evden yana göz atıyor. Kapılar, pencereler kapalı, kimse ilgilenmiyor onunla. "İyi kızdır, söz dinler, evin önünden ayrılmayacaksın, deyince ayrılmaz."

Doğrulup ufka bakıyor; usul usul dalgalanan, yeşil yeşil hârelenen denizi görüyor. Denizin çağrısına uyuyor. Bayır aşağı koşuyor, Çomar arkasında. Kendini başakların arasına attığında aslında bayırdaki eve değil oraya ait olduğunu hissediyor. Koşuyor, koşuyor boyu beraber buğday başaklarının arasında. Hâlâ bir şey eksik, içinde hâlâ kötü bir duygu: tam olamama, bir olamama duygusu. O, denize kavuşmak değil su olmak istiyor, tarlalarda dolaşmak değil başak olmak istiyor.

Henüz olgunlaşmamış, sararmamış taze buğday başlarını avuç avuç ağzına dolduruyor, yeşil taneleri çiğnemeden yutuyor. İçi dışı buğday olsun, başak olsun, yeşil olsun istiyor. Yeşil döşeğe uzanıyor, masmavi gökyüzünü ipek bir yorgan gibi çekiyor üstüne.

Ateşler içinde yarı baygın yatarken annesinin sesini duyuyor: "Bu çocuk beni korkutuyor, normal değil. Hayvan gibi ot yemiş, midesi bozulur tabii. Ne yapacağımı bilemiyorum doktor." Sonra daha kötüsü: "O köpeğin icabına da yarın baktıracağım." "İcabına bakma"nın anlamını bilmiyor ama kötü bir şey olduğunu seziyor.

Bağıramayacak kadar mecâlsiz. Yeşil yeşil kusuyor. "Köpeğin kabahati yok, icabına bakmayın!" diye feryad ettiği çaresizlik ânı...

İki ızbandut adam iki kolundan tutmuş sürüklüyor. Gözleri bağlı, zaman zaman ayaklarının yerden kesilmesinden, adamların dengesinin bozulmasından anlıyor; merdiven iniyorlar. Serin ama ağır bir hava vuruyor yüzüne, şimdi uzun bir koridorda olmalılar. Adamlar kollarını bırakmış arkasından itiyorlar. Önce uzaktan çığlıklar, iniltiler duyuyor. Sonra çığlıklar yakınlaşıyor.

Kapana kısılmış fare kadar çaresiz, korkuyor. Olacaklardan değil, kendi korkusundan korkuyor; yarı çıplak, örselenmiş halinden değil korktuğundan utanıyor. Bu korkuyla nasıl direnebilirim, kendime ihanet etmeden nasıl dayanabilirim?

Sırtından iterek bir demir kapıdan içeri tıkıyorlar, gözlerindeki kalın siyah bağı çözüyorlar. Önce karanlık, körlük hissi sonra gözleri yarı aydınlığa yavaş yavaş alışıyor. Duvarları taş, sadece yukarıdaki demir parmaklıklı mazgal deliğinden ışık alan genişçe bir hücrenin ortasında dikilmiş duruyor şimdi. Duvarlara belli bir düzende asılmış tuhaf aletler. O kadar çok duymuş, dinlemiş, okumuş ki hemen anlıyor: işkence aletleri. Kullanmazlar, sadece korkutmak için, direnci kırmak, çökertmek için. Böyle düşünmek istiyor, böyle olsun istiyor. Karşıda, işkence odasının demir kapısının yanında bir tahta masa,

üstünde eski siyah bir daktilo. Masanın başındaki adamı o zaman görüyor. Gördüğüne hayret ediyor çünkü adam sanki yok gibi, sanki şeffaf cansız bir manken, görünmez bir kukla. Veremli sıskalığında, sapsarı benizli, yaşlı, bezgin, sivil giysili. Odanın ortasındaki hırpalanmış kadına değil masaya dikmiş gözlerini, sadece kendisinin gördüğü bir şeye bakıyor.

Demir kapı yeniden açılıyor. Adam başını kaldırmıyor. Biri sivil, biri subay giysili iki kişi giriyor içeri. Yüzünde şaklayan tokat, böğrüne inen yumruk. Sendeliyor, yere düşüyor. Sendelediği, düştüğü için kızıyor kendine. Dik durmalıyım, dimdik durmalıyım. Güçlükle doğruluyor, başını yukarı kaldırıyor, burnu havada. Kendine dışarıdan bakmaya çalışıyor. Komik miyim yoksa! Çizgi filmde canavarlara esir düşmüş bir tavşan ya da bir kedi olarak görüyor kendini. Umutsuz, çaresiz durumda ama teslim olmayan, diklenmeye çalışan bir tavşan ya da kedi.

"Biz de dosyana bakıp seni bir halt sanmıştık, Karamürsel sepeti gibi karıymışsın," diyor sivil. "Şimdi her şeyi anlat bakalım, yoksa..." Her şey ne? Anlatacak bir şeyi yok ki! Her şey yazdıklarımda. Bir de toplantı konuşmaları var. Hepsini izledi ajanlarınız, hafiyeleriniz, neler söylediğimi benden iyi biliyorsunuz.

Duvardan indirilen, sedyeye benzer aletin metal şıngırtısı, bir deste uzunlu kısalı kayış, çevirme kollu, manyetoya benzer tuhaf bir kutu. Ucunda yuvarlak plastikler olan beyaz kablolar. "Şimdi göreceğiz hepsini biliyor muyuz? Hâlâ şansın var anlatmak için."

Masanın kenarına, daktilonun önüne büzülmüş, küçülüp iyice görünmez olmuş yok adamın titreyen sesini duyuyor. "Anlat kızım, anlat çocuğum." Gerçekten konuştu mu yoksa bana mı öyle geldi. Adam yalvarıyor, bir kere daha yaşamak istemiyor yaşadıklarını, bir kere daha görmek istemiyor gördüklerini. Adam iyi polisi oynamıyor, adamın içi acıyor, dayanamıyor olanlara, olacaklara.

Elektrik işkencesiydi en korktuğu. Orwell'in *1984* romanında herkese en çok korktuğu şeyle işkence yapıldığını hatırlıyor. O romanda başkaldıran kahramanın en çok korktuğu şey faredir, fareyle teslim alırlar onu. Ben fareden korkmam, hele fındıkfarelerini pek severim. Elektrikten korktuğumu nereden biliyorlar? Kime söylemiştim bunu?

"Konuş kızım, yalvarırım konuş," diye fısıldıyor yok adam. "Bir şey anlatamam, bilmiyorum," diyor sedye gibi şeye el ayak bileklerinden kayışlarla bağlarlarken."

O anda kendini pırıl pırıl çakıltaşlarını usul usul yalayan bir denizin kıyısında buluyor. Ben o denize doğru yürümüştüm çakıllara basa basa. Neresiydi? Gövdeleri sevişen ateşli âşıklar gibi birbirine sarılmış yaşlı zeytin ağaçları ve gelincikler vardı çakıllı sahil şeridi boyunca. Bütün bedenini dolanan tarifsiz acı, hayır acı değil bir alev şeridi. "Anlatacak bir şeyim yok, gerçekten yok!" Bu çığlık benim çığlığım mı? Anlatacak şeyim olsaydı bülbül kesilirdim. Hayır direnirdim, hayır, ihanet ederdim, hayır... bilmiyorum.

Deniz ıslak çakılları okşayarak bir gelip bir gidiyor. Suların her çekilişinde çakıltaşları prizmanın bütün renkleriyle parlıyor. Çakıllara basa basa denizin derinliklerine yürüyor. Mavi, serin sulara karıştığı o mutluluk anı: acıları yendiği an.

Çin'in ortasında, Sarı Nehir civarında, turistik bölgelere uzanan yolun kenarında pis, yoksul, dökük bir mola yeri. İhtiyaç molası, isteyen inebilir, demişti Çinli rehberimiz güç anlaşılır bir İngilizceyle. Turist otobüsünün güzel kokulu klima serinliğinden sonra açık havaya çıkar çıkmaz yüzüme çarpan çürümüş çöp, hayvan ölüsü, lağım kokusu yapış yapış sıcağa karışıyor.

Karşıda, derme çatma kulübelerin önünde duran çöp konteynerine yöneliyorum. Muz kabuklarıyla bir kenarı kemirilmiş kötü bayat çöreği, kullanılmış kâğıt mendillerle yarı içilmiş meyve suyu kutularını çöp tenekesine atmak üzereyken bir el elime yapışıyor; irkiliyorum. Kedi köpek değil, insan eli. Bir deri bir kemik, buz gibi soğuk; korku filminde sessizce yaklaşıp kurbanına dokunan iskeletin ürpertici teması.

Yırtık pırtık, rengi solmuş, eprimiş mavi tulum, dik yakalı mavi ceket içinde kaybolmuş, küçücük, kupkuru bir yaratık. Gençliğimizin devrim simgesi şanlı Mao üniforması mı, devrimin cesedini saran kefen mi üstündeki? Buruş buruş, kirli sarı yüzünde feri sönmüş iki çekik çizgi: gözleri. Yüz yaşında mı, bin yaşında mı? Kadın mı, erkek mi? Seyrelmiş uzun saçlarına bakılırsa yaşlı bir kadın olmalı. Devrimi yaşamış mı, inanmış mı, katılmış mı,

yoksa başka bir dünyadan mı gelmiş? Ya da tarih, devrim, zafer, çöküş, teslimiyet yanıbaşımızda akıp giden Sarı Nehir gibi akıp geçmiş mi üzerinden?

Bileğimden yakalamış halinden umulmadık bir güçle sıkıyor. Birşeyler söylüyor Çince, ne istediğini anlayamıyorum, para istiyor sanıyorum. Kurtulmak için sol elimle para arıyorum ceplerimde. Hayır, dercesine başını iki yana sallıyor, anlayışsızlığıma öfkeleniyor.

O anda anlıyorum: Elimdeki çöplerde, muz kabuklarında, bayat çörek parçalarında gözü. Çöp konteynerinde yiyecek birşeyler bulabilmek için eşelenmeden, çöpleri karıştırmadan sahip olmak istiyor elimdeki artıklara. Başımı sallıyorum, avucumu açıyorum, buruş buruş yüzünden geçen belli belirsiz aydınlığı, çekik çizgi gözlerinin bir an, kısacık bir an ışıldar gibi olduğunu görüyorum.

Otobüse koşuyorum altmış yıllık Çin tarihinin yollarından. Kaç milyon, kaç yüz milyon insan ölmüştü emeğin kutsanacağı, kimsenin aç kalmayacağı, halkların mutlu, müreffeh, özgür ve eşit yaşayacağı yeni bir dünya yaratmak için? Kaç yüz milyon insan acı çekmiş, telef edilmişti bilinmeyen bir devrim, gelmeyecek bir gelecek uğruna?

Turist otobüsünün içi serin, güzel kokulu, güvenli. Çinli rehberimizin blucini Lewis marka, elinde Coca Cola şişesiyle otobüsün kapısında durmuş turistleri içeri çağırıyor. Mao üniformasını hiç giymemiş, büyük açlıklar yaşamamış, ne yüz çiçeğin açıp yüz fikrin gelişmesinin ne Kültür Devrimi çılgınlığının ne de kapitalizmin saldırısının farkında olan yeni kuşaktan genç bir adam.

Mavi tulumlu Mao üniformalı hayalet kadının muz kabuklarıyla kurabiye artıklarını ağzına atıp çiğnediğini görüyorum oturduğum yerden. Otobüsün içi paramparça olmuş devrim hayallerinin, yakıp yıkılmış ütopyanın

yanık kokularının, üç kuşağın enkazının ortasında bir sığınak, bir vaha.

Ben hiç Maocu olmamıştım, peki şimdi neden ağlıyorum?

Vedalaşıyoruz; kucaklaşmadan, öpüşmeden. Birbirimize dokunamıyoruz. Yakınlaşmanın acımasından korkuyoruz. "Merak etme, her şey iyi olacak," diyor. "Merak etmiyorum, iyi olacak biliyorum," diyorum. Yüreğim, boğazımda kara bir tokaç, gözlerimde bir damla yaş yok. Kendimi tanırım, bu kötü işte.

Yolun ortasında dikilip durmuş arkasından bakıyorum. İskeleye doğru hantal adımlarla ağır ağır yürüyor. Arkasında sırt çantası, başı öne eğik, ufka değil yere bakıyor: Mağlup bir ordunun yenik askeri.

Hoşça kal, derken sesindeki sıradanlık, aldırmazlık yalanı. Bıçak sırtından düşmesinden sadece birkaç saat önce, telefonda, "İşler yolunda mı, nasılsın?" sorusuna cevap verirkenki yapay tını: "İyiyim, ben çok iyiyim. Çok çok iyiyim ben!"

İyi misin gerçekten küçük oğlum?

O anda, uzak bir zamanda, uzak bir yerde, uzak ve yabancı bir ırmak kıyısındaki kum havuzunda yapayalnız oynayan çelimsiz küçük bir çocuk elinde kovasıyla doğruluyor, etrafına bakıyor kaygıyla. Öyle yalnız, öyle cılız, öyle savunmasız ve öyle çocukça, budalaca mutlu ki içim kıyılıyor. Şu vahşi dünyaya, şu acımasız hayata karşı nasıl koruyabilirim onu? Gücüm, yüreğim, zamanım yeter mi?

El sallıyorum yıllar öncesinden gelen çocuğa. Görüyor, yüzündeki kaygı sisi dağılıyor. Gelecek günlerin yenilgilerinden habersiz mutlulukla, güvenle, apaydınlık gülümsüyor kum havuzunun ortasında. Kısa pantolonlu gemici elbisesi kumlara bulanmış. Memnun, mutlu, güleç. Sorsam: iyi, çok iyi, çok çok iyi...

Kum havuzunun ortasında dikilmiş beceriksizce el sallarken içimdeki ezikliğin bir kehanet olduğunu o anda bilmiyorum; öğreneceğim.

Yerimden kalkıp çocuğa koşuyorum, kumların üstüne diz çöküp göğsüme bastırıyorum. "İyiyim ben, çok güzel oynuyorum, çok çok çok iyiyim ben," diyor. Sesi yalansız, cıvıl cıvıl, gerçekten de mutlu.

Yirmi yıl ötesinden usul usul ağlıyorum, yirmi yıl sonrasını sessizce ağlıyorum.

Gemi iskeleye yanaşmadı daha. Son bir defa dönüp ardına bakar mı? Adımları büsbütün ağırlaşmış, kafasını öne uzatmış, sırtını kamburlaştırmış yürüyor iskeleye doğru. Yüzünü görebilsem havuzdaki küçük oğlanı bulacağım: O saf, budala, riyasız gülücüğü. Gözlerindeki kaygılı, puslu bakışı görebilsem, belki bir can simidi atacağım kumda yüzdürmeye çalıştığı kâğıttan kayıklarına. Koşup yetişsem arkasından, sarsam, sarılsam, korusam dünyadan, belki kurtaracağım.

Arkasına dönmüyor, veda bile etmiyor ardında bıraktıklarına. Yitik ve mağlup uzaklaşıyor.

Bütün mağluplar için ağlayan ben, düşman bile olsa yenilenlerden yana olan ben, zaferlere hazırladığım yenik oğulun ardından ağlamıyorum. O iyi, çok iyi, çok çok iyi. Gidiyor. Gemici giysili, iç acıtan mâsum gülüşlü küçük oğlan çıkıyor sırt çantasından, bana doğru koşuyor. Diz çöküyorum, kollarımı açıyorum. Kollarımın arasından uçup giden ılık bir yel. İçimde seller, içimde gece, içimde kum havuzunda yapayalnız oynayan gemici giysili küçük oğlan çocuğu.

Nisan sonu muydu? Belki de mayıs başı. Ağaçlar çiçeğe durmuştu ve erik baharları dökülüyordu beyaz örtülü masamıza, saçlarımıza, kadehlerimize. Belki de kiraz çiçekleriydi, ne önemi var... Garson uyarmıştı da, biz üstü branda bezli bölmede değil ille de ağaçların altındaki masalarda oturmak istemiştik. İyi etmiştik. Onlarca yıl sürecek dostluğumuzun tutkalıydı, süsüydü tabaklarımıza, kadehlerimize, saçlarımıza düşen erik ya da kiraz baharları. Ya da ben içimde öyle duymuş, yüreğimde öyle saklamış, öyle sanmıştım.

Devrimden çok, hayattan ve aşktan konuşmuştuk, akşamın tatlı serinliği gecenin soğuğuna dönüşene kadar. Bir de kafamızdan, bilgimizden, bilimimizden daha çok yüreğimizi, coşkumuzu, heyecanımızı kattığımız; devrimin yolunu aydınlatacağına inandığımız araştırmalarımızdan.

Küçük "devrimci muhalefet" grubumuzun –o günlerin jargonunda "yuvar" denirdi– bilimkadınları sayılıyorduk. "Beraber çalışın; Türkiye'nin sosyal yapısını, bir de devrim modellerini araştırın," demişti arkadaşlar. Ne de olsa yüksek politika erkeklerin işiydi. Bize düşen, kitaplara gömülüp yazıp çizmekti. Ben Tanzanya çalışmıştım, seninki Çin Devrimi miydi?

İçine sekiz kişinin nasıl sığdığına hâlâ akıl sır erdiremediğim kaplumbağa vosvos (VW) arabanın önünde, sürücü koltuğunun yanında vitesin üstünde oturur, her vites değiştirdiğinde popomu kaldırırdım, kahkahalara boğulurduk. Tuhaf günlerdi; evlerimizin kapılarından girerken kafamızın üstünden kurşunlar geçerdi. Birileri birileriyle çatışırdı. Biz gecenin karanlığına ve devrimci teori-pratik dağarcığımıza sığınırdık. "Silahlı mücadele koşullarını, Fokoculuğu falan daha iyi araştırmalıyız," derdin.

İğde kokulu serin sabahlarda, kuşlu serçeli sokaklarda, ellerinde pankartlar, dillerinde türkülerle, marşlarla caddelerden akıp giden kalabalıkların ortasında, kampüslerin yeni dikilmiş körpe çam fidanlarının arasında, masaların üstüne bahar çiçekleri dökülen kır bahçelerinde, buza kesmiş yokuşlarda, tipilerde, karlarda, gece otobüslerinde, gündüz trenlerinde, arada yaşamaya çalıştığımız gizli yasak aşklarda, kitapların önünde sabahladığımız gecelerde, hapishane kapılarında, görüş odalarında, saklandığımız evlerde korkularla, coşkularla, sırlarla büyüyen sıcacık dostluğumuz.

Şimdi ne zaman seni düşünsem, erik çiçekleri düşer saçlarıma, omuzlarıma, masamın üstüne, geçmiş zamanların tükenmiş şarap kadehlerine. Şimdi ne zaman seni düşünsem, içimde binlerce çiçeğin dolduramadığı bir boşluk, yolların ayrılmasının, ayrı düşmenin pişmanlığı, anıların bir bir solmasının çaresiz kederi. Şimdi kadehimde bahar çiçeklerinin hayali, bir tutam fesleğen ve yitirilen bir karakedi...

Başkente tepelerden bakan kır bahçesinde; beyaz örtünün üstüne, tabaklarımıza, kadehlerimize erik –belki de kiraz– çiçeklerinin döküldüğü o ilkbahar gününü unutmuşsun ki böyle uzak, ilgisiz, kızgınsın. Yoksa ne önemi olurdu geçmişin hatalarına nasıl baktığımın, ne önemi

olurdu solun ayrılan yollarının kadehlerimize, saçlarımıza, omuzlarımıza düşen bahar çiçekleri yanında!

Unuttun mu yoksa?

Ben de unuttuğum an, gençliğimizin en güzel günleri yok hükmünde olacak, dostluğumuzun anısı yetim kalacak.

Kayıktan bozma pır pır motorlu tekneyi derme çatma ahşap iskeleye yanaştırır yanaştırmaz, dili bir karış dışarıda, heyecanla rıhtıma koşuyor. Bir gözü korsan gözlüklü, beyazı bol siyahı az, uzunca tüylü, orta boy bir köpek.

Yaz sonu; eylül. Sezonu kapatmış tatil beldelerinin pejmürde dağınıklığı, hüzünlü yalnızlığı, gece yağan yağmurun parçalanmış tentelerin, kirli beyaz plastik masaların, sandalyelerin, çınarların, zakkumların ve beyaz kumların üstündeki ıslak izi.

Genç bir adam, yazlık bahçeyi toparlamaya, yağmurun fırtınanın tahribatını onarmaya çalışıyor. Sadece denizden ulaşılabildiği için yazlıkçı akınlarından korunabilmiş salaş kır bahçesini eskiden babası işletirdi, şimdi ona kalmış.

Daha tekneyi görmeden köpeğin acı acı havlamasından anlıyor birilerinin geldiğini. Önce yukarı bağlardan, sonra denizden yana bakıyor. Yerden topladığı ıslanmış, çamurlanmış bir masa örtüsünü sallayarak ağır ağır yürüyor iskeleye doğru.

"Geçmiş olsun, kolay gelsin," diyoruz. "Büyük zarar yok. Birkaç hafta daha kalırız, yukarı evlerdeki yazlıkçılardan gelen giden olur diyordum, nasip değilmiş."

Köpek kırık dökük iskelenin en ucunda, arka ayakları üzerinde yaylanıp tekneye hamle etmeye çalışarak sürekli havlıyor. Konuşan, yalvaran, çaresizce birşeyler anlatmaya çalışan, insanın yüreğine işleyen bir havlama.

"Hoşt," diyor adam. "Hoşt! Bunu bırakıp gittiler, sahiplerini arıyor, yanaşan her tekneye böyle havlayıp duruyor işte."

Yıllar önce, başka bir sahilde, başka bir köpeği hatırlıyorum. Yağmur yağıyordu hafiften ve köpek yağmurun altında, rıhtımın kenarında durmuş, ağır ağır uzaklaşan teknenin ardından suya atlamak istercesine sıçrayıp ağlıyordu. Hayır, havlama değildi; gözlerinde yaşlar vardı, hıçkırıktı çıkardığı sesler. "Sahibi akşamüstü denize açılırken hep ağlar böyle, hiç alışamadı," demişti deniz kenarındaki kahvenin sahibi. Sesi sevecendi.

Köpek iskeleden düştü düşecek. Bir kuçu kuçu desem, bir gel desem, o anda atlayacak tekneye.

"Belki de karnı açtır," diyorum, "birşeyler versek..."

"Beslemez olur muyum; et suyuna papara yaptım, et bile verdim ama yemiyor. Burada, iskelenin ucunda durup denize bakıyor, bir tekne gördü mü, aha böyle deliye dönüyor."

Köpek havlıyor, daracık ahşap iskelenin üstünde dört dönüyor. "Gel," diyorum fısıltıyla. Duyduğuna inanamamış gibi bir an olduğu yerde hareketsiz kalıp yüzüme bakıyor. O zaman hayvanın kederli gözlerindeki yaşları görüyorum. Köpek ağlıyor.

"Üzülmeyin, merak etmeyin, ben ona bakarım," diyor adam, "gelecek yaz sahipleri gelince..."

"Onlara teslim etmeyin," diyorum gözlerimin buğulandığını belli etmemeye çalışarak. Köpeğin kendisini terk edenlere köpeklik etmesini içim kaldırmıyor. Ama, "Madem tekneye atlamak, bizimle gelmek istiyor, sahiplenelim onu," da diyemiyorum. Konforumu bozmaktan çekinen bencilliğim üstün geliyor.

O anda kendime karşı çaresizim. Acımakla yetinmenin hiçbir yaraya derman olmadığını, başkasının acısını içinde duymanın vicdanın sadece yarı yolu olduğunu anlıyorum.

Küçük kız taşbebeği süslü püslü hediye kutusundan dikkatle, özenle çıkarıyor. Anneyle baba sevecen bakışlarla izliyorlar. Biricik kızlarına ne zamandır istediği, rüyalarını süsleyen, yatırınca gözlerini kapayan, karnına basınca ıngaa diye ağlayan bebeği alabilmiş olmaktan mutlular, gururlular. Çünkü pahalı bir bebek bu; annenin cumhuriyet balosunda giyeceği yeni tuvaletin payet işlemelerinden, babanın satranç takımını yenileme niyetinden vazgeçmesinin bedeli bir bebek.

Küçük kız bebeği inceliyor. Sarı saçlarını okşuyor, kabarık etekli pembe tül giysisinin kıvrımlarını düzeltiyor törensel bir yavaşlıkla. "Beğendin mi, sevindin mi, bu bebekti istediğin değil mi?" Küçük kız susuyor. Sevincine, heyecanına veriyorlar susuşunu. "Ne tuhaf çocuk bu, başka çocuk olsa..." Küçük kız elinde bebek, susuyor.

Babanın iş için gittiği İstanbul'dan dönüşünü heyecanla, umutla beklemişti günlerdir. Anne, esrarengiz havalarla, incelttiği sesiyle, kim bilir, belki de büyük bir sürprizle döner baban, demişti. Bebek, o bebek: sarı saçlı, pembe tül etekli, yatırınca gözlerini kapayan, kirpikleri bile olan taşbebek. Büyük şehrin büyük caddesindeki Japon Pazarı'nın vitrininde gördükleri. Babanın, fiyatına bakıp, "Şimdi alamayız kızım, bu kadar paramız yok;

ama söz, birkaç ay sonra alacağım bu bebeği sana. Şimdi gel dondurma yiyelim," dediği... Dondurmayı sever aslında, tabii ki istiyor dondurma yemeyi. Hem de külahta değil muhallebicide oturarak. Ama hayır, şimdi istemiyor. Dondurmayla kandırılabilecek bir çocuk değil o.

Birkaç ay çok uzun zaman. Ya başka bir çocuk, babasının parası olan zengin bir çocuk alıp giderse bebeğini. Susuyor. Tutturmayacak, ısrar etmeyecek, o bebeği ne kadar istediğini belli etmeyecek kadar gururlu. Küskünlüğünü, hayal kırıklığını belli etmemek için içinden gelmediği halde şarkı söylemeye başlıyor. Babası halini fark etmesin diye sokağın köşesinde köpek yavruları satan adamın önünde durup köpecikleri okşuyor neşeli sesler çıkararak.

Baba İstanbul'dan döndüğünde akşam karanlığı çoktan çökmüştü. Kapı çalındı. Küçük kız çılgın gibi koştu kapıya. Gelenin babasından başkası olamayacağını biliyordu. "Baban akşam treniyle geliyor, hem de bir hediye getiriyor sana," demişti anne. Ölgün sarı ışıklı sokak lambası eşiği aydınlatıyordu. Baba sevecen gülümsemesiyle kapıdaydı. Eli boştu; ne bir çanta ne de bir paket. Demek ki parası yetmedi yine. Bir daha sefere, birkaç ay sonra belki. İçi boşalıp midesine kramp girse de belli etmemeye çalışarak sarılıyor babasına. Birlikte içeri giriyorlar.

"Senin beğendiğin bebek satılmış, aynını getirecekler birkaç ay sonra, İstanbul'a gittiğimde alacağım." Babanın yüzünde muzip bir mutluluk ifadesi. "Artık o bebeği istemiyorum," diyor küçük kız ilgisiz görünmeye çalışarak. "Artık büyüdüm, bebek oynamak istemiyorum."

Baba yüzünde aynı muzip ifadeyle sokak kapısına yöneliyor, kapıyı açıyor, eşiğin altındaki iki basamak taş merdivenin yanına sakladığı kutuyu alıyor, "Sürpriz!" diye bağırarak giriyor odaya.

Kandırılmış olmanın, bir anlık hayal kırıklığıyla eğlenilmiş, küçük düşürülmüş, gururuyla oynanmış olmanın öfkesi patlamaya hazır yanardağ gibi çöküyor içine. Kutuyu açıyor. Bebek kollarında şimdi. Hatırladığından da güzel, alımlı, bakmaya doyamıyor. İçindeki yanardağ patladı patlayacak! Bebeğin saçlarını okşuyor, pembe tül elbisesinin kıvrımlarını okşuyor, yatırınca kapanan gözlerinin uzun kirpiklerini okşuyor. Elinde bebekle ağır ağır odanın köşesindeki sobaya yöneliyor. "Aman dikkat et, elini yakarsın!" Sakin ve kararlı, sobanın demir döküm kapağını bez tutaçla açıyor. Bir an, o an... Bebeği yanan sobaya atıyor.

Yüzünde şaklayan tokat, annenin sesi: "Bağrımızda canavar büyütüyoruz, bu kız deli, bu kız kalpsiz, nankör!" Sonra katıla katıla ağlama sesleri.

O ağlamıyor, odasına saklanıp kapıyı kilitliyor.

Kedi kaybolup gitti mi ardında büyük bir boşluk kalır, sonra dört bir yana yayılan ürpertici bir yokluk duygusu. İncecik bıyıkların, sadece sizin duyduğunuz belli belirsiz titreşimi kaybolur önce, sonra evin her köşesinde okşayıcı bir yel gibi dolanan havaya asılı kedi gülümsemesi yitip gider. Odalarda siyah bir kuyruğun hayali dalgalanır, gelip bacaklarınıza sürünür, tam eğilip okşayacakken hüzünlere karışır, sır olur.

Yokluğunu hak etmiyorum. İçimi oyan terk edilmişlik duygusunu yenemiyorum. Kötü bir kediydi zaten, dünyanın en kötü kedisiydi. Hain yaratık, sevgisiz, nankör yaratık! Sonra katrana bulandığı gün patilerinden masaya bağlanmış tıraş edilirken gözlerindeki çılgın bakış, beni kurtarmıyorsun sitemi. Sonra mikrop kapmış ateşler içinde yarı baygın yatarken kupkuru buruncuğunu, yarı açık ağzını soğuk suyla ıslattığımda, ipince kalmış, perdelenmiş gözlerindeki teslimiyet, teşekkür yerine incecik bir inilti: miiii... Sonra yasak olduğunu bile bile geceleri yatağa süzülüşü, boynumu yalayışı.

Kedi gidince yumuşak, hafif bir tüy yumağı kalır göğsünüzün ortasında. Suçluluk duygusu: Neden bıraktım, neden engel olmadım kaçıp gitmesine, neden alışamadı yeni eve, neden taşındım buraya sanki? Köşesini,

minderini hazırlamıştım; en iyi, en sevdiği mamaları almıştım, kumunu, kutusunu tertemiz koymuştum balkona. Neden açık bıraktım balkon kapısını? Özgür olsun, kendini dört duvar içinde tutsak hissetmesin diye mi? O, kırlara alışkındır, adanın vahşi kedi soyundandır, gezer dolaşır bildiği gibi ama gece evine döner mutlaka.

Ama dönmedi işte; alıştığı kokuların, alıştığı bahçelerin, ağaçların, otların, seslerin peşinden gitti. Kediler geceleri yıldızlara bakarak bulurlarmış evlerini, bıyıklarının titreşimleri yol gösterirmiş. Burada, bu beton kulelerin arasında sesler, kokular hissedilmiyor, yıldızlar görünmüyor ki! Üstelik arada deniz var.

Onu içeri kapamalıydım, kapıları kilitlemeliydim, acı acı miyavlamasına aldırış etmemeliydim, bırakmamalıydım, özgürleşmesine izin vermemeliydim. Yitirmek istemiyorsan özgür bırakmayacaksın sevdiğini; ama özgür olmasa onu bu kadar sevmezsin ki!..

Kedi, yokluğunu göğsüme bıçak gibi saplayıp gitti. Pişman mıdır, kokuların egzos gazlarına karışıp yitip gittiği sokaklarda arayıp duruyor mudur kokumu? Uyurken, beyaz çoraplı kara patisini boynuma dolamayı özlüyor mudur? Aç mıdır? Öyle her şeyi yemezdi. Güzel kediydi, yeni bir kapı bulmuş da olabilir pekâlâ. Belki şimdi bir başkasının kucağında, başka bir mutfakta, başka bir yatakta keyif çatıyordur. Nankör yaratık işte!

Terk edilmişliğin öfkeyle karışık kederi, ihanete uğramışlık duygusu, sahiplenme güdüsü, bağımlılık talebi...

Hani ben kedileri özgür yaratıklar oldukları için severdim! Hani ben bağımlılığı, sahiplenmeyi reddederdim!

Kedinin gidişinin yitirmeye dayanamayan, sevdiğini tutsak etmeyi özleyen kendi gerçeğimle yüzleşmeye dönüştüğü an.

İki yanı morsalkım, Kıbrıs yasemini, akşamsefalarıyla sarılı dar yolda karşılaşıyoruz. Aslında yol da değil, koruyu caddeye bağlayan eğri büğrü, uyduruk bir merdiven.

Ben çıkmaya çalışırken o iniyor: Koruda dolaşırken ya da hemen aşağıdaki bakkalda ara sıra rastladığım hasta yaşlı adam. Çok uzun boylu ama öyle ince ki boyunu taşıyamıyor. Sanki kemikleri buruşuk kara sarı derisini yırtıp bedeninden dışarı fırlayacak, öyle bir kemik yığını. Ona her rastlayışımda nasıl ayakta durduğuna, nasıl hayatta olduğuna şaşarak gözlerimi kaçırıyorum. İçimi kötü yapıyor, çaresizlik duygusu yaratıyor.

Hastalanıp bütünüyle güçten düşene kadar koru evlerinden birinde bahçıvanlık yaptığını söylemişlerdi. Artık çalışamıyor; iyilik olsun diye bazen bakkaldan gazete, ekmek almaya gönderiyorlarmış eline üç kuruş bahşiş sıkıştırıp. Hastalığı? Hayır, verem değil akciğer kanseri, metastazlı. Bizim kapıcı öyle söylüyor. "Yapacak bir şey yok abla, Allah ne yazdıysa o," diye eklemeyi ihmal etmiyor.

Daha fazlasını bilmiyorum. Sorsam, saatlerce anlatır. Sadece korunun değil mahallenin muhtarıdır bizimki. Sormuyorum, öğrenmekten korkuyorum. Nerede, *nasıl* yaşıyor? Kış yaz, üstünde kareli bir gömlekle dolaşıyor. Hep aynı gömlek mi? Düşünmek istemiyorum.

Gözlerimiz hiç karşılaşmadı bugüne kadar, hiç selamlaşmadık. Başı önünde, görmemiş gibi hayalet misali sessizce geçip gitti yanımdan. Ben de görmedim onu, görmeye cesaret edemedim: Görünmez adam, görmekten korkan vicdan...

Anayola inen kırık dökük basamakların en dar yerinde karşılıklı duruyoruz şimdi, yol vermek için, saygıyla ürkeklik arası bir hareketle kenara çekiliyor. Önünden geçip gitmem mümkün değil, görünmez adam görünür oluyor o an. "Günaydın," diyorum hafif bir sesle. Duydu mu? Duymamış olmasını diliyorum nedenini bilmeden. Hani insan yapması gereken bir şeyi zamanında yapamaz, yapamaz da sonra büsbütün zor gelir. Geç kalmışlığın utancı...

"Bana günaydın dediniz, doğru mu duydum, günaydın dediniz bana."

Sesi benimkinden de hafif, fısıltı gibi. Şaşırdı mı, sevindi mi, kızdı mı anlayamıyorum.

"Günaydın," diyorum yeniden. Ve ilk kez bakışlarımız karşılaşıyor. Gözlerindeki buğunun perde perde açıldığını, garip bir kıvılcım çaktığını görüyorum.

"Teşekkür ederim, çok teşekkür ederim. Sizin gibi bir hanımefendi..."

Ona günaydın dediğime inanamıyor. Oradan hemen kaçmak, kaybolmak, adamdan kurtulmak istiyorum. "Hanımefendi" sözcüğü ağır bir küfür ya da korkunç bir itham gibi çınlıyor havada. "Affet beni," demek istiyorum ama sesim çıkmıyor. Sadece bir günaydın, sıradan bir günaydın, yaşadığını, eşit insan olduğunu hissettiriyor ona, şaşırtıyor, mutlu ediyor. Hak edilmemiş minnettarlığının altında eziliyorum.

Bana yol vermek için merdivenin bir yanındaki taş duvara yapışıyor, duvara sarılı yaseminlerin kokusunu duyuyorum. Tam önünden geçip gidecekken aceleyle ko-

pardığı küçük bir yasemin dalını uzatıyor. O anda yüzümün halini görmesin diye aceleyle, nefes nefese tırmanıyorum merdivenleri.

Ona bir daha rastlamıyorum, sormuyorum da. Sormaktan korkuyorum.

Bebek, kucağıma yerleştirdiğim mavi kutusunda yatıyor. Yol boyunca ne ağladı ne de mızıldandı. Yanımdaki yaşlı adam suskun. Taksiye bindiğimizden beri büsbütün incelmiş, ufalmış gibi. Sanki birazdan ceketinin içine süzülüp kaybolup gidecek.

Bebek neşeli, güleç. Yaşlı adamın yüzü zayıf, kederli bir çehreden alınmış balmumundan bir mask. Arabanın ön camından karşıya bakıyor. Hayır, karşıya değil kendi içine; zamanın karanlıklarına karışmış başka bir bebeğin beşiğine belki, belki de hiçliğe.

Bacaklarını bitiştirmiş, ellerini iki dizine dayamış. İnce parmaklı, zayıf eller: kumaşların yumuşacık serinliğini, makasın sertliğini, dikiş iğnelerini, renk renk iplikleri, ustaca kavradığı makinenin kolunu özlemiş, ihtiyarlık lekeleriyle bezeli, becerikli, zarif eller. Arabanın arka koltuğuna otururken ütüsü bozulmasın diye pantolonunun paçalarını hafifçe yukarı çekmeyi ihmal etmeyen eller.

Bu araba, bu yol ama asıl gideceği yer ağır geliyor yaşlı terziye, biliyorum. Elimi uzatıp koluna dokunuyorum hafifçe. Elini anlayışla, sevgiyle elimin üstüne koyuyor. Yüzünde aynı keder. Bakışları yine kendi içine dönük. Konuşmuyoruz. Bebek kutusunun içinden gülücükler dağıtıyor. Şu yol bir bitse... Arabadan inip görüş-

çülere karıştığımızda, sıra olup tek tek arandığımızda, "İçeride isyan var, görüş iptal edildi," anonsu yapıldığında, belki de, "Çocuk giremez!" dendiğinde olacakları düşünmek bile istemiyorum.

Ben alışığım, kışlanın nizamiye kapısını aylardır aşındırıyorum. Karnım bu kapıda büyüdü yavaş yavaş, bebek de bu kapıda ya da başka bir kışlanın, başka bir tutukevinin kapısında mı büyüyecek? Görüş günü: Ben alışığım ama uzak yollardan oğlunu görmeye gelmiş yaşlı baba, babası görsün diye getirilmiş üç aylık bebek alışık değiller. İkisi de tam anlamıyor ne olup bittiğini.

Taksiden iniyoruz, şoför iyi bir adam, inmemize yardım ediyor, "Allah kurtarsın," diyor. "Bizim işimiz Allah'la değil paşalarla," diyecekken vazgeçiyorum; zevzekliğe gerek yok. Kuyruk pek uzun değil, tanıdık onbaşıyı görüyorum uzaktan biraz rahatlıyorum. Yaşlı adamın sessiz huzursuzluğu dalga dalga yayılıp beni de kuşatıyor. Bebek birden ağlamaya başlıyor, emzikli minik su şişesini ağzına tıkıyorum. Tanıdık onbaşı bize doğru seğirtiyor. Benimle gelin, diyor. Bebeğin ağlamasını duymuş olmalı. Yaşlı adamın korkacağını düşünüyorum, bebekli olduğumuz için bizi öne alacak herhalde, telaşlanmayın, diyorum.

Askerin ardından kışlanın merdivenlerini tırmanırken sendeliyor. Düşmesin diye kolundan tutmaya çalışıyorum. O zaman, sıtma nöbetine tutulmuşçasına titrediğini hissediyorum. Yaşlı baba, oğlunu hapishanede görmeye dayanamıyor. "Hayatta polis bile gelmemiştir kapımıza. Karıncayı incitmezdi, neler oldu, neden oldu?" Anlayamıyor, korkuyor, en çok da utanıyor.

Sert komutlar, aramalar, itiş kakış, bekleme... Tanıdık onbaşı ortadan kayboldu, bir teğmen geliyor: "Beni izleyin!" Bebeğin kutusunu alıyor elimden, "Siz amcanın yürümesine yardımcı olun." Sonra kulağıma eğilip fısıltıyla: "Yazılarınızı okurdum, hem sizinkileri hem de eşinizinkileri..."

Görüş odasında parmaklıkların arkasında duran oğulun yüzü babanınki kadar soluk. Şakağından kaşına doğru yayılan morluk bakışını gölgeliyor. Bir oğluna bir babasına bakıyor, ikisini de kucaklamak istiyor. Görüş beş dakikayla sınırlı. Teğmen ortadan kaybolmuş, hemen arkamızda duran çavuşun yüzü hiç umut vermiyor. Temiz çamaşır getirdim, içeri teslim ettim, biraz da tütün, ufak tefek birşeyler, diyorum konuşmuş olmak için. Yaşlı adam gözleri oğlunda, susuyor. Oğlun çabuk büyüyecek, diyorum, iyi bir çocuk, çekirdekten yetişiyor, ileride sıkı devrimci olacak. Kendi sözlerimin saçmalığı, anlamsızlığı aramızdaki cama vurup yüzüme geri dönüyor. Onca yol geldin, yorgunsundur baba, diyor oğul. Annem nasıl? Gök gözlerinden öp onu. Merak etmeyin, çok uzamayacak.

Babası bebeği görebilsin diye çocuğu kucağıma alıp cama yaklaştırıyorum. Bebek minik ellerini babasına uzatıyor. Yaşlı adam, ihtiyarlık lekeleriyle bezeli, ince parmaklı, hünerli ellerini oğluna uzatıyor. İki minik, iki büyük el soğuk cama çarpıyor. "Görüş bitti!" diye bağırıyor nöbetçi. Parmaklıklar arkasındaki adamın, yaşlı babanın, minik bebeğin gözlerinde biriken yaşlar, o an okyanus kadar bir damla olup görüş hücresini dolduruyor.

Birgün, bir yerde günahımız sevabımız tartılacaksa, ilk itiraf edeceğim günahlarımdan biri: hatırladıkça içimi tırmalayan, hesabını veremediğim, ağırlığını hafifletemediğim günahım.

Buğulanmış bakışlarındaki şaşkınlık –anlamıyor, nasıl anlasın ki!– gözlerindeki nemli özür –oysa özür dilemesi gereken benim– karşımda çaresiz, sessiz duruşu... Geri döndüremeyeceğim, düzeltip yeniden kuramayacağım o kısacık an. Göğsümün orta yerinde, içimi oyarak dolaşan incecik bıçak: O'na yaptığım haksızlık.

Hep özenli, derli toplu. Karşı komşuya bile çıkmaz terlikle. Başkalarına değil, insanın kendisine saygısıdır derli toplu olmak, derdi sorduğumuzda. Solgun pembe üstüne siyah puanlı ipek elbisesi, ayağında siyah rugan, kısa topuklu pabuçları, sıkıca topuz yaptığı –çocukluğumda simsiyah, yitirdiğimde bembeyaz– uzun saçları. Tombul, top gibi kısacık, yuvarlacık ama inadına zarif: teyzem...

Elinde yer yer çizilmiş, eprimiş, kahverengi deri valizi. "Deri olmalı, eskise de derinin hali bir başkadır." Valizini sürükleyerek kardeş evlerini dolaşması, çocuklar için bayram olan gelişleri, ardında hüzün, ardında yürek boşluğu bırakarak gidişleri... Neden daha çok kalmıyorsun, neden hep bizimle kalmıyorsun teyzem? Hüzünlü gü-

lümsemesinin ardında, çocuk halimle bile içime işleyen o ince keder. İtibarı taşırmamalı, kimseye fazla yük olmamalı, hem ötekiler de özler beni değil mi minik kızım!

Yaşam boyunca tek isteği tektaş bir yüzüktü. Emekli Sandığı'nda çalışan bir tanıdığın yardımıyla yaşlılığında nihayet babasından üç kuruş maaş bağlanınca kavuştuğu tektaş şimdi benim parmağımda. Sürgünde, uzak diyarlarda, ona doğru giden bütün yolların kesildiği, aramıza sınırların, tel örgülerin, mayınların, onlarca yıllık mahkûmiyet kararlarının, arama emirlerinin girdiği yıllarda yaşlılar evinde ölmeden önce tektaşını bana vasiyet etmiş; döndüğümde verdiler. Hayattaki tek servetiydi, kendisi için istediği tek şeydi onun, benim oldu.

Dikiş dikerdi. Gezdiği her kardeş evinde, eş dost müşterileri vardı. Ayaklı Singer makinesinin başında, tombul parmaklarından beklenmeyecek bir çeviklik ve milim sektirmeden özenle çalışırken makinenin sesi huzur veren bir müzik olurdu. Hep aceleydi işler; ya düğüne ya cumhuriyet balosuna ya da bayrama yetiştirilmesi gerek. Ağlıyor musun teyzem? "Ne ağlaması küçük kızım, banka müdürünün hanımının korsajına inciler işliyorum."

Gözyaşlarını inciye, dikiş makinesinin sesini şarkıya dönüştüren; elini değdirdiği sardunya, ıtır, begonya, küpeçiçeği saksılarının peri kızının sihirli değneği dokunmuşçasına çiçeğe durduğu teyzemdi o benim.

"Balık kokuyor bu puf böreği. İğrenç bir şey, yenmez bu!"

Altın sarısı, tam kıvamında kızarmış puf böreklerini çöp tenekesine boşaltıyorum hışımla, üstelik bağırıyorum: "Balık kızarttığın yağı dökmemişsin, börekleri o yağda kızartmışsın. Pinti şey!"

Kimse onun gibi puf böreği yapamazdı. O gelince bütün çocuklar puf böreği, puf böreği diye yalvarırdık. Ağızda dağılan, kıtır kıtır, üstelik yağ çekmemiş börekler.

Karşımda; küçücük, toparlacık, yaşlı, şaşkın, üzüntülü duruyor. "Tavadaki yağın balıklı olduğunu bilemedim, bir tava yağı dökmeye kıyamadım. Sen üzülme, yeniden yaparım küçük kızım."

Elimde boş kayık tabağı, içimde yer yarılsa da içine girsem duygusu. Çöp tenekesine attığım bütün börekleri toplayıp yemeye hazırım ama çok geç. Bir anlık öfkeyle bir cinayet işledim. Ölü yerde yatıyor; hiçbir özür, hiçbir pişmanlık, hiçbir kefaret hayata döndüremez onu. Kaçıp kurtulmak istiyorum; buğulanmış bakışlarından, sineye çekişinden, bağışlamasından, kendi iğrenç haksızlığımdan kurtulmak istiyorum.

"Çocuk haklı," diye söyleniyor böreklerin çöpün üstünde kalmış birkaçını kurtarmaya çalışırken, "benim kalın kafam! Gençler daha hassas olurlar. Ben yerim, ziyan olmasın. Bizler yokluk zamanı çocuklarıydık, atmaya kıyamayız, alışmamışız."

İnsan sevgisinin büyüklüğünü neden hep yıllar sonra, sevdiğini yitirdiğinde anlar? Neden taş gibi oturur insanın içine heba ettiği, kırıp döktüğü her şey?

Teyzemin bakışlarındaki çaresizlik, şaşkınlık, utanç, özür... Sevgisizlik cehennemimde debelendiğim pişmanlık anı.

Bakımeviyle son telefon konuşmalarını da yaptım. Tek kişilik odada kendine ait bir bakıcı ile bir uzman hemşirenin gözetiminde kalacak. Sadece on yaşlı hastaya hizmet veren küçük, özel bir kurum burası. Sorumlularla her an telefon bağlantısı kurabileceğim, kendi doktoru da –son günlerde tanıyabildiği, gülümseyerek güvenini gösterdiği, bakışlarıyla ilişki kurduğu iki kişiden biri; diğeri de benim– sık sık gelip yoklayacak.

O; benim annem. Doksanını aştı, iki yıldır adım adım hiçliğe doğru yürüyor. "Kalbi, bedeni sağlam ama beyni taşıyamıyor artık," diyor aile doktorumuz. Annem bazen bütün bir gece başını yastığa koymadan dolaşıyor. Müsekkinler, uyku ilaçları kâr etmiyor. Moldovalı yardımcı gençkızımızla nöbetleşe uyuyarak sabahı buluyoruz. Gün ağarırken O hâlâ ayakta, ta ki bitkin düşene kadar.

İçinde çırpındığı karanlığı, boğuntuyu, cendereyi yüreğimde duymasam daha kolay olurdu belki. Cehennemini birlikte yaşıyoruz, birlikte tükeniyoruz. "İkinizden birini bakımevine göndermem gerek," dedi doktor. "Ben gitsem daha iyi olacak," dedim. Şaka yapmıyordum. "Peki ona kim bakacak?" Doktorumuz da şaka yapmıyordu, kendime geldim.

Yarın O'nu götürüp bırakacağız. Telefon konuşma-

larımın çoğunu izledi. Duydu mu, anladı mı, bilmiyorum. Artık çok seyrek konuşuyor, balkondan denize baktı uzun uzun. Fıstık çamlarının ardındaki deniz masmaviydi, gümüşî hâreliydi. Gördü mü, algıladı mı bilmiyorum: "Ne güzel bir otel burası, biraz kalalım," dedi. Ağladım. Şimdi bu güzel oteli, on yıllık ada evimizi terk etmesi gerekiyor, farkında mı, değil mi bilmiyorum.

İçim kazınıyor, göğsümün orta yerinde tırnaklarını nefes boruma saplamış bir vahşi kedi. İçim acıyor. –Artık yemek de yediremiyoruz, hergün biraz daha küçülüyor, suyu çekiliyor, bakımevinde hiç değilse beslenmesini sağlarlar. Duygusallığa yer yok. Onun iyiliği için– Onun iyiliği için mi? Göğsümün orta yerine çökmüş kötü kedi sert bir tırnak atıyor. Hayır, kendi kurtuluşum için. Kedi de ben de biliyoruz bunu.

"Tamam, teşekkürler, yarın öğleye doğru getiririz." Telefonu kapıyorum. Kusmak istiyorum, kusarsam vahşi yaratığı içimden çıkarabilirim belki. O zaman nefes alabilirim, sakinleşirim. Duygusallığa gerek yok, doğru olan bu, doğru olanı yapıyorum.

O, pencerenin önündeki yatağının kenarına ilişmiş, yüzünü iki avucunun arasına almış, sessiz, hareketsiz oturuyor. Küçülmüş, küçülmüş, ufacık kalmış; bir deri bir kemik, ormanda kaybolmuş minik bir çocuğun çaresizliğinde: o çocuk kadar yalnız, o kadar korunmasız, kaderi vahşi hayvanların elinde.

Bu odadan hemen çıkmak, bir daha dönmemecesine buradan kaçmak istiyorum. "Burası güzel bir oteldi, deniz de vardı, neden gidiyoruz?" diye mırıldandığını duyuyorum. Anlatılmaz bir utanç, hayır korku, hayır suçluluk duygusu yayılıyor içime. O'na bakıyorum; anneme, kendime, yaşama ve ölüme, varlığa ve hiçliğe bakıyorum. Başı bumburuşuk avuçlarının arasında, kemik yığını omuzları neredeyse dizlerine düşmüş, uzun beyaz

entarisinin eteği kucağında toplanmış, iki çöp bacak karyolanın kenarından sarkıyor, ayakları çıplak.

O anda ilk kez, ömür boyu beceremediğim, kendimi ne kadar zorlasam başaramadığım kadar seviyorum O'nu. Çok geç kalmış, artık yaşanacak zamanı kalmamış çaresiz, umutsuz, kahredici bir sevgiyle seviyorum şimdi annemi.

Önünde diz çöküp minicik bedenini kucaklıyorum. Burnuma gelen, içime çektiğim tanıdık koku: ömür boyu göğsüne yerleştirdiği minicik lavanta çiçeği torbasından yayılan...

"Lavanta torbanı değiştirmeliyiz annecik, lavantalar çoktan çiçek açtı."

Kollarımın arasında sıcak bir kemik yığınısın. Bir ruhsun, hiçliksin, okyanuslar kadar geniş, derin bir pişmanlıksın. Celladının elinde minicik bir kedi yavrususun.

Usulca doğruluyorum. Telefon köşedeki masanın üstünde. Bakımevinin numarasını tuşluyorum. "Vazgeçtim, hastayı yarın beklemeyin." İçimi kanatan vahşi kedi o anda ağzımdan dışarı fırlıyor. Derin bir nefes alıyorum.

Beş gün sonra sönüp gitti. Beş çayını götürmüştüm, içemedi, yine huysuzlanıyor, şımarıklık yapıyor sandım, ölmüştü. Ölmeden birgün önceki son sözü, "İyi ki kaldık bu otelde, deniz de var," olmuştu.

Acı fren yapan kamyonetin asfaltta bıraktığı lastik izi, yanık lastik kokusu, art arda ateşlenen silah sesleri, köpek ulumaları... Önce kurşun gibi bir sessizlik, sonra kapılara pencerelere koşuşanların çığlıkları, tartışmalar, küfürler... Ve bebek ağlaması gibi, hasta inlemesi gibi, çocuk yakarışı gibi bir ses, bir hıçkırık: Belediyenin köpek itlaf ekiplerinin sokak aralarındaki kanlı eylemlerinden biri.

O zamanlar kanlı köpek katliamları yaşanırdı. Kuduz tehlikesi var denir, çevreye zehirli yiyecekler konur ya da daha temizi (!) bir kurşunda işleri bitirilirdi hayvancıkların. Ertesi gün çöp arabaları hayvan leşlerini toplardı.

Mahalleli zehirlenen köpeklere yoğurt yedirmeye çalışır; çocuklar vurulup da henüz ölmemiş, can çekişen hayvanların önüne diz çöker, başlarını, burunculuklarını, kulaklarını okşarlardı sevginin acıları hafifleteceği umuduyla.

Sokağın köşesinde toplanan insanların neye baktıkları pencereden görülmüyor. Görmeden sezilen, öğrenmeden bilinen şey: İçime yapışan katran karası sıkıntı. Bütün pencereleri kapamalı, evin kuytularına çekilmeli, gözlerini yummalı, kulaklarını tıkamalı, yaşamıyor gibi yapmalı. Mümkün mü? Yapabilir miyim? Kafamın içini

oyan burgudan, yüreğimi tırmalayan o incecik iniltiden nasıl kurtulacağım?

Görmekten korktuğum vahşetin marazî çekim gücü... Evin merdivenlerini ağır ağır inip sokağa çıkıyorum. Her şeyin bitmiş, insanların dağılmış olmasını umuyorum. Ama hayır, oradalar; yerde yatan kirli sarı köpeğin çevresine halka olmuş, çaresiz bekliyorlar. Tüylerinin rengi yüzünden Tarçın ya da Hardal adına mahkûm sokak köpeklerinden biri; okşanma ya da bir lokma ekmek umuduyla yol boyu peşim sıra koşturanlardan.

Can çekişen hayvanın memelerine yapışmış dört yavruyu o anda görüyorum. El kadar, küçücük, dördü de Tarçın, dördü de Hardal köpek yavrusu. Birinin kuyruğunun ucu, birinin patisi beyaz.

Hızlı hızlı, canhıraş soluyan köpek annenin önünde diz çöküyorum. Yavrularını son defa emziren annenin kara burnunun üstüne, ateş gibi yanan kulaklarının arasına koyuyorum elimi. Okşar gibi değil hayvanın acısını içime akıtmak istercesine. Köpeğin gözlerindeki derin kederi, iç paralayıcı teslimiyeti görüyorum, göğsünden sızan, yavrulara bulaşan kanı görüyorum.

Köpek elimi yalamaya başlıyor. Havlamayla inleme arası kesik sesler çıkarıyor: pes perdeden bir imdat çığlığı, bir yakarış. Son bir gayretle, mecâlsiz patileriyle yavruları bana doğru itmeye çalışıyor. Gözleri gözlerimde. Gözlerinde keder, gözlerinde yalvarış, gözlerinden kara burnuna süzülen yaşlar... Elimi yere, artık kaldıramadığı başının altına koyuyorum. Anladım, diyorum, üzülme, korkma, bana güven. Gözlerini mecâlsizce açıp kapıyor. Ağlama, diyorum, ağlama annecik, birazdan uyuyacaksın, her şey geçecek, acı bitecek, seni bırakmayacağım, onları bırakmayacağım.

Avucuma yaslanan başı ağırlaşıyor, gözkapakları köpek gözyaşlarının üstüne kapanıyor. Son bir hırıltı yükse-

liyor hançeresinden. Elimi başının altından yavaşça çekiyorum. Memeden koparıldıkları için mızıldanan dört minik yavruyu incitmekten korkarak, hafifçe okşayarak tek tek eteğime dolduruyorum. Karnımın üstünde kıpır kıpır, sıcacık hayatı hissediyorum.

"Hatırlaman mümkün değil, iki buçuk yaşındaki çocuk hatırlamaz, bizden duyduklarını kendi anıların sanıyorsun."

Demiryolu evin hemen arkasından geçerdi. Her tren geçişinde derme çatma ev titreşir, camlar zangırdardı. Kara vagonlar kömür yüklüydü, "Dekovil geçiyor," derlerdi bazen. Lokomotif nedense tam o noktada islim salardı. Arka pencereler çabucak kirlenirdi: is karası... "Bütün gün cam siliyoruz," diye söylenirlerdi, hatırlıyor.

"İki buçuk yaşındaki çocuk hatırlamaz, biz anlatmışızdır daha sonra."

Ev demiryolunun biraz altında kalırdı, sedirin üstüne tırmanıp pencereden bakınca vagonların tekerlerini, pas rengi ağır demir dingilleri görürdü. Belki haklılar, belki daha sonra, büyüdüğümde belleğimde kurguladım her şeyi! Peki o çiçek? Kimsenin görmediği, bilmediği, tabii ki anlatmadığı o minicik çiçek? Pencerenin hemen önünde, demiryoluna doğru sert bir meyille yükselen bayırcıkta açmış yapayalnız cılız papatya. Çamurun, kömür tozunun, çakılların arasında bir isyan bayrağı, bir direniş çığlığı. Sadece küçük bir kız çocuğunun görebileceği bembeyaz mutluluk.

Çiçekten söz etmeyecek, ilk anıyı kendisine saklayacak, anlatsa da inanmayacaklar zaten.

Kerpiç evin alt katı saman deposuydu. Pencerelerinde cam yoktu. Dinmek bilmeyen bozkır rüzgârı bir delikten girer ötekinden çıkardı. Evin üst katında oturuyorlardı. Döşeme tahtalarının arası açıktı, rüzgâr estikçe ahşap döşemenin üstüne serilmiş kilimler kabarırdı. Tahta aralıklarından tiz bir ıslık sesi yükselir, bütün evi dolaşırdı.

Korkardı; o nedensiz, tanımsız korku, bilinmeyenin yüreğe saldığı karanlık, sonra korkuyu alt eden merak: cesaretin ilk kaynağı. Yerdeki kilim bir şişip bir sönüyor, canavar nefes alıyor. Dizleri üzerinde sürünerek yaklaşıyor kıpırdayan yaratığa. Korkuyla yüzleşmenin karar anı. Kilimi tiftilmiş püsküllerinden tutup kaldırıyor, soğuk bir yel yalayıp geçiyor yüzünü. Doğruluyor, bağırıyor, canavarın kafasının üzerinde tepiniyor. Sesi giderek yükseliyor, imdat haykırışı değil zafer türküsü oluyor: Korkuyu yendiği o muhteşem an.

"Yer tahtalarının arası bir parmak açıktı, rüzgâr üfledikçe kilimler kabarırdı."

"Hatırlıyor olamazsın, daha üç yaşında bile değildin, zaten o evde çok az kaldık, topu topu birkaç ay. Halı kilim kıpırdandığında nasıl da korkardın, bir keresinde avaz avaz bağırmıştın."

Susuyor, kimse korkuyu yendiği ya da korkuya teslim olduğu o biricik anı unutmaz. Söze dökülemeyecek, sözcüklerle tanımlanamayacak o an. Yaşam boyu sizi siz yapacak olan...

"Yok canım, o yaşta çocuk ne hatırlar ki, olsa olsa, korktuğunu hatırlar hayal meyal."

Günlerdir, gövdeleri ateşli âşıklar gibi birbirine dolanmış zeytin ağaçları çiziyor. Görenleri şaşırtan, büyüleyen, dallarına uzanma duygusu veren asırlık zeytinler. İrili ufaklı kâğıtlar boy boy zeytin ağaçlarıyla doluyor. Kimisi kurşunkalemle kimisi boyalı... Resmin fırçayla, kalemle değil duyguların binbir rengiyle yapıldığını ilk defa kavrıyor. Van Gogh'un acı sarılarının, turuncularının, gece mavilerinin kaynağını kendi yüreğinde keşfediyor. Frida'nın kendine ayna tutup kendi acılarının sûretinde gerçekleştirdiği mucizeyi zeytin ağaçlarıyla tekrarlıyor. Gövdeleri birbirine sarılmış, tek olmuş zeytinler içinden kopan çığlığın resmi. Ses çizgiye; çığlık renge dönüşür mü? Dönüşüyor.

Zeytinler çok uzakta. Dışarıda; demir, beton, asfalt, taş, toprak bir dünya. Çirkin beton damların, ürkütücü gökdelenlerin, betonlaşmış geçmiş zaman kırlarının ardında güneş batıyor. Gökyüzü kızıl sarı, birazdan eflatun, mor, laciverdî mavi olacak, biliyor. Gündoğuşu neyse de gün batışlarına dayanamıyor.

–Zeytinliklerin ardında çakılları usul usul yalayan deniz vardı. Güneş ufukta, deniz çizgisinde batardı. Böğürtlen çalılarıyla asırlık zeytinlerin kuytusunda sevişirlerdi. Ben görmedim, fark etmedim, senin bedeninle, se-

nin kokunla, varlığınla doluydum. Sen gösterdin bana gövdeleri birbirine dolanmış ihtiyar zeytin ağaçlarını. Yaşlandıkça daha bir sarılır, tek olurlar, dedin.–

Ayrılığa karşı koymak için birbirine kenetlenmiş, ayrılmamak için tek olmuş zeytin ağaçlarının arasında, zeytin ormanının ortasında, aşkın bitişine, tutkunun sönümlenmesine, ötekinin yokluğuna, zamanın acıları sağaltıcı gücüne, unutmaya direniyor. –Birlikte yaşlanabilseydik belki biz de...– Birlikte yaşlanamazlardı. Aşk değildi, saplantıydı, tutkuydu, imkânsızlıktı, hastalıktı; yaşlanmaya komaz tüketir, öldürürdü.

Son çizdiği zeytin ağacı yerde, ayaklarının dibinde duruyor: Birbirine sarılmış, şekilsiz, tombul, bastıbacak yaşlı bir çift. Bu muydu istediğim? Kaç yüzyıl böyle birbirlerine sarılmış kalacaklar? Sonra içleri çürüyecek, birlikte devrilecekler, biri ötekini sürükleyecek. İçinde iğrentiyle karışık bir dehşet duygusu. Hayır, bu değil, böyle değil, böyle olmamalı, aşk bitmeli, yaşlanmamalı!.. Aşkın ölüsü güzel olmalı...

Ahşap döşemeye dağılmış yaşlı zeytin ağaçlarına bakıyor. Muhteşem çizimler ama çirkin. Onun istediği güzelliğimizi zamanın aşındırmasına, sıradanlaştırmasına, kanıksamasına karşı korumaktı, anlamadım. Çizimleri tek tek topluyor, özenle üst üste koyuyor. Makas yazı masasının üstünde, renk renk kalemlerin durduğu kalemliğin içinde. Yeterince keskin mi hepsini bir defada kesecek kadar?

İlk makas darbesini vurduğu anda, kâğıt parçaları ağır ağır yere düşerken ummadığı bir hafiflik duygusu sarıyor içini. Uzun sürmüş bir hastalıktan ya da kötü bir rüyadan uyanır gibi. Doğururken sancılar sona erip de bebek dışarı çıkıp ilk çığlığını attığında bedene yayılan o benzersiz gevşeme, o yorgun ama mutlu huzur gibi.

Yere lime lime dağılmış beyaz kâğıt parçalarını aya-

ğının ucuyla usulca itiyor. Beyaz bir sayfa koparıyor resim defterinden. İnce düzgün gövdesi üzerinde yükselen gür yeşil yapraklı bir ağaç çiziyor. Tek ve hür bir ağaç.

O an, kendini hiç olmadığı kadar özgür ve cesur hissediyor.

Kaldırımın kenarına oturmuş. Elinde yarısı kemirilmiş bir simit parçası. İnsanlar geçiyor önünden arkasından: sel gibi, kaynaşan karıncalar gibi, bir konup bir havalanan kuş sürüleri gibi, karanlıkta kıpırdanan gölgeler gibi. Tramvay geçiyor yoldan, ardından zamansız çöp kamyonu. Gürültüler birbirine karışıp uğultuya dönüşüyor.

Etraf kalabalık, Cadde'nin en civcivli saatleri. Küçük oğlan simidini sıkı sıkı tutuyor elinde; ısırmıyor, yemiyor. Tramvayı görmüş olmalı, çöp arabasını da, en azından seslerini duymuştur. Ama ilgilenmiyor. Bakışları dışarıya değil, içine dönük; belki kör, belki sağır. Üzerinde kırmızı bir tişört, içinde kaybolduğu uzun bir pantolon, yüksekçe kaldırımın kenarından sarkıttığı ayaklarında plastik terlikler. Ufacık, sıska, çelimsiz. Beş yaşında, olsun olsun da altı. Yaşı belirsiz çocuklardan o, hiç bebek olmamış ve hiç büyümeyecek olanlardan.

Arkadaki pastacının vitrinine bakar gibi yapıp küçük oğlanı gözetliyorum. Tuhaflık, onca kalabalığın, onca gürültü patırtının arasına karışıp kaybolmamasında. Minicik bedeniyle sessizliği ve simidiyle sanki Cadde bomboşmuş, kaldırımdan kimseler geçmiyormuşçasına, görüş alanınıza hemen giriveriyor. Siyah beyaz filmdeki kırmızı mantolu küçük kızın beyaz perdenin ortasında

bir nokta olduğu, yine de ondan başkasını göremediğimiz andaki gibi. Ya da kalabalık bir sınıf fotoğrafında en köşede neredeyse kaybolmuş, diğer çocuklara karışmış, yine de mucizevî şekilde öne çıkan, fotoğrafa hükmeden kaygılı suratlı küçük oğlan gibi.

Kaldırımın kenarına oturmuş simitli çocuk, filmdeki kırmızı mantolu küçük kız, fotoğrafın köşesine gizlenmiş oğlan çocuğu beynimin kıvrımları arasından birbirlerini sürükleyerek çıkıp üst üste biniyor, içimi kemiren tanıdık bir duygu oluyor.

Onu bırakıp giderken, babasının yanında Mikili pijaması içinde böyle durup bakmıştı bana. Minicikti, oğlumdu, elinde oyuncak ayısıyla kaldırım kenarındaki simitli çocuk kadar sessizdi. Bakışları bana değil içine dönüktü, soru bile yoktu gözlerinde. Grup fotoğraflarında kenardaki bakışsız çocuk; oyun bahçelerinde, kum havuzunda yalnız oynayan küçük oğlan.

Siyah beyaz kalabalığın ortasında kaybolmuş, Sofi'nin ölümcül tercihinin kurbanı kırmızı mantolu küçük kız. Çevresine değil kendi içine bakan o çocuk.

Üç çocuğu, üç resmi, üç duyguyu tekleştirenin ne olduğunu o anda anlıyorum: tekinsiz kalabalığın ortasında, bir başına, korunmasız kalmanın sessiz paniği; yırtıcı hayvanların arasında tek başına kalmış, annesini yitirmiş kedi yavrusunun çaresizliği, dilsiz panik, sessiz çığlık.

Kaldırımdaki küçük oğlan elinde yemediği simidiyle gelmeyeceğini bildiği anneyi bekliyor. Kırmızı mantolu küçük kız toplama kampının fırınında yakılmaya götürülürken annesini düşünüyor. Mikili pijamalı çocuk, anne döndüğünde bile hep öyle kaygılı, güvensiz bakıyor sınıf fotoğraflarında.

Onları bana görünür kılan, korunmasız çocuk yalnızlığının iç burkan kederi.

Çöken bir duvarın yıkıntılarının altındayız. Şaşkın, yaralı, çaresiz; herbirimiz kendi yalnızlığına bürünmüş, kendi sorularıyla baş başa.

Biz yalnız kalmamak için çıkmıştık bu uzun yola. Tarihin hedefi, insanlığın geleceği, büyük ütopyanın ışığı önümüzde. Oraya doğru yürüyen düzenli birliklerdik, öncü müfrezelerdik, devrimin zafere yazgılı askerleriydik.

Yuvarlak masanın etrafına dizilmiş altı yetişkin: önlerinde kahve fincanları, kadehler, kurabiye kırıntıları. Çocuk biraz ötede, oyuncaklarını yere sermiş, kendi dünyasına dalmış, oynuyor: sessiz, çevreye ilgisiz, legolardan kaleler, şatolar kuruyor. "Hep böyle sessizdir, usludur, kendi kendine oynar."

Masanın etrafındakiler hep bir ağızdan konuşuyor, sesler zaman zaman yükseliyor, sonra sessizlik, kısık kesik cümleler... Söz masanın üstünde, sonra kendi etrafında dönüp duruyor, sözcükler yankılanıp tekrarlanıyor, kendi adı çocuğa ulaşıyor, legodan kalelerin, şatoların duvarlarına çarpıp kırılıyor. Ekim Devrimi, Ekim... Devrim... Ekim... çocuk bir an masadan yana dönüyor, beni mi çağırıyorlar? Hayır, kimsenin onunla ilgilendiği yok. Legodan kalesininin duvarlarını yükseltmeyi sürdürüyor.

Duvarlar, sığınaklar, umutlar, yaşamlar tahta masa-

nın üstüne çökmüş. Enkazın çevresindekiler ilk şoku atlatmış, anlamaya çalışıyorlar. "Ekim Devrimi'yle büyülenmiştik... Ekim, çağın anlamı... Ekim ruhu... Devrimin sonu..." Çocuk adını duyuyor, adını söylüyorlar. "Ekim Devrimi bitti, çöktü, çökertildi. Yanlış nerede, nerede hata yaptık? Ekim başından beri yanlıştı, çökmeye mahkûmdu..."

"İnkâr bu, ihanet bu!.." Sesler yükseliyor; kötü, huzursuz bir duygu doluyor odaya. " Ekim'i hak etmiyordu insanlık, henüz değil, henüz çok erkendi. Devrimi bu defa yitirdik, Ekim ruhu öldü..."

Çocuk doğruluyor, parça parça yükselttiği lego kalesine küçük ayağıyla bir tekme atıyor. Kalenin duvarları, burçları, şato, şövalyeler ve atlar etrafa dağılıyor. Çocuk masaya yaklaşıyor. Bütün gücünü, bütün korkusunu sesinde toplayıp haykırıyor: "Peki benim adım ne olacak şimdi!"

Hıçkırığa dönüşen sorunun odayı dolaşıp masanın üstüne taş gibi düştüğü an.

Oğluma sarılıyorum, küçücük başını avuçlarımın arasına alıyorum: "Adın güzeldir Ekim, adın umudun adıdır. Biz başka bir şeyden söz ediyoruz, aptal aptal konuşuyoruz işte. Adın güzeldir canım."

"İyi," diyor sadece, dağılan legolarına dönüyor. Kalesini yeniden kurmaya çalışıyor, azimle. Gözlerinde, sorularla buğulanmış tanıdık hüzün; bebekliğinden beri çocuğu terk etmemiş olan.

Yerlerde buruşmuş, sararmış çınar yaprakları. "Önce çınarlar döker yapraklarını, ardından ıhlamurlar," diyor. Öyle midir? Hiç düşünmemiştim, bilmiyorum. Evden çok uzakta, dili duygusu yabancı bir toprakta; fallarda ve hayatta dönüş yollarının kapalı, yüreğin kabarmış olduğu bir sürgün kentinin yollarında, sokaklarında sonbahar yapraklarına basa basa yürürdüm. Akkavak yapraklarıydı, bir de çam iğneleri. Çınarların, ıhlamurların yapraklarını ne zaman döktüğünü hatırlamıyorum.

Kuru bir yaprak usul usul savrulup masamıza konuyor. "Bu mevsimde böyle güzel havaya sık rastlanmaz buralarda, senin şansına," diyor. Vakit henüz erken, bira bahçesi sessiz, tenha. "Buralardan geçiyordum, aramadan edemedim," diyorum. "Çok iyi ettin, aramasan..." Uygun sözcüğü arıyor: "Aramasan kırılırdım."

Bir başka bahçe, başka bir mevsim, başka bir masa. Önümüzde deniz, çiçeğe durmuş erguvanlar; masanın üstünde, ince belli çay bardaklarında, saçlarımda, omuzlarımda erguvan çiçekleri. Kaç yıl oldu? Sese dökülse hüzünlü bir ağıta dönüşecek soru...

Devrimleri, direnişleri konuşuyoruz geçmiş zaman masasında. Ne çok sözümüz var söyleyecek, ne çok hikâyemiz var anlatacak ve ne büyük coşkumuz: payla-

şacak. Serâpa umut, serâpa heyecan, önümüzde uzanan sonsuz zaman, önümüzde birlikte yürüyeceğimiz uzun yol. Devrimin yolu Nevski Bulvarı'nın dümdüz kaldırımlarına benzemez, biliyoruz ama ne gam! Yürümek varmaktan önemlidir. Gitmektir, devinmektir, yolun sonundaki ışığa inanmaktır aslolan.

Devrimlerden konuşuyoruz kendi denizimize karşı, erguvanların altında. Devrimlerin devriminden, kendi devrimimizden, bitmemiş devrimlerden, yenilmiş devrimlerden konuşuyoruz. "Birgün mutlaka" duygusuna sarıp sarmalıyoruz yenilgilerin hüznünü. Sonra ihanetleri konuşuyoruz: Yenilgiler tattırmış ihanetleri. İspanya İç Savaşı'nda, faşizme karşı savaşmak için dünyanın dört bir yanından kopup gelen Uluslararası Tugaylar'ı konuşuyoruz. Herbirinin kendi dillerinde söyledikleri türküleri...

Halkların zulme karşı ayaklanmasından, devrimlerden, direnişlerden söz ederken seviyorum onu.

"Bir süre önce İspanya'daydım," diyor. "Şirketin işleri için gitmiştim ama ortalık öyle bir toz dumandı ki iş çıkaramadan gerisingeriye döndüm. Büyük kriz yaşıyorlar, halk meydanlarda yine ama ekonominin düzeleceğine dair en küçük umut yok."

Masanın üstüne düşen kuru yaprağı evirip çeviriyor elinde: "İçsavaşta bir milyon insan öldü de ne oldu? Enternasyonalizm çocukça bir hayaldi, İspanya'da gömüldü."

"Diren Kızıl Madrid" marşı geliyor aklıma; devrime ve enternasyonalizmin zaferine inancın türküsü. Tam da o türküyü mırıldanacakken, "Yenilgiyle sonuçlanması mukadder olana inanmıştık," diyor. Dudaklarımda müziç bir karıncalanmaya dönüşüyor türkü; başlamadan susup içime akıtıyorum, göz pınarlarımda birikiyor.

İçimizden sorduğumuz, söze dökmeye kıyamadığımız soruyu öç alırcasına en yüksek perdeden soruyorum o an: "Kaç yıl oldu birbirimizi görmeyeli?" Sesimin titre-

şiminden mi, birden esen yelden mi, birkaç sarı yaprak birden düşüyor masanın üstüne. "Çok," diyor, "belki de otuz yıl, insan inanamıyor zamanın nasıl geçtiğine." Yüzüne bakıyorum. Yüzünü, ellerini, vücudunu pervasızca inceliyorum. Bu sıradan, özensiz, hantal adam mıydı özlediğim, o muydu yıllar boyunca değerli bir anı diye içimde sakladığım?

Madrid düştükten sonra İspanya'yı terk eden Uluslararası Tugaylar'ın veda ağıtını mırıldanıyorum: "Bu vâdilerde bıraktık yoldaşlarımızı, özgürlük için toprağa karıştılar. Şimdi kır çiçekleri açacak üzerlerinde. Dönüyoruz hüzünle ve umudu yitirmeden."

O anda aşk gibi özlemin de nesnesinin birlikte yürünen yollar, paylaşılan umutlar olduğunu anlıyorum.

"Ben Madrid'de ölmeyi hâlâ özlüyorum, biliyor musun?" diyorum veda niyetine.

Hindibağ çiçeklerinin gökyüzüne karışıp kayalık tepelerin üstünde uzanan göğün maviliğinde eridiği an.

Açıklara, çok açıklara, ta karşıdaki ufuk çizgisine doğru kulaç atarken içindeki sonsuzluk duygusunun tadını çıkarıyor yudum yudum. Bir kulaç, bir kulaç daha. Mavi ipek kadife su, her kulaçta altından yumuşacık kayıyor. Kaç kulaç? Saymak yok, sonsuzluğun sınırları kulaç sayısıyla ölçülmez. Derin suların "gel gel" çağrısına uyup gider, gidersiniz. Sonra bir an denizin ortasında durup uzaklaştığınız karaya bakarsınız. Su yumuşacık kaldırır insanı, bedenin ağırlığı hafifler, yüreğin ağırlığı uçup gider, dingin bir yokluğun sınırındasınızdır. Doyum ânıdır, buraya kadardı artık burada kalmalı, su olmalı, deniz olmalı, mavi olmalı ânı.

Kendini bir çınar yaprağı gibi, bir kuşun kanadından kopmuş tüy gibi, usul bir nefes gibi dalgalara bırakmak, akıntının götürdüğü yere gitmek, mahmur yorgunluğun derin kucağına gömülmek, uyumak...

O, öyle yapmıştı. Ne güzel ölüm, demişlerdi, denizde kalp krizi geçirmiş, sulara gömülmüş, tam istediği gibi... Tam istediği gibi doğru; ama kalp krizinden değil, bir ben biliyorum neden sulara bıraktığını kendini. Ağır bedenini taşımaktan yorulduğunu, sonsuz tekrardan sı-

kıldığını, hafiflemek istediğini bir ben biliyorum. "Özgürleşmek ancak yoklukta mümkün," demişti birgün. İnsanın tek özgürlüğünün kendi ölümünü seçmek olduğuna inanırdı.

O denizi severdi; özellikle de engelsiz, ufka uzanan denizleri. Açılırsın, açılırsın sonra karaya bakarsın, kara uzaktır; yorgunluk çöker bedene, altında yumuşacık serin sular; kendini bıraktın mı sarıp sarmalayan o benzersiz huzur. "Sudan doğan hayat suda bitmeli," derdi, "yengeçler su su diye inlermiş, ben de Yengeç burcundanım," diye eklerdi.

Karaya bakıyorum suyun üstünde kalabilmek için usul usul kıpırdanarak. Epeyce uzaklaşmışım. Ada önümde yükseliyor. Önce güneşte parlayan dik, granit kayalıklar, sonra fıstık çamlarının yeşil kuşağı, çardak asması dolanmış evin kızıl kiremitleri, sonra tepelere uzanan zeytinlik, sonra kayalık dağların sivri dorukları, sonra hindibağ çiçeklerinin benzersiz mavisi renginde, lekesiz, yekpare, sonsuz gökyüzü... Denizle gökyüzünün zeytinlikleri, çamları, dağları aşarak "bir" olması, açıklara doğru yüzerken özgürlüğün sonsuz büyükte erimek olduğunu ruhuyla bedeniyle kavramak.

Çocuk sekiz-dokuz yaşında. Sıska, çırpı bacaklı, sarı kafalı. Denizden yeni çıkmış, mayosu ıslak. Taban yakan sıcak çakılların üzerinde taşlaşmışçasına kıpırdamadan duruyor. Gözlerini biraz ileride yüksek sesle tartışan kadınla adama dikmiş. Adam şortlu, kadın mayolu; ikisi de kıpkırmızı güneş yanığı. Belli ki mevsimin ilk denizi, güneşte fazla kalmış, kötü yanmışlar.

Kavga kızışıyor, kadının tiz çığlıkları, adamın küfürleri... Çocuk kıpırdamıyor, sadece gözleri tenis maçı izler gibi bir adama bir kadına çevriliyor. Plajdakiler ilgisiz görünmeye çalışıyor. Besbelli karıkoca kavgası, karışmamak gerek. Çocuk hâlâ kıpırdamıyor.

Kavgayı hangisi başlattı? Kadın şirrete benziyor, belkide sesinin nahoş tınısı, çığlıklarının yapaylığı yüzünden. Adam ise, yumruklarına hâkim olmaya çalışıyor, şiddetin sınırlarında geziniyor. Tokatı, yumruğu indirdi indirecek. Kadın oralı değil, bağırıyor, anlaşılmaz birşeyler haykırıyor. Çocuk dikildiği yerden hareketsiz izliyor.

Adamla kadın birbirlerine yöneliyor. Güreşçiler gibi kapışıyorlar, şimdi saç saça baş başa sessizce dövüşüyorlar. Kadın çakılların üstüne düşüyor, adam tekmeliyor, kadın avaz avaz bağırıyor, adam küfrederek çullanıyor. Plajdakiler şöyle bir dalgalanıyor; karışmanın, ayırmanın zamanı geldi belki.

Çocuk kıpırdıyor, kadınla adama koşuyor. Yüzü ifadesiz, gözleri cam gibi. Kavga çakılların üstünde alt alta, üst üste sürüyor. Çocuk yaklaşıyor, yerden büyük bir taş alıyor, kadınla adama fırlatıyor. Adam acıyla bağırıyor, şakağından akan kanın farkında değil.

Kadınla adam yerden kalkıyor. Çocuğa bakıyorlar şaşkınlıkla. "Canavar dölü," diyor adam. Kadın susuyor. Çocuğun yanaklarından aşağı ip gibi süzülen gözyaşları. Çocuğun camlaşmış bakışları, çocuğun çırpı bacakları, çocuğun yalnızlığı, çaresizliği, büyük utancı. "Bir şey yok oğlum," diyor kadın, "anne baba bazen kavga da eder." Sesini çocuktan çok çevredekilere duyurmak istiyor; sesinde utanç, pişmanlık, özür tınıları.

Çocuğun sesi çakıllara vura vura yankılanıyor, karşı kıyılara doğru dalga dalga yayılıyor: "Her şeyin düzeleceğini söylemiştiniz, artık beni sevdiğinizi söylemiştiniz. Üçümüz birlikte ilk gezimizdi, ilk denizimizdi!"

Kadınla adam tartışa bağırışa uzaklaşıyor. Çocuk avuçlarındaki çakıltaşlarını arkalarından fırlata fırlata izliyor onları. Sonra birden duruyor, dönüp denize koşuyor, sulara bırakıyor kendini, acemi kulaçlarla uzaklaşıyor, sarı kafası bir batıp bir çıkıyor maviliklere. Sahilde bir dalgalanma oluyor, birkaç kişi birden atlıyor denize. Kadınla adamın öfkeli, düşman sesleri yankılanıyor hâlâ. Biri çocuğa ulaşmayı başarıyor. Küçük oğlanın kurtarıldığı anda, uzaktan kadının sesi duyuluyor: "Hadi, eve gidiyoruz. Bir başka gün, yine geliriz."

Birlikte atlatılan bunca bâdire... Telefonda tanıdık bir ses: "Biraz önce alıp götürdüler, nereye götürüldüğünü öğrenmeye çalışıyoruz." Sakin bir sesle sorduğum soru: "Gelenler asker miydi sivil mi?" "Askerdi." "Avukatlara haber vereyim, küçük bir çanta da hazırlarım."

Karşılıklı hapishane ziyaretleri, hapishaneden hapishaneye giden görülmüş damgalı mektuplar. Sıcağa tutulunca görünür olan limon suyuyla yazılmış aşk cümlelerinin üstünde tükenmezkalemle soğuk sözcükler: Nasılsın, ağrıların geçti mi, kanama durdu mu? Evden iyi haberler aldım, ya sen? Bir sonraki celsede tahliye gelir, diyor avukatlar. Benimki biraz daha uzun sürer. Para göndermene gerek yok, çeviriye başladım, birkaç kuruş getirir sanırım. İşin iyi tarafı, içerideyken fazla paraya ihtiyaç olmuyor... Buram buram aşk, özlem, gelecek umudu, yaşama coşkusu tüten satırları –gerçek mektubu– okumak için kâğıdı yakmadan ısıtmak gerek. Koğuştakilerin nazarlarından uzakta, herkes yattıktan sonra ya da sabah erken kimseler uyanmadan yapılması gereken bir iş.

Tahliye, gizlilik günleri... Sahte kimliklerle kaçak göçek yaşamanın hapishaneleri aratan tedirginliği. Evin, adresin, kendin yoksun; bir gölgesin sokaklarda. Suçluluk yüklü tedirgin buluşmalar. Filmin ortasında girilen loş si-

nema salonları. İzleme yoktu, çok dikkat ettim. Yine de tedbirli olmalı. Neden kaçtıklarını bilmeden, doludizgin bir koşu. Köşe başlarında kurşunlananları yürek ürpertisiyle anımsamak. Kimlik kontrollerinde, yüzlerinde kötü oyuncuların iğreti gülümsemesiyle mazbut çift görüntüsü vermek. "Biraz daha sabır, yurtdışına çıkacaksınız." Beklemek; güvenliği kaçaklıkta, sürgünde, sığınmada aramak. Seslendirilmeyen, cevabından korkulan, "Nasıl bir şeydir yurtdışı?" sorusu...

Taksi şoförü, "Federal Mahkeme burası," diyor, "şu merdivenlerden çıkıp ön kapıdan gireceksiniz." Sonra, "İyi şanslar," diye ekliyor. Besbelli iyi bir adam ve besbelli o da yabancı. Basit sözcüklerle, tane tane konuşuyor, anlayabiliyoruz.

Bina o kadar görkemli miydi? Roma sütunlarının desteklediği mermer merdiven sonraki günlerde rüyalarıma girdiği kadar geniş miydi? Ormanda kaybolmuş iki çocuk gibi el ele tutuşmuş, öylesine korunaksız, yapayalnız mermer basamakları çıkıyoruz.

Elimi kavramış elinin titrediğini hissediyorum. Oysa ne ellerimiz, ne sesimiz, ne yüreğimiz titremişti bilinmeyen bir tanrıya sunulmuş adak gibi yaşarken tekinsiz hayatımızı. Şimdi bu soğuk, uzak, yabancı ülkeye sığınabilmek için ifade vereceğimiz mahkemede, "Sığınma hakkı talep ediyorum," demek –sadece bir formalite, durumunuz çok açık, sorun yok, demişti yabancılar dairesindeki iyi memur– yaşanmış ve yaşanacakların en zoru mu?

Geniş mermer merdivenin tam ortasındayız, vazgeçebiliriz, geri dönebiliriz. Kaçaklığa alışığız, yine kaçak yaşarız, bir yolunu buluruz. "Sürgün" ya da "mülteci" sözcükleri o kadar yaralamıyor da, ille de şu küfür gibi "sığınmacı..."

"Aldırma," diyorum kadınca gerçekçiliğimle, "artık ikimiz değiliz, çocuk var, çocuğu düşünmeliyiz. Gündelik

hayatımızı sağlama almamız gerek, pasaportumuz olması gerek, sonra çalışma izni, sosyal yardım falan... İçerde çevirmen olacakmış, sığınma talep ediyoruz demeyiz, iltica deriz, olur biter!"

Saçmaladığımı biliyorum, elini daha sıkı tutuyorum. Federal Mahkeme binasının merdivenlerini tırmanıyoruz.

Elinin titrediği o an: zamanda ve mekânda uzun bir sürgünün başlangıcı.

Yaşlı kadın yüzünde donuk, anlamsız bir gülümsemeyle kahvaltı masasına yöneliyor. Hizmette geç kalmışsam, çayını, tabağını, kızarmış ekmeğini, peynirini alıştığı yerde bulamazsa önce şaşırıyor, sonra öfkeleniyor, sonra dudakları ağlamaya hazırlanan bir bebek gibi bükülüyor, aptal ve mutlu gülümsemesi siliniyor, çocukluğumdan beri ürktüğüm kasılmış ve buyurgan ifade beliriyor yüzünde. O zaman eskiden olduğu gibi yine nefret ediyorum ondan. İçime o bildik, kötü duygu yayılıyor: sevgisizlik, itilme, suçluluk, eksiklenme, öfke karışımı o duygu.

Yarı kararmış bilinci, bir an pırıl pırıl açılan sonra yine kararan belleğiyle yaşama sımsıkı tutunuyor. Hayatının hiçbir döneminde olmadığı kadar obur, hayatının hiçbir döneminde olmadığı kadar insan canlısı ve geveze. Konuşacağı, kendini anlatacağı birilerini arıyor hep ve şehvetle hep aynı hikâyeleri anlatıyor. Bazen bilinci açıkken, "Beklediğim tek şey ölüm, beni ölüme güzel hazırlıyorsun," diyor. Gerçeğin bilincine vardığı o anda olduğundan da yaşlı görünüyor. Sonra bir an aydınlanan belleği yeniden bulanıyor, yüzüne o mutlu gülümseme, o budala ifade yayılıyor. Unutulmuş bir mevsime, yıllar öncesindeki güzel birgüne, yaşanmamış bir aşka, yitirilmiş sevgiliye, çocukluğumdan hatırladığım eski güzel bir tangoyla dönüyor: "Sevdim bir genç kadını..." Annemin yaşlı, titrek

sesi zamanı aşıp denizde, kırlarda, kayalıklarda, içimde yankılanıyor. Yeterince sevememenin suçluluk duygusu, onu tanımamış olmanın pişmanlığına karışıyor.

Ne zaman başlamıştı sevgisizliğim, ne zaman, neden kopmuştum ondan? Bilmiyorum, hatırlamıyorum, her şey bulanık. Belki üstlerine saygı göstermiyorsun, boyun eğmiyorsun, terfi edemiyorsun, bir paşa karısı yapmadın beni diye bağırıp, yatağa girip ağlayarak babamı üzdüğü için. –O zaman babam elimden tutar, kırlara, ormanlara doğru koşar adım yürürdük birlikte. Hızlı yürüme alışkanlığım o zamanlardan kalmış olmalı.– Belki köpeğimi kemikli parka gönderdiği, kedi yavrumu emirerine verip attırdığı, belki de en sevdiğim Miki oyuncağımı bana sormadan başka bir çocuğa verdiği için, belki geceleri kitap okumama izin vermediği için... Bilmiyorum.

Tango, yıllar öncesinden yankılanıyor:

"Kemanımla ona bir ses verebilseydim eğer / Bu sesimle ona ersem bana dünyaya değer / Ne yazık ki deniz engin, şu ufuklar ölgün / Bin elemle doğuyor her yeni gün..."

Birden, bu şarkıyı ilk duyduğum güne, annemin gençliğine, çocukluğuma dönmek istiyorum. Ona küçük bir kız olarak sarılmak, kucağına çıkmak, onu sevmek istiyorum.

Islak yanaklarını okşuyorum, buruşuk elini tutuyorum, mırıldanarak şarkıya eşlik ediyorum:

"Yarın olsun, yarın olsun diye renkler soluyor / Neye baksam, ne işitsem bana bin dert oluyor. / Bu karanlık günün elbet gelecektir sonu. / Kalbim özlüyor onu."

İlk defa birlikte söylüyoruz, ilk defa bu kadar yakınım ona.

"Beni seviyorsun," diyor. "Evet evet anne, seni seviyorum."

Geç kalmış, esirgenmiş sevginin ezik çaresizliğe dönüştüğü an.

O akşam babam eve dönmedi. Telaşe müdürü annemi panikletmemek için yarım saat bile geç kalacak olsa ne yapıp yapıp haber veren babamın yerine, gecenin geç saatlerinde bir telefon geldi. Kaldırıldığı hastaneye koştuğumuzda çoktan ölmüştü.

Saatini, cüzdanını, üzerinden çıkan giysileri teslim ettiler. "Bir de bu paket varmış elinde, sonuna kadar sıkı sıkı tutmuş," dediler.

Sicimle bağlı paketin sarı, kaba kâğıttan ambalajı ıslaktı. O zamanlar naylon torbalar, poşetler yaygın değildi henüz. Suyu akacak şeyler cam kavanozlara; yağlı şeyler, önce yağlı kâğıda sarılıp sonra kesekâğıtlarına konurdu. Paketin içinde ne olduğunu açmadan biliyordum. Babam ne zaman Beyoğlu tarafına gitse Çiçek Pasajı'nın çıkışındaki Rum mezeciden birşeyler alırdı; kendisinin de benim de sevdiğimiz şeyler. Rum mezeci kırk yıllık dostuydu, her şeyin en iyisini verirdi babama, "Bu sana yaramaz pasam," diye uyarırdı da bazen. Sonra emekli olup da pek küçük bir emekli maaşına kaldığımızda, artık eskiden yarayanlar da bana pek yaramıyor, her şey ateş pahasına, demişti babam yoksullaşmamızla dalga geçmeye, durumu hafife almaya çalışarak. Sesinde gizli bir sitem vardı. Kendisine karşı mı, hayata karşı mı anlamamıştım.

Merhumu görmek ister misiniz?

Annem, dayanamam deyip reddediyor. Ben de istemiyorum ama yanlış anlaşılmasından, hastane personeline ayıp olmasından korkuyorum. Aslında ben, bir an önce eve gitmek, paketi açmak, mezelerden yayılan o güzel, sıcacık duyguyu babam varmış gibi yaşamak istiyorum.

Annem yol boyu ağlama krizlerinde. Komşular eve doluyor geceyarısından sonra. Babamın ölümünü, onların gürültücü, gösterişli kederlerine terk edip mutfağa kapanıyorum. Bir köşeye atılmış duran paketi açıyorum: taramalık balık yumurtası, küçük salatalık turşusu, onun tâbiriyle kornişon, şamfıstığı, füme dil. Ben ne seviyorsam, ne özlüyorsam hepsi. Tek başıma oturacağım bir veda ziyafeti sanki.

Eve dönmek üzere bindiği otobüste fenalık gelmiş, oracıkta düşüp kalmış. Öyle anlatmışlardı kaldırıldığı İlk Yardım'dakiler. O anda, kalabalık bir belediye otobüsünde, belki de ayakta kendinden geçip yere yığılırken ne düşünmüştün baba? Paketin elime geçmeyeceğini mi, yapayalnız öleceğini mi? Benim ne olacağımı mı?

Evde, küçücük odada bir aşağı bir yukarı volta atarken, yitirdiğine inandığın bir ömre inat yüksek sesle okumaktan hoşlandığın Ziya Paşa'dan dizeler: "Ayinesi iştir kişinin lâfa bakılmaz / Şahsın görünür rütbe-i aklı eserinde." Kocasının dikbaşlılığı, sonra hastalığı yüzünden paşa olamamasını birtürlü affetmeyen annemin iğneleyici sözleri: "Peki senin eserin nedir ki, gördüğümüz bir şey yok!" Her seferinde içimi acıtan; bana küçük bedenimin, küçük yüreğimin kaldıramayacağı yükler yükleyen, utandıran cevabın: "Benim eserim kızımdır."

Ne kadar senin parçan olduğumu; senin için de başkaldırmam, isyan etmem, üretmem, yaratmam gerektiğini hissettiğim an. Omuzlarıma yüklediğin ihanet kaldırmaz sevgi yükü.

Füme dil dilimlerini turşularla birlikte boğulurcasına yuttuğum, sonra kustuğum o ayrılık anı.

"Hayatımdan on hayat çıkar, hiçbiri de beş para etmez," dediğinde, elâ gözlerinde yıllar öncesinde kalmış çocukluğumuzdan hatırladığım o yumuşak, derin, hülyalı bakış vardı: Bizim görmediğimiz bir şeyi görüyormuş gibi, kendi içine dalıp çevreyi unutmuş gibi, güzel bir rüyadan yeni uyanmış da günışığını yadırgamış gibi...

Aileden kalma eski, antika eşyaların dağınık nizam, özensizce yerleştirildiği perdeleri kapalı loş odanın ağır havası içimi karartıyor. "Şu perdeleri açalım," diyorum, "pencereyi de açalım, nefes alırız."

Dışarıda ılık, usul bir esinti, yumuşacık buğulu sarı bir ışık: eylül...

"Böyle daha iyi," diyor, "ışık acıtıyor, ağrılarımı artırıyor sanki."

Yanındaki sehpanın üstündeki plastik su şişesine uzanıyor, şişeden bir yudum alıyor. "Bardak getireyim," diyorum. Hüzünlü değil muzip gülümsüyor:

"İstemem, su değil zaten. En iyisi votka; kokusu da, rengi de yok. Ahlak zaptiyeleri anlamaz."

"İçmemelisin, biliyorsun zararlı olduğunu. Ahlak değil sağlık meselesi."

"Biliyorum. Ama korkma, güvendeyim, hiçbir şey bana zarar veremez artık."

Lafı değiştirmek istiyorum:

"Kedi yavrularını hatırlıyor musun? Hani annenlerle uzun bir seyahate giderken bana bırakmıştın."

"Nasıl hatırlamam! Üç yavru bırakmıştım, dönüşte altı yavru teslim ettin bana."

"Senin yavrular kayboldular sandım, üzülme diye benzerlerini buldum, meğer seninkileri anne kedi sizin evin bahçesine taşımış çoktan."

"Tekirdi değil mi?"

"Evet, birbirinin modeli altı tekir yavrumuz olmuştu."

Yan yana, sıra sıra dizilmiş yeşil, kırmızı panjurlu küçük evlerde geçen çocukluğumuz. Kedilerimiz, kömürlüklere sakladığımız uyuz köpek yavruları, küçük bahçelerin çitlerine sarılı hanımelleri, sarmaşık gülleri. İki yandaki akasya ağaçlarına file gerip voleybol oynadığımız daracık, sakin sokaklar. Saatte bir kalkan sabah otobüslerine yetişmek için el ele, nefes nefese koşturmamız. Okula geç kalırsak içeri almazlar sonra. İlk aşklarımız: paylaşılan sırlar, paylaşılan özlemler, duygular, birlikte yazdığımız aşk mektupları; beğendiğimiz o tıfil oğlanların peşinden çiçek adlı, kuş adlı sokakları yüreklerimizde binbir kelebek kanadının çırpıntılarıyla arşınlamamız. Çocukluğumuzun, ilkgençliğimizin sihirli bahçeleri, tanımadığımız dünyalara, yaşamadığımız duygulara açılan yolları...

Uzun yıllar önce... ne garip, yarım yüzyılı aşmış... birlikte ders çalıştığımız masaya bakıyorum. Duvarda asılı fotoğrafa bakıyorum: dudağının kenarında sigarasıyla kendisi ufak tefek, adı ünü büyük baba; sert ifadeli, alımlı, şık giyimli anne, ortalarında başında kocaman kurdelesiyle bakışları hülyalı küçük kız; arkadaşım benim.

"O gün gelince, çağırsalar da sakın beni görmeye gelme."

İkimiz de hatırlamamış gibi yapıyoruz. Taflanların altında satır satır ezberlediğimiz kitabı: Çöl'ü, Tilki'yi, Yılan'ı,Pilot'u, Küçük Prens'in gezegeninde bıraktığı gülünü ve Küçük Prens'in, "Bu gece, anlıyorsun ya, sakın gelme.... sanki ölmüş gibi olacağım, oysa gerçek öyle değil," deyişini hiçbirini hatırlamamış gibi yapıyoruz.

"Bir fırt da bana ver şu şişeden," diyorum. Votkası bol suyu az sert içki boğazımı yakıyor, içimi yakıyor. Yüzüne bakıyorum, gözlerini arıyorum. Odanın soluk ışığında yüzü büsbütün sararmış görünüyor, gözlerini bulamıyorum.

"Hayatımdan on hayat çıkar, hiçbiri de beş para etmez," derken sesindeki kurşun ağırlığı, yitirilmiş zamanın çaresizliği, bir ömrü harcamış olma duygusunun pişmanlığa bulanmış kederi.

Yeniden uzanıyorum votka şişesine. "Bir düşün; beş para etmez tek bir hayatın olsaydı daha kötü değil miydi?" diyorum.

Gülüyoruz. Hem de çocukluğumuzdaki gibi içten gülüyoruz.

"O gün" geldiğinde çağırıyorlar: "Sizi görmek isteyeceğini düşündük de..."

Sana söz vermiştim; gelmiyorum. Çocukluğumuzun uzak gezegenine doğru yola çıkarken sen, unutulmayan anların, zamanda sürgün anıların kuytusuna gizleniyorum.

Sabah uyandığında, yiyecek bekleyen acıkmış köpek yavrularının bebek ağlamasına benzer incecik havlamalarını duymayınca yatağından fırlayıp kapıya koşuyor. İçinde kötü bir duygu: Sakın başlarına bir şey gelmiş olmasın! Alt alta, üst üste oynadığı, bağrına basıp taşıdığı, başlık giydirip önlük taktığı yavruların istenmediğini biliyor. Kaç kere duydu konuşmalarını: "Şu enikleri uzaklaştır buradan, pislik yuvası, mikrop yuvası. Bu çocuk yakında hastalanacak, göreceksin." "Eve almıyoruz ki hanım, kapıda oynaşıyorlar işte, çocuk da mutlu oluyor."

Kuyruklarının ucuyla patileri beyaz, kara burunlu, hardal rengi üç tombalak yavru. Köpek anne, kömürlüğün bir köşesinde doğurmuş, saklamış, emzirmiş, büyütmüş yavrularını. Etrafa yayıldıklarında anne köpek, kayıplara karışmıştı. Anneleri gidince aç kalıp çıkmışlardı ortaya.

Sokak kapısının önünde yemek bekliyorlardır. Küçük kız kapıyı açıyor. Boş yemek kapları orada duruyor işte. Şimdi sabah kahvaltısı zamanı: sütlü papara... Küçük kız, sütü ağızlarına burunlarına bulaştırarak şap şap sesleriyle iştahla yemelerini seyretmeye bayılıyor. "Sütünü içersen köpeklerine de sütlü papara yaparız," diyor anne. Sütten nefret ediyor ama yavrulara da verilsin diye koca bir bardak sütü gözünü yumup içiyor her sabah.

Bu sabah, kapının önünde kuyrucuklarını sallayarak, incecik sesler çıkararak bekleşen tek bir yavru bile yok. Adlarıyla çağırıyor köpecikleri, kuçu kuçu diye sesleniyor. Yuvarlana yuvarlana gelip bacaklarına sarılırlardı çoktan. Yoklar...

"Ayağına terlik bile giymemişsin, şu haline bak, bu havada gecelikle çıkılır mı dışarı, çabuk içeri gir, üşütüp hasta olacaksın!"

"Köpeklerim, köpeciklerim yok!"

"Belki de annelerini aramaya gitmişlerdir, hadi gel kahvaltını et, sütünü iç şimdi."

"Köpeklerimi bulmadan bir lokma bile yemem. Süt de içmem."

Dudaklarını kenetleyip ağzını mühürlüyor. O karanlık kötü duygu tabaka tabaka yayılıyor içine, yoğunlaşıyor, derinleşiyor. Birikmiş gözyaşları sessizce, usulca süzülüyor yanaklarından.

Elindeki süpürgeyle odayı temizlemeye çalışan yemenili, şalvarlı genç köylü kadın, "Ben nerede olduklarını biliyorum," diyor kafasını kaldırıp çocuğun yüzüne bakmadan. Bir umut ışığı, koşup genç kadının boynuna sarılıyor: "Neredeler abla, beni onlara götürür müsün hemen. Acıkmışlardır, beni özlemişlerdir."

Genç köylü kadın çocuğun yüzüne bakamıyor. Küçük kızın yanaklarını okşuyor. "Ağlama, iş bitince götürürüm annen izin verirse." "Neredeler? Onu söyle bari, senin gelmen gerekmez, ben kendim de giderim."

"Kemikli Park'a gittiler."

Gün boyu umutla umutsuzluk, iyimserlikle kötümserlik, kederle sevinç yenişemeden kapışıyorlar içinde. Anne izin versin diye önüne konulan her şeyi yiyip bitiriyor; nefret ettiği patlıcanı bile. İkindi kahvaltısında koca bir dilim yağlı ekmeği zorla yutuyor. Anne çaresiz, sonunda Kemikli Park'a gidip köpekleri aramasına izin veriyor.

Şalvarının üstüne güllü basma etek çekmiş, yemenisini sıkıca bağlamış kadının yanında minik adımlarını mümkün olduğunca hızlı atarak yürüyor. "İşte burası," diyor kadın asırlık çınar ağaçlarının gölgelediği, ortasında çeşme olan geniş bir alana vardıklarında. "Burası Kemikli Park."

Etrafta ne köpek var ne kedi. Birkaç köy çocuğu ellerine geçirdikleri iri hayvan kemikleriyle oynuyor. Yerde kuru sarı yapraklar, sonbaharın erken habercileri. Biraz ötede, meydanın bir ucunda beyaz taşlar, yıkık dökük mezarlar: Yoksul, bakımsız köy mezarlığı.

"Burada yoklar," diyor kadın kısık bir sesle, "belki enikler annelerinin peşinden gitmiştir. Haydi eve dönelim, annen merak etmesin." "Köpeklerimi bulmadan dönmem," diyor kararlı bir sesle, "sabaha kadar burada beklerim, yine de dönmem onları bulmadan."

"Bulamazsın onları kızcağızım. Geceleri hortlaklar çıkar mezarlardan, köpeklerin yanına sürüklerler seni de."

O anda anlıyor. Çığlığı çınarların dallarına, yapraklarına, ulu gövdelerine çarpıp yankılanıyor. Kemiklerle oynayan çocuklar donup kalıyor, mezarlıktan geldiğini sandıkları çığlığın dehşetiyle kaçışıyorlar. Küçük kızın çığlığı; eğri büğrü taşlarla çevrili, üzerleri otlarla kaplı yoksul, bakımsız mezarlara ulaşıyor, mezar taşlarında titreşip toprağa saplanıyor. İnsan kemikleri, hayvan kemikleri, köpek yavrularının kemikleri küçük kızın üstüne yığılıyor.

Yitirmenin acısı, kandırılmışlığın öfkesi, çaresizliğin isyanı... Bir daha tek bir damla süt içmiyor.

"Yol henüz açılmamış ama merak etmeyin, kar küreme araçları gelmiş, iki saate kalmaz işi bitirirler," diyor ceptelefonunu kahvaltı masasının üstüne koyarken. "Bizim buraların manda kaymağı meşhurdur. Hele de balla pek iyi gider, buyurun lütfen," diye ekliyor lâfı değiştirmek için.

Burada, dağlarla karlar arasında sıkışıp kalmış olmak içimi daraltıyor. Hesaplıyorum: Havaalanına kadar en az iki saatlik yol var, bir o kadar zaman da yolun açılması için. Ev sahibime saygısızlık olmasın diye bıçağın ucuyla kaymak koyuyorum tabağıma; buruk, demli çayımdan bir yudum alıyorum. "Uçağı kaçırmayayım da..." diyorum kaygımı açığa vuran bir sesle.

"Keşke kaçırsanız; birgün daha misafir ederdik sizi," diyor o âna kadar suskun duran genç kadın. Kara gözlerinde yumuşacık, kadifemsi bir hüzün. Dün gece, "En çok neyi özledim biliyor musunuz? Geceleri sokak lambalarının pırıl pırıl yandığı, renk renk neon ışıklarıyla aydınlanmış bir caddede yürümeyi," derken de aynı bakış vardı gözlerinde. Karanlık sokaklarda insanların kurşunlandığı, geceyarılarında evlerin basıldığı, akşamların erken indiği, korkunun kol gezdiği bu şehirde, özlemin adı ışık olmuş, aydınlık olmuş da onun gözlerine oturmuştu sanki.

Kahvaltı masasının yanındaki pencereden dışarı bakıyorum. Gece bastıran kar harap kulübeleri, çirkin binaları, tozlu çamurlu yolları örtmüş, güzelleştirmiş. Kavak ağaçları beyaz minareler gibi göğe yükseliyor. Ve karga sürüleri, kavaklardan damlara, damlardan kavaklara çığlık çığlığa inip kalkıyor. Dün kasabanın yollarında yürürken fark etmiştim onları; *Kuşlar* filmindeki kadar ürkütücüydüler.

"Karım buralıdır, bölgenin kızıdır, toplantıya kadar size şehri gezdirir, gece de misafirimiz olacaksınız, en güvenli yer yine de bizim evdir," demişti belediye başkanı. Şehir dediği köy irisi kasabada gezilecek bir yer yoktu. İki yanında yıkık dökük yoksul dükkânların, birkaç kasabın, rengârenk, sim işlemeli parlak kumaşlar da satan manifaturacıların, önünde eğerler, at koşumları, kösele çizmeler asılı saracın, nohut, bulgur, bakliyat çuvallarının yanında kaçak tütün ve çay çuvallarının dizili durduğu zahirecilerin, hepsinin ortasında da yoksulluğu ve yoksunluğu tekzip edercesine etrafa pırıltılar yayan kuyumcunun bulunduğu çarşı yolunun bitiminde kırlar başlıyordu. "Ne çok karga var burada, ne kadar da gürültücüler," demiştim laf olsun diye.

"Tek kuşumuz kargadır, tek ağacımız da kavak, bir de Pınarbaşı'mız vardır; şimdi kötü mevsim ama yazın pek güzel olur. Bir daha yolunuz düşerse..." Sesindeki eziklik, yoksunluğundan duyduğu mahcubiyet, özür tınısı. Sonra da eklemişti önümüzde yükselen dağlara bakarak: "Güzelliklerimiz dağlarımızdadır. Umudumuz, aydınlığımız, zenginliğimiz dağlardadır." Sanki o hüzünlü, narin, ezik genç kadın gitmiş de yerine başkası gelmişti. Gece boyunca, odunların çıtır çıtır yandığı ocağın karşısında oturmuş çaylarımızı yudumlarken anlatmıştı. Dağda vurulan kardeşini, jandarmanın çırılçıplak yerde süründürdüğü yaşlı babasını, kar maskeli korkunç adamların, kadınları

çocukları yere yatırıp kafalarına postallarıyla bastıklarını, evi arayıp bütün erkekleri götürdüklerini, o günden sonra yaslı anasının dilinin mühürlendiğini... "Dağlar kurtuluştur, özgürleşmedir, umuttur bizim için," demişti yine aynı kararlı, güvenli sesle. Odun alevi gözbebeklerinde kızıl kıvılcımlar ateşliyordu; gözlerinde hüzün değil coşku vardı.

Kahvaltı masasının ucunda suskun ve hüzünlü oturuyor şimdi. "Keşke uçağı kaçırsanız," derken oyun arkadaşına gitme kal diye yalvaran yalnız bir çocuğun özlemi var sesinde.

Başkanın telefonu çalıyor: "Yol açılmış, arabanız da hazır." Ferahlıyorum, içimde belli etmemeye çalıştığım suçlu bir sevinç...

Vedalaşıyoruz. Ona sarılıyorum. Yüzü solgun, yanakları soğuk, avuçları alev alev. Narin ama güçlü kollarının arasında sımsıkı tutuyor beni. Beni mi, yoksa neon ışıklarıyla aydınlanmış caddelerin, başka bir dünyanın, başka bir yaşamın özlemini mi?

"Bizi karlarımız, kavaklarımız, kargalarımızla baş başa bırakıp gidiyorsunuz," derken gözlerindeki keder sesindeki siteme karışıyor. Doğu'nun yalnızlığı, Batı'nın gönül sağırlığına duyulan öfke, bırakıp gitmelerimizin bıraktığı boşluk, hepsi sesinde yoğunlaşıyor.

İçimde bir borcu ödememiş olmanın utancı, karlardan, kargalardan, kavaklardan daha fazlasına sahip olmanın ezikliği, yolun açılmış olmasına sevinmenin suçluluğu, onları karlarla, kavaklarla, kargalarla baş başa bırakıp gitmenin pişmanlığı... Başkanın eski Ford'una binerken, bir saniye durup arkama baktığım an.

Heykeli arıyorum. Yanılmama imkân yok, buradaydı, meydanın bu köşesinde. Her yerde inşaat çalışmaları, dört bir yan uçsuz bucaksız bir şantiye: iş makineleri, dev vinçler, kilometrelerce uzayıp giden inşaat panoları, hafriyat... Meydanın "bu köşesi" nerede? Üzerinde "İnşaata girmek yasaktır" yazan şu panonun arkasında belki.

O heykeli severdim. Kahraman değil insan heykeliydi. Yüzyıl önce çağı değiştirmiş iki adamın, iki dostun, parkta gezinirken yorulmuş da mola vermişçesine yan yana durdukları *Marx-Engels* heykeli. Marx oturmuş, Engels yanında, ayakta. Heykeli ilk gördüğümde, Marx Dede'nin kucağına küçük bir kız ilişmiş, omzuna bir kuş konmuştu. Engels'in ayaklarının dibinde birkaç sarı yaprakla birkaç solgun kasımpatı vardı. Belki de o küçük kızla babası bırakmışlardı.

Yıllar önceydi; çevresi kuşkuyla sarılı, kapıları kurşunla mühürlü, umutla hüznün birbiriyle yarıştığı bu kentte dilsizdim, sürgündüm, yabancıydım, yalnızdım. Neyi beklediğimi bilmeden bekliyordum. Birtürlü bitmek bilmeyen, ağır geçen günlerde heykelin yanındaki banka oturup meydanın kalabalığını seyretmeyi severdim. Alexanderplatz, Televizyon Kulesi, Kızıl Belediye: ideolojik değil tuğlalarının rengi yüzünden kızıl. Ötede

çirkin, ruhsuz, gri beton bloklar. Arkada görmesem de varlığını bildiğim nehrin kanalları.

Yıllar sonra heykeli arıyorum. Korkuyla sorduğumda, yıkmadılar, demişti biri. Meydanın ortasındaki havuz yerli yerinde, Televizyon Kulesi tarafında şık kafeler, turistik restoranlar, pahalı dükkânlar. Cıvıl cıvıl, pırıl pırıl bir kalabalık. "Duvar yıkıldığından beri şehir öyle bir canlandı, öyle bir değiştik ki tanıyamazsın," diyen kimdi? Birine sormalı heykelin nerede olduğunu, küçücük bir şey değildi ki gözden kaçsın. Yaşlı bir çifte yaklaşıyorum; gençler bilmezler ama eski kuşak mutlaka... "Affedersiniz, Marx-Engels heykeli vardı buralarda bir yerde." Sesimdeki suçlu, utangaç tınıyı fark edince içim burkuluyor. Oysa eskiden nasıl da güvenle ve gururla sorardım bu soruyu. "Arka taraftaki parkın sonuna taşıdılar, sakladılar," diyor yaşlı kadın. "Hâlâ soranlar olması güzel," diye ekliyor.

Yaşlı kadının işaret ettiği tarafa yürüyorum. Eski büyük parktan arda kalmış ulu karaağaçların gölgelediği bir yeşil köşe. Yerde çamura bulanmış kızıl sarı yapraklar, geceki yağmurdan kalmış su birikintileri, ağaçların yarı çıplak dallarına tünemiş kuşlar, duman grisi gökyüzü, çürümüş dal ve ot kokusu. Yıllar, yıllar öncesinden kopup gelmiş nemli, serin bir rüzgâr, rüzgârda savrulan kuru yapraklar. Önce ıhlamurlar döker yapraklarını, sonra kayın ağaçları, çınarlar. Yıllar önce Unter den Linden'de sararmış ıhlamur yapraklarına basa basa yürürken kendi kendime tekrarladığım sözler.

İki dost oradalar işte. Yüksek metalik sütunların, çepeçevre siyah mermer panoların arasına gizlenmişler. Eskiden de var mıydı bu koruyucu duvarlar? Olsaydı hatırlardım, hele de siyah mermerlere oyulmuş yerde sürünen, acı çeken, yalvaran insancıkları; devrim ve zaferin değil yenilginin insanlarını unutmazdım. Marx ile Engels,

huzur içinde meydanı seyrederlerdi eskiden. Neden saklanmışlar? Onlar mı utanmış gördüklerinden ya da onlardan mı utanılmış? Artık sahneye hâkim değiller, artık dünyanın ezilenlerine, artık bu şehre hâkim değiller. Yüzleri doğuya dönüktü eskiden, şimdi batıya çevrilmiş. Başlarında, omuzlarında sarı sonbahar yaprakları var. Yorgun ve kederli görünüyorlar.

Biraz ileride birkaç işçi küreklerine dayanmış biralarını yudumluyor. İki Japon turist heykelin ayaklarının dibinde komik pozlar takınarak birbirlerinin fotoğrafını çekiyor. Kızlı erkekli bir öğrenci grubu heykele bakmadan ağaçların arasından yürüyüp geçiyor.

Önce mırıldanarak, sonra yüksek sesle "Enternasyonal"i söylemeye başlıyorum. Duysunlar, baksınlar, şaşırsınlar, hatırlasınlar istiyorum. "Bu kavga en sonuncu kavgamızdır artık / Enternasyonalle kurtulur insanlık..." Kimse aldırmıyor, kimse dönüp bakmıyor. Akçaağacın dalından süzülüp inen bir kuzgun Marx'ın omzuna konuyor. Bir tek kuşlar mı hatırlıyor geçmişi? Bir tek onlar mı duyuyor son kavganın giderek uzaklaşan sesini?

Yanlışlık neredeydi, bizde mi, tarihte mi? Sorunun cevabına henüz hazır olmadığımı hissetiğim an...

"Ne iyi komşulardık," diyor karşıdaki koltuğa ilişmiş yaşlı kadın. "Bayram üzeri benim çok işim olurdu da kıza bayramlık dikemezdim hani; annen ne yapıp eder, müşterilerden kumaş artırır acele dikiverirdi bayramlığını. Ah ne iyi komşulardık! Hatırlıyor musun, ilk çamaşır makinesini siz almıştınız. Çamaşır günü oldu mu, askeri gönderir aldırtırdım sizden. Bir makineyi iki aile kullanırdık, hatırlıyor musun?"

Sıkma merdaneli küçük Hoover makineyi hayal meyal hatırlıyorum. Düğünlerde bayramlarda işler yoğun olduğunda, annemin gencecik, hayat dolu, gamsız, çalışkan terzi komşumuza yardıma gidişini biz çocukların teyel sökmeye, sürfilelere, yerden iğne toplamaya yardım edişimizi, karşılığında aldığımız küçük kumaş parçacıklarından bebeklerimize elbise dikişimizi, kış günleri sobanın üstünde kaynayan çayı, kebap edilen kestaneleri, patlamış mısırları, mutfaktan yükselen mücver ya da puf böreği kokularını... hatırlıyorum. Başımı sallıyorum usulca, "Hatırlıyorum," diyorum. Riyasız, zorlamasız, sevgiyle gülümsüyorum.

"Ne iyi komşulardık," diyor yaşlı kadın. "Bayram üzeri işim çok olduğunda annen... askeri yollar sizin çamaşır makinenizi aldırırdım... Karşı komşunun kızı kapıya çıkar

ellerini bacaklarına vura vura kardeşini çağırırdı... Bir keresinde bayılma taklidi yapmıştım da annen inanmış, sana bağırıp çağırmayı kesmişti..." En fazla iki dakika arayla aynı sözleri, aynı anıları –bütün bir yaşamdan geriye kalmış dört anı, birkaç gün sonra tümü hafızanın sisli, karanlık bölgelerine kaçacak hatırlama kırıntıları– aynı hasret dolu sesle tekrarlıyor. Defalarca... her defasında iki dakika öncesinde söylediğini unutarak.

"Ne kadar mutluymuşuz, ne güzel yaşamışız, ne iyi komşulardık biz," diyor belki beşinci, belki de altıncı defa. Yüzü aydınlanıyor. "Hatırlıyor musun, bayramlarda işim çok olduğunda annen..."

"Sen de az değildin, bizleri toplar ruh çağırırdın," diyorum hikâyeyi değiştirmek için, başka birşeyler daha hatırlar belki umuduyla. "Küçük kartonlara harfler yazar, masanın üstüne çepeçevre dizerdik. Parmağını ters çevrilmiş kahve fincanının üstüne hafifçe değdirirdin: 'Ey ruh! Geldiysen üç defa vur!' Bir keresinde dizinle masanın altına dokunduğunu fark etmiştim ama büyü bozulmasın diye susmuştum. Fincanı parmağının küçük bir dokunuşuyla harften harfe uçururken hepimizin geleceği yazılırdı beyaz örtülü masaya: Karşı komşunun gözü yükseklerde, beyaz atlı prensini bekleyen gençkızına zengin bir Arap şeyhi kısmet, erken emekli konsolosun karısına, Lahey için uğraşsın umudu, bana parlak bir yazarlık kariyeri, çocuğu olmayan genç komşuya tez zamanda ikizler... Parmağını kaldırdığında, fincan yürümeye devam ederdi, gözlerimle gördüm, nasılını çözemedim. Sorduğumda manyetik enerji demiştin, o kadar inanıyorsunuz, o kadar kendinizi veriyorsunuz ki fincan parmağa gerek kalmadan yürüyor.

Şimdi karşımda, yaşlılığın sisiyle buğulanmış boş gözlerle yüzüme bakıp anlamaya çalışıyorsun. Ruh çağırma seanslarımızı hatırlamıyorsun besbelli, anlattıkların dışında hiçbir şey hatırlamıyorsun."

Okul dönüşlerinde, köşedeki evden dışarıya sızan fırından yeni çıkmış kurabiye kokusu. Üşümüş ellerimize, soğuktan kızarmış yanaklarımıza ılık bir mutluluk vaat eden, sokağımızın tek kaloriferli evi. Sokağa bakan camekânlı oturma odasının penceresinden dışarı sarkan kıvır kıvır siyah saçlı tombalak genç kadın: "Gel gel, sevdiğiniz kurabiyelerden yaptım, annen de burada, herkes burada."

"Ne iyi komşulardık," diyor yaşlı kadın. "İşlerim çok olduğunda annen..." Bu defa sonunu getiremiyor. Anılarla birlikte sözcükler de ağır ağır sisler arasına karışıyor. Yüzü donuklaşıyor, bakışlarına huzursuz bir soru işareti yerleşiyor. Yitirdiğini bildiği ama ne olduğunu hatırlamadığı bir şeyin peşinde, umutsuzca soruyor: "Sen kimdin?"

"Ne güzel komşulardık, ne kadar mutluyduk," diye mırıldanıyorum belki hatırlar umuduyla. Yaşananlar rüya bile değil, hiç yaşanmamış bir ömürden arda kalan kırık dökük üç-beş cümle. Gerçek olan sadece bu an.

Ben kimim gerçekten?

Er yemekhanesinden bozma gözaltı koğuşunun henüz demir parmaklık bile takılmamış alçak penceresinden kışlanın iç avlusu görünüyor. Koşuşturan askercikler, biri gelip biri giden cipler, GMC'ler, bir köşede sert komutlara uyarak belden yukarıları çıplak yerde sürünen iki cezalı er, karşıki sarı badanalı koğuşun mermer eşiğinde karnını güneşe vermiş, yavrularını emziren sarman kedi: varlığı hayata dair bir işaret, bir umut ışığı.

"Pencerenin önünde durmayın, komutandan zılgıt yedirtmeyin bana!" diye bağırıyor şişman polis kadın. "Dursam ne olurmuş?" diye dikleniyor ufak tefek, gencecik liseli kız. Gözaltı koğuşuna tıkılmış, çoğu okullardan toplanmış öğrenciler, öğretmen adayları, bir de köşeye büzülmüş, tek yatağı paylaşan süslü boyalı iki kadın. Onları dün gece getirdiler. "Komünist karılarla, anarşiklerle yatın da aklınız başınıza gelsin orospular!" diye bağırdı şişman polis.

Pencerenin önünden çekilirken avluya giren siyah Chevrolet arabayı görüyorum. İçinden iriyarı iki sivil iniyor. Koğuşun demir kapısı açılıyor, iki kadın polis birden dalıyor içeri. Garip, huzursuz, tekinsiz bir telaş. Adımın söylendiğini duyuyorum. "Dışarı çıkıyorsun," derken seslerinde alışılmadık, kaygılı, biraz da ürkek bir titreşim.

"Eşyalarımı almalı mıyım?" "Gerekmez, fazla eşyan yok zaten, sonra alırsın."

İki kolumdan tutup siyah arabaya götürürken, "Yolun açık olsun," diye fısıldayan ses kime ait? Arabanın yanına geldiğimizde sivillerden biri ensemden bastırıp arka koltuğa itiyor. Bir anda gözüme siyah bir bant takılırken iki kolum arkamdan kayışla bağlanıyor. İki adam iki yanıma oturuyor, siyah Chevrolet hareket ediyor.

Akşam koğuşa delik deşik bir çuval gibi atıldığımda, kızlar bir şey sormuyor. Sorarlarsa, konuşurlarsa daha fazla korkacaklarını onlar da biliyor, ben de. Biri elimi tutuyor, ağrı kesici hap ya da çay isteyip istemediğimi soruyor. Susuyorum, ranzaya uzanıp yüzümü duvara dönüyorum. İçim ıssız, içim boş, göğsümün ortasında pis bir solucan. Kusuyorum.

Sabah ateşler içinde uyandığımda, avluya bakan pencerenin köşesine siniyorum; küçülüyorum, küçülüyorum, görünmez olmak istiyorum. Gözüm avluda, siyah Chevrolet'yi bekliyorum. Kapana kısılmış bir fareyim, postalların altında ezilen karaböceğim. İçimde hayvani bir korku, nesnesini yitirmiş bir utanç. –Oysa direndim, çözülmedim, kimseyi ele vermedim, ama yarın?–

Siyah Chevrolet giriyor avluya. Kaçıp koğuşun en dibine, iki konsomatris kadının ranzasının köşesine sığınıyorum. Dünü bir kez daha yaşayamam, bugün artık direnemem, bugün... Korkmuyorum, korkunun kendisi oluyorum, korkudan korkuyorum.

Kadınlar koğuşunun kapısı açılmıyor, kimse beni çağırmıyor, sıra bir başkasında. Pencereye fırlıyorum, erkekler koğuşundan birini arabaya tıktıklarını görüyorum. "Beni götürün, bugün de götürün!" diye bağırıyorum ama sesim çıkmıyor. İnsanın kendini sonuna kadar denemedikçe kendisiyle tam yüzleşemeyeceğini, kendinden emin olamayacağını hissettiğim o an.

Bir tek onun: yaşıyla da boyuyla da hepsinin en küçüğü minik oğlan çocuğunun elinde şeker külahı yok.

Düzgün, temiz giydirilmiş. Vişneçürüğü kadife papyonu bile var. Hafif tombalak, sevimli, güleç bir oğlancık; gözleri ışıl ışıl ama elleri boş. Öteki çocukların boyları kadar büyük, rengârenk yaldızlı kâğıtlarla kaplı, içi şeker çikolata dolu külahlarını fark etmemişe benziyor. Ama ötekiler onun çıplaklığının, eksikliğinin farkındalar. Ben de...

Bilmiyordum; hayır, yalan, biliyordum. Okula ilk başlayan miniminilerin olmazsa olmazıydı süslü püslü kocaman şeker külahları. Okulların açılışı yaklaşırken okul malzemesi satılan reyonların tümünde sırt çantalarının, renk renk boya kalemlerinin, resimli defterlerin, boyama kitaplarının, çocukların kahramanı olan figürlerle bezeli kalem kutularının, dosyaların arasında baştan çıkarıcı renkleriyle dayanılmaz lezzetler vaat eden parlak kâğıtlara sarılı bonbonlarıyla, şekerleriyle dev külahlar hemen göze çarpıyordu.

Çok paramız yoktu, yine de alsam açlıktan ölmezdik. Bir saatlik gösteri için bu kadar para... Onun yerine daha sağlam, daha hafif, mesela Scoot marka bir çanta alsam çocuğun işine yarar. Almadım.

Şeker külahlı birinci sınıf öğrencilerinin arasında, sırtında yeşil okul çantasıyla ellerini ne yapacağını, nereye koyacağını bilemeden biraz iğreti, biraz mahzun, yabancı duruşu içimi sızlatıyor, kendime lanet okuyorum. Yolunu yordamını, âdetini geleneğini bilmediğim bu ülkede öteki çocuklarda olandan onu yoksun kılmaya; yabancılığımızı, köksüzlüğümüzü, sürgünlüğümüzü çocuğa yüklemeye ne hakkım var?

Neyse ki okula başlama töreni kısa sürüyor, sınıflarına dağılıyorlar. Okuldan almaya gittiğimde, elinden tutmuş yürürken, "Sana şeker külahı almayı unutmuşum, şimdi beraber gider kocaman bir tane alırız," diyorum kırık dökük. "Artık lâzım değil, ben zaten şeker sevmem," diyor incecik sesiyle.

Şimdi odasında karşı karşıya oturmuş, gitgide ağırlaşan sessizliği dağıtacak, aramızda kapanmış yolları açacak, küllenmiş duyguları ısıtacak sözler ararken gözüm kitaplığın üstüne sarılmış saksı sarmaşığına, bir de yılda sadece birgün açan kaktüs çiçeğine ilişiyor. "Güzel bitkilerin var, iyi de bakmışsın," diyorum.

"Unuttun mu, yıllar önce ben küçükken Frankfurt'taki evimizde de aynıları vardı. Senede birgün açan kaktüs çiçeğine denk gelememiştim birtürlü, kafama takmışım o zamandan beri."

"Hiç açtı mı bari?"

"Evet, iki defa çiçek açtırmayı başardım, bak şimdi de açmak üzere."

Bir an susuyor. Sonra:

"Sarmaşığı senin yaptığın gibi kitaplığın üstüne sardırdım. Güzel oluyor. Görüyorsun işte, oğlun büsbütün kopmuş değil."

"Sana şeker külahı almayı unutmuştum okula başlarken," diyorum geç kalmış bir özrü yerine ulaştırmanın ağırlığını içimde duyarak.

"Biliyorum, dert etmemiştim, zaten şeker sevmem ben."

Gözlerini arıyorum, bu bakışları tanıyorum. Yirmi yıl önce de yalan söylemişti şeker sevmem derken, şimdi de yalan söylüyor.

"Şeker külahının eksikliğiydi belki de sorun," diye mırıldanıyorum kendi kendime.

"Okula da hayata da yeniden başlayamam, artık çok geç! Unut annecik," diyor.

O anda, tomurcuk patlıyor, uçuk pembe kaktüs çiçeği gözlerimizin önünde ağır ağır açıyor.

Su kemerlerinin karşısında, caminin önünden denize doğru tatlı bir meyille inen yokuşun başındaki küçük park artık yok. Öyle üç-beş yıldır değil, uzun zamandır yok. Yerinde; günün her saatinde tıkanan, trafikli, egzos kokulu, araba ve insan mahşeri üstgeçitlerle çok gürültülü, çok çirkin bir yol uzanıyor.

Hâlâ hatırlayan var mıdır o parkı? Hatırlanacak önemde bir yer değildi. Ama küçük çiçek tarhları, kendiliğinden bitme sarmaşıklarla sarılı kayalık tümsekler –yapay değil, gerçek kayalar– kırık dökük iki-üç bank, bakımsız, cılız mazılar, taflanlar vardı. Biraz ilerideki camiden çıkan birkaç yaşlı adamdan, yakındaki pazardan alışveriş etmiş eve dönen yorgun kadınlardan, kafası dumanlı bir şarapçıdan başkasının pek uğramadığı bir yerdi. Bir de yakındaki ulu caminin kuşları gelirdi bazen. Nedense hep akşamüzerleri ve hep sürü sürü.

Böyle tenha, kendi halinde, şehrin ortasında gözlerden uzak olduğu için mi dersten çıkar çıkmaz giderdik oraya? Kimse peşimize takılmasın, iki bedende yaşadığımız tek olma halini hiç kimse, hiçbir şey bozmasın diye habersizce, sessizce, kalabalıkların arasından süzülerek... Tenhalarda buluşmak, el ele tutuşmak, sevişmek için değil. Parkta ulu ağaçlar, gizli köşeler, âşıkları saklayacak

yeşil kovuklar yoktu. Su kemerlerinin, minarelerin, anacaddenin yanıbaşında kuytusuz, gölgesiz, apaçık bir alandı. Dizelerin musıkisine kapılıp saatler boyunca birbirimizin sesinde eridiğimiz, ellerimiz bile değmeden hazzın doruklarına dalga dalga, mısra mısra ulaştığımız, sözcüklerin büyüsüyle açılan gerçeklik kapılarından geçip duygular dünyasına vardığımız, şiirin aşka, aşkın şiire dönüştüğü mekândı.

Artık ne park var ne de şiir okuyan çocuklar. Sözcükleri, dizeleri, şiirleri ceplerine doldurup kaybolup gitmişler. Binlerce ton betonun, asfaltın, demirin; onlarca yılın, tükenişin, ölümün altında bir şiir mezarlığı olduğunu sen bile hatırlamıyorsun –çünkü ölüler hatırlamaz– bir ben biliyorum. Tıkanmış trafikte ağır ağır ilerleyen otobüs, artık olmayan şiir bahçemizin yerindeki altgeçide girdiği anda, korna sesleri, fren gıcırtıları, motor gürültüleri arasında senin sesini duyuyorum: "Ben gidince hüzünler bırakırım / bu senin yaşadığındır..." Çoktandır unutmuştum bu şiiri, birden geliveriyor aklıma: "Bazen de bir yerde kuşlar vardır / Ne uçmak ne görünmek için... Buluşur çok uzaktan ellerimiz / Ve nasıl göz gözeyiz ansızın bir infilak."[1]

Sen gidince sadece hüzünler değil şiirler, mısralar bıraktın ardında. Ben de gidince burada ne şiir çocukların anısı ne de şiirler kalacak. Beton duvarlar, asfalt yollar, üstgeçitler, altgeçitler, tüneller birgün elbet infilak edecek. Ama ellerimiz buluşup göz göze geldiğimiz için değil şiir ve şehir yeni dünyaya isyan ettiği için olacak.

1. Edip Cansever'den.

"Tanışın, arkadaş olun," demişlerdi, "yemeğiniz bittiyse gidip dışarıda oynayın."

Deniz kenarında bir bahçe, bahçeye kurulmuş uzun bir masa. Masanın bir köşesinde oturan küçük kız büyülenmiş gibi dolunayın yükselişini seyrediyor. "Eylül mehtabına doyum olmaz," diyor büyüklerden biri. Erken gelişmiş kızın memeleri çiçekli basma entarisinin altından seçilmeye başlamış. Oğlan çocuğunun dudağının üstünde belli belirsiz tüyler.

"Denize kadar inelim, iskelede oturalım," diyor oğlan çocuğuna. Aslında dolunayın sulara vuran aksini seyretmek istiyor. Oğlan bir taş alıp denize fırlatıyor, o da aynı şeyi yapıyor. Bir süre taş sektiriyorlar, taş suda kayarken gümüşî bir çizgi bırakıyor ardında.

Yer yer çürümüş, tahtaları eksilmiş salaş iskelenin ucuna doğru yürüyor. "İskele sağlam değil, düşersin," diye uyarıyor oğlan. Gülüyor, tam uçta ayakları üzerinde yaylanıp zıplıyor. "Düşmek umurunda değil, eğlenceli bile olabilir. Sen de gel, korkma," diye meydan okuyor. Oğlan omuz silkiyor, taş kaydırmaya devam ediyor. O hep tedbirliydi, hesaplıydı, sağlamcıydı zaten.

Birkaç yıl sonra ona âşık olmaya karar verdiğinde on dördündeydi. Yine eylül, yine aynı bahçedeler, yine

mehtap var. "İskeleye gidip taş kaydıralım," demişti arkadaşına. Delikanlı peşi sıra gelmişti: "Dikkat et, iskele iyice çürümüş, düşebilirsin."

"Bir kere daha söylemiştin bunu; ama düşmedim."

İskelenin ucuna oturup ayaklarını denize sallandırıyor. Suya yansıyan ayışığını ayak parmaklarıyla okşayıp dağıtıyor. Delikanlı da gelip yanına oturuyor. Susuyorlar. Aralarında karşı konmaz bir akım dolaşıyor. Biraz daha susarlarsa yüreği çatlayacak. Delikanlının elini tutup elbisesinin açık yakasından içeri sokuyor. "Okşa beni!" diye emrediyor. Genç çocuk şaşkın, ürkek ama istekli. "Ya görürlerse?" Kendini pervasızca, hesapsızca sunduğu o anda çocuğun korkaklığına, çekingenliğine kızıyor. Hırsla dudaklarını uzatıyor, burunlarında tuz ve yosun kokusuyla çocukça, acemice öpüşüyorlar. Aşk, o anda –ve her zaman– burnunda tuz ve yosun kokusu, denizin üstünde yanıp sönen ateşböcekleri, çürük ahşap bir iskelenin yürek hoplatan tekinsizliği oluyor.

Aşkın nesnesinin tutkunun derinliklerinde eridiği; aşkın kendisinin tutkunun nesnesi olduğu, çocukluğun meraklı, utanmaz saflığıyla, pervasız hesapsızlığıyla tadılan ilk cinsel haz.

Tuz ve yosun kokusunu tükettiğinde, sevişmeler eskiyip yıprandığında, bedenin doyumu yüreğin doymak bilmez tutkusuna galip geldiğinde, çok değerli bir şeyi yitirmiş duygusuyla hatırladığı o an.

Uçsuz bucaksız görünen mandalina bahçelerinin üzerinde bir güneş, bir kar. Havada deniz, toprak, ıslak zeytin kütüğü, mandalina çiçeği kokusu. Yılan gibi kıvrılan dar, kaygan yolda ilerleyen arabanın camlarındaki buğuyu silmeye çalışan ince zarif parmaklar. Söylenmemiş sözlerin, boğazda düğümlenen itirafların, aşka ve arkadaşlığa ihanetin ağırlığı. Küçük kızla birlikte arka koltukta iki istenmeyen yük, çılgın bir tutkunun özgürce yaşanmasının önündeki iki müziç engel, iki oyunbozan gibi oturmanın kahredici ezikliği. Yüreğinde, söylenmemiş sözlerin güneşle kar oyunu arasında söyleneceği korkusu...

Mandalina bahçeleri bitince kale görünür. Deniz kendini hemen elevermez, önce bir martı, sonra süt rengi bir bulut, sonra gökyüzü olur. Henüz kıyı boyunca masmavi uzanan geniş asfalt yol yok. Denize yemyeşil inen yamaçlar, yel değirmenleri, mandalina bahçeleri, zeytinlikler, beyaz badanalı, iç avlulu, tek katlı, düz damlı evler kefen rengi mezarlıklara dönüşmemiş. Aylardan şubat, yıllardan çok eski bir yıl. Mandalina bahçelerinin, zeytinliklerin, kalenin, beyaz evlerin üzerine lapa lapa kar yağıyor. Arabayı kullanan ince, şeffaf kadın bir eli direksiyonda, bir eliyle camın buğusunu silerken yanında oturan adam elindeki cep konyağından bir yudum

kendi içip bir yudum kadına veriyor. Konyak şişesi arkaya uzanmıyor, arkadaki kadın küçük kızın yanında yok oluyor, görünmez oluyor, kahroluyor.

Pansiyon evin avlusunda, topraktan başlarını çıkarmış kardelenler. Dallarında hem çiçek hem meyve taşıyan mandalina fidanları. Beyaz badanalı evlerden birinin kanaviçe işlemeli yastıklarla süslenmiş pirinç karyolasında yatağın köşesine büzülmüş, kanıyor, titriyor, yanıyor. Adam, kora kesmiş mangalı kadınla çocuğun yattığı odaya taşıyor. Çarşaflar rutubetli soğuk; üşüyor, çok üşüyor. "İçerde çocuk var da," diyor adam ateşi götürdüğü için özür dilercesine. Mangalın keyifli çıtırtısı, şeffaf kadınla adamın usul fısıldaşmaları incecik kerpiç duvardan sızıyor soğuk yatağa. "Takılıp geleceğini düşünmemiştim," demek anlamamış, onu fazla incitmeden... "Üşüyorum, sokul bana." "Çocuk?" "Çocuk uyudu, sokul bana." "Duymaz mı?" "Çok ateşi var, duymaz."

Duyuyor. O anda, anlamak istemediği her şeyi anlıyor. Yataktan kalkıyor, titreyen bacakları üzerinde durmaya çabalıyor. Oldu işte, yürüyebilirim. Tahta sandalyeye asılı çantasını alıyor, çıplaklığını yün örgü paltosuyla örtüp evin kapısından usulca dışarı süzülüyor.

Artık ne adamı ne ince şeffaf kadını, ne o tutkuyu, o utancı ne de yıllar öncesinde bıraktığı –terk ettiği– kendi yüzünü (o zamanki ben, orada hiçliğe karışan, tükenen ben, yenisiyle değiştirdiğim ben) hatırlamaz olduğunda, artık acıtmadığında, yaralar kapanıp kanama durduğunda, yeni aşklar, yeni yollar, yeni umutlar, yeni sevgiler, dostluklar bulduğunda bile ne zaman üşüse o ânın duygusunu hissedecek göğsünün orta yerinde. Denize inen yeşil yamaçların üstünde güneşle karın, bembeyaz mandalina çiçekleriyle kar tanelerinin tutkulu dansı iç ürpertilerine eşlik edecek.

Zafer bizimdi ya da öyle sanıyorduk. Postallar, tanklar, cüppeler yürümüştü iktidarın üstüne. Kırat gemlenmiş, "Yeter! Söz milletindir!" diyenler alaşağı edilmiş, neden düşman olduğumuzu bilmediğimiz düşmanlarımız yenilmişti. Dün, göstericileri dağıtmaya çalışan atlı polislerin ayaklarının altından kaçışırken bugün marşlarımızla, hürriyet türkülerimizle, bayraklarımızla tankların üstünde, sokaklarda, meydanlarda, amfilerde, sınıflarda zaferimizi kutluyorduk.

Sesleri, bağırışları, küfürleri koridorun öteki ucundaki amfiden, dersten çıkarken duyduk. Halk mahkemeleri iş başında. "Bizimkiler bir 'kuyruğu' yola getiriyorlar," dedi yanımdaki arkadaş. Merak, heyecan, huzursuzluk, intikam duygusunun kekremsi tadı; o tarafa doğru seyirttik.

Onu, ellerinde sopalar, kalın ipler olan beş-altı kişlik gruba yaklaşınca tanıdım. Yüzü gözü kan içindeydi, ağzından kan sızıyordu, bir gözü yediği yumruklardan şişmiş, kapanmıştı. Elleriyle yüzünü, kafasını korumaya, tekmelere, sopalara karşı direnmeye çalışıyordu.

Anadolu çocuğu. Biraz kambur, kavruk, sivilceli suratlı, çirkince. Ama dostça güldü mü yüzü ışıldardı, koyun bakışlı gözlerine fer gelir, sevimlileşirdi. Utangaçtı, kızlarla konuşurken kızarırdı. Çok çalışır, az anlardı.

Yoksuldu, bir yarıyıl boyunca üstünde aynı pantolon, soğukta aynı kazak, çok soğukta belli ki birinin verdiği kolları kısa gelen eprimiş ekose bir ceket. Devrik iktidarın gençlik örgütündendi. Tacizlere, hakaretlere, muhbir, ajan suçlamalarına aldırmaz, inanılmaz –ve de sinir bozucu– bir dirençle örgütünü savunur, propaganda broşürleri dağıtır, gençlik kollarına üye yazmak için çırpınırdı. Yanlış zamanda yanlış yerdeydi; tek güvencesi aynı siyasal çizgiyi, aynı inancı paylaşan birkaç öğretim üyesi, bir de iktidarın havada dolanan ruhuydu ki hepsi buhar olmuş, şiddetin ortasında yapayalnız kalmıştı.

Yere düştüğünü, üstüne çullandıklarını görüyorum. "Durun! Durun! Durun!" Kendi sesimin büyüsüne kapılmış avaz avaz bağırarak etten, kemikten, kandan kocaman bir top olmuş grubun ortasına atılıyorum. "Durun! Durun! Durun!" Şaşkınlıkla açılıyorlar, susuyorlar, duruyorlar. Kendimi büyük bir sessizliğin ortasında, kurbanla karşı karşıya buluyorum. Diz çökmüş, kanıyor, gözlerinden akan yaşlar kanların arasından süzülüyor. Bir an bana bakıyor, tanıyor, gülümsemeye çalışıyor. Elimi uzatıyorum, aynı anda biri kolumdan tuttuğu gibi kenara fırlatıyor: "İşimize karışma!.."

Yüzüne yansıyan derin acı yırtılmış dudağının kenarında başaramadığı gülümsemesinden arda kalan ince bir çizgiye dönüşüyor: teşekkür çizgisi. O anda tarihin bütün mağluplarının kederi bir daha sökülmemecesine içime yerleşiyor. Yüreğimin mağluplar safına geçtiği an.

Nefti yeşil çimenlerin üstünde, beyaz inci çiçeklerinin arasında, ak damarlı kara mermerden küçük bir kutu; erguvanî damarlı pembe mermerden bir taş dikilmiş başına. Üzerinde adı, doğum tarihi, ölüm tarihi.

Elimdeki pörsümüş kır çiçeklerini kara kutunun üzerine bırakıyorum. Hepsi bu kadar mı? Sorgulu bakışımı yakalıyor. "Yakılmayı istemişti, burada külleri var." Sesinde utangaç bir özür tınısı."Mermerleri memleketten getirdim, onun yurdundan. Hoşuna gider, diye düşündüm. Ölünün ardından yaptığımız her şeyi kendimiz için yapıyoruz aslında, kendimizi avutmak için; biliyorum."

Sabahın erken saatleri, hava serin. Buraların iklimini hesap etmemişim, ince giyinmişim, ürperiyorum. Boynumu omuzlarımın arasına gömüp kollarımı göğsümde kavuşturuyorum biraz ısınmak umuduyla. Sabah mezarlıklarının sarı gagalı kuşları; bakımlı, düzenli, bir çiçek bahçesi kadar ferah mezarlığın çimenlerine yayılmış, otların arasında yiyecek birşeyler arıyorlar. Biraz ilerimizde iki siyah sincap arka patileri üzerinde dikilmiş bizi gözetliyor. Ziyaretçilerin fındıklarına, cevizlerine, kurabiye kırıntılarına alışkın oldukları belli.

Siyah sincaplardan ürküyorum. Pofuduk kuyruklu, sincabî kürklü, bal rengi gözlü sincaplar ne kadar sevim-

li, ne kadar güzelse; bunlar o kadar soğuk, o kadar itici. İçimde kötü bir duygu, yerde bulduğum küçük dal parçasını fırlatıyorum kaçırmak için. Bir koşu yakındaki kayın ağacına tırmanıyorlar.

Bir başka zaman, bir başka ülke. Çok karlı, çok soğuk bir kayın ormanının içinde bembeyaz karların ortasında bütün pencerelerinden ışık sızan taş bina. Nereye götürüldüğümü bilmesem de sarsılmaz bir güvenle, sıcacık bir iç huzuruyla kendimi teslim ettiğim Rus yoldaşın kullandığı siyah araba demir kapının önünde duruyor. Kapı otomatik olarak açılıyor, bekçiler arabayı görmüş, işareti almış olmalı. Elimde küçük valizimle, karlara bata çıka karşıdaki esrarengiz masal şatosuna ilerliyorum. Gizli mâbedin sırları orada, o sırlar artık bana da açılacak, devrimin anahtarlarının saklandığı kasanın şifrelerini çözeceğim.

Hava soğuk, belki de çok soğuk ama üşümüyorum. Heyecanlıyım, sessiz dilsiz coşkumun samur kürküyle sarılıp sarmalanmışım. Karla kaplı yolun iki yanındaki lambaların buzlu ışıkları gölgeleri kırıyor, uzatıyor, heyulalaştırıyor; henüz yitirmediğim mâsumiyetin verdiği güvenle, inancımın Kâbe'sinde bulunmanın rahatlığı, pervasızlığıyla, şu kara sincaplardan ürktüğüm kadar bile ürkmüyorum: Devrimin anavatanındayım, yurdumdayım, güvendeyim.

"Karlı kayın ormanının içindeki köşkte toplamışlardı bizi," diyorum, onun da orada olduğunu bilmiyordum. Demek yine de biraz yabancılığım, yalnızlığım varmış ki içeri girdiğimde, kalabalık grubun içinden ayrılıp bana doğru geldiğini gördüğümde sevinçten ağlayacaktım. Komik, anlamsız illegalite oyunu yüzünden birbirimize adımızla seslenemezdik, bilirsin. Yine de öyle bir sarılıştık ki tanımayanlar bunlar iki âşık, diye düşünmüştür.

Dalgın gülümsüyor: "Seni severdi, anlamakta güçlük

çektiğim bir bağla bağlıydı sana. Partiye kendini tam teslim etmediğini, yeterince inançlı olmadığını düşünür; kızar, kahrolurdu. Korumak isterdi seni. Bazen çok sert eleştirdiği olmuştur, kırılmışsındır. Başkaları eleştirmesin, başkaları kırmasın diyeydi aslında."

"Üzülme, dargın ayrılmadık," diyorum. "O duygu boyutunda acı çekilse de dargınlık olmaz. Bana hasta yatağından kuyruğu dimdik bir kedi biblosu göndermişti, kuyruğu dik tutmam için."

"Biliyorum, ölmeden birkaç gün önceydi, benden kuyruğu dik bir kedi istedi, 'Hocama gönder,' dedi."

Kara mermer kutuya bakıyorum. Başına dikilmiş taşta bir ad, iki tarih. O kara mermerin altında gençliğimiz, umutlarımız, zaferlerimiz ve yenilgimiz; o kara mermerin altında bilinmeyen bir devrime, güzel bir geleceğe adanmış yaşamlarımız, dostluğumuz yatıyor.

"Hepsi güzeldi," diyorum, "yaşadıklarımızla, sevgilerimizle, dostluklarımızla, inançlarımızla zenginleştik."

Bütün o zenginlikler teker teker kara mermerlerin altına gömülecek. Yine de ben yaşadıkça bir şey kalacak, biliyorum: şu ânın duygusu... Eğilip mermeri okşuyorum. Avucumda mermerin serinliği, içimde keder.

Kelepçe işinde acemiyim. Kolumu nasıl uzatacağımı, bileğimi nasıl tutacağımı bilemiyorum. Sonraki günlerde, askerî mahkemeye gide gele ustalaşacağım, avuçlarımı birleştirip kolumu düzgün uzatmayı öğreneceğim.

Sıkıyönetim mahkemesi hâkiminin kim bilir kaçıncı kez aynı biteviye, bıkkın sesle tekrarladığı: "Gereği düşünüldü..... şu madde bu fıkra..... sanık hakkındaki tutuklama kararının vicahiye çevrilmesine....." sözlerini duyduğumda şaşırmıyorum, paniklemiyorum. Bu kararı bekliyordum, tutuklamasalar hayal kırıklığına uğrayacaktım. Sakıncalı listelerinde adı olmayana, aranmayana, tutuklanmayana yan gözle bakılan büyük gözaltı günleriydi.

Mahkeme salonundan çıkarılır çıkarılmaz, koridorda ikişer ikişer kelepçelenmiş insanlar görüyorum. Hiçbirini tanımıyorum. Beni yaşlıca bir köylüye kelepçeliyorlar. Halkaları insanlardan olan tuhaf bir zincir oluşturuyoruz. Zincirin tek kadın halkası benim, diğerleri ortayaşlı kırsal kesim insanları ya da gecekondulardan toplanmış olanlar. Kılıklarından, yüzlerinden, her hallerinden belli.

Askerlerin gözetiminde, birbirimize kelepçelenmiş, ayakta duruyoruz. İçerde, mahkeme odasında daha iki kişi var, "gereğinin düşünülüp" onların da zincire katılmasını bekliyoruz.

Görevli asker, yaşlı köylüye kelepçelenmek için kolumu uzatırken bir an duraksıyor. Kadın erkek, nasıl olacak bu iş! Etrafa bakınıyor, gözleriyle bir üstünü arıyor ama erlerden başka kimse yok ortalıkta. Hadi, tak şunu, diyorum, çocuğu rahatlatmak için. Korku ya da heyecan yerine çocukça bir merak, utangaç bir gurur var içimde. Sanki eğlenceli bir oyunun seyircisiyim, sanki "öteki ben"in başına gelmiş bunlar da, "ben" keyifle dışarıdan izliyorum.

Askercik kelepçeyle uğraşırken elimi doğru tutmayı birtürlü beceremiyorum; bileğim acıyor, oysa kelepçe fazla sıkı değil. Kelepçelendiğim adam bu işe alışık, kolunu bileğini oynatarak bana yardımcı olmaya çalışıyor. "Bu kadının burada ne işi var, neden bana kelepçeliyorlar!" Huzursuz olduğu besbelli. O günlerde sıkıyönetim mahkemeleri Yehova Şahitleri'ni, komünistleri, bir de pavyon kadınlarını tutukluyor. Adam benim hangi kategoriye girdiğime karar veremiyor; birini ötekine yeğlemiyor zaten.

Kelepçe takma operasyonu nihayet başarıyla gerçekleştiriliyor. Kelepçedaşıma bakıyorum, benimle ilgilendiği yok. Başını yana eğmiş, yüzünde bıkkın ve umursamaz bir ifadeyle yere bakıyor. Nefesi, giysileri tütün kokuyor. Yüzü biraz solgun ama sanki bir cigara molası vermiş gibi rahat. Devrimciliğimin kanıtı heyecan verici bir deneyim olan kelepçe, onun için kaderin sıradan parçası.

O anda, onların, her şeye her zaman hazır olduklarını, bileklerine takılan kelepçeyi de, yaşamın ağırlığını da aynı tevekkülle taşıdıklarını düşünüyorum. Onlar adına yola çıktığını sanan bizlerin konuya yabancılığımızı, beceriksizliğimizi, halk olmadan halk savaşı verme oyununun ölümcül mâsumiyetini seziyorum. Çıktığım yolun ne kadar uzun, engebeli olduğunu anlıyorum.

Kötü şeyler hep başkalarının başına gelir sanırız, diyor. Kaleye çıkan yokuşu, ağır ağır, uygun adım tırmanıyoruz; yürekler ağır, bedenler ağır, adımlar ağır. Kendini yokuş aşağı bırakıp koşa koşa geri dönme isteği. Birimiz geri dönsek, birimiz konuşsak, vazgeçelim, yapmayalım desek öteki hemen uyacak. Bunun için susuyoruz işte, vazgeçmemek için... Bugün geri dönsek yarın yokuşu yeniden tırmanacağımızı biliyoruz. Çaresi yok, kaçışı yok.

Saman Pazarı: İki sıra eskiciler, hurdacılar, antikacılar, yazmacılar, bezciler, kilim keçe sergileri, zahireciler, kasaplar, loş kahvehaneler, yoksul aşevleri, sarı badanalı evler, çivit boyalı evler, demir filizlerini umut bayrağı gibi dikmiş, çatıları kapanmamış sıvasız apartmanlar... Eğri büğrü taşlarla döşeli yolun iki yanından akan pis sulara takılıyor gözlerim. Bu işi daha temiz, daha sağlıklı bir yerde yapacak kimse bulunamaz mıydı? Koca şehirde bula bula...

Kimsenin bilmemesi, duymaması gerek; yoksul, kıyı köşe semtler dışında güvenli yer yok. Ne kayıt ne tanık; cinayet iz bırakmadan işlenecek.

"Dönüşte taksiye bineriz. Zaten yürüyemezsin, yürümemelisin."

Dönüşün mümkün olduğunu hissettirmek için, ce-

saret vermek için söylenmiş gereksiz bir söz. Şu güven vermeyen mahallede de olsa, eninde sonunda büyücü kadın ya da köy ebesi değil ya, kadın doktoru. Adres kimden alındı? Bilinmiyor, sorulmuyor. Sormamanın, bilmemenin gerektiği günler.

"Aslında çocuğu doğurmak isterdim," demişti, "ama bu koşullarda, bu dönemde imkânsız. Yarın başımıza ne geleceğini bilmiyoruz."

Babayı sormamıştım, tahmin etmek bile istememiştim. Sormadan söylediği, daha doğrusu sezdirdiği ada da inanmamıştım. Mahremin bir derecesi vardır ki en yakın arkadaşa bile açılmaz.

Durup nefesleniyoruz. Kalenin duvarları, burçları, bayrağı görülüyor durduğumuz yerden. "Şu sağdaki sokak olmalı," diyor, "köşedeki üç katlı kâgir ev diye tarif etti doktor hanım telefonda."

Hâlâ bir umut, bir yaşama şansı var doğmadan yok edilecek can için. O umudu bitirmeliyim, arkadaşımı cesaretlendirmeli, vicdan girdaplarında debelenen günah duygusundan kurtarmalıyım.

"Dün yine üç çocuk vurulmuş bu civarda," diyor birden hatırlamış gibi. "Doğanları öldürüyoruz," diyorum. "Ya da doğmadan öldürüyoruz," diyor.

Sesi buruk mu, bana mı öyle geliyor? Tek bir sözcük, anlamlı bir susuş yetecek vazgeçmesine. Kısacık bir an duraklıyorum. Hayata hükmetmeye ne hakkımız var? Hayatı yok etmeyi teşvike ne hakkım var?

Elini tutuyorum. Kararlı adımlarla üç katlı eve yöneliyorum. O anda kendimi hem cinayetin suç ortağı hem kurtarıcı ruh gibi hissediyorum.

Kötü şeyler hep başkalarının başına gelmezmiş demek ki! Birlikte öğreniyoruz.

Fare duvardaki delikten ışıl ışıl bakıyor. Yatağın tam karşısındaki duvarın beyaz kireç badanası yer yer çatlamış, dökülmüş. Uyku sersemliğiyle, neden bu odada olduğumu hatırlamaya çalışıyorum. İçki içmedim ama sarhoş gibiyim. Beyaz çarşaf kaplı pembe saten yorganın baklava baklava dikişleri, beyaz işlemeli yorgan ağzı, yatağın yanındaki ahşap sehpanın üstüne serili beyaz dantel örtü, fare deliğinin hemen yanında, duvara asılı resim: Acemi bir ressamın elinden çıkmış peribacaları...

O zaman hatırlıyorum. Gecenin geç bir saatinde gelmiş, "Otobüs garajından ilk kalkan otobüse binelim, nereye götürürse gidelim," demişti. Gündüzler yine neyse de, geceleri kendimi taşıyamadığımı, içimdeki acının ağırlaştığım, içkiye sığınacağımı, yetmedi birkaç uyku hapı birden alacağımı biliyordu; arkadaşı için korkuyordu. Herkes sevgili olduğumuzu –ya da öyle olmamız gerektiğini– düşünse de arkadaştık, biraz da çılgındık, tuhaftık, gençtik, pervasızdık, özgürdük. Duygusal esaretlere, aşk tutsaklığına hazır değildik. Hem de ben henüz tutsaklıktan kurtulamamışken...

"Gidelim," dedim, öylece çıktık evden. Geceyarısı karpuzcusundan bir karpuz aldık, bir ekmek, biraz da beyazpeynir. Karpuz kimin aklıydı, ne akla hizmet, ne-

den taşıdık o koca karpuzu hatırlamıyorum. Hatırlamayarak rahatladığım, unutmanın ilaç olduğu günlerimdi.

Fare duvardaki delikten ışıl ışıl bakıyor. Odada bir başka canlının bulunması umurunda değil. Oda kapısının üstündeki sarı buzlu camdan giren ışık Çingene pembesi yorgana vuruyor. Güneş yükselmiş olmalı.

Bindiğimiz otobüs nereye gidiyordu? Kapadokya aklımıza yolun ortasında gelmişti. Mola verildiğinde, uykulu bir yol kahvesinde indiğimizi hatırlıyorum. Kahvede pinekleyen birkaç kişi bu saatte o taraflara giden araç bulamayacağımızı ama kavşaktan kamyonlar geçtiğini, hayırsever bir şoföre rastlarsak belki binebileceğimizi söylemişti. Kamyona nasıl, nereden bindiğimizi hatırlamıyorum da karpuzu kestiğimizi, peynir ekmekle birlikte şoföre de ikram ettiğimizi hatırlıyorum.

Bu kırık dökük pansiyona şoför getirmiş olmalı. Henüz şafak sökmemişti, çok yorgundum, ilaç alıp öylece yatağa girmişim ki pantolonum bile üstümde. Su bardağı ile uyku ilacının kutusu yatağın yanındaki sehpada duruyor. Burada, bu odada, bu yatakta bulunmak anlamsız, saçma geliyor şimdi; oysa dün gece, "İlk kalkan otobüse binelim," dediğinde içim aydınlanmıştı. Gitmek, hep gitmek...Nereye gittiğin önemli değil, yolda olmak, uzaklaşmak, kendinin bir bölümünü, dünü geride bırakmak önemli.

Kalkıyorum, fare delikten içeri kaçıyor, odanın kapısını açıp dışarı çıkıyorum; geniş bir sundurmaya açılan sıra sıra üç tahta kapı, üç oda... O zaman, dev bir kayanın içinde olduğumuzu anlıyorum. Dört bir yan peribacası. Güneşin altında kehribar sarısı parlayan kuleler, aşağıda derin kayalık vâdi, karşı tepenin üstünde kızıl sarı hisar, kızıl sarı sonbahar ağaçları. Kaya kiliselerine saklanan ilk Hıristiyanların, Bizans manastırlarından kaçıp mağaralara sığınan rahiplerin, keşişlerin, inanç ve iman sürgünlerinin hüznü yapışıyor içime.

Yandaki odanın tahta kapısında durmuş. "İyi misin?" diye soruyor. "İnancı uğruna ölmenin rengi safran sarısı mıdır sence?" diyorum. Vâdiye bakıyor, hatırlıyor, anlıyor. Susmasından belli.

"Bugün ölümünün yıldönümü, keşke yaşasaydı, ölmeye hakkı yoktu," diyorum. Safran sarısı ışıkta eriyen peribacalarının karşısında, aşkın inanca yenilmesine öfke duyuyorum, inancı uğruna ölmeyi yaşamaya yeğlediği için ölüye öfke duyuyorum.

Yanıma gelip usulca koluma dokunuyor. "Ölümün rengini bilmem ama hayatın renkleri güzeldir," diyor. Odadaki delikten bakan farenin fıldır fıldır gözlerini düşünüyorum nedense. Farenin gözleri ne renkti, hatırlamaya çalışıyorum. O anda, vâdi gökkuşağı renklerine bürünüyor. Fare gökkuşağının üstünden bana bakıyor. Arkadaşıma gülümsüyorum. "Hadi gel etrafı dolaşalım," diyorum. İçimde gökkuşağı, omzumda küçük, neşeli bir fare... Gökkuşağı renklerinin, bir farenin boncuk gözlerinin, arkadaşımın sıcacık dokunuşunun yüreğe çöreklenmiş ağırlığı yendiği an.

Barakadan bozma evin alçak tavanına asılı lüks lambası yakılır yakılmaz pencerelerdeki siyah storları indirmek gerektiğini biliyor. Dışarı ışık sızmaması gerek.

"Neden dışarı ışık sızmamalı?"

"Işığı görürlerse Hitler'in uçakları bomba atar üstümüze."

"Hitler neden bizi sevmiyor?"

"Savaş var da ondan."

"Hitler babamı da öldürür mü?"

"Uslu durmazsan, sütünü içmezsen, storları açık bırakırsan, dışarıya ışık sızarsa korkarım ki öldürür!"

İkinci Dünya Savaşı: karartma günleri. Baba eve hep geç geliyor, birkaç gün gelmediği de oluyor. "Manevrada," diyor anne. "Manevra nedir?" "Düşmanı yenebilmek için, düşman ülkemize girerse geri püskürtmek için askerin önceden talim yapması, prova gibi bir şey." Babası için endişeleniyor, baba eve girene kadar yüreği ağzında dolaşıyor. Gece rüyalarında kötü dev Hitler kocaman çizmeleriyle babasını kovalıyor. Hitler'i gazetelerdeki karikatürlerden tanıyor. Burun deliklerinin altındaki küçük bıyığı babasının bıyığını andırıyor. Ama neden kötü, neden çocukları öldürüyor, neden ışığa düşman?

Storlar çekilip bütün ışıklar söndüğünde dışarıda

neler olup bittiğini merak ediyor. Vahşi hayvanlar dolaşıyordur belki ya da cinler, periler. En kötüsü gizlice sızmış Hitler'in askerleri. Topçu alayının konuşlandığı sınır köyündeki subay çocukları, düşman askerlerinin gece karanlığında köye gizlice sokulup keşif yaptıklarını anlatıyorlar. Yaramaz çocukları da kaçırabilirlermiş bu arada.

"Keşif nedir?" diye soruyor babasına. "Bir yer hakkında bilgi toplamak, nasıl bir yer olduğunu öğrenmek," diyor babası. "Hitler'in askerlerinin geceleri karanlıkta köye geldikleri doğru mu baba?" "Kim sokuyor bu saçmalıkları aklınıza, sen hiç merak etme, ben onları engellerim, işim de bu zaten."

Uslu durmalı, yaramazlık yapmamalı, babasını tehlikeye atmamalı. Yine de lüks lambasının ipek gömleğine –ısmarlanıp şehirden getirtilen o değerli şeye– parmağıyla dokunmaktan kendini alamıyor. Dokunur dokunmaz, incecik ipek doku, toz olup dağılıyor. Ateşi çıktığında koltuğunun altına yerleştirilen cıvalı termometreyi kırınca etrafa dağılan yaramaz cıva parçacıklarının verdiği suçlulukla karışık hazza benzer bir duygu. Anne lüks lambasının gömleğini değiştirmeye çalışırken söyleniyor: "Bu gece zifirî karanlıkta otur da gör bakalım. Kaza olsa hadi neyse ama biliyorum, mahsus yapıyorsun." Karanlıkta otururlarsa siyah perdeleri kapatmak gerekmez, dışarı ışık sızmaz nasıl olsa, ben de gece dışarıyı seyredebilirim, diye düşünüyor.

Lüksün gömleği değiştiriliyor, lamba yakılıyor, usul usul pompalanıp ışık yükseltiliyor, oda aydınlanıyor. Anne gaz lambasını da yakıyor, mutfakta yemek hazırlaması gerek. Küçük kız boyama kitabına bakmaya çalışıyor ama aklı dışarıda. Civcivleri sarıya, otları yeşile, horozun ibiğini kırmızıya boyamak gelmiyor içinden: bebek işi, anlamsız, keyifsiz...

Pencereye yöneliyor, siyah storu yarıya kadar açıp

dışarı bakıyor. Hitler'in uçaklarını bulmak için gecenin karanlığında ufku tarayan güçlü ışıldakların ışınlarıyla büyüleniyor. Uzaktan kara bulut gibi bir heyula eve doğru geliyor. Böğürtlen çalılarının, ardıçların, bodur palamut meşelerinin arasından eve yaklaşıyor. Yürüyüşünden belli, Hitler bu! Perdeyi kapaması gerektiğini biliyor ama yapamıyor, storun ipi elinden kayıyor, stor yukarı kadar açılıyor, odanın ışığı dışarı yansıyor. Hitler'in gölgesi büyüyor, küçük kız elindeki tüfeği seçebiliyor şimdi. Sonra büyük bir gürültü, ardından geceyi delen kurşun sesi. Storun ipine tüm gücüyle sarılıyor, kara perdeyi aşağı çekiyor. Bağırmak istiyor, sesi çıkmıyor. Hitler babamı öldürdü, benim yüzümden oldu, babamı öldürdüm! Kaskatı yığılıyor olduğu yere. Bacakları tutmuyor.

"Gök fena gürledi, yağmur yağacak," diyor anne elindeki tepsiyle odaya girerken. "Kapı çalınıyor, hah, baban da geldi işte!" "Kapıyı açma, açma sakın! Babam değil o, Hitler!" diye bağırıyor. "Bu çocuk her şeyden etkileniyor, yanında konuşmamak gerek," diyor anne kocasının hâki asker kaputunu çıkarmasına yardım ederken. "Avcılara, buralarda avlanmamaları kaç kere tembih edildi, bir kaza yapacaklar," diyor baba. Pencerenin önünde yerde hareketsiz duran kızına yöneliyor. "Günün nasıl geçti bakalım, uslu durdun mu?"

Küçük kız kafasını babasının boynuna gömüyor. "Uslu duramadım, perdeyi açtım, Hitler seni öldürecekti!" diye uluyor. Sonra hıçkıra hıçkıra ağlamaya başlıyor.

Babanın küçük kızını bağrına bastığı o an...

"Köpeğimin adı Tango'ydu, el kadar bir şey, büyümeyen cinsten. Büyümesinler diye rakı içirirlermiş bunlara. Tuhaf hayvandı, külbastı severdi, bir de sahanda yumurta. Can yoldaşımdı, usluydu, hiç sesi çıkmazdı. Ölüsünü bahçedeki pembe reçel gülünün dibinde bulduğumda..."

Durmadan konuşuyor babaanne. En çok köpeğe rakı içirilmesine takılıyor aklım, bir de "hiç sesi çıkmazdı" demesine. Babaannem sağırdı. "Kulağının dibinde top patlasa bile duymaz," derdi babam hüzünlü bir sesle. Haftada bir ziyaretine gittiğimizde, günlerce sürmüş suskunluğu sel olur sözcüklere dökülürdü. Bir yanı haremlik öte yanı selamlık eski ahşap evde, kendi iç sesinden başka ses duyulmayan ıssız dünyasında yapayalnız yaşardı. Yalnızlığını tercih gibi sunsa da –şimdi anlıyorum– mahkûmiyetti: "Ne ben sizinle yapabilirim ne de siz benimle." Sesinde zor zaptedilen hıçkırığın ıslak titreşimleri...

İnanılmaz ince, inanılmaz küçüktü. Yüksek topuklu rugan terlikleri, yerlere kadar uzanan mor, siyah, erguvanî ipek kadife etekleri, dantel şalları, beline inen uzun saçları, kömür sürme çekilmiş kocaman gözleriyle ahşap merdivenleri bir aşağı bir yukarı iner çıkarken usta işi güzel bir taşbebeğe benzerdi.

Çocukluğumun mucizeler dünyası; her odasında, her köşesinde esrarlı hazineler barındıran peri padişahının masal evi. Yine de babam, "Hazırlan, babaanneye gidiyoruz," dediğinde içimi kasvet basardı. Eve sinmiş, kurumuş gül yaprağı, toz, rutubet kokusu içimi kaldırır, midemi bulandırırdı. Babaannem elimden tutup gıcırdayan merdivenlerden yukarı, tavanarasındaki sandık odasına çıkarırdı beni. Büyük ceviz sandıklardan birini açtığında, içimdeki sıkıntı, midemdeki kasıntı bir anda dağılırdı. Rengârenk tüller, danteller, ağır işlemeli uzun etekli elbiseler, tuvaletler, ipek tül yaşmaklar, yapma çiçekten taçlar, hotozlu türbanlar: bir küçük kızın hayal edebileceği en değerli hazine...

Pembe tül üzerine inciden çiçekler işlenmiş masal prensesi giysisi Külkedisi'nin baloda giydiğinden daha güzeldi. "Rahmet olsun Şahver Hanımefendi'nin gelinliği," derdi babaannem tülleri, incileri okşayarak. Payetlerle, boncuklarla, yakut rengi taşlarla bezeli bir cepkeni iki eliyle tutup, "Abdülaziz Efendi'mizin hareminden çıkmıştır," derken kömür gözlerinin buğulandığını, kendi içine dalıp gittiğini çocuk halimle bile sezerdim. Güllerle bezeli kehribar sarısı dantel şalı başıma, omuzlarıma dolayıverirdi birden.

"Büyüdüğünde hepsi senin olacak, annene tek bir parça bile vermedim, oğlumu hak etmiyordu."

İçim katılırdı, neden hak etmiyordu babamı, diye soramazdım.

"Eğer büyü yapıp babanı kandırmasalardı, Mısır Hidivi'nin torunuyla evlendirecektim onu, sen de prenses olacaktın."

"Ama ben prenses olmayı istemiyorum ki babaanne! Annemi seviyorum ben."

"Hadi hadi, öyle mahalle kızı gibi ağlaşma; rahmet olsun Ali Rıza Paşa'nın torununa yakışmıyor. Al şu sim

işlemeli kadife terlikleri. Sana veriyorum haa!.. Anana gösterme sakın."

Merdivenlerden aşağı koşuyorum, ardımdan geldiğini topuklarının sesinden anlıyorum. "Hadi al şunları, somurtma, baban da bir şey oldu sanacak. Biraz sinirliyim bugün, sabaha kadar kapının önünde, 'Uyan Sunam uyan bu derin uykudan' diye şarkı söyleyip durdular, hiç uyumadım. Uykusuzluk iyi gelmiyor bana."

Kulağının dibinde top patlasa duymayan babaannem. Yüzyıllık yalnızlığının içinden sabahlara kadar özlem dolu aşk şarkıları geçen babaannem. "Oğlum," derken, sesinde dünyanın bütün analarının oğullarına tutkusu, özlemi çınlayan, oğlunun ölümünü birtürlü kavrayamayan, cenaze günü, dikmeye çalıştığı eteği prova etmemizi isteyen babaannem. Bir hastane odasında yapayalnız ölen, cenazesinde bir tek ben, bir de Ermeni kiracısı olan; çok yıllar sonra mezarını ziyaret etmek istediğimde yerini bulamadığım, bir taş bile diktirmemiş olmanın ezikliğini göğsümün ortasında kedi tırmığı gibi hissettiğim babaannem. Ben de çekip gittiğimde, hiç yaşamamış olacak ebedî yalnız.

Yaşamla sınırlı olmayan ebedî yalnızlığın ürkütücü boğuntusunu içimde duyduğum, neden yazıya sığındığımın cevabını bulduğum an.

"Aaa!.. Bu okuyor, bu okuyor!..

Kötü bir şey olmuş, mesela evin içinde yılan görmüş gibi çığlık atıyor anne. Küçük kız, elindeki eski gazeteyi kesik kesik heceliyor.

Gazeteler köye birgün sonra ulaşırdı. Resimlerine, karikatürlerine bakmayı severdi; ama asıl o sihirli işaretler: beyaz kâğıda siyah mürekkeple işlenmiş, herbirinde bir masal, bir sır, bir mucize saklı küçük böcekler.

"Böcek değil, harf," derdi baba. Küçücük kızı istiyor diye gazeteleri yüksek sesle okumaya başladığında çocuk kulak kesilir, hayretle açılmış gözlerle satır satır büyüyen mucizeyi izlerdi. İrili ufaklı kara böcekleri –kimisi karınca kimisi sinek kimisi hamamböceği– sese dönüştüren sihirbazdı baba.

Küçük kız, harf denilen o şeylerin ses olup dile gelmesiyle büyülenirdi. Baba büyücü sırlarını kendisine aktarmalı, büyülü sözcükleri öğretmeliydi. Masaldaki sersem büyücü çırağı gibi yapmayacak, sesi susturacak büyüyü unutmayacaktı: söz...

"Nasıl yapıyorsun, sihirli kelime nedir?" diye sorduğunda, "Sihirli kelime falan yok, bu işaretlerin herbiri bir ses, yan yana gelen sesleri birbirine bağlarsın, olur biter," demişti babası. Ve işte şimdi, peri kızı sihirli değneğini

dokundurmuş, kafasının içinde tuhaf bir ışık yanmış, işaretler sese dönüşüvermişti. Kocaman kara hamamböceklerini seslendirdi: "Almanya teslim oldu. Savaş bitti."

"Okuyor, bu okuyor!" çığlığı annenin. "Daha beş yaşına basmadı çocuk, babası okurken ezberine almıştır, korkma," diyor teyze. Çocuk okumayı sürdürüyor: "Mütte-fik Kuv-vet-ler..."

İnat olsun diye değil, okuyabildiğini teyzeye kanıtlamak için de değil; esrarı çözüp mucizenin parçası olmaktan duyduğu tarifsiz coşkuyla küçük siyah böceklerin dünyasına dalıyor boylu boyunca. Çok susayıp kana kana su içmek gibi, döndürdükçe, salladıkça rengârenk çiçeklerin, yıldızların, büyülü şekillerin dünyasına açılan sihirli dürbünün içine süzülüp masalın parçası olmak gibi. Aydınlık, sonsuzluk, hafiflik duygusu...

Yıllar sonra, *Ulysses*'in ilk sayfasını açarken, nasıl, nereden, zamanın ve hafızanın hangi derinliklerinden çıkageldiyse, o aydınlanma ânında buluyorum kendimi. Okumayı erken söken çocuğum yine. "Ölmeden okunması gereken 1001 kitap"tan biri; ama okumamışım. İçine dalıp kaybolmaktan korktuğumdan belki, belki de anlamayacağımdan, sevmeyeceğimden korktuğumdan.

O gün kara böcekler gözlerinden beynine girip oradan dudaklarına ulaştığında, sesten sözcüklere dönüşüp anneyi, teyzeyi şaşırttığında küçük kızın yüreği nasıl kuş gibi çırpınıyorsa yine aynı heyecan, şaşkınlık, mutluluk; yine yüreğim öyle ağzımda.

O ânın; o ilk aydınlanma ânının uzantısı mıydı bütün ömür? O an bitmeden *Ulysses*'i okuyup bitirmeliyim.

"Hergün bir kitap alacak paramız yok, o kadar çocuk kitabı da yok zaten."

Henüz okula gitmiyor ama okumayı sökmüş. *Bir Farenin Seyahati*'ni, *Tom Sawyer'in Maceraları*'nı, o aptal *Pollyanna*'yı, *Sihirli Bahçe*'yi tekrar tekrar okumaları için annesine, teyzesine yalvarmaya ihtiyacı yok artık, kendisi okuyabiliyor. Evdeki bütün kitaplar ezberinde; yedikçe acıkan obur bir kedi yavrusu gibi daha, daha, daha istiyor. O kadar çok çocuk kitabı olmadığına inanmıyor. Hergün bir kitap alacak paraları olsa, alırlardı. Kitapları idareli okumak gerektiğini düşünüyor. Birgünde bitirmek yok, hergün birkaç sayfa okumalı ki uzun sürsün.

Hergün iki sayfayı döne döne, tekrar tekrar okuyor. Baştan sona okuyup sonra yeniden başlamak istemiyor. Çünkü maceranın sonunu merak etmeli insan, masalı çabucak bitirirse heyecanı kalmaz. Mesela Pinokyo; yalan söyledikçe burnu uzayan tahta kukla çocuk. Onu oğlu gibi seven ihtiyar kuklacı Geppetto'nun uyarılarına ve üzüntüsüne, vicdanı olma görevini yüklenmiş ocak çekirgesi Jiminy'nin yalvarıp yakarmalarına aldırmadan kötü arkadaşların peşine takılıp evi terk eden Pinokyo'nun sonu ne olacak? Defalarca okuduğu, ezberlediği kitabın son sayfalarına doğru içi karıncalanmaya, yüreği heye-

canla çarpmaya başlıyor. Hayır, merakına yenilmeyecek, pastanın en güzel yerini sona saklar gibi yapacak, başka birgün buluşacak kötü çocuk Pinokyo'yla. Bir de acıklı biten hikâyeler var; acıklı biteceği daha baştan sezilenler: *Küçük Geyik Bambi* mesela. Üstelik renkli resimli bir kitap bu. Geyik annenin, yavrusuna ormanı, yaşamı, hayvanlar âlemini öğrettiği, onu sevgiyle yaladığı, tehlikelerden koruduğu bölümleri okurken sıcacık duygular su gibi akıp geçiyor içinden. Dayanamayıp ne yaptığını kendinden bile gizleyerek gözucuyla baktığı son sayfadaki resimde Bambi, ormanın ortasında yalnız duruyor, kocaman ceylan gözlerinde derin bir kederle uzaklara bakıyor. Avcılar anne geyiği vurdu mu? Küçük kız, bu sona dayanamayacağını düşünüyor. Ulu kayın ağacının son yaprağının ağır ağır düşüşü de burkmuştu içini ama ilkbaharda yeniden yeşerecek ağaçlar, kuru yaprakların yerini taze yeşil filizler alacak. Kötü bir avcı anne geyiği vurmuşsa, bir daha yavrusuna dönemez. Baharda yeniden canlanmaz ölü anne ceylanlar. Bambi yalnız, korumasız kalacak.

Sonuna kadar okumaya cesaret ettiği gün, içine saplanan tarifsiz duygu; sanki bir şey yarım kalmış, bitmemiş gibi. Akşam olup da sevdiği misafirler veda edip gittiğinde göğsünün orta yerine yapışan kederli boşluk gibi. Sanki Bambi değil de kendisi ormanın orta yerinde yapayalnız kalmış gibi. Gitmesin, bitmesin, yitmesin istenen şeyin bittiğinin, yittiğinin çocuk yüreğiyle hissedildiği çaresizlik anı...

Öğle paydosunu haber veren zil, göğsünün ortasında çalıyor. İki eliyle kulaklarını kapatıyor. Beyhude çaba; yüreğini, beynini kapayamaz ki! Oysa ders bitimlerinde, teneffüsü haber verirken nasıl da neşelidir zilin sesi: Noel çanları gibi, çalıları kemiren haşarı keçilerin çıngırakları gibi... Bir ders daha bitti, haydi oyuna, haydi gevezeliğe! Öğle paydoslarından nefret ediyor.

Yemek salonuna inerken sınıflar boşaltılır, kimsenin içeride kalmasına izin yoktur. Oysa o yemeğe inmek istemiyor. Avlunun bir kenarına saklansa, sokağa kaçsa görüp ceza verirler. Okul disipliniyle ünlüdür, ne gözünün yaşına ne de çalışkan öğrenci olmasına bakarlar. Kaçacağı delik yok, üstelik karnı aç, sabah kahvaltısı öğleye kadar tutmuyor mideciğini, uzun teneffüste kemirdiği birkaç bisküvi de yetmiyor. Sınıftaki kızlarınkinden biraz daha koyu renkli, benzetilmek istenmiş de olmamış, üstüne tam oturmayan kötü dikimli lacivert üniformasının içinde kaybolup görünmez olmayı düşlüyor.

Çaresiz, çantasında birşeyler arar gibi yapıp oyalanacak, arkadaşları gürültücü bir neşeyle itişe kakışa yemek salonuna inerken en arkaya kalacak, sonra çantasından yemek torbasını çıkarıp –o nefret ettiği ama vazge-

çemediği torba– koridorun sonundaki küçük, karanlık odaya süzülecek.

Sefertasından köfte ve patates kızartması kokusu sızıyor. Yürüdükçe koku bütün koridora yayılıyor. İştah açıcı değil; ağır, ekşi bir koku. Belki de ona öyle geliyor. Bari kokusuz birşeyler koysa tasına anne! Güzel, büyük bir sandviç olsa bu kadar daralmayacak yüreği. Sandviç havalı olur. Siz yiyin bakalım o kokuşmuş yemekleri, ben kendi aşçımızın pişirdiklerinden başkasını yemem, der gibi, şöyle yukarıdan bakar kızlara, gizli gizli yemek zorunda kalmaz. Anneye söyleyemiyor bunu, utanıyor. Anne üzülür sonra, sessiz sessiz ağlamaya başlar.

Okulun, öğle yemeğini evden getirip ayrı bir odada yalnız yiyen tek öğrencisi o. Bursu, öğle yemeklerini kapsamıyor, yemek ücretini verecek halleri yok. Bir ayrıcalık yapıp yemeğini getirmesine izin verdiler, aile teşekkürle karşıladı. Okulda verilen yemeğin neyin nesi olduğu belli mi, hiç ev yemeğine benzer mi, züğürt tesellisini de unutmadan.

Loş odada, kolalı beyaz peçetesini serdiği sıranın üstüne gümüş çatal bıçağını yerleştiriyor. "Babaannenden kalan gümüşleri götür, beyaz keten peçeteni de ihmal etme. Kimse bizi düşkün sanmasın." Oysa ne gümüş çatal bıçağı ne kolalı keten peçeteyi kimse görmüyor. Yemeğini bu hücre odada tek başına yediğini anne bilmiyor.

Anne okuldaki durumunu konuşmaya geldiğinde, Türkçesi kıt Fransız sınıf öğretmeni, "Dersleri çok iyi," diyor, sonra elini kendi burnuna götürüp havaya kaldırıyor, "ama işte, burun böyle bir kız, kötü çocuk, kibir büyük günahtır."

"Ne demek istedi öğretmen?" diye soruyor anne tramvayla eve dönerlerken, "Burnun neden havadaymış senin?"

O anda kararını veriyor. "Sefertası yüzünden, köfte

kokuları yüzünden," diyor kupkuru bir sesle. "Bir daha öğlenleri yemek götürmeyeceğim okula, bir daha hiç köfte patates yemeyeceğim, burnumu da hep havada tutacağım işte!"

"Pantolonsuz gitmem ben oraya!" diye bağırıyor küçük kız. "Gitmem, gitmiycem işte, pantolon giydir bana."

Anne fesuphanallah çekiyor. "Bacak kadar çocuk nereye ne giyeceğini nereden bilecek. Şımardı bu, çok şımardı. Hep babanın kabahati, biricik kızım diye tepesine çıkartırsa böyle olur. Yazın ortasında pantolon mu giyermiş kız çocuğu!"

Anne, züğürt aristokrat halalara giderken kızını süslemek, kabarık etekli taşbebek elbiseleri giydirmek, övünmek istiyor. Herkese tepeden bakıp burun büken o acuzeler çocuk nasıl giydirilirmiş görsünler!

Küçük kız yere oturmuş, "Pantolon giyicem, tafta elbiseyi giymiycem," diye tempo tutuyor inatla. Anne kolundan tutup duvara savuruyor, "Ben ne giydirirsem onu giyeceksin!" Anenin parmakları sıska çocuk kolunda kızarık izler bırakıyor. Pembe tafta elbise başından hışımla geçirilip hırsla, zor kullanarak giydirilirken küçük kız ağlıyor.

Halaların evi büyük bir bahçenin ortasında, balkonları, ahşap saçakları bezemeli bir konak. Bahçesinde, içinde kırmızı balıklar yüzen havuzu bile var. Daha önce gittiklerinden biliyor. "Bahçeye çıkıp havuzda oynıycam, elbi-

sem kirlenecek," diyor uysal bir sesle, son bir umutla. "Hele bir kirlet elbiseni de seni öldüreyim," diye kükrüyor anne. "Bahçeye çıkmayacaksın, abi evdeyse eğer onunla oynarsın."

Küçük kız abinin evde olmaması için bildiği bütün duaları sıralıyor içinden. "Abiyle oynamıycam, bahçeye çıkıcam, göreceksin." "İnatçı şey! Yürü hadi... Elinden tutulup sürükleniyor."

Her seferinde abi gelir, en güzel gülüşü, en yumuşak sesiyle, "Hadi gel, benim odaya gidelim de kâğıttan külahları tavana yapıştıralım, bu oyunu seviyorsun," der. Halalar üniversite öğrencisi delikanlı torunlarına sevgiyle bakarlar, "Hadi abiyle git şeker kızımız, yaşlıların yanında sıkılma."

Abinin odasında kitaplar var, kalemler, cetveller, tuhaf aletler var. Üstüne cam gibi şeffaf ince kâğıtlar gerilmiş büyük bir masa var. Evler, okullar çiziyorum, diyor Abi ne yaptığını sorduğunda. Boyundan yüksek masaya uzanmaya çalışan küçük kızı kucağına alıp yükseltirken kemikli elinin parmakları minik külotunun içine giriyor. Küçük kız bacaklarını sallayıp kurtulmaya çalışıyor. "Gel şimdi kâğıttan külahlar yapıp tavana yapıştıralım," diyor abi. Gazete kâğıtlarını bükerek koni biçimi külahlar yapıyor, uçlarını çiğneyip ıslatıyor, sonra tavana fırlatıyor. Külah tavana yapışıyor. Tavandan onlarca kâğıt külah sarkıyor.

"Tavana bak," diyor Abi. Çocuğun yanına diz çökmüş, bir kolunu kabarık tafta eteğin üstünden küçük kızın beline dolamış, öteki eliyle kukusunu okşuyor. Çocuk kıvranıyor. O kıvrandıkça abi soluyor. Abinin parmakları kıpırdadıkça küçük kızın içine tuhaf bir duygu yayılıyor. Sıcakta çilekli dondurma yer gibi, yavru kediyi okşar gibi bir duygu. Hem kaçıp kurtulmak hem de bitmesin, öyle okşasın istiyor. Gözlerini tavandan sarkan kâğıt külahlara

dikmiş öylece duruyor. Her yanını ateş basmış, yanakları al al.

Büyüklerin yanına salona döndüğünde annesinin yanına sokuluyor sessizce.

"Ne güzel bir elbisen var senin," diyor küçük hala, çocuktan çok geline iltifat olsun diye. "Temiz pak giydirmeye uğraşıyorum ama bilmezsiniz nasıl inatçı, ille de pantolon giyicem diye tutturdu buraya gelirken." "Aaa, kızlara pantolon yakışmaz, küçükhanımlar şık giyinmeli!" "Haklısınız efendim, lütfen siz de söyleyin, belki sizin sözünüzü dinler."

O anda, büyüyünce pantolondan başka bir şey giymemeye içinden yemin ediyor. Yıllar sonra, elini blucin pantolonunun içeri sokmaya çalışırken, "Bıktım senin şu daracık pantolonlarından," diyen sevgilisine gülümseyip çırılçıplak soyunurken ağzında çilekli dondurma tadı, kalçalarında yumuşak bir kedi okşayışı, kafasının içinde, belleğin tozlu fotoğraf arşivinde tavandan sallanan kâğıt külahlar...

8 Eylül'dü, belki de 9. On dört yaşımdı. Babamı ölüme götüren gündü.

Babam, anıtın yanına dikilmiş, yürümeden, konuşmadan, kıpırdamadan yangın yerine dönmüş Meydan'ı seyrediyordu. Küçük bir kızmışım gibi elimi tutmuş bırakmıyordu. Zaman zaman o kadar sıkıyordu ki elimi, canım acıyordu. Karşıda, Sular İdaresi duvarının önünde ters çevrilmiş, yakılmış bir araba enkazı vardı. Çevredeki meraklı kalabalık; kim bilir nereden, hangi dükkân yağmalanırken Meydan'a sürüklenmiş ıslak, çamurlu, yırtık pırtık kumaş toplarını tekmeliyor, kimileri işe yarar bir parça koparma umuduyla topların sağlam yerlerini çakıyla kesmeye uğraşıyordu. Yüzülmüş bir yarım dana hatırlıyorum: Hangi kasap çengelinden, hangi şarküteriden yağmalanıp buralara sürüklenmiş. Burnumda yanık et, yanık lastik kokusu, yerde su birikintileri, dört bir yana dağılmış ayakkabı kutuları, kundura tekleri. Babam ve ben, terk edilmiş bir savaş alanının ortasındayız.

"Elimi acıtıyorsun baba," diyorum kısık, ürkek bir sesle. "Farkında değilim, affedersin," diyor, elini gevşetiyor. Sesi titriyor gibi geliyor, sesinin tınısı yabancı, alabildiğine kederli. İçimi kötü bir duygu kaplıyor, korkuyorum. "Ne olmuş burada baba, ne yapmışlar, neden?"

"Etrafına bak, bak ve hatırla, ileride daha iyi anlayacaksın kızım."

Etrafıma bakıyorum. Dün radyoda dinlemiştik, gazetede okumuştuk. Babamla annem öfkeli, endişeli konuşmuşlardı gece boyunca. "Onlar bu şehrin asıl sahipleri, onlar benim çocukluk arkadaşlarım, çapulcu güruhlarını kışkırtıp Rumların, Ermenilerin üstüne salan pezevenklerden hesabı sorulmalı," demişti babam. "Senin arkadaşın Oberle ile dişçi Osrep'in başlarına da bir şey gelmiş midir acaba?" diye endişelenmişti annem. Oberle Amca ile Osrep Amca'yı tanıyordum. Küçükken bize her gelişlerinde pahalı Madlen çikolatalardan getirirlerdi bana. Babaannemin kiracısı Hayganuş Teyzem de Paskalya'da boyalı yumurtayla yaldızlı kâğıda sarılı çikolata tavşan göndermeyi unutmazdı.

"Yarın gidip etrafı dolaşacağım, Osrep'e de uğarım," demişti babam. "Yalnız gitme, kızı da al, bugünlerde tansiyonun yüksek, sinirlenince büsbütün yükselir," demişti annem.

Şimdi Meydan'ın ortasında, çevremizdeki yıkımın, çapulun, vahşetin izlerini seyrederek el ele duruyoruz babamla. Elinin titrediğini hissediyorum, korkuyorum. "Gidelim baba," diyorum, "bunlar sana iyi gelmiyor, eve dönelim." "Biraz başım döndü," diyor, "şuraya yere oturayım birkaç dakika, sakın korkma."

Korkuyorum. İki elinden birden tutuyorum sıkı sıkı. Babamın gözlerinden birkaç damla yaş süzülüyor. Olamaz! Babam ağlıyor. Korkuyorum, panikliyorum.

Eve nasıl döndük, sonraki yıllarda çok uğraştım hatırlamaya, hatırlayamadım. Oturma odasındaki divana yatırdığımızı, doktor çağırdığımızı, acele hastaneye kaldırıldığını hatırlıyorum. Beyin kanaması, diyor doktorlar, kısmî felç ve konuşma merkezinde arıza.

Bir daha tam iyileşemedi, eski haline dönemedi, altı ay sonra da öldü. O gün, kötülüğün vicdanı ve insanı yendiği o korkunç Eylül Meydanı'nda, babamın, "Bak ve hatırla, ileride daha iyi anlayacaksın," dediği ân, farkındalığa doğru giden uzun yolun başlangıcıydı.

Gecekondu mahallelerinden, fabrikalardan, okullardan fışkıran delice sel her kavşakta büyüyerek köpüre köpüre bulvardan aşağı akıyor; kızıl bayrakların rengârenk flamalara karıştığı, halaylar çekilen, türküler, marşlar söylenen meydana kavuşuyor. Sonra, yatağını bulup sakinleşmiş gür bir ırmak gibi, asırlık çınarların saray kapılarını gölgelediği caddeden geçip yukarıdaki büyük meydana tırmanıyor.

1 Mayıs 1976: İşçiler, devrimciler elli yıllık yasağı delip 1 Mayıs'ı ilk kez yüzbinlerin katılımıyla kutluyorlar. 1 Mayıs! Bahar bayramı değil işçi sınıfının birlik, dayanışma, mücadele günü. Bir ağızdan söylenen türküdeki gibi, yel işçiden, işçiden yana esiyor. Örgüt, parti, dernek, sendika, fabrika, işyeri, okul, şehir, mahalle flamalarının altında; aidiyetimizi, kimliğimizi aşikâr etmek, ele güne görünür kılmak, ben bu bayramın hem sahibi hem davetlisiyim gururunu herkese haykırmak için, el ele kol kola yürünen pankartların altında, kendime bir yer arıyorum. Yüreğimde bayramı ıskalayan çocuk kederi, şölene çağrılmamış yabancının ezikliği, sürüden ayrılanın korkulu kaygılı yalnızlığı, yüreğimde marşlara, türkülere, avaz avaz sloganlara sağır bir ağırlık.

Dünyayı kurtaracak proletarya enternasyonalizmi

uğruna örgütten koptuğum, dışlandığım günler. "Eleştiri silahı silahın eleştirisi olmamalı sözünü unutmuşsun yoldaş. Çelik disiplinli bir parti olmadan proletarya enternasyonalizmi sağlanamaz. Parti, senin görüşlerine katılmıyor, özeleştirini verip geri dönebilirsin, yoksa..." Haklılığıma, doğruluğuma inanıyorum, bu özeleştiri maskaralığından nefret ediyorum. Ama tek başına, örgütsüz, partisiz nasıl haklı, nasıl doğru, nasıl cesur olunur; halkların kurtuluşuna, devrime, sosyalizme nasıl yürünür, bilmiyorum. Hiç yalnız yürümedim ki ben bu yollarda!

Bugünü ne büyük özlemle, heyecanla beklemiştik; böyle kenarda durup seyirci kalamam. Yürüyüş kolu her an büyüyerek rengârenk, cıvıl cıvıl, pür coşku, pür heyecan geçip gidiyor önümden. İşçiler disiplinli, örgütler sloganı, gençler ateşli, sanatçı, yazar, aydın takımı neşeli, biraz da başıbozuk... Aralarında tanıdıklarım var, bir yazar arkadaşımı görünce ferahlıyorum, yanına süzülüyorum. Uzun süredir görüşmemiştik, sarılıp öpüşüyoruz. "Kendi partinle yürümüyor musun?" diye soruyor; bir şey bildiğinden değil, laf olsun diye. "Çok kalabalık, bizimkileri bulamadım," diyorum; yalan söylüyorum. İçimdeki eziklik ağırlaşıyor. Kafamdan kovmak istediğim soru: Haklı mıydım, doğru muydum gerçekten? Soruyu ertelemeli, henüz zamanı değil.

İki yanı asırlık çınarlarla gölgelenen caddede ağır ağır ilerliyoruz. "Eski tüfeğe bak!" diyor yazar arkadaşım. Onu görkemli saray kapısının önünden geçerken görüyorum. Kaldırımda tek başına durmuş, caddeden akan insan selini alkışlıyor. Tanıdığım biri. Kitaplarını, yazılarını okumuşum. Kendini bilmez gençliğimin haksız ve küstah küçümsemesiyle, bir süre önce: "Bir avuç inanmış insandılar; çok baskı görmüş, çok çekmiş o kuşak, anladık ama artık köşelerine çekilmeleri, devrimci harekete köstek olmamaları gerek!" diye yazdığımı hatırlıyorum utanarak.

Yürüyüş kolundan ayrılıyorum.Yaşlı adamın önünde durup yüzüne bakıyorum. Buruşuk yanaklarından süzülen gözyaşlarını, ıslak gözlerinde parlayan kıvılcımları, yüzüne yansıyan mutluluğu görüyorum. Onca ezilmişlikten, onca yenilgiden sonra birgünlük de olsa zaferi tatmanın mutluluğu, elli yıldır beklediği günü görmenin sevinç gözyaşları...

Tuhaf, hatta komik görüneceğini bilmesem önünde eğilip elini öpeceğim. O anda anlıyorum: İnanç umudu besliyor, umut inancı perçinliyor. Artık katılamadığı, safını çoktan yitirdiği bayramı yapayalnız kutlayan Eski Tüfek'e sarılmak, onunla birlikte ağlamak istiyorum.

Kortej ilerliyor. Dört bir yandan yükselen "1 Mayıs Marşı"na ben de katılıyorum. Artık yalnız değilim.

Baş dönmesi gibi ama baş dönmesi değil, boşlukta yürümek gibi bir şey. Dünyaya beyaz bir bulutun ardından bakıyorum, o bulutla sarılıp sarmalanıyorum, beyaz sisler içindeyim, kendi hareketlerimi uzaktan izliyorum, sesim uzaklardan geliyor.Yürürken ayağım toprağa bassa da, sanki uçar gibiyim. Yol boyu dizili çıplak ağaçlarda kuşlar: çok küçük, çok kalabalık, çok gürültü yapıyor. Bir taksinin içindeyiz. Yanımda oturuyorsun. Elini tutmak istiyorum, beyaz bulut aramıza çökmüş, ulaşamıyorum. "İki çocuğum olacak, bir kız, bir oğlan," diyorsun. Adlarını bile söylüyorsun. O çocuklar benim sana doğurmadığım, özgürlüğüme feda ettiğim, doğmadan öldürdüğüm çocuklar. Şimdi onları istiyorum, onları başkası doğursun istemiyorum. Seni geri istiyorum.

İki yanı ağaçlı yol ne zaman bitti? Nerede indik? Allı pullu balıkların yüzdüğü bir deniz dibindeyiz. Beyaz bulut dağılmış, süt mavisi sular dolmuş yerine. Süs balıklarına dokunuyorum, sana dokunamıyorum. "Akvaryumlu meyhana buraya taşındı," diyorsun. Hatırlıyorum; ne çok severdik orayı. Derslerden kaçabildiğimizde, bir de yirmi lirayı denkleştirebildiğimizde, bir şişe ucuz şarap, birkaç mezeyle –ille de çiroz, ille de midye tava– gün boyu balıklarla sevişirdik.

Akvaryumlu salaş meyhanenin masalarından birinde değiliz ya da ben o masada değilim, akvaryumun içinde, balıkların arasındayım. Sen dışarıdan seyrediyorsun bizi. Merakla bile değil bıkkınlıkla, sıkıntıyla. Yine de, belki acıtmak için, belki jest olsun diye çirozla midye tava ısmarlıyorsun. Elini tutmak için uzanıyorum, akvaryumun camlarından ulaşamıyorum sana. "Bitti," diyorsun, "ikimiz için de zor olacak, üzgünüm ama artık bitti." Bitmesin diye ne yaptığımı soruyorum kendime, bitmesi için ne yaptığımı da. Sahip oldukça değerini yitiren tutku nesnesini yitirmenin öfkesi, geriye dönüşün imkânsızlığı, imkânsızlığa isyanın dayanılmaz çaresizliği... Sulara gömülüyorum, bulutlara sarınıyorum görünmez oluyorum.

"Neden?" diye soruyorum. "Beni kuşatmıştın, kendim olmamı engellemiştin. Ne başka bir hayat ne başka aşklar, bir çift çorap bile alamıyordum kendime. Hepsi bu."

Sen mi söylüyorsun bunları, ben mi içimden geçiriyorum? Sulardan, bulutlardan çıkarıyorum başımı. "Hepsi buysa, belki bir başka zaman, bir başka yerde..." "Hayır," diyorsun, "tam özgürleşmeden, kendim olmadan aşamam bunu."

O anda, aşkın özgürlük olduğunu düşünüyorum. Tutsaklık aşkı öldürüyor, zorunluluk sevgiyi yok ediyor. Benim malım, nasıl kaçar elimden duygusu, aşkın nesnesi üzerinde mülkiyet hakkı...

Kafamda, dudağımda sevdiğim o şarkı: "Ne me quitte pas..." Bu sözleri kendi dilimde söyleyemem, "Beni bırakma," diyemem, kendime yediremem. Seni, beni bırakma, diyebilecek kadar sevmiyor muyum yoksa? Ya da seni, özgür bırakacak kadar sevmiyor muyum?

Yeniden suların, bulutların mahmurluğuna gömülüyorum. Yine o içmeden sarhoşluk hali. Bana öğrettiğin

dizeler: "Sevmek kimi zaman rezilce korkuludur / insan bir akşam vakti ansızın yorulur / çıplak ustura ağzında yaşamaktan..."[1]

Artık korkmuyorum, sadece yorgunum.

1. Attilâ İlhan'dan.

An gelir çaresiz kalırsınız. An gelir, ne sevgi ne fedakârlık işe yarar sevdiğinize yardım etmek için.

Şık, pahalı bir restorandalar: Büyükanne, baba, anne, bir de oğul. Neyi kutluyorlardı, hatırlamıyor. Masadaki ağırlığı, kasvetli boşluğu doldurmak için yapay konuşmaları, uzun suskunlukları, yüreklerindeki sıkıntıyı, başa çıkamadıkları çözümsüzlüğü büyükanneye sezdirmemek için dudaklarının köşesine yerleştirdikleri iğreti gülücüğü, bir yudum şarap içmesi için yaşlı kadına saçma ısrarlarını hatırlıyor.

Belki de oğula vedaydı; yenilmişliğinin sanal sığınağına dönecekti yeniden, sonra yine gelecekti, sonra yine kaybolacaktı hayal dünyalarında. Onu incitmemek için, örselememek için, gerçeğe dönüşün yıkımından korumak için hiçbir şey olmadı, "işler yolunda"yı oynayacaklardı.

Büyükanne her zamanki gibi okulun ne zaman biteceğini soruyor: "Dön artık memleketine, yerleş, ev bark sahibi ol. Ölmeden torunlarını görmek istiyorum ben." Anneyle baba huzursuzca kıpırdanıyorlar yerlerinde. Şarap içer gibi, karttan yemek seçer gibi hallere giriyorlar. Çocuk ters bir cevap vermesin, gerçeği söylemesin, herkesi hakikatle yüzleştirmesin, büyükanneyi yıkmasın diye.

Oğulun ceptelefonu çalıyor. Şaşmaz ana içgüdüsüyle, oğula duyulan hayvani sevginin sezgisiyle kimin, neden aradığını biliyor, kahroluyor. Sezdirmeden oğlunun yüzünü izliyor, sesinin titreşimlerine kulak kabartıyor. Ne kadar genç daha, neredeyse çocuk; aldırmaz gibi yaşadığı hayal kırıklıklarına bir acı, bir yenilgi daha eklenmesin. Sesine olağan bir tını vermek için nasıl çabaladığını, yanaklarının nasıl kızardığını, gözyaşlarını tutmak için yüzünün bütün kaslarını nasıl sıktığını görüyor. Kesik kesik cümlelerini, beceriksiz yalvarışını duyuyor. Oğul masadan kalkıyor, balkona çıkıyor rahat konuşmak için.

O kızı bulsa, onunla kendisi konuşsa, yalvarsa, şimdi yapma, şimdi söyleme ayrılmak istediğini dese; güç günler yaşıyor, tek tutanağı sensin; şimdi söyleme ona, daha sonra, ruhu iyileştiği zaman, dese. Beni bırakma, diyememişti, aşk için yalvarmayı onuruna yedirememişti yıllar yıllar önce; onuruna yediremeyip söyleyemediğini oğlu için haykırsa şimdi üçüncü tekil şahısta: onu bırakma, dese...

Baba suskun, kadehini döndürüp duruyor. Büyükanne, şimdiki gençlerin telefon tutkunluğundan şikâyetçi, söyleniyor: "Siz de müdahale etmiyorsunuz ki! Sonra telefon faturası geldiğinde..." "Keşke ödenen faturalar telefonlardan ibaret olsaydı anne."

Çocuk, omuzları düşmüş, başı önde, ağır ağır masaya doğru geliyor. "Her şey yolunda," diyecek şimdi, biliyor. Dibe vurduğu anlarda feryat eder gibi, "Her şey yolunda, her şey çok çok çok iyi," der.

Yüreği şişip duruyor göğüskafesinin içinde, göğsü çatladı çatlayacak. Oğul, başını tabağına eğmiş, kanlı bifteği iştahla değil hırsla kesip ağzına atıyor. Bir fotoğraf, taş çöllerinin sarı toz bulutlarını, esir kamplarının tel örgülerini, belleğin süzgeçlerini aşıp masaya, annenin boş tabağının ortasına düşüyor. Dikenli tellerin ardında, yere

oturmuş, başına çuval geçirilmiş esir baba. Çıplak ayaklarında plastik terlikler, başında çaputtan kanlı bir sargı, kucağında göğsüne bastırdığı küçücük oğlu. Çocuğun gözleri kapalı, adamın bir eli çocuğun alnında. Irak cehenneminden "yılın fotoğrafı" karesi...

Oğlunu koruyamayan yaralı, tutsak baba. Oğlunun terk edilmişlik acısını hafifletmekten âciz çaresiz anne... Kadehindeki kırmızı şarabı bir dikişte içen, lokmaları hırsla çiğneyen oğluna bakıyor gözucuyla. Birden çok utanıyor; iki acı nasıl karşılaştırılır? Bu kadar mı bencilleştim ben!

Herkesin kederini kendince yaşadığını, acıların yarıştırılamayacağını, ölçülemeyeceğini anladığı an...

Pencereden bakınca, ulu ağaçların nefti yeşil gölgesinin düştüğü yosun tutmuş, rutubetli, kasvetli avlular görünürdü: İnsansız, sessiz, cıvıltısız avlular... Karşıda, pamuklamış akçakavakların bembeyaz haziran karları yağdırdığı küçük park. Kırık dökük bankta dinlenen yoksul giyimli yaşlı kadın, öteki köşede yarılanmış votka şişesi için çekişen sarhoş bir çift, dar patikada bebek arabasını süren incecik, sapsarı genç bir anne: parkın tanıdık müdavimleri...

Baharın ilk güneşiyle birlikte, dünyayı değiştirmenin sırlarını saklayan ders notlarını, kitapları –diyalektiğin üç kuralı, beş yasası; devrimin yasallıkları, strateji, taktik– koltuğumuzun altına sıkıştırıp parka inerdik. Gri gökyüzünün ağır, abus havasını dağıtan sevimli sincaplar elimizde kitaplarımızla ağaçların altına oturduğumuzda meşe palamudu ve çam kozalağı stoklarının son kırıntılarını kemirirken üstümüze kavak pamukçuklarından haziran karları yağdırırdı. Yüreklerimizde sadece kendimize sakladığımız, paylaşmaktan korktuğumuz kuşkulu bir heyecan: Dönebilecek miyiz? Nereye? Ne zaman? Kışlada cepheye gitmeyi bekleyen askerler gibi iğne üstünde, huzursuz ama göreve hazır; uzun Rus kışlarına hazırlanan sincaplar gibi çalışkan, ciddi, akçakavak pamukçukları

gibi hafif, ilk müminler gibi coşkulu, inançlıydık. Doğru yanda olduğumuzdan, gerçeğin ve geleceğin anahtarını elimizde tuttuğumuzdan, tarihi değiştireceğimizden, yeni bir dünya kuracağımızdan emindik.

Parkın içinden geçip karşı sokağa varınca zemin kat penceresinde Karagöz ile Hacivat asılı taş binayı görürdünüz. Akşam inip de hava usul usul kararırken içeride yanan solgun lambanın ışığında, Karagöz ile Hacivat sarımsı şeffaf bir renkle aydınlanırdı. Pencerenin önünde durur, Nâzım'ın evini seyrederdim. Son yıllarını yaşadığı, cenazesinin karanlık, geniş, rutubetli avlusundan kaldırıldığı çok katlı, çok daireli eski Moskova binalarından biri. Orada öyle dururken devrimci mısralar, gürül gürül şiirler değil, "Seviyorum seni ekmeği tuza banıp yer gibi / geceleyin ateşler içinde uyanarak / ağzımı dayayıp musluğa su içer gibi / (...) İstanbul'da ağır ağır kararırken ortalık / 'yaşıyorum çok şükür' der gibi"[1] mısraları takılırdı dilime. Nazım'ın hasreti, karlı kayın ormanlarının buz kesmiş kederiyle sarılıp sarmalanıp benim hasretim, benim hüznüm olurdu.

Yıllar, yıllar sonra aynı binanın önündeyim. Pencere camında Karagöz ile Hacivat'ı boş yere arıyorum. Kasvetli cephesiyle, geniş iç avlusuyla, avludaki büyük çöp bidonlarıyla bina aynı bina, akçakavaklardan dökülen pamukçukların rüzgârda savrulup durduğu sokak da aynı, park da. Ama bir şey eksik, çok şey eksik. Sincapları arıyorum; yoklar. Banklar yenilenmiş ama kimse oturmuyor. Devrim dersleri notlarımız, kitaplarımız, yoldaşlarımız, inancımız, umudumuz... Onlar da mı Nazım'ın Karagözü'yle, Hacivatı'yla birlikte taşındılar bu semtten.

Yabancı bir şehirdeyim. Ağaçların diplerinde, sokak-

1. Nâzım Hikmet'ten.

ların köşelerinde öbek öbek biriken, saçlarımıza, omuzlarımıza yağan haziran karları can sıkıcı, alerjik kavak pamukçukları olmuş. Sincaplar ağaçları terk etmiş. Anneler bebek arabalarını burada sürmüyor, ayyaşlar buraya gelmiyor artık. Kendimi hem zamanda hem mekânda vatansız sürgün hissettiğim an.

"Eğer oturacaksanız evi yenilemek gerek, yirmi yıldır tamir görmedi."

Evet, oturacaklar. Tabii oturacaklar. Yabancı ülkelerde geçen yılları boyunca dönüş umudunun adı değil miydi küçük ev? Çocuk neden döneceklerini, nereye döneceklerini sorduğunda verilen aynı cevap: Kediler birgün mutlaka evlerine döner.

"Evlerini nasıl bulurlar anne?"

"Geceleri yıldızlara bakarak, gündüzleri toprağı koklayarak."

"Bizim dönecek evimiz var mı kedi anne?"

"Evet, çok güzel bir evimiz var kedicik, küçücük, tam sana göre."

Ev gerçekten de dökülüyor. Her şey elden geçecek; banyo, mutfak, doğramalar sökülüp yeniden yapılacak. "Bir yıkımcı girecek önce," diyor işi üstlenen yapı ustası. Yıkımcı tuhaf bir sözcük, kötü şeyler çağrıştırıyor.

Adam tam da işine uygun. Öyle iriyarı ki, şöyle omzuyla vursa duvarı yıkacak gibi. Sarı kafalı, göçmen tipli, çipil mavi gözlü, uçak pisti gibi geniş alınlı. Üstünde terden yapış yapış kirli bir atlet, yırtık bir iş pantolonu, elinde ağır balyoz, kazma, kürek, palaya benzer kesici bir alet, el arabası: yıkıcının araç gereçleri... Bütün gün toz, toprak, kan ter içinde çalışıyor.

"İş uzadı," diyorum. "Sandığımdan ağır ilerliyor," diyor. "Eski yapı bu," diye ekliyor, "malzemesi sağlam. İşe erken başlamak için geceleri de burada kalıyorum."

Bir köşede, eski bir sehpa üstüne yerleştirilmiş küçük bütan gazı tüpünün üstündeki çaydanlıkla demliğe ilişiyor gözüm. Tozların, molozların arasında tertemiz, pırıl pırıl.

"Bir çayımı iç, merak etme temizdir. Halime bakma, titiz adamımdır ben."

Hayır demeye çekiniyor muyum, utanıyor muyum, bilmiyorum. İnce belli çay bardağına koyduğu çayı uzatırken ellerinin ürkütücü iriliğine takılıyor gözüm. Tekiyle bile insanın boğazını sıkıp boğabilecek pençe gibi eller. Psikopat seri katil rolü seçmelerinde birinciliği kimseye kaptırmayacak tiplerden. Çevrede kimseler yok, ikimiz yalnızız. Pis bir duygu oturuyor içime, ürperiyorum.

"Evin yerin yok mu, yalnız mı yaşıyorsun?" diye soruyorum insana ulaşabilmek, korkumu yenebilmek umuduyla.

"Bir zamanlar, memleketteyken vardı, hepsi geride kaldı, şimdi sap gibiyim ama şikâyetçi değilim. Kendimi oyalamayı bilirim ben."

Elleri, ayakları, pazuları korkumla beraber büyüyor.

"Nasıl oyalıyorsun ki kendini burada, bu molozların, tozun, toprağın arasında? Televizyon falan da yok, mesela geceleri..."

"Vakit buldukça ya da çok yorulduğumda ufak tefek onarım işleri yaparım."

İçeriki odalardan birinden küçük bir kutu getiriyor: "Bak şuna! Sesi yok mu sanıyorsun? Bak bi dinle hele."

Elindeki pilli radyoyu kurcalıyor, güzel bir müzik yayılıyor yıkıntıların, molozların, tozların arasına. Birden hatırlıyorum; ilk pilli radyomuz, eski, çok eski, bozulmuştu da bir kenara atmıştık.

"Böyle onarımlar yaparım işte. Saat, müzik kutusu, radyo onarımı. İnce işler yani. En çok da müzik aletleri. Hüzünlü bir sesle ekliyor: İşin yıkımcılıksa yüreğin temiz kalsın diye onarım yapacaksın, ince güzel işler yapacaksın ki ruhun yıkılmasın. Bak ne güzel müzik; çocukken keman çalmayı istemişimdir hep, bizim eski memlekette pekâlâ da mümkündü ama olmadı işte, her şey ters gitti. Bilir misin? Bazılarının işleri hep ters gider. Kader belki."

Onardığı el kadar radyoda Mendelssohn'un *Keman Konçertosu* çalıyor. "İş bitince radyoyu al, senindir," diyor.

Dev yıkımcıya sarılmak istiyorum, yapamıyorum. "Radyo kalsın," diyorum, "eski bir keman vardı şu kilitli odaya tıktığımız eşyaların arasında, bir de bozuk bir müzik kutusu ile eski 33'lük plaklar olmalı; ne bulursan işine yarayacaksa, al."

Çantamdan kilitli odanın anahtarını çıkarıp yıkımcıya uzatıyorum: "Sende kalsın, işin bitince iade edersin."

Kocaman, pençe gibi avucuna anahtarı bırakırken, *Keman Konçertosu*'na ıslıkla eşlik ettiğini duyuyorum. Yıkımcının elindeki paslı demir çubuk o anda keman yayına dönüşüyor, kaba saba dev adam zarif bir maestro oluyor.

"Ben görmedim, ölümünden sonra evine uğradığımızda Moldovalı bakıcısı anlattı. Bütün gün hanım, bir koltukta, kaplumbağası yanındaki koltukta otururdu kedi gibi beraber televizyon seyrederlerdi," dedi. Sesinde alay değil keder vardı.

Bir arkadaşımın yakınıydı: yaşlı bir profesör hanım, üstelik matematik profesörü. "Hiç kimsesi yok," demişti arkadaşım. "Yakınları birer birer öldü, arkadaşları da öyle. Koca evde yalnız yaşıyordu. Bakıcısından bir de kaplumbağasından başka kimsesi yoktu."

Kaplumbağayı sordum. "Ne yapacağımızı bilemedik. Hayvan eve alışıktı ama ev kapanacak, acından ölür zavallı. Apartman komşularından biri hayvanı bir torbaya koydu, hoca hanım toprağa verildikten sonra mezarının üstüne bıraktık. Ne de olsa kaplumbağa; ot yer, toprak yer, yaşar. Geç de olsa özgürlüğüne kavuştu hayvan," dediler.

Taze mezarın üstüne bırakıldığında ne hissetmiş, ne yapmıştır kaplumbağa? Karanlık basınca korkmuş mudur, kabuğuna çekilip saklanmış mıdır, bunca yıllık can yoldaşını aramış mıdır? Ne de olsa kaplumbağa ama yabancı kokular, yabancı titreşimler, yabancı sesler... Kendini korumak için bağasından başka zırhı olmayan yalnız

bir kaplumbağa o. Başını kabuğundan çıkaramayan, nerede olduğunu, başına ne geldiğini bilemeyen, ölümün ihanetine uğramış, terk edilmiş bir kaplumbağa. İçime kendisi kadar sert bir yumru gibi oturan kaplumbağa.

Aylar sonra, birgün öyle havadan sudan konuşurken, "Kaplumbağayı hocanın mezarının üstünde ölü bulmuşlar," dedi arkadaşım, "öyle koydukları gibi, koydukları yerde."

O anda bir sürü düşünce geçti kafamdan: Geç gelen özgürlük ölümcül mü olur? Ya da kaplumbağalar "ne de olsa kaplumbağa"dan daha fazla mıdır? Ölüp giden hayvanlarıma üzüldüğümde, kaçıp da dönmeyen kedilerimin ardından kahrolduğumda, hayvan besleyeceksen kaplumbağa olmalı, ne kaçar ne de senden önce ölür, derdim, yanıldım mı?

Hayvanlarımızın, canlarımızın bize karşı değil bizim onlara karşı bırakıp gitmeme sorumluluğumuz olduğunu hissettiğim an.

"Batı'ya geç, trene oradan merkez garından bin!" uyarılarına aldırmamıştım. Pasaportum, vizelerim, bütün kâğıtlarım tamamdı. Son yıllarda hiç olmadığım kadar "legal"dim. Gecenin şu geç saatinde, bir sürü tatsız kontrole, bir sürü gereksiz yola katlanıp neden önce Batı'ya geçeyim ki, oradan aynı trene binmek için!

Tren garına giden iki yanı ağaçlı bulvar tenha. Tekerlekli küçük valizimi sürükleyerek yürürken adımlarımın ve tekerleklerin asfaltta yankılanan sesine kulak kabartıyorum yalnızlık duygusunu yenmek, içimi biraz ferahlatmak için. Gece garlarını, bir de sarı ışıklarla aydınlatılmış sokakları oldum olası sevmem, ürkerim. Gölgeler uzar, anlamsız nedensiz bir tedirginlik basar insanı.

Garın görkemli ana kapısı kapalı, yan taraftaki küçük kapıda bekleyen birkaç kişi var. Pasaport, bilet kontrolü uzun sürmüyor. Üniformalı memur bir yüzüme bir belgelerdeki fotoğrafıma bakıyor. "Ben, benim," diyorum havayı yumuşatmak için. Gülmüyor, yüzünün çizgileri kıpırdamıyor. Kâğıtları tek tek mühürlüyor. "*Danke*." Atlattım işte, iyi ki buradan binme, Batı'ya geç, diyenlere kulak asmamışım.

Kendimi, üst katının dört tarafı –yoksa üç müydü?– demir parmaklıklı balkonlarla çevrili devâsa bir alanda

buluyorum. Sarı ölgün ışık, dört köşeye yerleştirilmiş projektörlerin çiğ beyaz ışığıyla yarılıyor. Çevrede birkaç gece yolcusu, kokartlı kasket giymiş birkaç gar personeli, bir köşede kepenkleri inik, kapalı bir büfe, ileride üstü çelik konstrüksiyon ve devâsa camla kaplı peronlar, peronların birinde bir kara tren: benimki olmalı.

Ben burayı daha önce de görmüştüm duygusu. Huzursuz bir deja vü. Eski Alman şehirlerinin tren istasyonları hep birbirine benzer, ondan mı? Başımı yukarı kaldırıyorum. Onları görüyorum: Üst katların demir parmaklıklı çepeçevre balkonlarına dizilmiş, ürkütücü silahlarını aşağı –bana mı?– doğrultmuşlar. Ürperiyorum; korkudan değil, soğuktan da değil. Bir Nazi dönemi filminde yolunu şaşırmış bir figüranım, filmin içine çekilmişim haberim olmadan. Kaç film, kaç fotoğraf karesi hatırlıyorum aynı dekorun önünde. Hızla trene doğru yürüyorum. Ayak seslerim yankılanıyor tekinsiz boşlukta. Görevliye biletimi uzatıyorum, vagonumu gösteriyor. Etrafıma bakınıyorum, trenin tek yolcusu ben miyim?

Vagonda yalnızım, neden korktuğumu bilmeden korkuyorum. Oysa kendimi en güvende, en özgür hissettiğim topraklarda, inancımın anavatanında değil miyim? Pencerenin yanındaki yerime büzülüyorum. Tren kalkmak üzere. Vagonun kapısı açılıyor, zincirlerinden tuttuğu iki kurt köpeğiyle asker üniformalı iriyarı bir adam giriyor içeri. Belki iriyarı değil ama bana öyle geliyor. Sert bir sesle de olsa, "İyi geceler," diyor, bu iyi işte, korkmaya gerek yok. Köpekler vagonun her yanını, koltukların altını, fileli valiz rafını, her yanı arıyor. Zavallı küçük çantamı kokluyorlar uzun uzun, dişlerini görüyorum, gözlerimi kapıyorum, oysa Alman kurtlarını pek severim. "İyi yolculuklar," diyor adam vagondan çıkarken, köpekler hırlıyor.

Eksiksiz, mükemmel bir dekor; kırk yıl önceki aslına

uygun, kırk yıl öncesinin ruhuna uygun. Yanlış olan benim. Uyarmışlardı, anlamamıştım, yanlış gara gelen benim. "Özgürlüğün Şafağının Söktüğü Yer" filminde figüranlık yapacağımı sanmıştım ben, orası burası değil.

O anda mıydı, daha sonra mı? İhtimal daha sonra; ama ilk kara noktanın, bardağa düşen ilk sineğin, ilk "acaba"nın kafama, yüreğime o ürkütücü, tekinsiz gece garında yapıştığını biliyorum.

Paramız çok az, dilimiz de. İkisiyle de güçbela idare etmeye çalışıyoruz. Yabancıları sevmeyen bu ülkede yabancıyız. Ötekilik dersinin ilk bahislerindeyiz daha, giderek öğreneceğiz. Yabancı var, yabancı var; yabancılığın da bir sıralaması var. Kara kafalı değiliz Allah'tan. Çingenelerden sonra bu insanlara en uzak, en öteki, en aşağılanan gruptan olsak da belli etmiyoruz, daha doğrusu belli olmuyor.

Çocuğu yabancısever bir Alman ailenin hediyesi pusetine koyup sokakta gezdirirken, yaşlı *Oma*'lar, genç Alman kadınlar sevgiyle bakıp güzel sözler söylüyorlar. Ne söylediklerini tam anlamasam da, sevgi sözcüklerini seslerinin renginden, titreşiminden anlıyorum. Gururla gülümsüyorum, "*Danke*," diyorum.

"*Mädchen oder Männchen?*" (kız bebek mi oğlan bebek mi) diye soruyor yaşlı bir Alman kadın. Hangisinin hangisi olduğunu karıştırdığımdan, "*Mädchen*," diyorum ve o anda tam tersini söylemem gerektiğini fark ediyorum. Ama ne önemi var! Mesele kabul görmek, tanınmak, eşitlenmek. Sarışın olmanın, Batılı suratlı olmanın, onlara benzer vücut dilinin, düzgün giysilerin, markalı bir blucin veya *Lambswool* bir kazağın ne kadar önemli olabileceğini, kitaplardan değil yaşayarak öğreniyorum.

Bebekle birlikte semt marketine giriyoruz. Eli uzun kara kafalı market fareleri korkusundan pusetin dükkândan içeri sokulması yasak. Bebek arabalarının dayanılmaz mâsumiyetinin nice suça yataklık yaptığını herkes bilir. Ama kıvırcık saçlı küçük kumral kafanın gülümsemesi kasiyer kadının savunma hatlarını yerle bir ediyor. Puseti iterek rafların arasında dolaşıyorum. Önce süt, yumurta, bebe bisküvisi, Pampers alınacak, sonra paramız yettiği kadar (ki yetmeyecek besbelli), diğer ihtiyaçlar.

Alçak raflardan birinde, banyo malzemelerinin durduğu yerde sarı ördek biçimli bir bebe sabunu ilişiyor çocuğun gözüne. "Vak vak," diyor gülerek gözleri ışıldıyor. "Vak vak!.." Kırmızı gagalı sarı ördekçiğe uzatıyor minik elini. "Vak vak!.."

Ördeğe paramız yok, ben biliyorum o bilmiyor. Sarı sabunu raftan alıp çocuğa uzatıyorum. Gözleri parlıyor, oyuncağını göğsüne bastırıyor. Kasaya yaklaşırken Miki desenli battaniyesini düzeltir gibi yapıp ördeği aşağıya, bacaklarının arasına kaydırıyorum. "Vak vak vak," diyerek ördeğini arıyor, mızıldanıyor, oyuncağını geri istiyor. Kasada para ödemeye çalışırken sırtımdan soğuk terler dökülüyor, yüzüme ateş basıyor. Kasiyerin gözü bebekte, Almanca birşeyler söylüyor. O anda bebekle Fransızca konuşmaya başladığımı fark ediyorum. Bebeğin hiç anlamadığı, bugüne kadar hiç duymadığı bir dille yüksek sesle, hızlı hızlı konuşuyorum. "Ah Fransızca, ne güzel dildir," diye iç geçiriyor şişman kasiyer kadın. "*Merci*," diyorum en abartık Fransız aksanıyla. Puseti iterek hızla çıkıyorum marketten.

İçimde; kimliğimi inkârın, başka bir kimliğe sığınıp kabul görme isteğinin, Alman'ı Fransızlıkla ezme zavallılığının utancı, kendimi aşağılamış olmanın kahredici ezikliği... Battaniyenin altından çıkardığım ördek sabunu vak

vak diye mızıldanan bebeğe uzatıyorum. Çocuğun gözlerindeki mâsum sevinci gördüğüm anda kendimi affediyorum ama bir daha orada hiç Fransızca konuşmuyorum, kabul görmek için kimlik değiştirmiyorum.

Eski gazeteleri, dergileri, kâğıtları doldurduğum poşeti çöp bidonunun yanındaki kulpa takıyorum. Çöp dolu öteki poşeti bidona atmaya çalışırken, altına tekerlek takılmış çuvalını sürükleye sürükleye yaklaşıyor: Ev artıkları bol, hali vakti yerinde sokağımızın çöp çocuklarının en küçüğü, en çelimsizi: sıska bacaklı aksak oğlan.

Bidonun kulpuna taktığım gazeteleri almak için kaldırımda durmuş oradan ayrılmamı bekliyor. "Gel al," diyorum, "yağmur gelecek, kâğıtlar ıslanmasın."

"Böyle ayrı poşete koman iyi," diyor, "bidonun içine sarkıp karıştırmak zor, hem de pis kokuyor." Sesi ince, çocuksu, yüzü de öyle. Torunum yaşında, üstelik onu andıran bir şey var bakışlarında. İçim eziliyor, buzdolabındaki pastayı hatırlıyorum, kreması fazla diye yemediğimiz pasta.

"Yukarı gelirsen, torunuma aldığım bir pasta var, yarısını sen ye," diyorum yüzüne bakmaktan çekinerek. Yanlış bir şey yapıp yapmadığımdan emin değilim. Kırılmasından korkuyorum; o dilenci değil, işi var. Sabahtan geceyarısına, çöp kamyonu gelip bidonları boşaltana kadar çalışıyor. Sokağın en gayretli çöp toplayıcısı.

Tamam, demiyor, cevap vermiyor, bir an susuyor. Sonra, "Kâğıtları hep ayrı torbaya koyuyorsun," diyor.

"Evet, öyle yapıyorum."

"Neden? Benim için mi?"

Sesindeki ürkek umut, gözlerindeki sevinç pırıltıları...

"Tabii," diyorum, "tabii ki senin için, sen pis kokulu bidona girme diye."

"Tamam o zaman. Pasta severim, Pisik de sever belki."

Beli iple sıkılmış bol pantolonunun neredeyse diz kapaklarına inen cebini karıştırıyor. Şapkasından tavşan çıkaran sihirbaz edasıyla bir kedi yavrusu çıkarıyor cebinden: küçücük, bal gözlü, güzel bir sarman. "Benim kedim," diyor bir kedi sahibi olmanın verdiği gururla. "Kâğıt deposunda geceleri beraber kalıyoruz. Çok fare var diye patron bir şey demiyor. Gündüzleri de yanıma alıyorum, çöplerden karnını doyurmak için."

Apartmanın ikinci katına çıkarken aksak bacağı üstünde sekerek arkamdan geliyor. Pasta kutusunu alırken hak etmediği bir şey ister gibi kaygılı, ürkek soruyor: "Yemek artıklarını da ayrı bir poşete koyar mısın ara sıra, Pisik için?"

İkisini birden bağrıma basmak, içeri almak, onlara sofralar kurmak istiyorum. "Neden yapamıyorum?" sorusunun cevabından korktuğum, kendi sınırlarıma dayandığımı hissettiğim kendimden kaçış ânı.

Bitpazarı, Main Nehri'nin kıyısında, kentin en güzel yaya köprüsünün ayakları dibinden başlayıp ırmağın sol yakası boyunca uzanırdı. Her cumartesi, Afganların Fransızlara, Almanların Çingenelere, Polonyalıların Türklere, Nijeryalıların İtalyanlara karıştığı bir renk, dil, ırk, halklar cümbüşü... İstediğiniz istemediğiniz her türlü ıvır zıvır, eğer sıkı pazarlıkçıysanız iki kuruş on paraya bulabileceğiniz devâsa bir hazine sandığı.

Orada, tezgâhlar arasında amaçsız dolaşmayı, yerlere serilmiş eski kitapları, plakları, giysileri karıştırmayı, Mozambik'ten gelmiş pembe deniz kabuğu kolyeleri, değerini bilmeyen birilerinin ninelerin çekmecelerinden bulup çıkardığı Art Nouveau broşları, rengârenk sahte mücevherleri okşamayı severdim. Küçük oğlum için: kurulunca sıçrayan, anahtarı üstünde metal bir kurbağa, çevirdikçe içinden gökkuşağı renginde çiçekler, yıldızlar, masal dünyaları geçen bir sihirli dürbün, üstünde zarif bir balerinin dans ettiği, kapağı açılınca çalan bir müzik kutusu, daha neler neler...

1990 sonbaharı her yılkinden daha renkli, daha parlak, daha isyankâr oldu. Ağaç ve yeşil zengini şehrin dört bir yanına, sokakların, meydanların, bitpazarının kurulduğu nehir boyunun üstüne kızıl sarı sonbahar yaprakla-

rı yağdı. Kuru yaprak toplama tutkuma kapılıp dalından usulca kopup döne döne düşen bir çınar yaprağının peşine takılmasaydım onları görmeyecektim.

Tezgâhlarını köprünün ayaklarının altına, yersiz yurtsuz *Penner*'ların sabahladığı, eski gazete, paçavra, boş bira şişesi dolu, kusmuk ve sidik kokan kuytuların yanıbaşına açmışlardı. Özentili garip giysileri, dapdar siyah deri pantolonları, paçaları tiftilmiş eski blucin bermudaları, boyunlarında kocaman haçlar ya da Mercedes yıldızlarıyla, asık suratları, bıkkın, umursamaz halleriyle ötekilerden farklıydılar. Yere, pis örtüler üzerine serdikleri malları da farklıydı: Ortası delinip kutsal simgeleri çıkartılmış Doğu Almanya ve Romanya bayrakları, yırtılmış parti afişleri, devrime inancın yazıya döküldüğü pankartlar, halk ordusunun yer yer yanmış, parçalanmış sırmalı sancakları, kızıl yıldızlı apoletler, kokartlar, şapkalar, Kızıl Ordu üniforması parçaları, DDR paraları, otomobil plakaları. Ücra kasabaların yoksul evlerinin eski konsol çekmecelerinde yıllarca saklanmış zavallı hazineler, parti rozetleri, gazete kupürleri ve öbek öbek eski fotoğraflar...

Peşinden koştuğum dev büyüklükteki kızıl sarı çınar yaprağı yere düşüp fotoğrafların üstüne konuyor. Yıkık bir köy evinin kapısında uzun saçlı zayıf bir kadının kucağında koca kafalı, çöp bacaklı bir küçük oğlan; boynunda kızıl *Pionier* eşarbı, elinde "Biz Tarih Yazanlarız" pankartıyla yürüyüş kolunun en başında giden bir yeniyetme; parti bayraklarıyla donatılmış bir kürsüde, sağ yumruğu havada konuşan bir genç; bir elinde mala, bir elinde tuğla, üstünde işçi tulumu, ardında belli belirsiz Brandenburg Kapısı, Berlin Duvarı'nı taş taş ören gururlu bir delikanlı; bir törende, dudaklarının ucuna yerleştirdiği resmî gülümsemesiyle Honecker'in elini sıkan genç bir adam; sonra daha yeni, renkli bir fotoğraf: Fonda Kremlin'in kızıl yıldızları, gencecik güzel bir kadınla

aynı adam. Gözlerinde, yıkık evin önündeki cılız, hasta savaş çocuğunun yumuşacık hüznü, gözlerinde yıldızların ve bayrakların gölgesi... Dikkatle bakıldığında, hepsi aynı insanın albümünden çıkmış fotoğraflar.

Bir eylül sonu, bir koca ırmak boyu. Yerde kaldırımların üstünde saçlarımda, omuzlarımda, eski eşyaların, fotoğrafların ve parmaklarımın arasında, kızıl sarı sonbahar yaprakları. Yerde, yıkılan duvarın irili ufaklı parçaları, kızıl yıldızlar, milis kasketleri, kızıl *Pionier* eşarpları, yırtık bayraklar, gençlik örgütü kimlikleri, parti üyelik kartları; yerde meta olup pazara çıkarılmış garip bir mal; en az üç kuşağın inancı, umudu, kimliği: kimliklerimiz...

Çöp bacaklı, çelimsiz savaş çocuğunun fotoğrafını, Berlin Duvarı'nı tuğla tuğla ören delikanlılığını bir de bir kızıl yıldız topluyorum yerden. "Her parça 5 mark," diyor hırpanî satıcı. Boynunda haçı, kolunda dövmesi var. "Hadi üçüne 5 mark ver de al git," diyor müşteri kaçırma korkusuyla.

Elimde iki eski fotoğraf ve kim bilir hangi Sovyet askerinin şapkasından koparılmış kızıl yıldızla suskun, şaşkın duruyorum adamın karşısında. "Pahalı mı geldi?" diye soruyor tatsız, sevimsiz bir sesle. "Hayır," diyorum, aksine ucuz, çok çok ucuz.

Elimdekileri yere bırakıyorum, peşinden koştuğum kocaman çınar yaprağını incitmemeye çalışarak, özenle topluyorum yerden. Cebimden bir madenî beş mark çıkarıp satıcıya fırlatıyorum. Adamın boynundaki haç kolyeye çarpıyor. O anda bilerek yaptığını, yenilginin öcünü haçtan aldığını fark ediyorum.

"Yaprak için," diyorum şaşkın bakan adama.

Göl, ummadığımız bir yerde, ummadığımız bir anda pırıl pırıl, cıvıl cıvıl, masmavi çıktı karşımıza. Havanda, su yerine çözümsüz sorunlar dövdüğümüz sıkıcı siyasî mülteci toplantılarının birinde karşılaşmıştık. "Yıllar oldu görüşmeyeli, toplantıdan sonra bir yerde oturup biraz konuşsak," demişti. Bakışlarında, "evet de, evet de" umudu, sesinde reddedilmekten korkan çocuk güvensizliği. Oysa çoktan evet, demiştim ben; özlemim araya giren yıllara, ayrılıklara, savrulmalara, suskunluklara üstün gelmişti.

İsli, ağır Ruhr havası gibi kapalı, soğuk, hüzünlüydü içimiz. Sonra birden, kara kömür tepeciklerinin, maden ocaklarının, kırmızı tuğlaları kararmış işçi mahallelerinin, göçmen gettolarının yanıbaşında, fantastik bir tiyatro dekorundan fırlamış bir göl çıktı karşımıza. Suda süzülen beyaz yelkenliler, ağır ağır batmaya hazırlanan haziran güneşi, kıyıda bembeyaz örtülü davetkâr masalar, rengârenk çiçek tarhları, şık giyimli, maske yüzlü, belli ki zengin yaşlı insanlar, kanolarını gölden çıkarmaya çalışan, bronzlaşmış sağlıklı bedenlerinde su damlacıkları parıldayan gençler, bakımlı çimenler ve –inanılmaz şey– pıtrak gibi çiçek açmış erguvanlar.

"Erguvanlar!" diyorum minik bir hayret çığlığıyla. "İnanılır gibi değil! Buralarda erguvanın ne işi var!"

Erguvanlar!.. Kaçak, göçek yaşadığımız günlerde gizlice buluştuğumuz Boğaz vapurlarından seyrine doyamadığımız, mayıs geldi mi Boğaziçi tepelerini erguvanîye boyayan, dallarını koparmaya kıyamadığımız; her şeyi unutsak da zamana yenilip, ille de renklerini unutamadığımız erguvanlar...

Hatırlıyoruz: Yağmurlu, hüzünlü bir nisan günü İstinye sırtlarında incecik bir yağmur başlamıştı. Çevremizde çiçeğe durmuş erguvan ağaçları, yüreğimizde erguvanların bile yumuşatamadığı bir demir yumruk. Dün sıkıyönetim ilan edildi: gece yasağı, arananlar listeleri, tutuklamalar, işkence, ölüm, sürgün, ayrılıklar, savrulmalar, çöküşler, inkârlar... Hepsini yaşayacağız, henüz bilmiyoruz.

Ruhr bölgesinin ortasında, Krupp ailesinin bağrında sihirli bir masal gölü, çevresinde tiyatro dekoru erguvanlar. Beyaz örtülü yuvarlak masanın üstüne düşen erguvan çiçekleri. Kadehlerimizde buğulu beyaz şarap: meyve tadında, buruk, soğuk. Her şey geçmişe yolculuğumuz için hazırlanmış sanki.

"Yirmi yıl olmuş," diyorsun. Yirmi yıl olmuş erguvanlı Boğaz tepelerine, morsalkımlı salaş meyhanelere kaçıp biraz utangaç, biraz suçlu, eylemden, örgütten, devrimden vakit çaldığımız. Yirmi yıl olmuş ayrılığımız. Yirmi yıl olmuş yenildiğimiz, yaşlandığımız.

"Dün, küçük bir sinemada *Madrid'de Ölmek* filmini izledim yeniden. Yıllar önce birlikte görmüştük, hatırlıyor musun?" Başımı sallıyorum hafifçe. Uluslararası Tugaylar'ın "Diren Kızıl Madrid" marşını mırıldanıyorum. Faşizme teslim olan İspanya'yı terk eden yenik savaşçıların veda ağıtlarından bir mısra sonra: "Şimdi ülkelerimize dönerken kardeşlerimizi bu topraklara bırakıp..."

"Hepsi boşuna mıydı?" diye soruyorsun. Soru masanın ortasına, kadehlerimize, erguvanların dallarına, yüre-

ğime düşüyor. Hazırlıksızım, sorudan korkuyorum. Gözlerinde biriken birkaç damla yaşın ağarmış, bakımsız sakalına doğru süzüldüğünü görüyorum; derinleşmiş çizgilerini, bakışlarına oturmuş yorgunluğu görüyorum. Buraya, bu soruyu birlikte sormak için geldiğimizi anlıyorum.

Gitme kal, demiştin ayrılırken, kahrolmuştun, yaralanmıştın ama ağlamamıştın. Kaç yoldaşın vuruldu, kaç darağacı kuruldu, kaç ölümüz var geride bıraktığımız; ama hayır, sen ağlamamıştın. Ne sevdiğin kadınlar seni terk ettikleri, ne yoldaşların ihanet ettikleri zaman, sen ağlamamıştın.

Uzanıp elini tutuyorum. "Madrid'de ölmek güzeldi," diyorum, "hiçbir şey boşuna değildi. Ne acılarımız ne ölülerimiz, ne yenilgilerimiz ne ayrılıklarımız. Hepsiyle zenginleştik biz."

O anda, seni şimdi her zamankinden çok sevdiğimi ya da asıl şimdi sevmeye başladığımı anlıyorum. Elli yıl önce İspanya'da yenilmemize hâlâ ağlayabildiğin için, Madrid'de ölmenin anlamını yüreğinde koruduğun için, hayatın anlamı nedir sorusunu böyle kederli ama cesurca sorabildiğin için, beni erguvanlı tepelere, erguvanlı yıllarıma döndürdüğün için.

Ayrı yönlere giden trenlere yetişeceğiz, kalkıyoruz.

Ölmemesi gereken öldü, öldürüldü. Biz yaşıyoruz. Onu öldürtenler, kendi cinayetlerinin riyakârca telaşıyla şimdi bizleri koruyorlar sözde.

Agos'un önünde üstüne gazete kâğıtları örtülmüş, çevresi bir anda çiçeklerle sarılmış, tabanı delik ayakkabısıyla yatan adam oradan kaldırıldı. Şehrin sokaklarından insan selleri aktı, herkes Hrant oldu, Ermeni oldu. Katiller sindi. Kurşunların sadece Hrant'ın bedenine değil ülkeye, şehre saplanmış olduğunu fark ettiler. Beklemiyorlardı, telaşlandılar. Tetikçilerinin ne yapacağı belli olmazdı, o telaşla kimilerimizi korumaya aldılar.

Ev karakola döndü. Koruma dairesi, emniyet, vilayet... Polislerin sivili gidiyor, üniformalısı geliyor. Odalarımıza teklifsizce, çekinmeden dalıyorlar, krokiler çıkarıyorlar, kapıların kilitlerini değiştiriyorlar. Eve girdiğimiz saat, çıktığımız saat, komşular, arkadaşlar; herkes gözaltında, takipte. "Sizin güvenliğiniz için..." "Güvenliğimiz için" girilmedik, bakılmadık, not alınmadık köşemiz bucağımız, mahremimiz kalmıyor.

Dört sivil, girişteki masaya çökmüş, bitmez tükenmez telefon konuşmalarına, sorularına, notlarına dalmışlar. Suratım bir karış geçip gidiyorum yanlarından, yüzlerine bakmadan, merhaba bile demeden. Kapıya gelen

postacıya, dışarıda çalışan işçilere, servise çıkarken, "Bir şey lâzım mı"ya uğrayan kapıcıya, "Çay içer miydin?" diye sormadan edemeyen ben, suratlarından hallerinden sivil polislik akan bu sivillere hiç yüz vermiyorum.

Kedi Felix köşedeki koltuğunda uyukluyor. Bir kitap almak için o tarafa yöneliyorum. Sivillerden biri –uzun boylu, kara asık suratlı genç– ardımdan bakarken kediyi görüyor. "Kedi!" diyor. Sesi yumuşacık çınlıyor, şaşırıyorum. Biraz önce, kapı çalındığında asla bakmadan açmamamız gerektiğini söylerken nasıl da sevimsiz, kuru, emrediciydi o ses.

"Benim de kedim var, okşayabilir miyim?"

"Kötü kedidir, ne yapacağı belli olmaz, ısırır tırmalar," diyorum kedime dokunmasını engellemeye çalışarak.

"Benimki de öyle, alışığım ben," derken, bir yandan da becerikli hareketlerle Felix'i kucaklıyor. "Genç erkek kediler böyle oluyor," diyor. "Kaç yaşında?"

"İki yaşında falan, onu bulduğumuzda çok küçüktü, gözleri yeni açılmıştı."

Kediyi sevgiyle okşuyor, "Benimki yaşlandı artık. Kedi bambaşka hayvandır, insanın yalnızlığını azaltır. İş için günlerce eve gitmediğim olur. Bugünlerde de öyle. Onu özledim."

O anda içimdeki buzlar eriyor. İnsanın insana ulaşmasının yolunu bazen bir kedi, bazen bir çiçek, bir şarkı açabiliyorsa eğer kedileri, çiçekleri, şarkıları seven Hrant neden kaldırımın üstünde gazeteyle örtülmüş yatıyor?

"Çay mı içerdiniz kahve mi?" diye soruyorum masanın başındakilere. Mutfağa girip çayla birlikte tatlı, tuzlu kurabiye hazırlıyorum.

Felix, kedisever polisin kucağına yatmış gıdısını kaşıtıyor.

Kadın "yok yok" gıda pazarı 3 MMM marketin kapısının önüne çökmüş, kucağında çocukla dileniyor.

Merdivenlerin başında, kapıların önünde oturup yol kesen dilencilere para vermiyorum. Prensip meselesi değil, kendimi vicdan tacizine uğramış hissettiğim için.

Kucaklarında kimseye lâzım olmayan, kimsenin uzanıp almadığı abur cuburla –kâğıt mendil, çiklet, kurşunkalem– başları önde, size bakmadan sessizce bekleyenler, hele de çalgıcı dilenciler hak ediyorlar cebimdeki bozuklukları. Çocuklu olanların, bebelerini bağırlarına basıp dilenenlerin önünden başımı çevirmeden geçiyorum. "Çocuk istismarı bunlarınki" gerekçesine sığınıyorum. Üç kuruş verip vicdan yıkamanın vurdumduymazlığı yerine görmezden gelmeyi yeğliyorum. Yine de her seferinde, öyle kalpsiz, ilgisiz, başımı öte yana çevirip yürüdükten sonra kendimden utanıyorum. Yüreğimi hafifletmek için doğruluğundan kuşku duyduğum o sözü tekrarlıyorum: Tek tek öldürmekle sivrisinekler bitmez, bataklığı kurutmak gerek. Bataklık kuruyana kadar sıtmadan ölünmeyeceğinin garantisi var mı peki?

Gözüm bir an marketin kapısında dilenen kadının kucağındaki küçük kıza takılmasaydı, görmezden gelip geçecektim önünden. Dilenci kadın bakışımı hemen ya-

kalıyor: "Çocuk aç bayanım, çocuk için, Allah rızası için..." Öfkeleniyorum. Kime? Kendime mi, kadına mı, dünyanın hallerine mi? Yürüyüp gidemiyorum. Çocuğa bakıyorum. Kara gözlü, kıvır kıvır siyah saçlı, tombul yanaklı minik bir kız. İlk bakışta sandığım gibi bebek değil, iki-üç yaşlarında olmalı, belki daha da fazla. Elindeki çikolatalı kek dilimini iştahsız iştahsız yalıyor.

"Çocuk aç, çocuk hasta, Allah rızası için," diye biteviye mırıldanıyor dilenci kadın. Minik kızla gözlerimiz karşılaşıyor, bakışlarımız buluşuyor. O anda bir şey oluyor; çocuk elindeki kek dilimini yere atıyor. Feryat gibi, hıçkırık gibi bir çığlık yükseliyor hançeresinden: "Çocuk tok, çocuk tok, çocuk..."

Kadın, çocuğun ağzına bir fiske vuruyor. Çocuk ağlamıyor, bir annesine bir bana bakıyor aynı öfkeli, sabit bakışlarla. Sonra üstüne basa basa düzgün bir cümle kuruyor, "Çocuk aç değil," diyor.

Minicik insanın onur isyanı bu. Cüzdanındaki bütün paraları versen onaramayacağın, kurtaramayacağın bir şey: bir insanın geleceği, kadere başkaldırışı... Dünyanın yoksulluğu, yoksunluğu o anda bu kapının önüne toplanmış, karşıma dikiliyor, altında eziliyorum.

Belleğim beni usul usul terk ediyor, hergün biraz daha hissediyorum bunu. Tarihler siliniyor, yerler, anılar, adlar siliniyor. Ama o ânı belleğime değil yüreğime tarihlemişim ki, hiç unutmuyorum.

14 Kasım'dı, yılı önemli değil. Denize bakan kayalık yamaçtaki ağaçlardan zeytin topluyordum. Bu işi öğrenmiştim artık. Avucunuzu açıp üçünü-beşini birden ezmeden, incitmeden koparır, yerdeki naylon örtünün üstüne atarsınız. Dal bitti sandığınızda, yapraklar arasına gizlenmiş birkaç küçük hevenk daha kalmıştır mutlaka, dikkatli olmalı, tek taneyi bile ziyan etmemeli.

Aşağıdaki ağaçlar toplandı, bu son ağacım. Köyden gelen iki yardımcı, gerisini siz yaparsınız deyip kendi zeytinlerini toplamaya gittiler. Tek başıma yirmi kiloluk dört çuval doldurmuşum; mutluyum, gururluyum. İşimi dikkatle, özenle, severek yapıyorum.

O günü unutulmaz kılan kasım ortasında geri dönen yazdı: pastırma yazı. Mevsimin erken bittiği, son yazlıkçıların eylül sonunda adayı terk ettiği köyümüzde kasım ayı soğuk yağmurların, asık suratlı gökyüzünün, kabaran denizin, fırtınaların ayıdır. Oysa dün denize girmiştim, ılıktı; bugün zeytinleri bitirince yine inecektim kayaların arasındaki birkaç metrekarelik küçük plajıma.

Beş parmağımı kıskaç yapıp patlıcan moru olgun zeytinleri topluyorum. Başımı dallara doğru her kaldırışımda saçlarımda, yüzümde, dudaklarımda yumuşacık, ılık bir nefes dolaşıyor. Utangaç, usul kasım güneşinin elleri, dudakları mı var? Kim öğretmiş ona böyle sevişmeyi? Nasıl bu kadar güzel okşuyor yüzümü, çıplak kollarımı, omuzlarımı, bedenimi.

Ağzımda meyve kokulu buz gibi beyaz şarap tadı. Eve kadar gidip bir kadeh doldursam. Ama hayır, yaşam boyu ender tadılan, hazla sarıp sarmalayan, başka dünyalara götüren doyum anındayım. Kasım güneşinin, denizin, zeytin ağaçlarının birlikte katıldığı, sessizliğin çevremize dolanıp gözlerden gizlediği çoklu bir sevişme. Bugüne kadar benzerini yaşamadığım bir birleşme.

İlk öpüşme gibi, diye düşünüyorum gözlerim kapalı, yüzüm güneşe dönük. Birine anlatsam, böyle derdim: İlk öpüşme gibiydi...

Ne tuhaf; ilk öpüşmemi hatırlamıyorum.

Ben bu yollardan... Biz bu yollardan daha önce de geçmiştik. Gece otobüslerinin; iki yanından çam koruları, çorak bozkırlar, kayalık dağlar, karlı yamaçlar, mandalina bahçeleri, uyuyan köyler, terk edilmiş mezralar, kıyıyı yalayan denizler, köpüren ırmaklar akan gece otobüslerinin... yolları.

Başımı omzunun çukuruna gömer, acı karanfil, sigara, sakız leblebisi karması kokunu içime çeker, yollarda tükenecek sevdamızı yollarda büyütürdüm.

Yıllar sonra bir gece otobüsüyle aynı yollardan sana geliyorum. Sadece yüzünü, kokunu, bedenini değil, özlemini bile unuttuğum sana... Son zamanlarda biraz rahatsız, seni görmek istiyor, uğrarsan iyi olur, demişti eski bir arkadaşımız. Gider görürüm tabii ilk fırsatta, demiştim. İlk fırsat ne zamandır? İlk fırsatta gitmedim, sürekli erteledim. O kadar uzun yıllar, uzun yollar, ağır kopuşlar, yol ayrımları, duygu aşınması girmişti ki aramıza, ilk fırsatı birtürlü yakalayamadım.

Artık şehirlerarası otobüslere hiç binmiyorum, yaşlandım, yoruluyorum. Yine de bir gece otobüsüne bindim sana gelmek için. Kar yağıyordu, otobüs eskiydi, tenhaydı, uykum vardı, üşüyordum. Dağı aşarken, yüksek geçitte yol tıkandı. Seninle bir gececik kalmak istedi-

ğimiz, gençliğimizin yoksulluk günlerinde parasızlıktan hiç kalamadığımız, çamlar arasındaki dağ otelinin orada. Otel eski yerinde değil mi artık, yoksa ben mi göremedim. Kimseye sormak da istemedim.

Karlı alaca sabahta indiğim otobüs terminali temiz, düzenli. Eskiden böyle değildi. Tuvaletteki aynanın karşısında kendime çekidüzen veriyorum. Yüzümün kırışıklıklarına fondöten sürüyorum, dağılmış saçlarımı özenle düzeltiyorum. Evinize çok erken telefon etmemek için vakit öldürüyorum. Terminal dolmaya başlıyor, gün ilerliyor. Telefon numaranı tuşluyorum. Bir kadın sesi, yorgun, bıkkın, kederli, "Alo," diyor. Kendimi tanıtıyorum. Kısa bir sessizlik oluyor. "Ben eşiyim," diyor kadın, "sizi çok bekledi; ama geç kaldınız, iki gün önce kaybettik onu." Şimdi sesi sitemkâr, kızgın, azarlayıcı. Geç kaldığım için mi, yoksa beni beklediğin, yanında istediğin için mi?

Hastalığını, son günlerini anlatmaya başlıyor kadın. Dinlemiyorum. Hastalığın, ölümün beni zerre kadar ilgilendirmiyor şimdi. Ben sana yeniden âşık olmaya, gece otobüsleriyle yeniden yollara düşmeye gelmiştim. Artık yolların hiçbir yere açılmadığını, eski yolların değiştiğini, kapandığını bilsem de, burnumda senin ve gece otobüslerinin kokusuyla yeniden başlamaya gelmiştim.

Telefonu kapıyorum, ilk otobüse son bileti alıyorum, koşarak yetişiyorum. Otobüs; insanı ezen görkemli devlet daireleri, bakanlık binaları, plazalar, banka merkezleri, lüks çarşılarla dolu geniş bir caddeden geçerken gözlerimi kapatıp içime dalıyorum. O anda, seni sadece kaybettiğim zamanlar, senden ayrıyken sevdiğimi, sana ancak yokluğunda âşık olduğumu, aslında seni değil sendeki imkânsızlığı özlediğimi anlıyorum. Bir daha dönmemecesine gittin artık, demek ki aşk hiç tükenmeyecek. Seviniyorum.

Yüzmeyi seviyor. Sahilden kulaç kulaç uzaklaşmayı, kendini sulara teslim etmeyi, derin sularda tattığı kendine güveni, özgürlük duygusunu, pervasızlığı seviyor. Ama en çok, seyredenlerin hayranlık dolu bakışları altında Esther Williams haraketleriyle su balesi yapmayı, sularda tül yüzgeçli süs balıkları edasıyla süzülmeyi seviyor. Su perisi Esther Williams'ın filmlerini kaçırmıyor. Defalarca seyredip o zarif hareketleri ezberliyor. Kışın yatağın, halının, tahta döşemenin üstünde deniyor. Yazı iple çekiyor. Burnunda deniz kokusu, bedeninde tuzlu damlalar; bedeni ruhu denize kamaşıyor.

Görülmek, beğenilmek, hayran kalınmak istiyor küçük kız. Kalabalık plajları, seyircisi bol havuzları seçiyor marifetini göstermek için. Küçük bir Esther Williams, gerçek bir su perisi, diyorlar yüzerken seyredenler. Bu kız artist mi olacak ne! Bayılıyor seyredilmeye, alkışlanmaya, diyor anneanne kaygılı, memnuniyetsiz bir sesle.

Renk renk yünden el örgüsü mayoları var. Bedeni sımsıkı saran lasteks mayolar yeni çıkmış, üstelik yurtdışından getiriliyor, hem de pahalı; çocuklara göre değil. Anneanneye yalvarıyor, Esther Williams'ın mavi üstüne beyaz çiçekli mayosunun aynını örmesi için.

O sıcak temmuz günü, profesyonellerin de çalıştığı yüksek tramplenli plaj kalabalık; tam istediği gibi. Biraz-

dan çevresi ahşap iskeleyle kapatılmış özel bölümde balık kız olacak. En güzel mayosunu giymiş: üstü ince bir kurdeleyle boynuna bağlanan askısız kırmızı mayo.

Etrafı seyretmek için tramplenin tahta basamaklarını tırmanıyor. Üç metre yüksekliğindeki ilk katta durup aşağı bakıyor. Etrafta tramplenden atlamaya meraklı kimse yok, orada tek başına. Birkaç basamak daha çıkıyor: ikinci kat. Sonra bir basamak, bir basamak daha. Yüksekliğin çağrısı, merak, heyecan; basamak basamak tırmanıyor en üste kadar. Ahşap platforma oturup keyifle ayaklarını aşağı sarkıtıyor. Birazdan çıktığı gibi inip su perisi Esther Williams gösterisine başlayacak.

Aşağı bakıyor. Çok çok yüksek burası, yukarıdan bakınca minareye çıkmış gibi oluyor insan. Biraz başı dönüyor. Artık inmeli, denize dalmalı, yüzmeli. Aşağı inmek için oturduğu yerden kalktığı anda onları görüyor. Plajdakiler aşağıda toplanmış kendisini seyrediyorlar. Biraz merak, biraz heyecanla küçük kızın oradan atlamasını bekliyorlar.

Bir an duruyor, inmek istiyor. Bu kadar yüksekten atlayamaz, zaten atlamayı sevmez o. Bir daha aşağı bakıyor: Hayır, inemez; bu su perisinin yenilgisi olur, su perisine ihanet edemez. Hem Esther Williams çok daha yükseklerden atlamıyor mu havuzlara, denizlere...

Gözlerini kapayıp tramplenin en ucundan kendini aşağıya bırakıyor. Alkış mı, kendi kulaklarının uğultusu mu, yoksa kahkahalar mı? Etlerinde şaklayan onlarca kırbaç, boğulma duygusu, korku... Su yüzüne çıktığında, kırmızı yün mayosunun yanında yüzdüğünü görüyor. Kabuğundan sıyrılmış bir midye kadar çıplak, bir denizanası kadar korumasız. O andaki bozgununu, utancını ömrü boyunca unutmayacak. Nefesini tutup suyun derinliklerine dalıyor, elinde sıkı sıkı tuttuğu mayosu, denizin açıklarında su yüzüne çıktığında nefessizlikten boğulmak üzere.

Bir daha hiç atlamıyor, bir karış yükseklikten bile.

Yorulup da işkenceli sorguya ara verdiklerinde, eski model Remington daktilonun önündeki yaşlı, bıkkın, kederli adamla baş başa kalıyoruz. İşkence sırasında gözlerime bağladıkları kara çaputu odadan çıkarken çözüyorlar. Yaşlı adam, yıpranmış gri giysisiyle tahta masanın ucuna ilişmiş, benden yana bakmamaya gayret ederek kendi kendine mırıldanıyor: "Söyle yavrum, istediklerini söyle kurtul, söyle kızım, söyle..." Sesinde sevecenlik, eziklik, kendi kaderine lanet var. Ceketi yıpranmasın diye taktığı siyah kollukları, ip gibi olmuş kravatı, avurtları çökmüş yorgun yüzüyle bir küçük memur karikatürü.

Ölgün, sarı ışıkla aydınlanan bu taş duvarlı, rutubet kokulu, soğuk odada, insanla, yaşamla, umutla tek bağ yaşlı zabıt kâtibi. Onu da yitirirsem, o da giderse, konuşmaktan vazgeçerse her şey bitecek duygusu, yapayalnız kalma korkusu... Susuyorum; konuşacak, cevap verecek mecâlim yok. Susuyorum; ne kahramanım ne de büyük direnişçi. Susuyorum; çünkü söyleyecek hiçbir şeyim yok. Susuyorum; çünkü halimden utanıyorum.

Karikatür adam, "Söyle yavrum, anlat onlara," diye tekrarlayıp duruyor bezgin sesiyle. İyi polis kötü polisi mi oynuyor? Hayır, yüzünde, sesinde öyle bir keder var

ki, ona güveniyorum; yaşamla, insanla tek bağımı kopartmamak için güvenmeye, inanmaya ihtiyacım var.

"Söyleyecek bir şeyim yok bildiklerinden başka," diye fısıldıyorum güçlükle. "O zaman güzel şeyler düşün kızım," diyor, "yaşadığın güzel anları düşün, sevdiklerini düşün, çayır, kır, orman düşün. İyi gelir."

O mu söyledi bu sözleri, ben mi içimden geçirdim? Bilmiyorum. Kendimi, denizin şefkatle yaladığı çakıltaşlı bir kıyıda buluyorum. Ayaklarımın altında çakıltaşları pırıl pırıl, ılık, ıslak. Büyük bir ferahlık, temizlik, arınma duygusu. Deniz; sağıltıcı, sevecen, yumuşak bir el gibi, usul usul okşuyor kıyıyı. Burayı tanıyorum; arkada sahil boyu zeytinlikler vardır ve baharda, zeytinlerin altında gelincikler boy atar. Çıplak ayaklarımız ıslak çakıltaşlarının serinliğiyle ürperirken, denizle, güneşle, zeytin ağaçlarıyla sevişirmişçesine, öyle bir doğa mâsumiyetiyle ve aşk sarhoşluğuyla öpüştüğümüz yer burası. Yüzümüzü üzerine pırlantalar serpilmiş havaî mavi denize döndüğümüzde yanaklarımızı okşayan güneşin sözcüklere sığmayan hazzını yaşadığımız o an. İşkenceli ifadeleri eski daktiloda zapta geçiren yaşlı adam, "Yaşadığın güzel anları düşün," diye fısıldadığında –ya da ben onun söylediğini sandığımda– işkence hücresinin taş duvarlarını aşıp döndüğüm o yer. Denizin çakıltaşlarını usul usul okşadığı o ânın dingin mutluluğu.

Gözüm yeniden bağlandığında, yaşanan hiçbir güzelliğin yitip gitmediğini, güzelliklerle zenginleşmenin ne demek olduğunu, güzellikteki direnme gücünü ve umudu kavrıyorum. Bedenimi güneşe, denize, çakıltaşlarına, zeytinlere, gelinciklere bırakıyorum bulutların arasından kayıp kendimden geçerken.

Okara kanatlı kötü böcek geç akşamüstlerinde, alacakaranlık ağır ağır inerken çökerdi göğsünün orta yerine. Zeytinlere musallat siyah kelebeklerin kanat çırpması gibi, midesinde keskin yüzgeçli ağulu balıklar yüzer gibi huzursuzluk verici, nefes daraltıcı bir duygu. Önce topluiğne başı büyüklüğünde sonra gitgide şişen, genişleyen, göğsünden bedenine yayılan boşluk; birşeylerin eksik olduğu, birşeylere geç kaldığı duygusu; alacakaranlıkla birlikte içine çöken keder...

Karlı, puslu, soğuk kış günlerinde değil, ılık yaz sonlarında, sessiz sakin sonbahar akşamlarında, alacakaranlık vaktinde yapışırdı o kötü duygu yüreğine. Sokaktan gelen çağrılara kulak tıkar, eve kapanırdı. Sokaktaki akasyaların, bahçedeki hanımellerinin, yaseminlerin, fulbahrilerin baygın kokusu açık pencereden odaya sızar, ruhunu, bedenini kuşatırdı. Yan bahçede babanın ölmeden önce özenle diktiği beyaz zambaklarla beyaz margaritler vardı. Yıllar boyunca, bakımsızlığa inat göz alıcı bir arsızlıkla sarmışlardı bahçeyi; baba, çiçek açtıklarını görememişti.

On altı yaşım, yan bahçeye bakan pencerenin önünde oturuyor. Alacakaranlıktayım, akşam oluyor. Dizlerimin üstündeki kâğıtlara birbirine sarılmış âşıklar çiziyo-

rum: incecik, narin kadınlar, yakışıklı erkekler. Kadınlar bana, erkekler James Dean'e benziyor. James Dean'in öldüğüne inanamıyorum, inanamadığım ölümüne ağlıyorum.

On altı yaşım kendini alabildiğine kederli, yalnız hissediyor. Sabahtan beri beklediğim, her çaldığında yüreğimi ağzıma getiren telefondan bana hiçbir haber gelmiyor. İçimde kıpırdanan siyah kötü kelebekler göğsümü tırmalıyor, açık pencereden odaya dolan çiçek kokuları midemi bulandırıyor. Alacakaranlık karanlığa doğru yol alırken zambaklar, yaklaşan gecenin koyu karanlığına inat bembeyaz, ışıl beyaz parıldıyorlar bahçede.

On altı yaşım, beyazın karanlığa direncine şaşırıyor. En çabuk kirlenen renk değil midir beyaz? Ama bak! Karanlıkla kararmıyor, karanlığı yeniyor. Karanlığın dalga dalga inip zambakları sarıp sarmalamasını izliyorum hayretle, keyifle, yüreğim anbean hafifleyerek.

"Zambaklar daha beyaz görünür alacakaranlıkta, beyaz renk karanlıkta daha da aklaşır," diye yazıyorum defterime. O anda, asıl şiirin zambakların alacakaranlıktaki beyazlığı olduğunu, yazıya dökülemeyeceğini hissediyorum.

Sarı pirinç madalyayı annemden kalan ufak tefeği toplarken küçük bir kutuda buldum. Babamın, asker üniformasıyla at üstünde bir fotoğrafı; annemin, arkasına elyazısıyla, "Yokluğunda hergün büyüyen aşkımla," diye yazdığı vesikalığı, ince kırmızı kurdeleyle bağlanmış bir tutam yumuşacık bebek saçı: kesilen ilk saçlarım olmalı. Bir de o madalya: 26 Ağustos 1938 tarihli, Atatürk imzalı, "3. Ordu manevrası hâtırası," yazılı, kırmızı üçgen kurdele takılı o sarı metal...

Önce şaşkınlık: Bu da neyin nesi? Tamam, babam kurmay subaydı ama bu madalyayla ne ilgisi var! Orada, tam o tarihteki katliamla ne alâkası olabilir benim babamın! Yüreğime çöreklenen pis bir duygu, zehirli bir kuşku. Sonra iç ferahlatma: Teyzemin kocası jandarmaydı, oralarda bulunmuş, anlatırlardı. Gaddar bir adamdı zaten, madalya onun olmalı. Babam o tarihte başka bir bölgede görevliydi. Sonra yeniden kuşku: pis kuşku. Enişte-nin madalyasının annemde ne işi var, hem de atmaya kıyamadığı fotoğrafların, minik anı nesnelerinin arasında?

Babam: Karıncayı ezmeyen, sokakta bulduğu aç kedi yavrularını, hasta hayvanları annemi kızdırma pahasına eve taşıyan, bana birgün sesini yükseltmemiş, kan görmeye dayanamayan adam... Hayır, madalya kesinlikle baba-

mın değil! Orada o tarihte ne olduğunu biliyorum ben, geç de olsa öğrendim. İnsanların çoluk çocuk, kadın erkek, genç ihtiyar nasıl katledildiklerini, görülen her canlının –keçilerin bile– üstüne nasıl bomba yağdırıldığını, köy meydanlarına, ırmak boylarındaki yarlara toplanan ahalinin ağır makinelerle nasıl tarandığını –ki bazıları fotoğrafları çekilecek sanmışlar– kurşunlanan annelerin ölü bedenlerinin altından canlı çıkan bebeleri, mağaralara sığınan kadınların, çocukların içeri atılan gaz bombalarıyla nasıl boğulup öldüğünü biliyorum. Biraz sonra öldürülecek ya da hayvan vagonlarına bindirilip sürülecek kadınların, çocukların gözlerindeki dehşeti, korkuyu, çaresizliği gördüm fotoğraflarda. Suskunluklarının ardına gizlenmiş acılarını ağıtlarından okudum. Ben o madalyanın neyin bedeli, neyin ödülü olduğunu biliyorum.

Babam o tarihte, orada değildi. 3. Ordu'nun bütün subaylarına verilmiş olmalı bu madalya; o işe katılmış katılmamış olsunlar, hepsine... Babamın orada olmadığını nereden biliyorum peki? Yüreğimi kazıyıp duran burgaç, kemirici sinsi şüphe. Gerçeği sorup öğrenebileceğim kimse de kalmadı artık, hepsi ölüp gitti. İçim ferahlıyor birden. Ölüler hatırlamaz, ölüler konuşamaz, ölüler ifşa edemez. Hafifliyorum; garip bir kurtuluş duygusu. Belleğin seçiciliğine sığınıyorum, madalyayı unutuyorum.

"Dersim Harekâtı'nın planları 3.Ordu'nun merkez karargâhında, Trabzon'da bir kurmay heyetince yapıldı. Paftalar, krokiler oradaki köşkte sergilenirdi, hâlâ orada duruyor mu bilmiyorum," diyor tarihçi arkadaşım başka bir konuda sohbet ederken. Ona ne kurmay babamın o tarihte Trabzon'da olduğundan ne de madalyadan söz ediyorum. Babam o anda ölüyor. Ölüm ânını özel tarihimin mezar taşına kazıyorum.

50 yıl sonra sınıf buluşması. Okulun mezuniyet töreninde, gençliğin zamana meydan okuyan pervasızlığıyla kararlaştırılan bir randevu: 50 yıl sonra, şu gün, şu saatte, şurada buluşalım...

Arada zaman zaman buluştuk. Bütün sınıf olmasa da sıkı arkadaşlar kopmadı birbirlerinden. Ölenler, başka ülkelere yerleşenler, izlerini kaybettiklerimiz oldu. Yine de bugün, elli yıl sonra bizim sınıfın yarısından fazlası burada işte.

Hep beraber yaşlandığımız için kimse birbirinin ne kadar yaşlandığını fark etmiyor, uzun süredir görüşmemiş olanlar bile. Yine 50 yıl öncesi kadar gürültücüyüz, hep bir ağızdan konuşuyoruz, yine "kızlar, kızlar" diyoruz birbirimize. On yedi-on sekiz yaşlarımızın taşkın, uçarı neşesi geri gelmez, biliyoruz; yine de o günleri anmaktan; umutlu, mutlu, bıdala çocukluğumuza, gençliğimize dönmekten mutluyuz.

Rengârenk bir sınıftık. Ermeni'si, Rum'u, Yahudi'si, Türk'ü... Katolik rahibelerin yönetiminde bir Fransız kız okulu. Bizim sınıfta Türk öğrenciler azınlıkta, azınlıklar çoğunluktaydı. Şimdi burada, okulun hemen karşısındaki lüks otelin özel olarak kapattığımız küçük çay salonunda Türkler çoğunluktayız.

Öğrencilik günlerinde hiç düşünmemiştim. Azınlık-çoğunluk, Müslüman-gayrimüslim ayrımı yoktu kafamızda, en azından bende yoktu. Sırayı paylaştığım en yakın arkadaşım Lolita'ydı ama hangi milletten, hangi dinden, hangi azınlık grubundan, bilmezdim. Soyadı Türker olan arkadaşımızın Yahudi olduğunu yıllar sonra öğrendiğimde şaşmıştım. Ne Varlık Vergisi'nden ne soyadlarını değiştirmek zorunda kalan Yahudilerden ne de Tehcir'den haberim vardı. 6-7 Eylül yıkımı bile girememişti sınıfımızdan içeri; dışarıda, sokaklarda, başka mahallelerin başka dünyalarında kalmıştı.

Şişman teyzelere, boyalı süslü anneannelere, babaannelere dönüşmüş, altmışı çoktan aşıp yetmişlerine dayanmış geveze bir kadın grubu, bir yandan rejim yapmaktan, sağlıklı beslenmekten söz edip pastalara, böreklere, keklere yumulurken bir yandan çocuklarımızı, torunlarımızı, yitirdiğimiz arkadaşlarımızı, uzaklara gidenleri konuşuyoruz.

Söz memleketin hallerine gelince, suskunluk çöküyor masaya. Hrant'ın acısı henüz taze, ortalık karışık, huzursuzluk kol geziyor. Daha önce de bir rahip öldürüldü, diyorum. Ya boğazları kesilerek öldürülen Hıristiyan misyonerler! Kürtlerden söz etmiyoruz bile. Gündemimizde, yüreğimizde değiller.

"Bize ne oldu böyle," diyor sınıfımızın en akıllı, en çalışkan kızı hüzünlü bir sesle, "bizler böyle miydik? Kim Türk, kim Ermeni, kim ne; ayrı gayrı bilmezdik."

Tam arkadaşımızı onaylamak için ağzımı açmaya hazırlanırken, o üç basit sözcükten ibaret cümleyi duyuyorum. "Ama biz bilirdik," diyor Luna. "Sizin bilmediğinizi biz bilirdik."

Üç mâsum sözcük bıçak gibi saplanıyor içime. İlk o anda anlıyorum: Bilmeyen bizdik, onlar hep bilirdi. Kahrolası çoğunluk kibrimizle, egemen duyarsızlığımızla,

vurdumduymazlığımızla bizim fark etmediğimizi onlar yaşardı.

O an yüreğimde, vicdanımda, beynimde bir ışık çakıyor. Artık biliyorum.

Hem sandala binip hem lokantada yemek yiyemeyiz, diyor baba. Küçük kız tatillerde geldikleri büyük şehrin vapurlarını, sandallarını, bir de denize bakan restoranlarını seviyor. Neden ikisi birden olmaz? Zaten o kadar az geliyorlar ki! Gelince de babaanne, teyze, hala ziyaretleri; küçük kız sıkılıyor.

Önce sandala binmek sonra da deniz kenarında yemek isterdim. Sesi, şımarık, arsız değil ama kararlı.

"İkisini birden yapamayacağımızı söylemiştim," diyor baba, aynı kararlılıkla. "Neden?" Önce sessizlik, sonra: "Çünkü o kadar paramız yok."

Küçük kızın içi acıyor, gözlerine yaşlar hücum ediyor. Baba görmesin diye yüzünü denizden yana çeviriyor. Paramız yok yerine vaktimiz yok, diyebilirdi baba. O zaman üzülmezdi.

"Şımarıklığa gerek yok," diyor anne.

Şımarıklık yapmıyor; artık sandala binmek de, restoranda yemek yemek de istemiyor zaten. Paramız yok sözü içine oturmuş, içi katılmış, sessiz duruyor. Paramız yok sözünü duyduğu için utanıyor. Babasına bu sözü söylettiği için kendine kızıyor.

"Hadi karar ver küçük kızım," diyor baba, sevecen biraz da pişman bir sesle. "Aç değilim," diyor, "bu sandal-

ları da sevmedim. Dondurmalı kâğıthelva yemek isterdim çok pahalı değilse."

Yıllar sonra çalıştığı kurumda Alman işveren temsilcisinden ücret zammı isterlerken, "Kibar insanlar paradan konuşmaz," diyor Alman lafı geçiştirmek için şaka niyetine. Kırık dökük Almancasını toplayıp, "Çünkü onların vardır," cevabını verirken yıllar önce babasının, "Çünkü paramız yok," dediği âna dönüyor. Parlak güneşin, masmavi denizin, çiçeğe durmuş akasyaların baygın kokusunun –demek ki ilkbaharmış– rengârenk sandalların, sahil boyu restoranlardan yükselen ızgara balık kokularının babanın cevabına karıştığı, çocuk yüreğine iğneler saplandığı o an. Bazılarının hem sandala binip hem de deniz kenarındaki restoranda yemek yiyemeyeceklerinin nedenini öğrendiği an.

Okul dönüşü, çantasını yere atıp formasının ceketini çıkarmaya uğraşırken bir parfüm adı söylüyor: "Bana o parfümden alır mısın anne!"

Ufak tefek, gösterişsiz, yaşından da küçük gösteren bir yeniyetme. Erkek çocukların en güç, en şapşal yaşlarında. Bıyıkları, çıkayım mı çıkmayayım mı kararsızlığında, lacivert kravatı gevşemiş, kaymış –neden bu zavallı çocuklara kıravat taktırırlar ki bu yaşta!– paçaları çamurlanmış, yaka paça bir yanda. Her zamanki bildik okul dönüşü halleri...

Bildik olmayan bir tavırla, kapıdan içeri adım atar atmaz, "Bana o parfümden alır mısın?" demesi. Şaşırıyorum. Sesi titriyor, gözlerinde bebekliğinden tanıdığım ağladı ağlayacak buğulu bakış. "Lütfen anne, pahalı bir parfümmüş ama harçlığımdan biriktirir öderim."

Harçlığı o kadar az ki, içim sızlıyor.

"İstiyorsan alırım tabii," diyorum ceketini asmasına, çantasını yerden kaldırmasına yardım ederken, "ama sen, yani okul çocukları parfüm sürmez ki, nereden çıktı bu parfüm işi şimdi?"

Cevap vermiyor. Belki anlatmak istemiyor, belki sözcükleri bulamıyor ama bir derdi var besbelli. Büyümeye çalışan ama büyüyemeyen oğulcuk! Seçkinler okulunda,

filinta gibi afili delikanlılar, herbiri süslü püslü ve de fettan kadıncıklar olan kızlar, onca parlak çocuk arasında sınıfın en küçüğü, derslerde parlasa da hayatta sönük kalanı. Marka giymeyen, kapıdan otomobille alınmayan, partilere davet edilmeyen, erken başlanmış gece yaşamının, diskoların dışında kalan çocuk.

Karşımda dikilmiş duruyor. "Tamam," diyorum, "yarın çarşıya çıktığımda alırım istediğin parfümü."

Hiç yapmadığı bir şey yapıyor. Kendiliğinden gelip boynuma sarılıyor: "Ben görünmez adam mıyım anne? Sabahları sınıfa giren herkes selamlaşıyor, öpüşüyor, kızlar oğlanlara sarılıyor. Ben girdiğimde kimse fark etmiyor, yarım ağız 'haayy' diyen çıkarsa ne âlâ. Görünmez çocuk muyum ben?"

Sıkı sıkı sarılıyorum oğluma. Kafacığını göğsüme bastırıyorum. Sessizce, için için ağladığını hissediyorum. Çaresizim. İçimden yarın sabah gidip o sınıfı dağıtmak, çocukları sarsmak, görünmez çocuğu görünür kılmak için mucizeler yaratmak geliyor. "O parfümü süren oğlanlarla ilgileniyor kızlar," diyor iç geçirerek.

"Üzülme," diyorum, "yarın büyük bir şişe parfüm alırız; ayakkabıların da eskimiş, o markalı spor ayakkabıların son çıkan modelinden de alalım."

"İşe yarar mı?" diye soruyor saf oğlan umuduyla.

"Bilmiyorum, belki de yaramaz; çünkü o kızlar belli ki biraz aptal! Fizikte, matematikte senin sınıfın en iyisi olduğunu umursamıyorlarsa, sen de onları görmezden gelirsin, olur biter."

"Bana iyi diye öğrettiğin her şey beni yalnızlaştırıyor," diye mırıldanıyor kollarımın arasından sıyrılıp sırt çantasını yerde sürüye sürüye odasına giderken.

Arkasından bakarken, belki de haklı, diye düşünüyorum.

Şimdi ne zaman o ağır erkek parfümünün kokusunu duysam, "Anne, ben görünmez çocuk muyum?" diye sorduğu anda sesindeki ezikliği hatırlıyorum. Artık "çok görünür" bir adam olduğunda bile.

"Akşam erken iner[miş] mapushaneye..." Şiir sanırdım, gerçekmiş meğer.

Akşam karavanası telaşı bitip de kızlar yatakların çevresinde öbek öbek sohbete daldıklarında bütün gün iple çektiğim güzelim yalnızlık anları başlardı. Keyfini tadabilmek için hapishaneye düşmenin bile göze alınabileceği dinginlik anları... İnsanın kendisiyle baş başa kalmasının bu kadar değerli olabileceğini bilmezdim. Herkes kendi işine daldığında, kendimi görünmez kılmaya çabalayarak sessizce yatağıma yönelirdim. Ranzanın üstüne tüneyip demir parmaklıklı daracık pencereden dışarı bakınca, şehrin ışıklarıyla aydınlanan laciverdî gecenin içinden yükselen kale görünürdü. Ay, kalenin ardından doğar ve kaleye tırmanan yokuşlardaki gecekonduların camlarında binlerce ateşböceği yanıp sönerdi. Kalenin burcunda dalgalanan bayrak hep yarıya inmiş gibi görünürdü koğuşun mazgal deliği penceresinden. Ve bütün yarıya inmiş bayraklar gibi hüznümü perçinlerdi.

Uzun yaz günlerinde akşam gecikir; günbatımında, hapishane pencerelerine yansıyan son ışınların tutuşturduğu camlar bir kızıl yangın olur, demir parmaklıkları eritir, koğuştan içeri dalardı. Hayata özlemin kabardığı, tutsaklığın yüreklere oturduğu anlar... Gencecik tutuklu

kızlar içli, dokunaklı sesleriyle ağıtlar, türküler okurdu. Türküler; dağları, şehirleri, yolları, kırları, fabrikaları, meydanları dolanır; yetmez, dünyaya açılır, tarihe yayılır, devrimlere uzanırdı. Ölülerimiz içindi ağıtlar, kahramanlarımız içindi: Che'den Deniz'e... kimseyi atlamadan.

Ağır ahşap kapının demir kilidinin gürültüyle açılıp koğuşun girişine ekmek ve ne olduğu belirsiz yağlı bir çorba bırakıldığı şafak vakitlerinde, tanyeri yine kalenin ardından ağarırdı. Demirlere tutunup dışarı baktığımda, meyve fidanlarıyla bahçeleri, bostanları, çivit badanalı yoksul bahçe kulübelerini görürdüm. Bazı sabahlar toprağa süt mavisi bir sis iner; evler, dikenli teller, ağaçlar, sokak köpekleri, uzaklardaki tepeler ve kale, sisin arkasından belli belirsiz seçilirdi. Ağaçların yüksek dalları ile kulübelerin damları bir de uzaktaki cami minareleri sisin üstünde kalır, toprakla gökyüzü arasında yüzen gerçeküstü bir dünya uzanırdı demir parmaklıkların ardında.

Dışarıdaki dünyayla, hayatla, duygularımla baş edemediğim; içeri tıkılmayı kaçış, kurtuluş saydığım; hayatın akışının durduğu, sadece anların varolduğu bir zaman parçası. Herkesin hapishane anıları, hikâyeleri vardır, benim sadece anlarım.

Kuş adlı, çiçek adlı sokaklardan geçer Miki filmlerindeki masal kulübelerini andıran kırmızı damlı, yeşil panjurlu, küçük bahçeli evlerimize varırdık. Akşamüstleri okul dönüşlerinde, Gül Sokak ile Sülün Sokak'ın kesiştiği köşedeki evin şişko sarman kedisi pencerenin içinde tembel tembel yalanırken kıvır kıvır permanantlı siyah saçlı genç kadın camı tıklatır: "Kurabiye yaptım, pek güzel oldu, annene söyle de soğumadan hemen çaya gelin," diye seslenirdi. O anda sokağımızın sevgi ve dostluk çemberine girdiğimizi anlardık.

Sokağın en büyük, en güzel eviydi. Üç minik odalı mütevazı evimize göre köşk sayılırdı: iki katlı, beş küçük odalı, bakımlı bahçeli... Bahçede mevsimine göre çiçekler: yaz sonunda, sonbaharda mor, beyaz, sarı kasımpatları, eflatun, kızıl, renk renk yıldızlar; ilkbaharda laleler, mor sümbüller, hercaimenekşeleri ve her zaman güller...

İçerden, akordu bozuk bir piyanoda, acemi parmaklardan dökülen kırık dökük Chopin noktürnleri: Arkadaşımın piyano dersi saati. Birazdan ders bitince, parmaklarıyla kalçasında hâlâ tempo tutarak çay ve kurabiye partisine katılacak.

Hemen karşıda, sokağın öteki yanında bizim ikiz evimiz: Yeşil tahta kepenkli, filizî badanalı. Yan komşu-

nun kızıyla –can arkadaşım– duvara tık tık vurarak geliştirdiğimiz şifreli haberleşme dilimiz. Bahçenin ahşap çitlerine sarılı toz pembe ponpon gülleri, eğilince beli ağrıdığı için küçük bir tabureye oturmuş, özenle diktiği çilek fidelerini çapalayan adam: babam... Evlerin kapılarından fırlayıp birbirlerini oyuna çağıran çocuklar. Konu komşu birlikte yenen pazar yemekleri, ayda bir alınabilen sucuğu hırsız tekir kangalıyla kapıp götürünce mahalleden kopan "hain kedi" feryadı.

Sokağımıza dönüyorum onyılların ardından. Sokak levhalarına bakarak evimizi arıyorum. Yağmur çiseliyor, havada çürümüş yaprak kokusu. Köşedeki evin penceresinin önünde birkaç saniye duruyorum. Ne sarman kedi var ne kıvır kıvır siyah saçlı genç kadın, ne babam ne fırından yeni çıkmış kurabiye kokusu, ne piyano sesi ne renk renk yıldızlar, kasımpatları, güller. Kapılardan hiçbir çocuk fırlamıyor eve dönüşümü selamlamak için, kimse seslenip oyuna çağırmıyor. Evler, sokaklar, bahçeler aynı yerdeler ama aynı değiller. Otomobil galerileri, reklam şirketleri, ticarî işletmeler, showroom'lar, çocuk yuvaları... Bu sokakta artık kimse oturmuyor.

Burada, bu yabancı sokakta, hayaletler arasında ne işim var benim! Anılar, hâlâ yaşıyorlarsa başkalarına kalsın, ben bütün anlarımı, çocukluğumun, ilkgençliğimin son kırıntılarını toplayıp bir daha dönmemecesine ayrılmalıyım bu insansız sokaktan; bu ânın buruk duygusunu da yanıma almayı unutmadan.

Kurşun askerler, kurşundan dökülmüş atlar, kadanalar, top arabaları. Mavi işaretli kutudan çıkanlar mavi, kırmızı işaretli kutudan çıkanlar kırmızı boyalı. Babanın eve getirdiği kutuların içinde ne olduğunu biliyorum. Ciğer kokusu almış kedi gibi dolaşıyorum kutuların etrafında. "Sakın açma," diyor babam, "bunlar demirbaşa kayıtlı, bir tek kurşun asker kaybolsa bile, ben sorumlu olurum. Yarın paşa da gelecek; Harp Oyunu var, eksik çıkarsa kızarlar bana."

Demirbaş nedir bilmiyorum, kafasına demirden mihver geçirmiş bir asker olmalı. Sormuyorum, ilgilenmiyorum. Daha önce de böyle demiş, sonra oynamama izin vermişti. "Çok dikkat edeceksin ama, sakın etrafa dağıtma, annen bir çarşaf yaysın, onun üstünde oyna, sonra hepsini kendi kutularına koy. Mavi askerleri mavi kutuya, kırmızı askerleri kırmızı kutuya."

Dikkatliyim, tabii ki babama zarar vermek istemem, hele de annemle konuşurken, "hem budala hem cahil" dediği çatık kaşlı generalden azar işitmesini hiç istemem. Babam sınır alayının komutanı: Kurmay Albay. Bütün subaylar ona selam duruyor, bu hoşuma gidiyor. Babam: "Kıtanın önünde tamam da, orduevinde tavla oynarken, köyde dolaşırken görünce selam çakmayın, ben merasimi sev-

mem," diyor. "Estağfurullah Albay'ım, ordunun disiplinini çiğneyemeyiz," diyor alt rütbeli emirsubayı. Babamı tuhaf buluyorlar, "deli Albay" ya da "sivil Albay" diyorlar ona kendi aralarında. Sırası geldiği halde birtürlü generalliğe terfi ettirilmemesini bu tuhaflıklarına bağlıyorlar. Bunları, karartma gecelerinde, lüks lambasıyla aydınlanan oturma odasındaki masanın altına saklanıp annemle babamın konuşmalarını dinlemeye çalışırken öğreniyorum.

Annem, babamın paşa olmamasına üzülüyor. Subay hanımlarının günlerinde başköşede değil binbaşının karısının yanında kapıya yakın oturmak istemiyor. "Az yaşa çok yaşa, her albay olmaz paşa," diyor babam gülerek. O zaman annem kızıyor: "Biraz 'evet efendim' demeyi bilseydin, burnunu indirseydin, şimdi çoktan general olmuştun."

Kutu kutu kurşun askerler, toplar, arabalar, atlar Harp Oyunu oynamak içinmiş, bunu biliyorum. Daha önce de bu kutular gelmişti eve. Alaydaki odasında bırakmak istememişti oyuncakları. "Kötü niyetli biri bir kutu götürse ayıkla pirincin taşını!"

Koca koca adamların oyun oynamasına şaşıyorum. Babam anlatıyor: "Okulda, mesela aritmetik dersinde alıştırma yapmak gibi bir şey," diyor, "düşmanla savaşırken, düşman sana saldırdığında ne yapmak gerektiğini önceden düşünmek, doğru hamle yapıp savaşı kazanmak için önceden çalışmak gibi bir şey." Ben daha okula gitmiyorum.

"Bana nasıl yapıldığını gösterir misin baba?"

Kırmızı ve mavi kurşun askerlerden, top arabalarından, süvarilerden birer avuç alıp yere yaydığımız beyaz çarşafın üstüne karşılıklı diziyor: "Kırmızılar bizim askerler, maviler düşman. Her kurşun asker bir tabur demek."

Mavi tarafa oturuyorum, onların rengi daha parlak, daha güzel. Kırmızı rengi sevmem zaten. İki mavi asker

sürüyorum babama doğru. "Şimdi ben düşman mıyım baba?" diye soruyorum. "Ben senin düşmanın mıyım?"

"Bu durumda evet."

"Peki yer değiştirsek, sen mavilerle oynasan düşman sen mi olacaktın?"

Babam gülüyor, "Tam da öyle," diyor, "düşmanın kim olduğu nereden baktığına bağlıdır."

Bir an kafam karışıyor, düşünüyorum, sonra ne demek istediğini anlar gibi oluyorum. Karşıda yere bağdaş kurmuş oturan babamın kucağına zıplıyorum: "İkimiz aynı tarafta beraber oynayalım mı baba?"

Bembeyaz çiçeğe durmuş mandalina bahçeleri arasından geçiyorduk. Karla kaplı Alp Dağları'ndan tutsak getirilmiş cariyesine sevdalı Mağribî sultanın masalını anlatıyordum sana: Taşın, mermerin dantel olduğu Granada Sarayı'nın duvarları arasında, sultanın çılgınca aşkının, coşkulu tutkusunun, ayaklarının altına serilen hazinelerin teselli edemediği; ülkesinin karlı dağlarını özleyen, gözyaşları dinmeyen, sıla hasretiyle hastalanıp yataklara düşen güzel cariye ile şair sultanın aşkını... Bunaltıcı sıcak bir yaz sabahı âşık sultan sıla hasretiyle yanan hasta sevgilisini kucağına alıp sarayın en yüksek kulesine çıkarmış. Sarayı çevreleyen yamaçlar, karlar içinde göz alabildiğine bembeyaz uzanıyormuş ufka kadar. Sultan yamaçlara diktirdiği çiçeğe durmuş binlerce mandalina fidanını göstermiş sevgilisine, "İşte senin ülkenin karlı dağları," demiş. O anda bir mucize olmuş: aşkın mucizesi. Yaz ortasında Granada'ya kar yağmaya başlamış.

Mandalina bahçeleri henüz sökülmemişti, yerlerine kuru kafalar gibi sıralanan ürkütücü siteler kurulmamıştı daha. Zeytinlikler vardı, sırtlarını güneşe vermiş ağ yamayan balıkçılar, rıhtıma bağlanmış süngerci tekneleri, ahşap iskele, üzerinde el ele yürüdüğümüz dalgakıran, kasabayı ikiye ayıran kale...

Neden o günü hatırlıyorum dönüp dönüp? Belki de ellerinin ve dudaklarının soğuk, uzak, veresiye olduğunu ilk o gün hissetmiştim de ondan. Akşam yemeğinde ahtapotlu pilav yemiş, denizkestanesi salatasından tatmış, açık şarap içmiştik. "Oysa koca da ne benim kollarım var / Soy bir portakal, yedir bana dilim dilim / Ben Uzunminareliyimdir doğma büyüme..."[1] Devamını ben getirmiştim: "Ne yapıp yapıp denizi görmek isterim."

Deniz karşımızdaydı ama mısralar yetmiyordu artık aşkın mucizesinin gerçekleşmesi için. Granada'ya mandalina çiçeklerinden yaz karları yağmıyordu. Nedeni yoktu, başka bir kadın, başka bir erkek yoktu. Sonradan olacaktı, bir neden gerekiyordu, bulacaktık. Bir şey aşınmıştı, kanıksanmıştı hepsi buydu.

Küstah özgüvenimle, sarsılmaz iradeciliğimle tutkuyu, aşkı geri getirebileceğimi sanıyordum. Ayrılıklardan sonra bana döndüğünde, eskisi kadar coşkulu, tutkulu seviştiğimizde, şiirler, mısralar ırmaklar gibi akıp geçtiğinde aramızdan, artık seni sevmez, istemez olacağımı bile bile hayatı zorluyordum.

Sonra buğulu bir kadın sesi yükseldi salaş balıkçı meyhanesinin radyosundan: "Ben sende kendimi sevdim, gitsen de kalsan da neşem olur..."

Hüzünlü değil, kanto ritminde kıpır kıpır bir şarkı. "Biri gider, biri gelir bu gönül meyhanesine, aşkın mal sahibi benim, kime ne!"

O anda, içimdeki ağırlık dağıldı, gülmeye başladım. "Aşkın mal sahibi benim," diye tekrarladım kanto ritmine ayağımla tempo tutarak.

1. Cemal Süreya'dan

Böceklerden tiksiniyorum, korkuyorum. Hele de örümcek gibi uzun bacaklılardan bir de çekirge gibi insanın üstüne atlayanlardan dehşete düşüyorum. Herkesin korktuğu tarla farelerini, fındıkfarelerini seviyorum ben. Derme çatma evin ahşap döşemesinin deliğinden küçük kafasını çıkarıp cin gibi bakan minik fındıkfaresi, tek çocuk yalnızlığımın sığınağı, yakın arkadaşım. Peynirle, fındık fıstıkla besliyorum onu. Yiyecekleri kimse görmeden deliğinden içeri bırakıyorum. "Kapan kurmalı," diyor annem. "Faremi öldürmeyin, kimseye zararı yok," diye feryat ediyorum.

Ama böceklerden korkuyorum işte, elimde değil. Çocuklar bunu fark ettiklerinden beri, hele de böceklerin uyandığı bahar aylarında okul kâbusa dönüşüyor. İki parmaklarıyla tuttukları irili ufaklı çekirgeleri, avuçlarına sakladıkları tüylü bacaklı iğrenç örümcekleri daha karşıdan gösterdiklerinde korkudan sanki taşlaşıyorum. Yüzlerinde alaycı ve tehditkâr bir ifadeyle kurbanlarına işkencenin tadını çıkararak ağır ağır yaklaştıklarında tabana kuvvet kaçmak istesem de korkuyu kendime yediremiyorum. Gözlerimi kapayıp olduğum yere çakılıyorum.

Teneffüslerde, bahçede öğretmenlerin görmeyeceği köşelerde ya da paydos zilinden hemen sonra, okul dağı-

lırken yapıyorlar bunu en çok. Annemin bütün üstelemelerine rağmen emirerinin gelip okuldan almasını reddettiğime pişman oluyorum. Üç sınıflı köy okulu zaten eve uzak değil, babam da benim tarafımı tutuyor: "Koca kız oldu artık, bırak kendi ayakları üstünde dursun. Merak etme herkes tanıyor onu, komutanın kızma kimse dokunmaz." Çocukların komutanın kızına dokunduklarını; çekirgelerle, örümceklerle silahlanıp hücuma geçtiklerini ne anneme ne babama ne de öğretmenlere söylüyorum. Çünkü korkumdan utanıyorum.

Köy çocukları birbirleriyle kavga ediyor, küfürleşiyor, dövüşüyorlar sık sık. Oğlan çocukları kızların saçlarını çekiyor, eteklerini kaldırıyor, kalemlerini defterlerini dağıtıyorlar. Ama bana yaptıklarını yapmıyorlar birbirlerine. Beni korkutmaya, kızdırmaya geldiğinde hepsi birleşiveriyor.

Çocukların beni neden sevmediklerini, neden düşman olduklarını bilmiyorum. Ben de sevmiyorum onları zaten. Pis kokuyorlar, lastik ayakkabıları hep çamur içinde, siyah önlükleri eski püskü, beyaz yakaları kirli. Ama onlara iyi davranıyorum; fazla kalemlerimi, resimli kitaplarımı, renk renk kaplama kâğıtlarımı dağıtıyorum. Çikletten çıkan artist resimlerini veriyorum. Kışın soğuğunda incecik hırkalarla geliyorlar okula, annemin hazırladığı eski yün kazakları, yün ceketleri getirip öğretmene teslim ediyorum ihtiyacı olanlara vermesi için. Yine de olmuyor; sevilmiyorum. Köyde geçici karargâh kurmuş sınır alayındaki birkaç subay çocuğundan başkasıyla ilişki kuramıyorum.

O gün, sınıfın en haşarı çocuğu: Daha okumayı bile tam sökememiş, aritmetik ödevlerini bana yaptıran, resim dersinde benim boyalarımı kullanıp iade etmeyen o haylaz oğlan, bahçede elinde kocaman yeşil bir çekirgeyle çevremde fır dönerken bir şey oluyor, "Atacaksan at üstüme o böceği," diyorum, "ama neden yapıyorsun bunu?"

Çocuk şaşırıyor, duraksıyor, böceği bana doğru fırlatır gibi yapıyor. Gözümü kapayıp dimdik duruyorum. Ne olacaksa olsun artık! Çekirge zıplayıp uzaklaşıyor. Gözlerimi açıyorum. "Neden?" diye üsteliyorum meydan okuyarak.

"Komutanın kızı olduğun için," diyor, "başındaki şu Allah'ın belası, komik kurdele için, beyaz çorapların, güzel ayakkabıların, on iki renk boya kalemlerin için. Öğretmen cezalandırmak için hepimizi döverken sana vurmadığı için."

O anda, yoksul köy okulunda komutanın kızı olmanın orduevinde komutanın kızı olmaya benzemediğini anlıyorum. Bir daha hiç kurdele takmıyorum, ayakkabılarımı çoraplarımı bilerek çamura buluyorum, boya kalemlerimi okula getirmiyorum, öğretmen cetvelin ince ucuyla hepimizin avuçlarına vururken ellerimi uzatıp benim tırnaklarım da kirli, bana da vurun, diyorum. Babam oradan oraya tayin olup bazen yılda iki okul değiştirirken, gittiğimiz yerlerde komutanın kızı olduğumu kimseye söylemiyorum.

Korudaki evin kirası bütçemize göre pahalı. Olsun, bir çaresini buluruz. Yeri sapa, yokuş, doğru düzgün yolu yok. Olsun, daha genciz, çıkarız. Üst katta ev sahipleri oturuyor. Olsun, iyi insanlar.

Olsun, olsun, ne olursa olsun, ben bu evi istiyorum.

Dut, kiraz, kavakinciri, ceviz, nar, Trabzon hurması, maltaeriği, manolya...Yıllardır birarada görmediğim, tekinin bile dallarına uzanamadığım, meyvelerini tatmadığım, çiçeklerini koklamadığım ağaçlar; uzun ayrılıklardan sonra, iyi ki kendi toprağıma, kendi iklimime döndüm duygusu veren yeşil cümbüş. Ama ille de erguvanlar!..

Ev, çiçeğe durmuş erguvan ağaçlarının arasında erguvanî bir ışık içindeydi. Bütün pencereleri erguvanlara bakıyordu, denizi erguvanlar kapatıyor, güneş erguvanların arkasından erguvan rengi batıyordu.

"Arka odalara da baksaydınız, mutfağa, banyoya."
"Hayır, zahmet etmeyin, bakmam gerekmiyor."

Öndeki sarı badanalı evin arka duvarına dalıp gitmişim. O duvara tırmanan beyaz çiçekli morsalkım –inanılmaz şey, çiçekleri beyaz bir morsalkım– pıtrak gibi çiçek açmış ulu erguvan ağacına dolanmış. Beyazla eflatunun kucaklaşması büyüleyici.

"Beyaz morsalkım hiç görmemiştim," diyorum. "Nadirdir ama koruda birkaç yerde var," diyor evsahibi.

"Evi tutuyoruz," diyorum aceleyle. Kendime bile düşünme fırsatı tanımak istemiyorum. Renklerin, çiçeklerin büyüsünün dağılmasından, beyaz salkımlarla erguvanların kucaklaşmasının sıradanlığa, alışılmış gerçeklere yenilmesinden korkuyorum. "Ve hemen taşınıyoruz," diye ekliyorum; mırıldanma, itiraz, soru beklemeden.

Hemen taşınmalıyız; çünkü salkımlar ve erguvanlar geçicidir: mayıs, bilemedin haziran. Sonra bütün bir yıl, yitirilmiş eflatun beyaz güzelliğin hayali kurulur.

Gelecek yıla kadar yaşayacak mıyız? Ya umulmadık sert bir rüzgâr yine savurursa uzaklara, yine yersiz yurtsuzluk başlarsa? Hemen taşınmalıyız; salkımlar ve erguvanlar geçmeden. Yokuştan aşağı, dik merdivenlerden inerken, o kirayı, öndeki evin duvarındaki erguvanla salkıma vereceğiz, diyorsun gülerek. Sonra ekliyorsun: Ama değer doğrusu.

Şimdi, boydan boya koruya açılan geniş camın önünde, her zamanki yerimde oturmuş, öndeki evin duvarına kurulan iskeleye tırmanmış boyacılara bakıyorum. Duvarı korunun yeşiliyle uyumsuz, kasvetli, kötü bir griye boyuyorlar. Erguvan ağacını kestiler, beyaz salkımı da öyle. Arka binadaki deli kadın –ki o benim– feryat figan dışarı uğrayıp kendinden geçmişçesine, "Kesmeyin, kesmeyin!" diye bağırırken, "Rutubet yapıyor, binaya zarar veriyor, biz göremiyoruz zaten," dedi öndeki evin sahipleri. Ağladığımı fark etmemiş gibi yaptılar. Kadının sinirleri bozuk! Erguvanlara, salkımlara takmış kafayı! Yerlerde sürünen beyaz salkım dallarından birkaçını tutuşturdular elime: "Kolay tutar, çabuk sarar, üzülmeyin. Sizin önbahçeye dikiverin."

Elimde beyaz morsalkım dallarıyla duruyorum. Keşke bu eve taşınmasaydık, keşke erguvan ağacıyla beyaz

salkımı hiç görmeseydim, keşke... Gözüm koruyu dolduran erguvanlara, ulu manolyalara, pıtrak gibi çiçek açmış kiraz ağacına kayıyor. Beyaz salkımla erguvanın kucaklaşmasını hiç görmeseydim, birkaç bahar yaşamasaydım bu güzelliği ne kadar eksikli, yoksul, boş kalacağımı anlıyorum o anda. Her mutluluğun bir bedeli var. Güzelliğin, sevginin, aşkın, tutkunun, hayatın bedeli acıysa eğer, o bedeli misliyle ödemeye hazırım.

Kar yağıyordu. Usul, sakin, kuştüyü bir kar. Şehir, deniz, liman kar altındaydı. Bütün yolcu gemileri demir almış, rıhtım boşalmıştı.

Köprünün orta yerinde durmuş limana bakıyor, şehre bakıyor. Şehir; kanat çırpa çırpa göğe yükselen beyaz bir güvercin, beyaz tüllere sarılmış bir masal, görkemli mermer bir anıt gibi.

Veda mektubu eline geçer geçmez, karlara bata çıka, seyrek geçen otobüslere, tramvaylara binmeye çalışarak, koşarak, emekleyerek gelmişti limana. Onu götüren, ayıran geminin limandan çıkışını görmek, o ânı yaşamak, ayrılığın buruk tadını tatmak istiyordu. Ama kara yenilmiş, geç kalmıştı. Liman boştu, bütün gemiler gitmişti. Deniz süt grisiydi. Minareler, kuleler, kilise kubbeleri beyazdı. Karlarla kaplı bozkır ıssızlığındaydı içi.

Cebinde kaçak sevgilinin veda mektubu, içinde buz tutmuş bir ateş topu, çevrede kar kokusu, kar sessizliği. Gitmişti: İlk öpüşmenin, ilk sarılmanın, ilk sevda sözcüklerinin, ilk cinsel hazların yakıcı, uçucu anılarını sırt çantasına doldurup gitmişti. İlk fırsatta hepsini denize atıp kurtulacak, özgürleşecek. "Bağlanmak tutsaklıktır," derdi; kimseye, hiçbir yere bağlanmayacak.

Ben özgürleşmek istemiyorum, diye düşünüyor. Ben

tutsaklığımı seviyorum, yitirmek değil sahip olmak, saklamak istiyorum.

Lapa lapa yağan karın altında, saçlarında kar taneleri, yüreğinde kar soğuğu ile köprünün üstünde mermer bir heykel gibi dururken: on sekizinde. O gün değil çok daha sonra, onun gemiyle değil uçakla gittiğini, "Seni çok sevdim ama özgür olmak, seni de özgür kılmak istiyorum," diye yazan klişe veda mektubunu kendisi beceremeyip bir arkadaşına yazdırdığını öğrendiğinde, öfke değil soğuk bir boşluk duyacak içinde. Yıllar akıp geçtikçe yüreğinin yalnızca bir yarısıyla sevmeyi, öteki yarıyı kendine saklamayı, ayrılmayı, tüketmeyi, unutmayı öğrenecek. Ne kadar gençtim ne kadar budalaydım ne kadar güzeldim o gün karın altında, diye düşünecek. Şehre hep kar yağacak ve liman hep bomboş kalacak o âna her döndüğünde. O günkü kendini, on sekiz yaşını, ilk sevda yarasını hep özleyecek.

Araya on iki yıl girmiş. Hayır, çok daha fazla; buralardan kaçmak zorunda kaldığımdan önce de pek sık görüşmemiştik. Çocukluğumuz, ilkgençliğimiz kapıları aynı küçük bahçeye açılan ikiz evlerde geçmişti. Duvarlar ses geçirirdi, bağırsak duyardık birbirimizi. Küçücük mutfaklarımızda, ocaktaki tencerelerde pişen yemeklerin kokusu birbirine karışırdı; arka verandalarımızı saran hanımelleriyle yaseminlerin kokusu da öyle. İki evin bir kedisiydi hırsız Tekir. Tavuk kümesimiz de tekti. Babalarımız arka bahçelerimizi ayıran tel çiti kesip küçük bir geçit açmışlardı, yumurtaları paylaşırdık. Ben yumurta sevmezdim. Erken kalktığım sabahlar, annem görmeden hepsini toplar arkadaşıma verirdim. Onlar üç kardeşti, en küçük kızın yumurta alerjisi vardı, annesi görmeden çiğ çiğ oracıkta içiverirdi yumurtayı.

Arkadaşım sakardı; hani odanın köşesinden kapıya gidene kadar iki sandalye bir sehpa deviren cinsten. Her defasında çok mahcup olur, kızarır bozarır defalarca özür dilerdi. Bayan Affedersiniz'di bu yüzden adı. Çok alıngandı, hemen küser, kendi içine çekilirdi, Küstüm Çiçeği de derdik ona, buna da alınırdı. Bir de kış günlerinde soğukta moraran ellerini hatırlıyorum: iri kemikli, uzun parmaklı eller.

Titizdi, okul üniformasını hergün kendisi ütülerdi. Beyaz bluzları hep tiril tirildi, tek bir leke göremezdiniz. Pilili eteklerinin pilileri buruşup kırışmazdı. Saçları dağılmazdı. Onu hep erkek gömleği kesimli beyaz bluzları, gri, lacivert, siyah dümdüz etekleriyle hatırlıyorum. Okul giysileriyle kalmış belleğimde.

Parlak zekâlı değildi ama çok çalışırdı. Sınav zamanlarında odasının ışığı sabahlara kadar yanardı. Mizah duygusu da yoktu, aşırılıkları da. Gençkızlığımızda hepimizin başında kavak yelleri eserken, o güvenilir, mazbut bir koca adayı kollardı. Kızların arkadaşlıkları sırdaşlıkla pekişir, onun sırdaşı yoktu, sırrı da olmadığından belki.

Hukuk okudu, avukat çıktı. Azimli sıçan tahtayı deler, aferin, dedik. Önemli bir devlet kurumuna hukuk danışmanı olduğunda sevindik, küçümsediğimiz için biraz da utandık kendimizden.

Sonra onlar da biz de mahallemizden taşındık. Yine de ara sıra görüşür, haberleşirdik. Bir avukatla nişanlandı, en yakın birkaç arkadaşıyla tanıştırdı adamı: İnce uzun, esmer, ciddi görünüşlü biriydi. Giysileri kadar düzgün, sade, sanki ütülü nikâh davetiyesi geldiğinde uzaklardaydım, nikâhına düğününe katılamadım. Bir oğlu olduğunu duydum.

Onyılları aşan uzun bir ayrılıktan sonra geri döndüğümde arkadaşımı onun telefonuyla hatırladım. Aceleci, kısa, düz cümlelerle, es vermeden konuşması değişmemişti. Eskiden olmayan bir duygu yükü, tuhaf bir titreşim vardı sesinde. En kısa zamanda buluşalım, sana anlatacaklarım var, diyordu. Hafta başında şirketin bir davası için şehir dışına çıkacakmış, dönüşü gecikebilirmiş, beni özlemiş.

Telefonda konuşurken ben de onu özlediğimi fark ettim. Özlediğim o mu yoksa çocukluğumuz, gençliğimiz, geri dönüşsüz geçmiş zaman mı, bilemedim. Ertesi

gün bir işim vardı, sonraki gün de öyle: "Araya sıkıştırmayalım, döndüğünde hemen ara, ne zaman istersen buluşuruz. Sen bana gel, yeni evimi de görürsün," dedim.

"Tamam, öyle yapalım, ben dönünce seni ararım," derken sesin değişmiş miydi, gölgeler düşmüş müydü sözcüklerine, dikkat etmemişim, bilmiyorum.

İki gün sonra televizyonda, gazetelerde, dava takibi için başkente gelen bir avukat kadının kendini otelin on dördüncü katından atarak intihar ettiği haberi vardı.

İnsana uzanmanın, eline dokunmanın, yüreğini açmanın, derdini dinlemenin bir saniye bile ertelenmesinin cinayete ortaklık, ömür boyu pişmanlık olacağını anladığım an. Birkaç saatimi ayırmakta pinti davranmanın, sevgi eksikliğinin, duygu tutulmasının ağır bedeli. İnsanı ertelememeyi öğrendiğim an.

Doğu'nun en doğusunda, kayalık dağların arasında sıkışıp kalmış kasabanın tozlu yollarında dolaşırken, "Bizim buralar güzeldir, gezilecek, görülecek yerleri çoktur," diyor delikanlı. Etrafıma bakıyorum: tek katlı, mavisarı kireç badanalı kulübeleri, damlarında, bir kat daha çıkabilme umudunun demir filizlerini taşıyan kâgir evleri, köşebaşlarında birikmiş çöpleri görüyorum. Asık suratlı, gri beton renkli sevimsiz devlet binalarını, okulu, bir de üç-beş dükkân bir handan ibaret anacaddenin sonundaki askerî garnizonu saymazsak kasaba yoksul bir gecekondu semtini andırıyor.

"Şehir çöktü," diyor içimden geçenleri tahmin ederek. "Savaş şehri çökertti. Eskiden..."

Susuyor. En fazla on yedi-on sekiz yaşlarında olmalı, daha doğmamıştı bile savaş başladığında, eskiden nasıldı buralar, bilmiyor.

Bölge yine alevler içinde. İnsan hakları gözlemcisi bir grupla oradayız. Gözlem dışında yapabileceğimiz bir şey yok. Peşimiz sıra gezen asker sivil istihbaratçıları atlatıp insanlarla konuşma, gerçeği görme, gözleme imkânı da yok zaten. Grup adliyede savcılarla görüşmeye giderken bir fırsatını bulup kaçıyorum. Çarşı caddesinde, üzerinde rengârenk harflerle "Meşhur Bal" yazan küçücük

bir dükkâna giriyorum. "Balı çok ünlüdür yörenin," demişlerdi buraları bilenler. "Tabii hâlâ bal varsa," diye eklemişlerdi.

Delikanlı, loş dükkânın bir köşesinde ceptelefonuyla oynuyor. "Hoş gelmişsiniz, Aydınlar Grubu'ndan mısın abla?" diyor yörenin sert vurgulu, tok tınılı aksanıyla. Başımı sallıyorum. "Balınız meşhurmuş," diyorum. "Öyledir," diyor, küçük bir kaşığa doldurduğu petekli baldan uzatıyor: "Bir tat, bak."

Tadıyorum, gerçekten güzel. "Farklı, hoş bir lezzeti var," diyorum. "Dağlarımızın kokusudur," diyor bulunduğumuz yerden görünmeyen dağlara doğru bakarak. Sonra öneriyor: "İstersen gezdireyim seni, güzel köşelerimiz vardır." "Dükkân boş kalacak ama," diyorum. "Kalsın, zaten müşteri yok, askeriye bizden alışverişi yasakladı."

Birlikte çıkıyoruz. Olayları, gördükleri zulmü, uğradıkları haksızlıkları anlatmasını bekliyorum: Buralarda, yabancılara kısık sesle ezbere anlatılan o çok dinlediğimiz hikâyeleri. Anlatmıyor, "Ne olmak isterdim bilir misin? Turist rehberi olmak isterdim," diyor taşlı, çamurlu, tozlu yollardan geçerken. Alay edeceğimi düşünüp telaşla ekliyor: "Turistler gelmeli buralara abla; ne pınarlar ne tepeler ne ormanlar vardır, bir görsen. Kayak sporu bile yapılır canına yandığım! Aydınlarımız yardımcı olsun, tanıtım yapsınlar, turistler gelsin. Bunu diyorum ben işte. Turistik yerlerimiz çoktur bizim, turist savaşı bitirir."

Merakla bakıyorum yüzüne. Kara sarı ince bir yüz. Kavruk, çelimsiz bir oğlan çocuğu. Savaşın, zulmün, ölümün ortasında turist rehberi olmayı özleyen bir çocuk. Bir ona, bir kayalık, çorak manzaraya, bir tozlu çamurlu yolun iki yanındaki yoksul, harap kulübelere bakıyorum. İçim burkuluyor. Uzakta, sadece dağlar var bu zavallı manzaraya kafa tutan.

"Dağlar güzel," diyorum, "dağlar büyüleyici."

"Bacım dağda," diyor, bir an duraksıyor, "Abim de dağda ama o artık ölü." Uzunca bir sessizlik oluyor. "Abla, turizm falan gelene kadar ben de çıksam mı dağa sence? Burada hayat yok, gelecek yok."

Sesinde, turist rehberi olmak istediğini söylerkenki çocuksu heyecandan, mâsum umuttan eser yok şimdi. Sırtımda bir ürperti dolaşıyor. İçim acıyor, çok acıyor. Dağlara bakıyorum, yanımda çaresiz, geleceksiz, kararsız duran çocuğa bakıyorum. Ve o anda, söylemem gereken en son, en hain söz çıkıyor ağzımdan: "Oğlum olsaydın, 'Git,' derdim."

Geldiğimiz tozlu, çamurlu sokaklardan çarşı meydanına dönüyoruz. Dağlara gitti mi, bilmiyorum. Oğlum olsaydı, "Git," der miydim bilmiyorum. O ânı içimde sızlayan bir yara gibi taşıyorum.

Kaçaktık. Evde kalmamalı, adresimizde bulunmamalıydık. Sahte pasaportlarımız hazırlanıp kapağı yurtdışına atana kadar geceleri güvenli tanıdık evlerinde –çoğunlukla olup bitenlerden habersiz akrabalarda– gündüzleri sokaklarda ya da yıllardır görmediğimiz yakınlara nezaket ziyaretlerinde geçiriyorduk. Büyükler, düğün değil bayram değil, diye düşünseler de memnun kalıyorlardı. Neden ayrı ayrı geldiğimizi, ayrılırken neden birlikte değil ayrı ayrı çıktığımızı yadırgasalar da sormuyorlardı. Belki her şeyin farkındaydılar da renk vermiyorlardı. Kapıların yüzümüze kapandığı oluyordu. Ya da, "Ayyy, keşke önceden haber verseydiniz, randevumuz vardı da, evden çıkmak üzereydik..."

Güvenli bir kovukta oturup bekleyebilirdik sokakları arşınlamak, kapı kapı dolaşmak yerine. Sanırım veda etmek istiyorduk: şehre, insanlara, dostlara, tanışlara, anılara, geçmişimize, gençliğimize veda. Dönüş geç olacaktı, belki de güç; biliyorduk.

Uzak akrabam yaşlı karıkocanın kapısını önce ben çaldım, birden şaşırıp heyecanlanmasınlar diye. İstemiyorlarsa, korkuyorlarsa bana daha rahat söyleyebilir, kapıyı benim yüzüme daha rahat kapayabilirlerdi. Kapı ardına kadar öyle bir sevecenlik, öyle bir mutlulukla

açıldı ki, düşündüklerimden utandım. Neden yalnız geldiğimi sordular. "Bir işi vardı, birazdan gelecek," dedim. Oysa tek işimiz kaçmak, saklanmak, avlanmamaktı.

"Böyle durumlarda ayrı gezmek, ayrı kalmak iyidir," dedi ortayaşı çoktan aşmış adam. İçime dostluğun koruyucu sıcaklığı yayıldı. Sonra yine kapı çaldı, yine aynı kucaklama, kaçağa kol kanat germe, bağrına basma duygusu.

Füme Çin çaylarımızı –Lapsang mıydı?– yudumlarken odaya yayılan tütsü kokusu, şerefe açılan –neyin şerefine?– Ermeni konyağının genzi gıdıklayan tadı, kabuksuz şamfıstığı, küçük ev kurabiyeleri, bilinmeyene açılan kapıların ürküntüsünü unutturuyor. Olağanüstü bir şey yokmuş gibi olağan her şeyden konuşuyoruz. Birlikte yaptığımız gezilerden, kedilerden, tiyatrodan, sinemadan, kitaplardan konuşuyoruz. İnsanın kendinden yaşlı dostları olması ne güzel, diye düşünüyorum, içim ısınıyor.

Ayrılma vakti geldiğinde, "Ev sizin, ne zaman isterseniz kapı açık," diyorlar, "böyle bir zamanda bizi hatırladığınız için teşekkürler," diye ekliyor adam. Bir daha gelmeyeceğimizi hepimiz biliyoruz. Dışarı çıktığımda, bir an dönüp bakıyorum. Oradalar, ikisi yan yana, yüksek binanın beşinci katındaki pencereden el sallıyorlar.

Uzun ayrılık yıllarından sonra döndüğüm şehirde, ne zaman o yoldan geçsem, beşinci katın penceresinde arkamızdan el sallayan, görmüş geçirmiş, koruyucu, cesur, sıcak dostluğun gölgesini görüyorum. Burnumda isli çay ve konyak kokusuyla, arkamdan el salladıkları o kısacık ânı tekrar tekrar yaşıyorum. Biraz da o an değil miydi beni geri çağıran. Onlar artık bu dünyada olmasa da...

Yağmur yağarken bira içip pişpirik oynamayı severim, diyor kadife sesli, ince, şeffaf kadın. Ilık bir şubat yağmuru çiseliyor. Güneş tam da batmaya hazırlanırken ara ara bulutları zorlayıp yüzünü göstermeye çalışıyor. Birazdan gökkuşağı çıkacak.

Sahil kahvesinin denize bakan penceresinin önündeki masada pişpirik oynuyorlar. Adam bira sevmezdi, keyifle bira içiyor; kâğıt oyunları oynamazdı, hele de pişpirik; şimdi kendini kaptırmış oynuyor. Birbirlerine dokunmadan, bakışları bile karşılaşmadan, okeycilerin, tavlacıların, pişpirikçilerin ortasında alenî sevişiyorlar. Havadaki titreşimden anlıyorum, şeffaf bir fânus içindeki ikili tekliklerinden, çevreye kapanmışlıklarından, oyun kâğıtlarına sinen hazdan anlıyorum.

Pervasız sevişmelerine tanıklık etmeye dayanamıyorum. Kahvenin önündeki rıhtıma çıkıyorum usulca. Yağmur durmuş, yerler ıslak, güneş karşı adaların ardında battı batacak. Balıkçı sandallarında son hazırlıklar, sünger tekneleri çoktan yola çıkmış. Bir sokak köpeği geliyor yanıma; uzun, ıslak burnunu okşuyorum. Bakışlarındaki sevgi açlığı, yitip giden geçici okşayışların hüznü içimi acıtıyor.

İçerde bira içip pişpirik oynuyorlar. Yokluğumun far-

kında değiller. Özenle hazırladığım toprağa diktiğim tohum filizlenmiş, dev bir baobab ağacı gibi toprağı çatlatıyor, her yanı kuşatıyor. Ben o tohumun aşk tohumu olduğunu anlamamıştım, en sevdiğim iki kişi arasında dostluk tohumu olduğunu sanmıştım. Üçlü bir sevgi, dostluk, aşk yumağı hayal etmiştim. Paylaşıldıkça artan, çoklu yaşandıkça büyüyen, tenle duygunun iç içe geçtiği bir coşkunun peşindeydim.

Uzaklaşan teknelere, solgun şubat güneşine, köpeğin mahzun siyah gözlerine, rıhtıma serilmiş ağlara bakıyorum. Dönüp balıkçı kahvesinin batan güneşin son ışıklarının yansıdığı camlarına bakıyorum. Hâlâ oradalar. Sonsuza kadar orada, yeşil örtülü eski püskü masada sevişmeyi sürdürebilirler. İkisine birden aynı yoğunlukla sahip olmak isterken ikisini birden yitirdiğimi seziyorum. O anda göğsümün orta yerinde, aşka ve dostluğa adanmış o muhteşem anıt gümbürtüyle yıkılıp yerle bir oluyor. Patlamanın sesini sadece ben duyuyorum. İçimde nasıl kaldıracağımı bilemediğim bir enkaz.

Aynı yerdeyim, balıkçı kahvesi yelken kulübü olmuş, rıhtımın önünde yelkenliler, kotralar... Karşı adalar yerli yerinde, kıpkızıl batan güneş de. Batan güneşin kızıllığı kulüp binasının camlarını tutuşturuyor. O anda hatırlıyorum: Belki de her şey, dışarıda yağmur yağarken bira içip pişpirik oynamaktan hoşlanmadığım içindi, bu kadar basitti belki.

Nazi yıkımından nasılsa kurtulmuş eski Yahudi mezarlığında ulu kayın ağaçlarının arasında dolaşırken kapkara bir sincap atlıyor önüme. İrkiliyorum. Zeytinler kararmaya başladığında zeytinliklerin üstüne bulut gibi inen siyah kelebeklerin içime yaydığı huzursuzluk ve tiksinti duygusu depreşiyor. Oysa sincapları severim. Güzel kuyruklarını, ışıl ışıl, akıllı bakışlarını, arka patilerinin üstüne oturup ön patilerinin arasında tuttukları fındığı kemirişlerini, hâreli sincabî kürklerini...

Bu kara sincaplarda tekinsiz bir şey var. Üstelik çoklar, kalabalıklar, ağaçların dalları üzerinde fink atıyorlar. Saçma olduğunu bile bile bu yaratıklarla ölüm arasında huzursuz bir bağlantı kuruyorum.

Nehre açılan 92. Sokak'ta ağır soya yağı, kızarmış tavuk, is ve rutubet kokulu Yahudi otelinin 12 B katındaki küçük daire hiçbir yere bakmıyordu. 13'ün uğursuzluğuna inanan müşterileri ürkütmemek için ne asansörde ne otelin kayıtlarında 13. kat vardı. Dışarı, aydınlığa açılan küçük pencereden sadece bir avuç gökyüzü görünürdü ve günün her saatinde ışık yakardık. Her yanına tütün kokusu sinmiş havasız, loş odada kendi ördüğümüz çözümsüzlük ağına dolanmış; tenin doyumunun, cinselliğin çekiminin çare olmadığı noktadaydık. Ve o

noktada sincabî bir sincap vardı: Nehrin kıyısındaki ağaçların orada... Oturduğum banka atlayan, onun için getirdiğim yerfıstıklarını hemen oracıkta yiyen, kızıl boncuk gözleriyle yüzüme bakıp daha yok mu diyen, sadece bana yaklaştığını, beni seçtiğini düşünmekten hoşlandığım, darmadağın yalnızlığımın ilacı tüylü küçük yaratık. Kaçınılmaz ayrılık günü geldiğinde, cebime fındık fıstık doldurup ağacımızın altındaki bankta saatlerce boşuna beklediğim, her ağacın altında durup avuçlarımda fıstıklar, yüreğimde boşlukla boşuna seslendiğim sincap arkadaşım.

Yıllar sonra başka bir şehirde gri taş bir binanın önündeki kayın ağaçlarının altında başka bir sincapla tanışıyorum. İnançlarımızın Kâbe'si, yenilgimizin sığınağı bu mâbed şehirde yalnızım, yabancıyım, yersiz yurtsuzum. Aşk acıları gerilerde kaldı, sürgün kederi şimdi içimdeki.

New York'taki, 13. katı olmayan oteli; bedeni, çehresi, kokusu uçup gitmiş kemirici tutkuyu çoktan unuttum. Moskovalı sincap kızıl kara gözlerini gözlerime dikmiş, karın üstünde kıpırdamadan duruyor, belli ki aç. Ceplerimi karıştırıyorum, ekmek kırıntısı bile yok. Bekle, diyorum sincaba. Taş binanın mutfağından birkaç dilim ekmek alıyorum, başka bir şey yok zaten. Döndüğümde sincap orada, beni bekliyor. Ekmek parçasını önüne atmak için elimi uzatınca, inanılmaz şey, omzuma sıçrıyor. Yeni bir sincap arkadaş, üstelik biraz teklifsiz. Artık bu soğuk, donmuş, kül rengi şehirde, hergün aynı saatte kayınların altında beklemek için bir nedenim var.

Mezarlığın kara sincabı alçak bir dala atlayıp kaçtı. Rahat bir nefes aldım. Artık sincaplar, hele de kara mezarlık sincapları yalnızlığıma derman olmuyor. Ben mi değiştim, sincaplar mı? Sorunun yılların küllerine gömülüp silindiği an.

Bu kadar basit işte. Bir adam ya da bir kadın girer hayatınıza. Bedeniniz, bakışınız, duruşunuz, duygularınız, hayatınız onunla renk, anlam, zenginlik kazanır. Sonra birgün, birbirinizi tüketirsiniz. Renkler solar, duygular silinir, anlam yitip gider, zenginlik yoksunluğa dönüşür, yollarınız ayrılır. Bu kadar basittir işte. Bu kadar mı?

On sekizinizde yumuşacık yağan karın altında, bütün gemilerin demir aldığı bomboş bir limana koşarsınız. Gitmiştir. Çıldıracağınızı sanırsınız. Kar beyaz şehrin soğuk, beyaz gecesine karışırsınız. İçinizde ölüm sessizliği, ölüm hasreti.

Gidenlerin ardından yollara düşersiniz. Özbenliğinizi inkâr edip, kendinize saygıyı sıfırlayıp, artık yüzü belleğinizden, sıcaklığı bedeninizden silinen bir insanın değil, bir sevda nesnesinin, adsız, kimliksiz bir tutkunun peşinden, yollarda kendinizi arayarak koşarsınız. Sonra yorulursunuz, zamana yenilirsiniz, unutmaya başladığınızı dehşetle fark eder, kahrolursunuz.

Bir bakış, bir söz, bir temas...Yeni bir aşk, yeni ürpertiler, yeni heyecanlar, kokular, renkler, kuşkular; sevinçler, acılar, kıskançlıklar... İhanet denilen o aptalca duygu; sevgiyi, aşkı paylaşamama, çoklu yaşayamama beceriksizliği. Terk edilmenin panzehirinin terk etmek olduğunu, aşk acısının ilacının yeni bir aşk olduğunu öğrenirsiniz.

Ne kalır geriye bitmiş sevdalardan? Kokular, sesler, bir ezgi, bir şiirden dizeler, yollar, çayırlar, denizler, ırmaklar, mandalina bahçeleri, çınarlar, zeytin ağaçları, bağlar, karlar, kaleler, ören yerleri, sincaplar, kapanmış meyhaneler, ölü meyhaneciler, eski bir şarap tadı, uykusuz geceler, tendeki ürpertilerin soluk anısı, yürekte ince bir sızı, pişmanlık, hüzne dönüşmüş keder...

Ne kalır geriye tükenen aşklardan? Kesişmeyen yollar, tâbir edilmeyen rüyalar, dönüşsüzlüğün çaresizliği, bir de Küçük Prens'in buğday tarlalarının renginden başka? Bir daha hiç öyle âşık olamayacağınızı, o kadar tutkulu sevemeyeceğinizi, kendinizi hiçleştirmeyi göze alamayacağınızı, kendi benliğinizi yok ederek geçmişten, gelecekten, gerçekten koparak sevişemeyeceğinizi anladığınız; aşkın nesnesinin değil kendisinin içinizde sönümlendiğini fark ettiğiniz o ânın; ruhta ölüm ânının boşluğundan başka?

Sabaha karşı çalan telefonlar felaket habercisidir, biliyorum. Burada, bu Doğu Almanya şehrinin parti otelindeki sığınağımda kötülüklere karşı güvende olduğumu düşünecek kadar safım o zamanlar. Kötü haber buralara ulaşmaz, üstelik bu otelde olduğumu bilen tek kişi var; beni buraya getiren, işlemlerimi yapan yoldaş, eski bir arkadaşım aslında.

Telefonu açıyorum. Ruhum da sesim kadar uykulu, dingin. "Ne zaman döneceksin?" diye soruyor. "Yarınki toplantıdan sonra, biliyorsun," diyorum. "Nah dönersin," diyor daha önce duymadığım kaba bir tonlamayla. "Memlekette darbe oldu, herkesi topluyorlar. Sonra görüşürüz, şimdilik bir yere çıkma, orada kal."

Telefon kapanıyor. Nereye çıkabilirim ki zaten? Dışarıda dolaşmamam, görünmemem tembih edilmişti gelir gelmez: Buralar ajan kaynar, bizimkiler de boş durmaz, dikkatli olmak gerek. Hava basmak için mi gerçek mi olduğunu bilmediğim bu gizlilikten hoşlanmıyorum. Özgürlükler ülkesinde gönüllü tutsaklık ruhumu sıkıyor. "Sosyalizmin ve partinin yüce çıkarları" için talep edilen şeylerin sosyalizmin çıkarlarına uyup uymadığından emin değilim. Senin inancın biraz zayıf mı ne yoldaş! Şaka yollu dokundurmalar...

Telefonu kapayınca, 6. kattaki otel odasının camı açılmayan penceresinin önüne gidiyorum. Şafak yeni söküyor, dışarısı alacakaranlık. Neredeyse pencereye kadar uzanan ulu ağaçlar, siyah sedir çamları, koyu, kopkoyu yeşil bir çimenlik. Göğsümün orta yerinde bir karıncalanma; yeni yeni uyanmaya başlıyorum. Ne demişti bana o kaba ses tonuyla?

Sözlerini şimdi ağır ağır deşifre ediyorum. Darbe... Herkesi toplamaya başlamışlar, aranıyorsun. Nah dönersin!.. Misafir edilmekten onur duyduğum oda o anda hapishane hücresine dönüşüyor. Camı zorluyorum, pencere açılmıyor. Dönmem gerek, dönmek zorundayım. Orada, küçücük oğlum var benim, daha bir yaşını bitirmemiş minik oğlum. Hep gülen ama gözlerindeki hüzünlü bakış gülerken bile dağılmayan oğulcuğum.

Dışarı bakıyorum. Gün hızla ağarıyor. İncecik, uzun, sarışın bir kadın, kurt köpeğinin tasmasını çıkarıp hayvanı çimenliğe salıyor. Köpek ağaçların arasında koşturuyor. Kadın uzun saçlarını savurarak köpeğin arkasından koşuyor. Birlikte oynuyorlar, mutlular.

Onları seyrederken anlıyorum: Sonu belirsiz sürgün o anda başlıyor. "Bir asılmaktan bir de sürgünden korkarım," derdim eskiden, kötü şeylerin hep başkalarının başına geldiği yanılgıyla. Başkası benim şimdi, anlıyorum.

Sürgünün ilk resmi, gün ağarırken yemyeşil çimenler üzerinde koşturan kurt köpeği, ulu ağaçlar, sarışın ince bir kadın oluyor.

Büyük taş binaları çevreleyen ağaçlıklı bahçede, yapay kayalıklar arasından akan suların toplandığı bir süs havuzu vardı; çevresi su bitkileriyle kaplı, içinde kırmızı balıklar yüzen, yosunlar yüzünden dibi görünmeyen, aslında birkaç karış derinliğinde küçük bir havuz. Saat Kulesi'nin az ötesinde, misyonerlerden kalmış kolej binalarının bahçesine yerleşmiş askerî garnizondaki subay çocuklarının en sevdikleri oyun mekânı.

Küçük kız, yosunlar ve su bitkileri arasında nazlı nazlı yüzen Japon balıklarına ekmek kırıntıları, topraktan taze çıkartılmış solucanlar atar, lokmaya vahşi bir iştahla saldırmalarını seyrederdi. Havuzun asıl sihri; sulara değen yaprakları gümüşî parıltılar saçan, su damlalarının herbir yaprağın üzerinde elmas tanecikleri gibi ışıldadığı turuncu çiçeklerdi. Soluk yeşil bir yaprak koparıp suya daldırdınız mı, elinizdeki yaprak gümüş suyuna batırılmış gibi parlar, küçük kızı büyülerdi.

Erkekli kızlı, gürültücü, cıvıl cıvıl çocuk grubu havuzun kenarında toplaşır, süs balıklarını elleriyle yakalamaya çalışır, boy boy kâğıttan kayıklarını suda yüzdürür, tutabildikleri kedileri havuza atmaya çalışır, anneler hışımla gelip eve sürükleyene kadar orada oynarlardı.

Küçük kız, havuzun karşısında, evin hemen yanında-

ki karadut ağacını hatırlıyor. Damakta ekşi tatlı bir tat bırakan ağzını, ellerini, parmaklarını kan bulaşmışçasına mora boyayan yasak meyve. Baharda erkek çocukların dut ağacının gevrek dallarına tırmanıp bir yandan yerken bir yandan olgun meyveleri aşağıdaki kızların üstüne attıkları, entarileri lekelenen kız çocukların feryat figan kaçıştıkları, neşeli şamata.

Erkek çocuklarla aşık atmayı, ben de yapabilirim iddiasıyla dalların tepelerinde gezmeyi severdi. Anne kızar, azarlar, "Sen kız çocuğusun, ağaçlara tırmanmak senin neyine!" diye bağırırdı. "Bırak, çocuk istediği gibi oynasın. Eski birşeyler giydir bahçeye çıktığında," derdi baba.

O gün bayramdı. Pembe çiçekli beyaz tafta elbisesi, beyaz tafta kurdelesiyle yapma bebek gibi giydirilmişti. Sakın suyla oynama, sakın ağaca çıkma, üstünü kirletme. Dutların olgunlaştığı mevsimdi. Karadutun dallarında, o dayanılmaz kızıl mor renkleriyle gel beni topla diye bağırışıyorlardı. En alt dala tırmanmaktan bir şeycik çıkmaz, dikkat eder, üstünü kirletmez. Günahın karşı konmaz çekiciliği, yasak meyveyi toplama arzusu; kırılan dal, üstüne dökülen karadutlar... Bayramlık elbisesi yırtılmış, leke içinde kalmış. Anne kendinden geçmiş, bir yandan bağırırken bir yandan eve sürüklüyor. Biraz ötede, havuzun başında toplanmış çocukları görüyor. Halime gülüyorlar, azar işitmemden zevk alıyorlar. Kedilerin kuyruklarına teneke bağlayıp işkence yaptıklarında onları şikâyet ettiğim için, balıkları yakalayıp öldürdürmelerini engellediğim için.

Kendini müthiş aşağılanmış hissediyor. Ağlamamaya, ağladığını göstermemeye çalışıyor. Annesinden nefret ediyor: Hiç değilse eve kadar sabredebilirdi. Evde dayak yemek umurunda değil. Bunun intikamını alacak, hem çocuklardan hem annesinden.

İki gün ev hapsinde. İki gün sonra bahçeye çıkıyor.

Çocuklar yine havuzun kenarında toplanmış. Havuzun tam kenarında tek ayağı üstünde sekerek dolaşıyor, suya düştü düşecek.

"Şimdi düşeceksin, yine annenden dayak yiyeceksin," diyor çocuklardan biri. "Düşsem de bir şey olmaz, ben yüzme biliyorum." "Hiç bile bilmiyorsun." "Tabii biliyorum." "Biliyorsan yüz de görelim."

Bir an duruyor. Hep şu karadut yüzünden... Çocukların önünde azar işitirken, kolundan eve sürüklenirken incinen gururunu tamir etmesi gerek. Hepsine gösterecek nasıl yüzdüğünü. Bir ayağının üzerinde yaylanıp kendini balıklama havuza atıyor. Bacaklarından tutarak yarı baygın çıkardıklarında, belden yukarısı ıslak, bacakları kupkuru. Azar işitmek, dayak yemek umurunda değil; su yutmuş olmak da, boğulmak da... O anda kendini muzaffer ve kahraman hissediyor.

Her sabah yüzünü yıkadıktan sonra yaptığı gibi göz kapaklarına siyah göz kalemiyle ince bir çizgi çekmeye uğraşıyor. Süslenmeyle, makyajla ilgisi kalmamış çok eski bir alışkanlık, belki de tuhaf bir soyaçekim: Babaanne doksanında öldüğünde elâ gözlerinin çevresi kömür karası sürmeliydi. "Deli saraylı" derdi anne, kaynanasını sevmezdi. Babaanneden hâtıra gümüş rastık hokkasını yıllardır saklıyor.

Hapishane koğuşundaki kızlar da başta yadırgamışlardı: Her sabah, diş fırçalar gibi gözlerini boyayan devrimci abla! Onlara, kendilerini tutsak edenlere inat neşeli, bakımlı, boyalı, güzel olmaları gerektiğini anlatmıştı da makyaj yapmak, göze rimel çekme moda olmuştu koğuşta.

Yıllardır, yapayalnız da olsa, bir yere çıkmayacak, kimseyi görmeyecek de olsa alışkanlıkla yapıyor bunu. Bazen göz kuyruğunu biraz fazla uzatıyor; o zaman kedi gözlü oluyor. Kedi gözlü halini seviyor.

Hay Allah! Gözkapağının üstündeki çizgi neden bugün istediği gibi olmuyor birtürlü? Şu göz kalemini değiştirmeli, yeterince yumuşak değil, hele de soğukta büsbütün sertleşiyor. Ucuz bir kalem bu; makyaj malzemesi iyi değilse güzelleşeyim derken maskara olursun.

Gözlerimi kremle temizliyorum. Aynada yüzümü inceliyorum. Dudaklarımın kenarındaki çizgilerin derinleştiğini, yüzümün yılların yerçekimine kapılıp aşağı doğru çekildiğini, bakışlarımdaki içedönüklüğü, yorgunluğu görüyorum. Büyüteçli aynayı gözlerime yaklaştırıyorum. Ayna, suçun göz kaleminde olmadığını o yalan bilmez, acımasız suskunluğuyla anlatıyor. Aynanın büyütecinde pörsümüş, düşmüş gözkapaklarımı seyrediyorum. Altmış yaşım; hoşgörülü, muzip biraz da kederli bir gülümsemeyle bana bakıyor. Yıllardır kullandığım göz kalemim temize çıkıyor. O anda görmek, anlamak istemediğimi kabulleniyorum: yaşlanmışım.

Hatırlıyorum; babaannem doksanını aşkın yapayalnız öldüğünde yaşlı görünmüyordu, sadece kurumuş, içi çekilmişti ve gözleri her zamanki gibi sürmeliydi. Belki de rastık, sürme kullanmak gerek göz kalemi yerine. Babaannemin rastık sürme hokkası tuvalet masamın üzerinde duruyor.

"Bir ogul yitirmek ne demektir bilir misin begim?" diyor. Sesindeki acıdan çok, fısıldandığında bile insanı sarsan sert Doğulu vurgu ürpertiyor içimi. Sesi, kayalık dağlarda yankılanan boğuk bir çığlık; sesi, erkekliğe yedirilemeyip de boğazında düğümlenmiş bir hıçkırık, yitirilmiş oğula ağıt.

Benden yana bakmıyor, yanımdaki arkadaşıma konuşuyor. Belki derin kederini bir kadınla paylaşmak istemiyor, kendine ağır gelenin bana da ağır geleceğini düşünüyor belki. Doğu'nun en doğusunda, başkalarının acısını kaydetmenin, ölümleri sözcüklere, görüntülere dönüştürme çabasının utancına bürünüyorum.

Üçümüz de yüzümüzü dağlara dönüyoruz. O başka gözlerle bakıyor. Orada, o dağlarda oğlu yatıyor. Onun gözleriyle bakamadığım, onun kanayan yüreğiyle duyamadığım için eziliyorum. "Bir oğul yitirmek ne demektir bilir misin?" Arkadaşım susuyor, ben susuyorum. Cevap bekleyen bir soru değil bu, acıyı paylaşma da değil; zaptedilen bir isyan, suskun bir itham.

Göğsümün orta yerindeki soğuk boşluk derinleşiyor. Yakalayıp bilince çıkarmak istedikçe hafızanın puslu, karanlık bölgelerine kaçan katran karası bir an: Bütün uçaklar indi, bütün yolcular çıktı, yolcu bekleyenler da-

ğıldı. Üzerinde *Exit* yazan kapının her açılışında yanan umut kıvılcımı, her kapanışında yüreğe çöken ağırlık, bekleyişin önce kuşkuya sonra korkuya dönüşmesi. Oğlu yitirmiş olma dehşeti. O cehennem kapısının arkasında "inen yolcu" salonu değil sonsuza giden karanlık bir tünel var sanki. Hayata yenilmiş, dünyadan kopmak isteyip de kopamamış –bunu bile başaramadım, demişti telefonda– yaralı, umutsuz çocuğu hortum gibi içine çeken korku tüneli. Saniyenin yüz âna, bin âna bölündüğü ve herbir ânın sonsuzlaştığı bekleyiş. Dağlarda yankılanan soru: "Bir oğul yitirmek ne demektir bilir misiniz?"

"Ben bir kere yaşamıştım," diyorum, "yitirme korkusunu demek istemiştim yani." Sözcükler ağzımdan fısıltı gibi çıkar çıkmaz söylediklerimden utanıyorum. Neyse ki sesim dağlarda yankılanmıyor, kendi üstüne kapanıp boğuluyor.

Kapının son bir kez açıldığı, tekerlekli valizini sürükleyerek dışarı çıktığı ânı hatırlıyorum. Öylece durmuştuk karşı be karşı. "Nasılsın?" diye sormuştum söz bulamadığımdan, "Çok, çok iyiyim," demişti söz bulamadığından, "görüyorsun yaşıyorum işte," diye eklemişti sözünü de sesini de sıradanlaştırmaya çalışarak. Ağlamamıştık, gözyaşlarının yetersiz kaldığı bir andı; tıpkı bu an gibi. Ben bir oğul yitirmek ne demektir bilmiyordum, yitirmenin korkusuyla kahrolmuştum.

Ya o?

Deniz surlarına doğru inen bir sokak vardı. Sokakta eski bir ev, evde bir kuyu vardı. Kuyu, mozaik tabanlı zemin kat girişinin ortasındaydı. Kırık dökük mozaiklerden tavşanlar, güvercinler fırlardı odaya, omuzlarımıza konar, kucaklarımıza atlarlardı. Patlak mavi gözlü, albinoz sarısı bir adam vardı. Kaşı kirpiği yoktu. Bir ağzı vardı hep mahzun gülümseyen, bir de elleri vardı kocaman. Adı Haydar'dı. Neden adı Haydar'dı Haydar olmadığı halde, "Haydar Haydar" diye türkü söylemişliği bile yokken? "Bana Haydar deyin," demişti de ondandı. Elinde kuyulu evin anahtarları, bir de sevecen, sırdaş sesi vardı, "Çocuklarım benim," diyen. Ne zaman istesek verirdi anahtarları; aynı gün geri getirmek şarttı.

Denize inen yokuşun altında odun depoları vardı. Üst üste yığılmış kütük tepeleri arasında alıştırma fiyatına ucuz esrar satılırdı. Yağmurlar yağardı, su birikintileri okyanus olurdu. Gökler açılır, denize varılırdı. Şiirler okunurdu okyanuslar aşılırken. Kuytu bir köşede kusulurdu bazen.

Bir uyuz köpek vardı, oduncular beslerdi. Arkamıza takılır kuyulu eve kadar gelirdi. Köpeğin adı Kıtmir'di. Oduncular mı koymuştu bu adı, biz mi, Haydar mı, bilinmezdi. Oduncuların köpeği miydi, Haydar'ın köpeği miydi, Hades'in bekçisi miydi, bilinmezdi.

Albinoz sarısı kirpiksiz adam dolanıp dururdu fakülte koridorlarında. Bazen ortadan kaybolur sonra yeniden dönerdi. Odası yoktu; derśi, işi, adı yoktu. Sadece biz genç öğrencilere görünen bir görünmez adamdı. Yaşama, insana dair inanılmaz hikâyeler anlatırdı, inanırdık. "Sizlere ihtiyacım var," derdi inanırdık. Polis, derlerdi, ajan, derlerdi inanmazdık. Kuyulu oda ilk sevişmelerimizin, ilk cinsel deneyimlerimizin esrarlı mâbediydi, hayalet adam gençliğimizin anahtarlarını sorgusuz sualsiz cömertçe sunardı bize ve her defasında, "Dikkat edin, başınız dönüp kuyuya düşmeyin," derdi. Başımız dumanlıyken kuyu göl olurdu, umman olurdu; dikkat ederdik, düşmezdik.

Kalabalık caddede yolumu kestiğinde, kuyulu evle aramıza onyıllar girmişti; ülkeler, insanlar, sevinçler, kederler, çeşit çeşit yaşamlar girmişti. Değişmiştim, değişmiştik. Yollar, sokaklar, insanlar, köpekler, hele de şehir değişmişti. Dünya değişmişti. O hep aynıydı: bıraktığımız gibi, bıraktığım yaşta. Sırtım ürpermişti, kötü bir duygu yayılmıştı içime, sözcükler ağzıma hapsolmuş, sesim boğulmuştu.

"Zararınıza hiçbir şey yazmadım, hiçbir raporumda," dedi, "ne senin ne ötekilerin. Sonra da zaten bıraktım bu pis işi. Sizler benim çocuklarımdınız, olmayan çocuklarım."

Ne söyleyeceğimi bilemeden sustum.

"Biliyor muydun, inanmış mıydın şey olduğuma?" diye üstelediğinde, "İşkencesinde bulunduğun bir ağabeyimiz söylemişti," diyemedim.

"Neden söz ettiğini anlamadım," dedim riyakârca; kirpiksiz patlak gözlerine bakamadım. O anda nedense odun depolarındaki köpeği hatırladım.

"Adı Kıtmir miydi köpeğin?" diye sordum. "Kıtmir'di. Esrar meselesine de hiç değinmedim, bilesin, soran olursa eski arkadaşlardan, onlar da bilsin."

Eski arkadaşlardan hiçbirini görmüyorum artık da, diyemedim, üzülsün istemedim, "Söylerim tabii," dedim.

Kalabalık caddede, artık kapanmış eski meyhanenin köşesinde karşılaştığımız o anda, denize inen sokakları, kuyulu evi, odanın ortasındaki esrarlı kuyuyu, acemi sevişmelerin hazzını, ille de gençliğimizi özlemle hatırladım. Ne güzel polisimizdin sen Haydar!

Oradaydım... Duvar, içeriden dışarıdan indirilen balyozlara dayanamayıp sabır taşı gibi çatladığında ben de oradaydım. Şaşkınlıktan, mutluluktan, heyecandan kendinden geçmiş çılgın insan seli Brandenburg Kapısı'ndan Batı'ya akıyordu. Kimisi yürüyerek kimisi koşarak kimisi oyuncak arabaları andıran Trabi'leriyle, bir insan seli ışıklı cennetin kalbine doğru ilerliyordu. O "özgürlük gecesi" için kinlerini merhamete, yenilgilerini zafere, hak edilmemiş refahın ezikliğini sahte cömertliğe dönüştürmüş Batılılar, tarihsel haklılıklarını katlamak ve kanıtlamak için Doğu'dan gelen ezik insanları alkışlıyor, ikram ve bahşiş niyetine bozuk para ve muz atıyorlardı.

9 Kasım'da, gecenin ilerlemiş saatlerinde, açılan kapılardan ve Duvar yıkıntılarının üzerinden insanların nasıl birbirlerini ezerek öte yana geçtiklerini seyrederken o duvarı hiç anlamadığımı fark ettim. Sosyalizmin ve halkların düşmanlarına karşı barikat, ütopyamızın sağlam kale duvarı sandığımız o taş yığınının umutlarımızla aramıza girmiş bir engel olduğunu, öte yandakiler için hapishane duvarı olduğunu ilk o anda kavradım.

Seni yıkık kilisenin önünde buldum. Elinde bir muz tutuyordun, yanaklarından süzülen gözyaşlarını sarı neon lambalarının ışığında gördüm. Elini tuttum, kalabalıktan

sıyrıldık. Eski Berlin evlerinin çöp bidonlarıyla dolu güneşsiz avlularından, bayramın dışında kalmış yabancı Türk mahallelerinden, hüzünlü sonbahar parklarından hiç konuşmadan geçtik. Seni oraya, parkın sonuna, Spree' nin o dar, karanlık, meşum kanalının başına, yetmiş yıl önceki cinayetin izini sürmeye getirdim. Yetmiş yıl önceydi, kıştı, soğuktu. Bedeni ufacık yüreği dev bir kadının kurşunlanmış cesedini buradan fırlatmışlardı kanala. Hatırladın, hatırladık.

Berlin'de, 9 Kasım gecesi bir kanal boyu. Karanlık sularda sözleri hâlâ anımsanan bir ölü: "Özgürlük, farklı düşünenlerin özgürlüğüdür." "Henüz kaybetmedik, nasıl öğreneceğimizi unutmadıksa yine kazanırız..." Ayaklarımda ıslak gece otlarının ürpertici serinliği, yanıbaşımda sen ve sessizliğimiz.

O gün geleceğin ilk günüydü. Henüz kızıl yıldızlar görkemli kubbelerden sökülüp yerlerde çiğnenmemiş, yarı tanrıların dev heykelleri, yüz yıldır intikam gününü bekleyenlerin zafer çığlıkları arasında yerlerinden indirilip parçalanmamıştı. Yıkılan duvarın çatlaklarından fışkıran yığınların yanlışları düzelteceği, eksikleri gidereceği, eşitliğin özgürlükle tamamlanacağı umudu henüz diriydi. Henüz inancımızı, kimliğimizi, belleğimizi yitirmemiştik. Bir çatışmayı kaybetmiştik, savaşı değil. Duvarsız, sınırsız, hakça, insanca özgür bir dünya umudumuzu yitirmemiştik. Yine de ağlıyordun işte. Neden?

"Muz attılar," dedin, "hayvanat bahçesinde maymunlara attıkları gibi, muz attılar." O anda elindeki muz bir silahtan daha öldürücüydü. Muzu elinden aldım, kanalın karanlık sularına fırlattım. Bir daha hiç muz yemedim. Ya sen?

Dili yetersiz, yüreği kocaman. Anlatabilmek için çırpınıyor. Zar zor bulduğu sözcükler, kırık dökük cümleler, içindeki duygu selini anlatmaya yetmiyor. Küçücük bir çocuk; tüy gibi hafif, porselen kırılganlığında, şeffaf, incecik.

"Hani Oscar var ya!" diyor. Oscar'ı tanımıyorum, sormaya da cesaret edemiyorum belki incinir diye. Bakışlarımdan, susuşumdan, duruşumdan anlıyor. "Televizyondaki Oscar... *Oscar Çöllerde*'ki kerelenke, bir kere seninle de seyretmiştik *Oma*..."

Birden hatırlıyorum. "Evet, biliyorum ama kerelenke değil kertenkele. Hani şu çölde su arayıp duran hayvancık değil mi?"

"Evveeet. Karnı da aç onun, hep su arıyor, yiyecek arıyor."

"Çölde su bulmak zor tabii, yiyecek bulmak da öyle. Hele bir kertenkele için..."

"Ama Oscar ne yaptı biliyor musun *Oma*? Suyunu arkadaşı olan civcivlere verdi. Ben ağladım."

"Çok iyi yapmış Oscar, o iyi bir kertenkele. Bunda ağlanacak bir şey yok canım."

Kocaman gözlerinde birikmiş yaşlar yanaklarından süzülüyor. Yarım, yetersiz Türkçesiyle anlatabilmek için

çırpınıyor: "Ben ağladım çünkü onlardan ayrılması lâzım. Kötülerden kaçıyor o."

Minicik elini kaldırıp sallıyor: "Arkadaşları böyle yapıyor ona, arkasından bakıyorlar, ben ağlıyorum o zaman *Oma*."

Elini sallıyor yeniden. "Onlar böyle yapınca ağlıyorum ben. Civcivler üzüntülüyor, Oscar üzüntülüyor, ben üzüntülüyorum."

Küçücük bedenine sarılıyorum. Minik kafasını göğsüme bastırıyorum. "Üzüntülenmek denmez küçüğüm. Oscar üzülüyor, sen de üzülüyorsun. Ama bunlar gerçek değil, sadece çizgi film. Oscar da, civcivler de üzülmüyorlar aslında."

"Ama ben çizgi film değilim, ben üzüntülüyorum," diyor. Sonra, "Üzülüyorum," diye düzeltiyor.

O anda ayrılacağımızı, belki de birbirimizi bir daha hiç görmeyeceğimizi çocuk da, ben de bilmiyoruz. Sonra ayrılma anı geldiğinde birbirimize bakmıyor, veda işareti yapmıyor, ağlamıyoruz. Çizgi film kahramanları değiliz.

Kaleye çıkan yokuşu tırmanıyorum. Dallarına kuşlar konmuş oymalı ceviz sandıkların; kırmızı, mavi, sarı, yeşil çiçekli ahşap dolap kapılarının, çini sobaların, yerini yadırgayan eski eşyaların dükkânların arasından geçiyorum. Boyalı keçe kilimlere, kırık ahşap sandalyelere, pirinç kapı kollarına, hurda demirlere dokunuyorum; iyi geliyor.

Her türlü ıvır zıvırın öbek öbek yığıldığı tezgâhları karıştırıyorum. Arkası kuşlu bir ayna buluyorum. "Kuşlu tarak da var," diyor satıcı çocuk. "İstemez," diyorum. "Neden istemez?" diye sorduğunda tarağı da alıyorum.

Yüreğimi soğutmak için yaşanan zamandan kaçıp tarihsiz bir zamana sığınmak için yukarıda kalenin eteklerinde beni bekleyen Hitit kabartmalarına, geyiklere, güneş kurslarına, mermer heykellerin serinliğine ihtiyacım var.

Bunları anlatıyorum sana ağır ağır çıktığım yokuş boyunca. Sonra bir ara, kendi kendine konuşanlar gibi dudaklarımın kıpırdadığını fark edip iç sesimi susturuyorum. Avaz avaz bağırsam da duymayacaksın zaten, biliyorum. Birbirine dolanmış yaşlı zeytin ağaçları çizimlerim gibi, odanın duvarlarına renkli tebeşirlerle yazdığım dizeler gibi, karların üzerinde ölüm uykularına yatışım gibi Hitit kabartmalarının serinliği de ulaşamayacak sana.

Kalenin eteğindeki mermer avluda bir an duruyorum. Hava kirliliğinin soldurduğu gri sarı, hüzünlü günbatımını seyrediyorum. Bu yıl birtürlü gelmeyen kışın başındayız; gün erken batıyor. "Birgün, güneşin kırk üç kez batışını seyretmiştim," diyen Küçük Prens'i hatırlıyorum. Onun, "İnsan o kadar kederliyse günbatımlarından hoşlanır," deyişini; senin, Küçük Prens tutkumla alay edişini...

Bugün güneşi yüz kere batırmak bile yetmez bana. Üstelik Küçük Prens'in gezegeninde değilim. Görkemli boynuzlarıyla Hitit geyiklerinin, tanrıça heykellerinin, güneş kurslarının, taşlara oyulmuş savaş arabalarının ülkesindeyim. İçeri girip, "dokunulmaması ricası" yazısına aldırmadan, ateş gibi yanan alnımı bir mermer heykele dayıyorum. Alnımdan göğsümün ortasına usul usul akan serin su, yüreğime iyi geliyor. Başımın döndüğü, gözlerimin buğulandığı anda mermer heykele sarılıyorum düşmemek için. Kendime geldiğimde, yalnızım. Müzeye bu saatlerde kimse gelmez, bekçiler bile çay molası verirler. Yalnızlığın soğuk ikliminde ürperiyorum. İnsanın "çıplak ustura ağzında yaşamaktan ansızın yorulduğu" andayım.

Arka sahanlığında ancak tek ayak üstünde durulabilen tıklım tıkış bir otobüs. İşten dönenlerin gün sonu yorgunluğu, ağır nefes ve ter kokusu, inecek yoksa durmadan geçilen duraklar, duraklarda umutsuzca bekleyenler...

Başka bedenlerden, başka temaslardan korumak için kadının beline kollarını dolamış; göğüs göğüse, yüz yüze tek vücut olmuşlar. Kimsenin kimseyi görecek hali yok, kimsenin umurunda değiller; herkes kendine yumulup küçülerek kendini koruma derdinde.

İlk durakta kapı açılır açılmaz çevresindeki etten kokudan duvarı yara yara kendini dışarı atacak. Ne et yığınları arasında sıkışıp kalmışlık ne yabancı bedenlerin bedenine abanışı; o anda, beline sımsıkı dolanmış koruyucu kollardan kurtulmak istiyor sadece. Dokunmanın aşkla ilişkisi; kızıl kor olmuş etin hazla, heyecanla, zevkle ürperten, kendinden geçiren teması... Aynı kollar, aynı parmaklar, aynı beden, aynı et şimdi yılan soğukluğunda, demir mengene katılığında.

"Gitme," diye fısıldıyor adam. Susuyor. "Senden bir çocuğum olsun, sonra ayrılırız, şimdi gitme." Suskunluğuna öfke bulaşıyor. "Seni...." diyor adam sonunu getirmeden; seviyorum diyeceğini ama sözcüğün yetersizli-

ğine yenildiğini biliyor. Suskunluğuna suçluluğun ağırlığı karışıyor.

Durakta birkaç kişi iniyor otobüsten, birçok kişi binmeye çalışıyor, arka sahanlık daha da sıkışıyor. Tek kolunu belinden çözmeden tek eliyle cebinde birşeyler arıyor adam. Cebinden zorlukla çıkardığı küçücük bir paketi avucuna tutuşturmaya çalışıyor. Sevgiye karşılık verememenin suçluluğu bürüyor içini. Hayır, suçluluğun ezikliğine teslim olmayacak; aşka ihanetin tatlı acı lezzetini sonuna kadar tadacak, aldatmanın gizli hazzını yaşayacak.

"Aç paketi," diyor adam, sonra kollarını kadının belinden çözüp küçük hediye paketini kendisi açıyor. Minicik bir kedi kolye çıkıyor paketten. İncecik bıyıkları bile olan altın bir kedicik. Bir kediyle mi kandıracaktı beni, kedi kolyeye tav olacağımı mı düşünmüştü? Kendinden utanıyor; aldatmış olmaktan, ihanetinden, en çok da bu düşüncesinden. Teşekkür etmek istiyor, yapamıyor. Kendisine duyduğu kızgınlık içini yakıyor, beynini zonklatıyor. Kolyeyi kadının boynuna takmaya çalışırken, "Madem böyle, kedicik ayrılık armağanı olsun," diyor adam.

Adamın gözlerindeki çaresizliği görüyor, ellerinin titrediğini hissediyor. Bir an, kısacık bir an, kedi kolye çare olabilir mi, diye geçiriyor yüreğinden. Adamın bedeninin sıcaklığını, kollarının mengenesini, gözlerindeki buğuyu, dudaklarının kıvrımını bütün duyularıyla eski hazları, eski temasları anımsamaya çalışarak bir kez, bir kez daha tarıyor. Kendini dinliyor her şeyi susturup. İçinde bir pişmanlık titreşimi, bir duygu sıcaklığı, bir dönüş umudu arıyor kendini affetmek için... Hayır, olmuyor!

Aşkın acımayla da vicdanla da ilişkisi yok!

Aşk denen esrarlı ülkenin bir sırrını daha keşfettiğim, kendi ihanetimin aynasında bütün ihanetleri bağışladığım, aldatırken aldatılmışlıklarımı geride bıraktığım, seveni terk etmeyi ceza kanunumdan çıkarıp suç defterinden sildiğim an.

Eski, bakımsız, yıkık dökük, ahşap bir ev vardı. Dev manolyaların, maltaeriklerinin, Trabzon hurmalarının güneşin ışınlarını sızdırmadığı rutubetli, serin, gölgelik arka bahçesinde çimen bitmez, rengârenk çiçekler yetişmezdi. Sarımsı yeşil, incecik bir yosun tabakasıyla kaplıydı toprak. Bahar geldi mi, iki gürbüz gül fidanı güneşsizliğe inat, pembe güllerle donanırdı; mis kokulu reçel gülleri...

Esmer, yuvarlacık, yumuşacık bir genç kadın vardı; sanki benden başkasına görünmezdi, sanki sesini, şarkısını bir ben duyardım. Yüzünde tuhaf bir gülümsemeyle sessiz, çekingen, biraz da hüzünlü dolaşırdı odalarda, sofalarda. Yemek pişirirdi, dikiş dikerdi, benimle oynardı. En sevdiğimdi, teyzemdi, evi yoktu, bizimle yaşardı.

Hıdırellez gecesi sabaha karşı gün ağarmadan yataktan kalkar, avlu bahçedeki gül fidanlarının altına topladığı küçük taş, tuğla, tahta parçacıklarıyla minicik bir ev yapardı. Ilık mayıs sabahına uyandığımda bahçeye koşar, gülün dibinde gece kurulmuş kulübeciği bulur, sevinirdim. "İkimiz için yaptım," derdi teyzem, "insanın kendine ait bir kulübeciği olmalı, Hızır görürse verir."

Benim bir teyzem vardı; yuvarlacık, yumuşacık, hüzünlü, marifetli, çalışkan; kardeş evinden kardeş evine

sürüklediği deri bavulundan başka kendine ait bir şeyi olmayan. "Kaplumbağa gibiyim, evim sırtımda," diyen. Her 6 Mayıs'ta güllerin diplerine küçük evler kuran, birgün kendi evciğine yerleşme umudunu yitirmeyen, gül diplerine kurduğu çerden çöpten evleri, kendi mülksüzlüğünü, yalnızlığını Hızır'ın görüp dileğini kabul edeceğine inanan.

Hızır, teyzemin semtine uğramadı. Kendi evi hiç olmadı. Belki de çok kuytu, çok karanlıktı diplerine evler yaptığı gül fidanlarının bittiği o rutubetli avlu; Hızır, onu göremedi, duyamadı.

Şimdi yıllar yıllar sonra, bahçemdeki pembe reçel güllerinin yağmurda ıslanmış yapraklarını özenle toplarken teyzemin gül reçeli tarifini hatırlıyorum: "Önce yaprakları yıkayıp cam bir kavanozda birkaç gün güneşe bırakacaksın ki rayihasını salsın, sonra şekerle bir taşım kaynatacaksın..."

Tam hüzünlenecekken, o anda aklıma geliveriyor. "Hıdırellez'de gül diplerine evler kurarken, kendim için değil ikimiz için niyet tuttum," derdi o. İşte bahçeli, küçük bir evim var artık benim. Demek ki Hızır, teyzemi duymuş, sadece biraz geç kalmış. Dilek dileyeni, imdada çağıranı çoktu belki de, zamanında yetişemedi, ev bana nasip oldu.

Elimde içi gül yaprağı dolu küçük sepetimle teyzemin tarifi üzerine gül reçeli kaynatmaya giderken ne zamandır ortalarda görünmeyen kaplumbağanın evin kapısına doğru ağır ağır yürüdüğünü gördüğüm andaki garip duygu: Hızır mı yoksa teyzemin ruhu mu?

Duvar yarılmış, delinmiş, çökmüş. Otuz yılın heyulası, birilerinin tutsaklığı olan özgürlüğün aşılmaz sınırı çirkin bir moloz yığını şimdi. Yüzlerce belki de binlerce çakı, çekiç, keski duvardan parçalar koparıyor. Garip bir orkestranın vurucu delici müzik aletleriyle icra ettiği çöküş senfonisi insanın beyninde yankılanıyor: pes perdeden, tiz perdeden tak tuk tak tuk tak!..

Ürkek adımlarla yaklaşıyorum. Duvarın tam önüne kurulmuş pazarda derme çatma tezgâhlarda karton kutularda, irili ufaklı, renkli renksiz duvar parçaları. Küçük parça 5, büyük parça 10 mark. Dün daha ucuzdu, diyor arkadaşım, talep artınca fiyatlar yükseldi.

Arz ve talep, fiyatın oluşumu, metanın içindeki kristalize emek miktarı, değer, artıdeğer, sömürü, sınıf, devrim... Yıkılan Duvardan koparılan parçaların fiyatı nasıl oluşur? Artıdeğeri kim üretti? Yıkıntının sermayesi hangi sınıfa ait? Ya devrim, ya sosyalizm, ya gençliğimiz, geleceğimiz, umutlarımız?

Taşa vuran çekiç sesleri... Küçük parça 5, büyük parça 10 bağırışları... Boyasızların küçüğüne 3, büyüğüne 6 mark ver yeter. Burada on tanesi ona! Duvar hâtırası, en ucuz burada!... Başım dönüyor, yere çöküyorum. Kocaman, iğrenç bir böcek yutmuş gibiyim. Kusacağım, kusa-

mıyorum. Gidelim, diyor arkadaşım, yerimden kıpırdayamıyorum.

Kenti bölen o çirkin beton yığınından hep nefret ettim ben. Ardındaki başka bir dünya hayalini, büyük umudumuzu, inancımızın topraklarını ne büyük tutkuyla sevdiysem Duvarı o kadar yadırgamıştım hep. Metronun Doğu'dan Batı'ya durmadan geçtiği terk edilmiş hayalet duraklar; silahları her zaman ateşe hazır hâki üniformalı askerlerin kurt köpekleriyle beklediği kapılar; Batı'da kalmış yakınlarını ziyaret izni alabilmiş yaşlıların içi muz, portakal, kuruyemiş dolu naylon torbalarla dönüşleri; demir turnikeler önündeki vedaların hüznü, burgu gibi saplanırdı içime. Duvar, yanıtından ürktüğüm için geçiştirilen bir soru, kendime bile itiraftan çekindiğim bir "acaba"ydı. Peki bu iğrenç kara böcek neden saplandı boğazıma? Duvardan koparılan parçaların "özgürlük anısı" yaftasıyla satışa sunulması neden parçalıyor içimi?

Yıkıntılara, molozlara bakıyorum. Doğu'dan Batı'dan gelmiş duvar yıkıntısı tacirlerine, umut bezirgânlarına, anı fotoğrafı çektirenlere, neşeli, coşkulu kalabalığa bakıyorum. Yapayalnız, yenik, çaresizim; geleceğe hazır değilim, yürümeye mecâlim yok. O anda, nefret ettiğim o duvarı özlediğimi hissediyorum.

Annenin, ölüm döşeğindeki ekose battaniyeye sarılı cansız bedeni içeride, kendi odasında yatıyor. Cenazeyi almaya gelecek belediye ekibini beklerken soğumuş çaylarımızı yudumluyoruz. Birkaç saat önce ona da çay götürmüştüm. Çay saatini hiç kaçırmazdı sağlığında, aksatmak istememiştim. Kolumu başının altına koyup dikkatle, incitmeden içirmeye çalıştığım ılık limonlu çay dudaklarının kenarından süzülüp akmıştı da, ölüverdiğini anlamamıştım. Böyle usulca, fark ettirmeden, gürültü etmeden, sönen titrek bir alev gibi de ölebiliyor insan.

Çok yaşlıydı, uzun zamandır yataktaydı, huysuzdu, bakımı güçtü, bütün ihtimama rağmen küçücük kalmış bedeninde yaralar açılmaya başlamıştı. Genç doktorun, "Ne kadar yaşayabilecek sizce?" sorumuza verdiği şakayla karışık cevap: "Üç saat mi desem, üç gün mü desem, üç ay mı desem, üç..." Ondan daha şakacı arkadaşımızın doktor cümlesini tamamlamadan, "Beni katil yapma doktor!" demesi; hep birlikte gülüşmemiz; gülerken içimin çok çok acıması...

Kedi ortalıkta tedirgin bir huzursuzlukla dolaşıyor. Annemin –ölüsünün– yattığı odanın kapalı kapısının önünde miyavlıyor, ön patilerini kapının altına sokup

döşemeyi tırmalıyor, ısrarla içeri girmek istiyor. Kediler ölümü bilir, sezer. Karakediler daha da duyarlı olur.

Kapıyı açıp odaya girmesinden, anneyi rahatsız etmesinden korkuyorum. Kediyle arası yoktu, biz evde yokken yemeğini suyunu verirdi ama elini süremez, okşayamazdı. Elimde değil, tiksiniyorum, derdi özür dileyen bir sesle. Kedi ise her fırsat bulduğunda onun kucağına atlar, yatağına girmeye çalışırdı. Kediler böyledir, sevgisizliği hemen hisseder; kendilerini sevdirmeye çalışmaz, aksine sevmeyeni varlıklarıyla cezalandırırlar.

İkide birde gidip kediyi annenin odasının kapısından uzaklaştırıyorum. Onun hiçbir şey hissetmeyeceğini bilsem de, hayvanın annemin cansız bedenine sürünmesini, yüzünü yalamasını, battaniyenin altına girmesini istemiyorum.

Cenaze ekibi geliyor. En kolayı arka odadan çıkarmak, diyorlar. Sert eğimli yamaca yaslanan evin arka odaları bahçeye açılıyor. Bir kat merdiven inmeyi göze alıp tabutu ön kapıdan çıkarmalarını isterdim; zaten tüy gibi hafif, yük olmazdı. Söyleyemiyorum, susuyorum.

Tahta tabut arka odanın kapısında, bahçeye açılan taşlığın üstünde kapağı açık duruyor. Annem odasından çıkarılırken bakmak istemiyorum, evi bir daha dönmemek üzere terk ettiğini görmek istemiyorum. Eskiden, sağlıklı günlerinde olduğu gibi bana kızıp cezalandırmak için kardeş çocuklarından birinin evine kaçtığını düşünebilirim götürülüşüne şahit olmazsam.

Herkes arka taraftayken izmaritle dolu sigara tablalarını, çay bardaklarını toplayıp mutfağa götürmekle oyalanıyorum. Birden kedi geliyor aklıma, hiç ortada yok, mutfakta tıkırtı duyunca koşa koşa gelirdi oysa. Mama kabını sallayarak adıyla çağırıyorum. Annemin odasında olabilir ya da bahçeye kaçmıştır. İçimde kötü bir duyguyla arka tarafa koşuyorum. Tabutun kapağını iğreti biçimde

kapamışlar, avluda duran cenaze arabasına taşımaya hazırlanıyorlar. "Kedi," diyorum telaşla, bağırdığımı sanıyorum ama sesim fısıltıyla çıkıyor. "Kedi yok, kayboldu," diyorum, "kapağı açın hemen, tabutun içine girmiş olabilir." Arkadaşlardan biri kapağı aralıyor. Annemin ayak ucuna kıvrılmış kediyi patilerinden yakalayıp dışarı çekiyorum.

Bizimkiler yüksek sesle gülüyor, görevliler gülmemek için kendilerini tutmaya çalışıyor. Kediyi bağrıma basmış, kaçmasını engellemeye çabalarken gülenlere öfkeleniyorum, öfkemden ağlamaya başlıyorum.

Ölümle yaşam mizahta buluşuyor o an. Yüzümü kedinin tüylerine gömüyorum; küçük bedeninin sıcaklığı, kalbinin hızlı hızlı atışı, kıpır kıpır canlılığı ölüm duygusunu yeniyor.

Gündoğusundan esen rüzgârın ürperttiği hafif çırpıntılı sularda akıntıya karşı kulaç atıyorum. Minik dalgalar yumuşakça dövüyor yüzümü. Henüz deniz mevsimi değil, bu yıl yaz da gecikti zaten. Öğle vakti, güneş parlıyor ama su serin.

Gözlerinizle, kafanızla, sinirlerinizle değil bedeninizin ve ruhunuzun her zerresiyle ağlıyorsanız eğer ve de kimse bilmiyorsa, bilmeyecekse neden ağladığınızı şaire kulak verip suya atlamalısınız. Bir yandan kulaç atıp bir yandan ağlarken o mısrayı tekrarlayıp duruyorum içimden: "İnsan denizdeyken ağlarsa kimse anlamaz bilir misin?"[1]

Yıllardır ayrıydık, görüşmemiştik, uzaktık hem de çok uzak; yabancıdan yabancı olmuştuk, unutmuş, unutulmuştuk, düşlerimizde bile görmüyorduk birbirimizi, belki de hiç ayak basmamıştık birbirimizin rüyalarına. Yüzünü unutmuştum, gözlerini, bakışlarını, gülüşünü, ellerini, bedenini, duruşunu unutmuştum. Bir tek sesin kalmıştı kulağımda, bir de gece otobüslerinin alacakaranlığında birbirimize değmeden, yan yana suskun oturuşumuz, bütün yolcular uyurken bir an bile dalamayışı-

1. Ece Ayhan'dan.

mız. Birbirimize benziyoruz, ikimiz de kolay uyuyan o rahat tiplerden değiliz. İkimiz de kendini ele vermekten korkan gergin insanlarız da ondan.

Ölümün, köylü pazarındaki bostancı Fatma Kadın'ın yeşil salataları sardığı eski bir gazetenin arasından çıktı. Buruşmuş, ıslanmış gazete kâğıdının köşesindeydin. Fotoğrafına körpe salataların köklerinden bulaşmış nemli toprağı silkeledim. Yaşlanmıştın, çökmüştün ama sendin; omzunda küçücük, çelimsiz bir kedi yavrusu vardı. Sokaklardan toplayıp eve getirdiğin, bakıp beslediğin aç, hasta, yaralı hayvanlardan biri...

Adı Kedi olan bir kedin vardı, arka bacakları tutmazdı, resme bakarken hatırladım. İki tekerlekli bir arabacık yapmıştın bahçeye, sokağa çıktığında rahat yürüyebilsin diye. Bir yerlerde sensiz büyüyen oğlunun evde kalmış oyuncak kamyonunu kullanmıştın kedi arabası için. Elinden gelirdi böyle şeyler, ellerin hünerliydi. İster insan, ister kedi, ister kapanda çırpınan bir fare olsun, acı çeken canlının önünden gözünü kapayıp çekip gitmek elinden gelmezdi. Aşırı vicdandan muztariptin, "Tek ilacım bu, içkime dokunmayın," derdin fazla içme diye uyardığımızda.

"İnzivaya çekilmiş sanatçının şüpheli intiharı" yazıyordu kedili fotoğrafının altında. Uzak bir dağ köyündeki kulübende günler sonra bulunmuştu ölün. Ölümse, tabii ki intihardı tek yakışan sana; "şüpheli" sözcüğüne kızdım. Yağmurlu birgünde, güneyde bir yerde, denize inen sarp kayaların üstünde yürürken, "İnsanın tek özgürlüğü yaşamına kendi iradesiyle son vermektir," demiştin. Sonra hiç yapmadığın bir şey yapmış, elimi tutmuştun, "düşmeyesin" diye açıklamıştın sanki açıklama gerekirmiş gibi. Avucun sıcaktı, kor ateşti. Ateşin kollarımdan tırmanıp bütün vücuduma, yüzüme, yüreğime dalga dalga yayılmıştı. "Sağ ol," demiştim sanki teşekkür etmem gerekirmiş gibi. Neden susmamıştım ve sen neden susmuştun kayalıklardan inene kadar?

Elimde yeşil salatalar, elimde eski bir gazete kâğıdı, içimde bir daha dolmayacak kapkara derin bir kuyu, kafamda birden yanan bir ışık: Biz birbirimize, aşkı yitirmektense yaşamamayı yeğleyecek kadar âşıkmışız meğer, artık birbirimizi yitirme ihtimalinin bile kalmadığı şu anda anlıyorum.

Ağladığımı kimse fark etmemeli, kendim bile. Daha mevsimi değilse de kime ne! Denize koşuyorum, suya atlıyorum. Su soğuk.

Kapı yumruklanıp dipçiklendiğinde yüreğe yapışan ürküntü: kapana kısılmış farenin umarsız, çaresiz dehşeti. Küçülmek küçülmek, bir deliğe girip kaybolma isteği. Sonra hayvanî korkudan duyulan utanç: Bu kadar yüreksiz miyim ben! Silkinme ânı; utancın korkuya, insan onurunun teslimiyete üstün gelmesi. Onların önünde eğilmeyeceğim, onlara korktuğumu belli etmeyeceğim.

Kapıyı hemen açmıyorum, öyle put gibi, taştan heykel gibi duruyorum odanın ortasında. Kendime dışarıdan bakıyorum, komik buluyorum. Boylu poslu değilim, bir de üstümde çocuk reyonundan aldığım Miki Maus desenli pijama, bir de kısacık kesilmiş oğlan çocuğu saçlarım. Kötü adamlara karşı dimdik duran çizgi film kahramanı süper fare...

Kapıyı kırıyorlar, ağır silahlarını bana doğrultmuş askerler doluyor odaya. Uykudan yeni uyanmışım gibi gözlerimi ovuşturuyorum. "Kapıyı çalsaydınız ya, gecenin bu saatinde derin uykulardan zor uyanıyor insan. Kapımı boş yere kırdınız." Sesimdeki sükûnete kendim de şaşıyorum. Sesim, korkumu yeniyor. Kısacık bir an sesimin dinginliği, görünüşümün mâsum komikliği azgın terörist yakalamaya gelmiş, bedenleri gibi yürekleri de tam techizat silahlı adamları da etkiliyor sanki. Başla-

rındaki subay hemen kendine geliyor: "Köşeye git, ellerini duvara daya, evde arama yapacağız!"

Daha düne kadar yatak odasının duvarında asılı Klimt'in *Öpüş* posterini iyi ki indirmişim, diye düşünüyorum. O tablo benim mahremim; cinselliğimin, kadınlığımın, aldığım verdiğim hazların aynası. Odaya girip o tabloyu görselerdi karşılarında çırılçıplak kalacaktım, sevişirken gözetlenmiş olacaktım. Parmaklarını dokundursalar, indirip yırtsalar bedenim, dudaklarım, ruhum kirlenecekti.

Yüzüm duvara dönük, kulaklarım en küçük tıkırtıya, en düşük desibelli sese açık gözucuyla adamları izlemeye çalışıyorum. Kitapları raflardan indiriyor, yerlere atıyor, çekmeceleri yere boşaltıyor, mutfak dolaplarını, çöp tenekesini karıştırıyorlar. Banyoya girdiklerini kapının gıcırtısından anlıyorum. Gıcırdamasın diye menteşeleri yağlayacaktım, unuttum. Birden aklıma banyodaki çöp kutusuna attığım kanlı petler geliyor: Aybaşı kanaması da tam zamanını bulmuş! Hazla, gururla taşıdığım kadınlığım o anda kendime bile iğrenti veren bir utanç oluyor.

Ellerimi duvardan çekiyorum, yüzümü odaya, her yanı karıştırmakta olan adamlara dönüyorum, "Buna hakkınız yok," diyorum, "çöp tenekelerimi, yatak odamı, bedenimi, cinselliğimi karıştırmaya hakkınız yok!"

Bağırmıyorum, daha doğrusu sesim çıkmıyor, bağıramıyorum, mekanik bir sesle tane tane söylüyorum bunları: "Kanlı aybaşı petlerim... bedenim... cinselliğim..." Utançtan, isyandan, çaresizlikten ağlamak üzereyim ama hayır, ağlamayacağım.

Teğmen işaret veriyor. Aramayı bırakıyorlar. Biri kolumdan tutuyor, ötekiler çevremi kuşatıyor. "Anahtarını al," diyor teğmen kapıya doğru sürüklenirken. Anahtar kapının kilidinin üstünde. Dışarıdan kolay açılmasın

diye hep öyle yapardım. "Kapıyı kırdınız zaten, anahtarı yanıma almamın ne anlamı var!" "Kes sesini, çok konuşuyorsun, kadınsın diye müsamaha ettik, yoksa..."

Silahlı adamların arasında Miki Maus desenli pijamamla merdivenlerden inerken karşı komşunun kapısı yavaşça aralanıp hemen kapanıyor. Merhabamız vardı, bir keresinde çok acil işleri çıkmıştı da küçük kızlarını birkaç saatliğine bana bırakmışlardı, öğretmen ablayı üzme, diyerek. Bir kat aşağıdaki tanımadığım kiracıların kapısı ardına kadar açık. Titrek bir umut ışığı kıpırdanıyor içimde, nereye götürüldüğümü soracaklar, geçmiş olsun, bir şeye ihtiyacınız var mı, diyecekler belki de. Kapının önünden geçerken delikanlı oğlanla babanın sesleri geliyor: "Vatan hainlerine göz açtırmayın. Biz de şikâyetçiydik zaten. Yukarıda gizli toplantılar yaparlardı, giren çıkan belli değildi!"

O anda, kurbanın ne kadar yalnız, nasıl kendisiyle baş başa olduğunu anlıyorum. Tek sığınağınız kendiniz, tek zırhınız kendi inancınız, kendi direnciniz. Sığınağıma giriyorum. Silahlı askerlerin arasında, itile kakıla kapıda bekleyen GMC'ye bindiriliyorum.

Seni anılarda değil anlarda saklamışım. Anılar kaybolup gitmiş günlerle birlikte geriye sadece anlar kalmış. Bu bir kelime oyunu değil, hiç değil. Anılar hafızadadır, anlar yürekte; anılar silinir günbegün, bir bir... Anlardır ateşböcekleri gibi, bir damla su –ya da gözyaşı– gibi ışıyan, parlayan, damlayan; beklenmedik bir yerde, bir zamanda yeniden yaşanan.

Üşüyen birini görüyorum sokakta: genç, Doğulu, yoksul. Aylardan şubat, rutubetli soğuk, poyraz; şehrin en beter havası. Ne ceketi var ne paltosu ne parkası üstünde. Üşüyor, biliyorum.

Aynı bu havaydı, iliklere işleyen aynı soğuk rüzgârdı ve sen üşüyordun, ellerin buz kesmişti, kızarmış, çatlamıştı. Yanyana yürüyorduk iki yanında asırlık çınarlar olan o caddede. Yoksulduk, çok yoksulduk, birbirimizi seviyorduk. Sana ördüğüm kalın kazak yetmiyordu soğuğu yenmeye. Yün mantomu çıkarıp sırtına koysam... Serde erkeklik vardı, olmazdı, yakışmazdı. Oysa öksürüyordun. Ciğerlerin zayıf demişti fakülte doktoru.

Üşüyen genç adamı sokakta gördüğüm an seni hatırladım.

Resmî bir davette, ziyafet sofrasındayım. Üstelik büyükelçinin sağ yanında. Kadahleri, bardakları garsonlar

idare eder ama yanyana dizilmiş şu çatal bıçaklarla nasıl baş etmeli? Üstelik kuşkonmaz var, nasıl yenir bu lezzetsiz diken kökü? Üstünde gül yaprakları yüzen su dolu minicik kâseler meyve için mi, parmak yıkamak için mi? Sırtım terliyor, yanaklarım kızarıyor, sohbet eder gibi yapıp zaman kazanıyorum. Biri başlasa yemeğe... Ve seni hatırlıyorum o anda yine.

"Bari getir şunu görelim!" demişti annem, kaderine çaresiz boyun eğip. Az piyano, az lisan, hariciyeci koca hayaliyle yetiştirdiği kız bir kenar mahalle bakkalının oğluna mı gidecekti! Üstelik çulsuz, felsefe okuyormuş, şairmiş kime ne; şiirin felsefenin karın doyurduğu nerede görülmüş! Gelmiştin; elinde birkaç sap karanfille. Hergünkü soframız değildi, sınav sofrasıydı, annemin tuzak sofrasıydı. Damat adayını rezil etme oyunu: Keten peçeteler, hiç kullanmadığımız gümüş çatal bıçaklar, yan yana dizili kadehler... Yemeğe birtürlü başlayamadığın, etini hangi bıçakla nasıl keseceğini bilemediğin, beyaz keten peçeteyi boynuna taktığın, çatalını ortadaki salata kabına uzattığında hamle edip kabı kendime çektiğim, önündeki küçük kâseye salata doldurup annemin alaylı bakışları altında usulca sana verdiğim an.

Bir yanı uçurum dar yolda arabayla giderken, aşağıda, sarp kayalıkların altında köpüren denize bakmamaya çalışıyorum. Teypin sesi sonuna kadar açık: Çaykovski'nin piyano konçertosu... Müzik beynimde çınlıyor, algımı düşüncemi içine çekiyor, kayalıkların arasından sarı bir yılan gibi kıvrılan yolun ürkütücülüğüne iyi geliyor, yüreğimi yatıştırıyor, korkumu uyuşturuyor.

Acı bir fren... Araba sallanıyor, gözlerimi kapıyorum, aşağıda köpüren deniz ve kayalar, biliyorum. "Kaplumbağaydı," diyor şoför alnında boncuk boncuk biriken terler, "Ucuz atlattık." Bir başka yol, bir başka uçurum, bir başka araba. Direksiyondasın –oysa ehliyetin yok, arabada da

senin değil– yanında oturuyorum. Aşağıda kayalıklar, kayalara çarpıp köpüren lacivert deniz. Ayağın gaz pedalında, arabayı ağır ağır uçuruma sürüyorsun. Neden bilmem, çılgınca kederliyiz, içkiden değil kederden sarhoşuz. El frenine uzanıp çekiyorum var gücümle. Araba ileri geri sallanıyor.

"Yazık! Birlikte ölme şansını kaybettin," diyorsun. Birlikte yaşama şansını zaten kaybetmiştin, demek istediğini biliyorum. Kapıyı açıyorum, bir adım atsam aşağıdayım. Sevmenin rezilce korkulu olabileceğini, aşkla ölümün iç içeliğini anladığım an...

Aşk anılarda değil anlarda yaşadığı için mi seni hep anlarla hatırlıyorum?

Her sabah, çarşı yolunun iki yanına diziliyorlar. Zayıf, esmer, kir pas içinde küçük kızlar, küçük oğlanlar, küçücük çocuklar, bebek çocuklar, birkaç aylık bebeleriyle yere serdikleri gazetelerin üstünde kıpırdamadan oturan gencecik karıkoca, ağlamayan bebek, gelen geçene bakmayan kadın, konuşmayan dilsiz adam: Sanatının doruğunda dâhi bir heykeltıraşın binyıllardan gelip binyıllara uzanan "kutsal aile" yapıtı.

Onlar Suriyeli dilenciler. Vahşi, kirli, kanlı savaştan kaçıp, mayınlı tarlaları ateş altında aşıp yabancı şehirlerin izbelerinde, sokaklarında, parklarında yaşamaya çalışan yoksul mülteciler.

Kanıksamanın aşındırdığı vicdanımı susturup önlerinden geçip gidiyorum hergün. Varsa, çantamdaki, cebimdeki bozuk paraları atıyorum kucaklarına. Kendi dilleriyle birşeyler söylüyor kimisi, çoğu hiç konuşmuyor; taş gibi, kaya gibi sessiz. Bebekli aile hep aynı yerde, ilerlemiş gecelerde bile. Bebek sahici mi, kadınla adam canlı mı? Geceleri de orada, banka şubesinin saçağı altında, para otomatının yanında mı yatıyorlar? Artık merak etmiyorum, merak etmeye cesaretim yok. Önlerinden geçerken bakmamaya, düşünmemeye çalışıyorum; düşünmeye cesaretim yok.

Bir öğle vakti, soğuk yağmurun altında metro durağına koşarken görüyorum iki çocuğu. Çarşının sıra dükkânlarının sokak boyu uzanan saçaklarının altında, dönercinin vitrininin önünde birbirlerine sokulmuş yan yana oturuyorlar. İki oğlan kardeş, belki de ikiz. Çok küçük değiller, sekiz-dokuz yaşlarında varlar, öteki çocuklar gibi zayıf, esmer, çelimsiz de değiller. Pembemsi yanakları, beyaz tenleri, kıvırcık kumral saçları, belki de mavi gözleri var. Ama giysileri ötekiler kadar eski, pis, yırtık pırtık; elleri, yüzleri de öyle.

Önlerinden geçip gideceğim, zaten acelem var, çantamda bozuk para arayacak kadar bile vaktim yok. Gideceğim ama gidemiyorum. Çocuklardan biri sarsıla sarsıla öksürmeye başlıyor. Kötücüllüğüm pusuya yattığı kuytulardan çıkarıyor başını: İlgilendiğimi fark etti, mahsus yapıyor... Hayır, bu öksürüğü iyi tanırım ben; mahsus yapmıyor, beni görmüyor bile, gözlerinden yaşlar gelerek, boğularak öksürüyor. Ateşi var, yanaklarındaki pembemsi kızarıklık yüksek ateşten. Tam elimi alnına uzatacakken geri çekiliyorum. Çocukları doktora götürmem gerek, biliyorum. Elimi bir kez alnına koyarsam bir daha çekemeyeceğimi de...

Tanıdık dönerciye girip çocuklara birer porsiyon döner vermesini söylüyorum. "Hangi birini doyuracaksın ki abla," diyor döner kesmeyi sürdürürken. "Bunlar hasta," diyorum, "acelem var, çabucak al hesabı." "İstemez, benden olsun," diyor dönerci.

Zar zor yetiştiğim toplantıda, çocuklara sahip çıkmaya, zor da olsa ilgilenmeye karar verip rahatlıyorum. Bir bahane uydurup erken çıkıyorum iki küçük oğlanı kaçırmamak için. Metronun çarşı çıkışında akşam kalabalığı. Dönercinin önünde kimse yok, öksürük sesi de gelmiyor. "O iki küçük oğlan nerede?" diye soruyorum telaşla. "Bilmem, görmedim," diyor, "dönerlerini verdim, merak etmeyin, biri pek kötü öksürüyordu."

Ağlamaya başlıyorum; çocuklara acıdığım için değil; elimi hasta çocuğun yanan alnına koymadığım için, doktora götürme zahmetine katlanmadığım için, bir kere el uzatırsam bir daha elimi çekememekten korktuğum için utançtan ağlıyorum.

O anda, özene bezene yazdığım vicdan efsanem çöküyor. İyi ki yağmur yağıyor bardaklardan boşanırcasına, yağmurda ağlamak, kederin tebdil gezmesi gibi.

Verandanın köşesine gelişigüzel konmuş kıpkırmızı bir sardunya saksısı. Arkasında, masmavi gökle ufukta birleşen süt mavisi deniz. Sahiplerinin annemle babama övünçle gezdirdikleri yazlık villadan çocuk aklımda kalan tek resim.

Dönüş yolunda, "Çok zenginler," demişti annem babama, "mobilyalarını falan gördün mü? Hepsi İtalyan."

Denizin menevişli mavisine yaslanmış kızıl sardunya da İtalyan mıydı acaba? Teyzemin, pencerelerimizin önünde, küçük balkonda saksıda yetiştirmeye çalıştığı küpelere, karanfillere, camgüzellerine, ıtırlara, begonyalara –ah ne kadar özen gösterse, ellerinin sihrine ne kadar güvense, ne kadar yumurta kabukları ve göz boncukları assa da hep cılız kalan o gönül çiçeklerine– benzemiyordu kırmızı sardunya. Öyle al, öyle gürbüz, öyle katmerliydi ki yapraklarının yeşiline, denizin mavisine meydan okuyordu. Deniz, çiçeklerin kızıllığına yenilip mavi bir fon perdesi gibi kalıyordu arkasında.

İlkbahar: Hava ılıdı, toprak kabardı, ağaçların sürgünleri, yabangüllerinin tomurcukları patladı. Katırtırnakları yamaçları sarıya boyamaya başladı bile. Erkenci otlar, papatyalar, devedikenleri, çançiçekleri açtı. Morsalkımlarla akasyalar en görkemli günlerindeler. Küçük

bahçemde ekim dikim zamanı; saksıların toprağını değiştirme, geçen yıldan kalan bitkileri onarma, tohumdan yetiştirdiğim çiçek fidelerini bahçeye dikme, yeni çiçekler alma zamanı.

Köye iniyorum. Çiçekçi Çingenem keyifle sırıtıyor beni görünce: "Hepsi yeni geldi çiçeklerin, hepsi güzel, alasın şu ipeklerden, horoz ibiklerinden, alasın birkaç saksı da sandunya. Bak şu kırmızıları sana ayırdım. Bilirim, edemezsin onlarsız." "İ"leri, "e"leri alabildiğine inceltip uzatıyor konuşurken. "Şu kıpkırmızı sandunya da benim hediyem olsun sana, koyasın balkonuna denize karşı, ohh keyfim olsun!"

Çiçekçi kadının naylon torbaya koyup elime tutuşturduğu sardunya saksısını eve gelir gelmez verandanın köşesindeki yerine yerleştiriyorum.

Kayaların ve zeytin ağaçlarının üstünden denize bakan verandamın güney köşesinde, taş duvarın üstünde kıpkızıl bir sardunya saksısı duruyor. Kırmızı sardunya o köşedeki yerini bulmadan kendimi yerleşmiş, yaza hazır, adaya hazır hissetmiyorum. Kırmızı sardunya aylar boyunca hep aynı kalıyor, arkasındaki deniz değişiyor her an.

Çocuk belleğime nakşolmuş anlık bir resmin, kırmızı-yeşil-mavi bir renk anısının yaşam boyunca saplantı haline gelmesini düşünüyorum. O anda anlıyorum: İçinde eriyip yiteceğim son görüntü mavi denize karşı kızıl bir sardunya olacak; ne güzel...

Bir yanı deniz, bir yanı kocamış bağ kütükleriyle çevrili; adaçayı, kekik, yosun kokulu ıssız patikada el ele yürürken taş ev önümüze masallardaki perili evler gibi birdenbire çıktı: Terk edilmiş eski bir bağ evi. Sığ bir göl kadar durgun denizin kıvrımlarını izleyerek giden, sonra zeytinlikler arasında kaybolup tepeye doğru tırmanan toprak yolun kenarında yıkık bir taş duvar; bir kanadı kopmuş, paslanmış ferforje bahçe kapısından evin gri mavi ahşap kapısına uzanan küçük taşlarla kaplı bahçe yolu, taşların arasından fışkıran mevsimin son papatyaları, bahçeyi bürümüş diz boyu sararmış otlar, bağ kütüklerinin üstünde çürümeye terk edilmiş üzüm salkımları, yumuşacık sarı bir ışık... Aylardan eylül, Ege'de sonbahar.

Bahçeye giriyoruz. Sundurmanın asmalı çardağı dört mermer sütun üstünde duruyor. Taş evin ahşap kapısı, bükülmüş bir telle iğreti kapatılmış. Teli çıkarıyoruz. Kapı serin, loş bir sofaya açılıyor. Yukarı kata çıkan tahta merdiven ayaklarımızın altında çatırdıyor. Kanatları kırık kepenklerin arasından sızan sarı ışık, boş odaların badanası dökük duvarlarında oynaşıyor.

Çocuk bu evde doğmalı, diye düşünüyorum. Çocuğu doğuracağım, adı Eylül olacak. Çocuğun orada doğmayacağını, bu bağ evinin gerçek olmadığını, gerçek olsa

da bizim olmayacağını, partiden, örgütten, devrimden çalınmış bu küçük kaçamağın yarın sona ereceğini biliyorum.

Sundurmada, İyon sütunlarının önünde durup önümüzde uzanan denizi ve karşı adaları seyrediyoruz. Çevrede sadece arıların ve geç kalmış ağustosböceklerinin vızıltısı, bir de denizin çakılları yalarken çıkardığı usul ses.

O anda çocuğu doğurma isteğimin evle ilgisi olmadığını anlıyorum. Eylül bebeği doğurmak: yaşadığımız günlere inat, bedenime ve yaşamıma sahip olma özgürlüğü, kendi seçtiğim hayata bir başkaldırı, bir çeşit isyan. Gizli bildirilerin ispirtolu teksir makinelerinde çoğaltıldığı tavanaralarına, gecekondu mahallelerindeki örgüt evlerine, grev çadırlarında gecelemeye, yarın yarın diyerek bugünü ıskalamaya isyan.

Eylül hiç doğmuyor. İsyan, bir kürtaj masasında bastırılıyor. Yıllar sonra, o anı düşünüp böylesi daha iyi oldu, diyorum hüzünlü bir boyun eğişle.

Önce elleri: o güne kadar görmediğim irilikte, pençe gibi eller; bir de kayalıklarla çevrili taşlı çorak topraktan yükselen davudî bir sesle, selam niyetine okuduğu o dizeler: "Ben yanmasam, sen yanmasan, nasıl çıkar karanlıklar aydınlığa..."

Iriyarı insanlarla bile kucaklaşırken eğilecek kadar uzun boyu, sert hatlı güneş yanığı yüzü, kocaman çıplak ayaklarında plastik terlikler, sıcak yaz gününde güneşin alnında toprağa kazma sallarken alnında biriken ter damlaları, terden ıslanmış beyaz atletin bedenine yapışması, kocaman ellerini öne doğru açıp, "Bu taşlı, çorak tarlayı ellerimle cennete çevireceğim," derken coşkulu sesinde destanlaşan umut, gurur, övünç... İşçi emekçi güzellemesi yapan bir film sahnesinden fırlamış gibiydi ama sahiciydi, insanı şaşırtacak kadar sahici.

Birkaç yıl sonra yolumuz bir kez daha onun adasına düştüğünde, taşlı çorak tarla, bağ kütükleri, asmalar, meyve fidanlarıyla, melengeçten aşılanmış antepfıstıklarıyla, zeytin ağaçlarıyla yeşermişti. İyi yürekli, çılgın bir masal devi gibiydi yine. "Son geldiğinizde burası çöldü, bak şimdi bağ bahçe oldu. Kayalıkların arasında incecik bir su da buldum. Su yoktur buralarda derlerdi, deli gözüyle bakarlardı bana. Taşların arasında biten yeşil otların izini

süre süre eriştim suya. Hep bu ellerle, emekle, terle..." Kalesini, yarattığı cennetin ortasına büyük bir sabırla taş taş, fidan fidan, yaprak yaprak kurarken kendi adına muhteşem bir anıt diker gibiydi.

Sonra uzun yıllar, uzun yollar, ülkeler, sınırlar, sürgünler girdi araya. Onu da, adasını da unuttum. Ta ki bir yabancı arkadaşım, bir tekne gezisinde rastladığı olağanüstü adamı anlatana kadar. "Dev gibi bir adam, köylü ama köylüye benzemiyor, bilge biri, eko-tarım kitapları da var, romanlar da var bağ kulübesinde. Sizin bu ülke gerçekten de tuhaf, inanılmaz!.."

Kırk yıl sonra yine onun adasındayım. Küçük bir balıkçı teknesiyle artık onun adıyla anılan bağın hemen altındaki koya demirliyoruz. Set set yükselen bağ kütüklerinin arasından tepedeki kayalığa doğru tırmanıyorum. Uzaktan görüyorum onu. Çardağın önündeki ağacın altında ayakta duruyor, hoşnutsuz bir tavırla dinginliğini bozan davetsiz misafirlerin kim olduğunu kestirmeye çalışıyor. Uzunca, beyaz bir şort giymiş, belden yukarısı çıplak. Saçları kırlaşmış, kısa, bakımlı sakalı da öyle. Elleri yine öyle kocaman, ayakları yine çıplak.

Hiçbir şey söylemeden, donuk bir ifadeyle yüzüme bakıyor. Gözlerinde soru var ama ilgi yok. Adımı söylüyorum. Yüzündeki ifade, gözlerindeki soru değişmiyor. Eski, yeni bütün soyadlarımı sıralıyorum. Duruyor; elini teatral bir jestle alnına götürüyor, gözlerini yumuyor, hafızanın karanlık dehlizlerinde, gizli köşelerinde unutulmuş geçmişi arıyor. Sonra onyıllar öncesinden dalga dalga yükselerek gelen aynı ses: "Sen yanmasan, ben yanmasam, biz yanmasak, nasıl çıkar karanlıklar aydınlığa!"

Bir dev, belime yapışıp ayaklarımı yerden kesiyor. Geçmişe doğru derin bir kuyu açılıyor; döne döne içine yuvarlanıyorum. İnsanlarımızı soruyor, ortak dostları, tanışları. Kimisi öldü, kimisi uzaklarda kaldı, dostlarla, yol-

daşlarla da ayrı düştük, yabancılaştık, diyorum. Susuyor önce, herkesi bir bir hatırlamaya çalışıyor. Dünya, ülke, bu ada, hepsi ölüyor, diyor sonra. "Çocukları öldürüyoruz, insanları öldürüyoruz, denizleri, toprağı öldürüyoruz." Başımı sallıyorum, yüreğimde yıllar sonra kavuşmanın sevincini kanatan ince bir sızı.

"Dünya üstüne üstüne geldiğinde sığınacak bir yer ararsın; en iyisi bir ada... ama şehir hep arkandan gelir."

Kavafis'in dizesini onun ağzından duymak hiç şaşırtmıyor. İlk tanışmamız da şiirle başlamıştı. Adaya sığınmaya o anda mı karar vermiştim? Hem de şehri peşime takarak.

Birgün batımında, onun adasının karşısındaki adada arkadaşlarla oturmuş ufkun alev rengini seyrederken, laf arasında ölümünü öğreniyorum: "Sen yanmasan, ben yanmasam, biz yanmasak..." diye mırıldanıyorum içimden.

"Onu kırk yıldır tanırdım. Taşlı çorak tarlalardan bahçeler, bağlar yaratmıştı," diyorum. Karanlıklar aydınlığa çıkmadıysa eğer, yeterince yanmadık da ondan mı, diye düşünüyorum güneşin ufukta kıpkızıl battığı o anda. Bunu kendime saklıyorum, söylemiyorum.

Kedi bacaklarıma dolanıyor, peşim sıra geliyor nereye gitsem. Okşanmaktan çok birlikte oynamak istiyor. O bana pati atacak, ben onu tutup mıncıklayacağım, o ısıracak, ben ağzını tutup sıkacağım. Sevgimi böyle ölçüyor; mamasını vermem, sütünü, suyunu değiştirmeyi aksatmamam ona yetmiyor, bunlar hizmetkârı olarak zaten benim vazifelerim. Kedi sevilmek istiyor. Okşanmak değil yürekten sevilmek. Ve neden bilmem –ilk kez başıma gelen bir şey bu– araya isteye aldığım bu yavru kediyi dolu dolu, yürekten, içime sokmak istercesine sevemiyorum. Aşka dönüşemeden ilgi düzeyinde kalan bu sevgi eksikliği kediden mi kaynaklanıyor benden mi, bunu da bilmiyorum. Bir uzaklık var içimde, bu da beni kendimden kuşkuya düşürüyor, kendime kızıyorum.

Geceleri yatağıma geliyor. Ayakucuyla yetinmiyor, yavaş yavaş, sürüne sürüne tırmanıp boynuma kadar çıkıyor. Küçük kara kafasını boynuma sokuyor, pütürlü diliyle yanağımı, kulakmememi yalıyor. Çocuğum gibi sevdiğim, neredeyse âşık olduğum geçmiş zaman kedilerimin hiçbiri yorganın ayakucundan yukarı çıkma iznine sahip değildi, buna yeltenmezlerdi bile. Bu kuzgunî siyah yaratık kuralları umursamıyor, zaten ona kural koymaya da cesaret edemiyorum; çünkü yeterince seveme-

diğim, onu parçam gibi hissedemediğim için kendime kızıyor, eksikleniyorum. Üvey çocuklar için de böyle mi hisseder insan? Bilmiyorum.

Sanki bunun farkında gibi inatla, ısrarla beni fethetmeye, bana sahiplenmeye çalışıyor. Annesinin göğsünde meme arayan bebek gibi minik kafasını boynuma soktuğunda öfkeyle karışık bir haz duyuyorum. Öfke; beni sevgiye zorlamasından, ona teslim olma korkusundan, haz; sıcacık, yumuşacık varlığından bir de bana muhtaç olmasından.

Dışarı kaçıp bütün gece eve dönmediği gün aklıma neler neler geliyor. "Kedi, Kedi, Kedi!" diye adını çağıra çağıra, sokak sokak dolaşıyorum. Adı neden Kedi? Neden gerçek bir adı yok? Neden çocukluğumdan beri içime yerleşmiş kedilerim gibi Cimini ya da Felix değil bunun da adı? Ona Kedi adını verdiğim için pişmanım. Belki de bu yüzden kaçtı, belki sevgimin yetersizliğini anladı, inanılmaz kedi sezgisiyle sadece Kedi kaldığını hissetti.

Kedi sokaklarda yok, mahallenin onlarca kedi beslenen bahçelerinde, avlularında yok. Kimse rastlamamış, görmemiş küçük kara şeytanı. Göğsümün ortasında giderek ağırlaşan soğuk, kara bir yumru. Başına bir şey geldiyse, geri dönmezse... Belki saçma, anlamsız ama o anda sevgisizliğin öldürebileceğini, yeterince sevmemenin cinayete teşebbüs olacağını düşünüyorum. Aşkın ve kedilerin tanrısına dua ediyorum geri dönmesi için; yoksa eksik sevgimi affetmeyeceğim, suçluluk duygusundan kurtulamayacağım.

Sokak kapısında belirdiği anda yüreğim ağzıma geliyor, yakalayıp göğsüme bastırıyorum. "En çok sevdiğim kedim sen olacaksın, adın da Felix olacak," diye fısıldıyorum kulak arkalarını, gıgısını, karnını kaşırken. Sevmek

de öğrenilir, aşk da büyütülebilir istenirse. Sevgisizlik öldürür, sevememek bazen suç işlemektir, bazen de cinayet; gençliğimde bilmezdim, artık biliyorum.

Bir daha dönmemek üzere gittiğinde, yokluğunu sevmekte geç kalışımın bedeli olarak ödüyorum. Kendimi ömür boyu kedisizliğe mahkûm ediyorum.

O zamanlar bu koyda dalyanlar vardı. Mevsimine göre lüfer, kalkan, palamut... ıstakoz bile çıkardı.

İki gün önce burada, güneş karşıdaki tepelerin ardında alev alev batarken rıhtımın en kuytu köşesindeki masada oturmuştuk. Kadehi terlemiş buz gibi beyaz şarap, buzlu çağla bademi, kalkan balığı: ilkbahardı.

İki gün sonra yine aynı masada oturuyorum. Karşı tepeler yine erguvan, ufuk eflatun kızıl, deniz yine çırpıntılı. Hava bugün biraz daha serin, şarap kırmızı; balık yerine arnavutciğeri, peynir. Karşımda bir başkası var. Masanın üzerinden uzanıp kadehi kavrayan elime dokunmaya çalışıyor. Elimi çekiyorum; oysa iki gece önce seninle paylaştığım bedenimi bu gece onunla paylaşacağım, biliyorum. Elimi çekiyorum; çünkü kendimle hesaplaşmada yenik düşüyorum, kendi özyargımda taammüden ihanet suçundan mahkûm oluyorum.

"Suç mahali" erguvana kesmiş karşı tepelere bakan bu sahil, bu balıkçı meyhanesi, bu masa olmayabilirdi. Ama burada, bu masadayım işte. Katillerin cinayeti işledikleri yere dönmelerinin bir nedeni olmalı.

Ne zamandır usul usul tüketiyordum seni yüreğimde. Ne sen farkındaydın bunun ne de ben. Belki ikimiz de farkındaydık, farkında olduğumuzu fark etmekten korku-

yorduk sadece. Sessizce kemiriyorduk, aşındırıyorduk birbirimizi. Sözlerin, bakışların dokunuşların, sevişmelerin rutinleşmesi; duyguların solması, içi boş uzun sususlar.

İkimiz de ihanete hazırdık, ben çabuk davrandım. Bırakılan olma korkusuyla bırakan oldum. Belki de yaşadığımız, paylaştığımız onca güzel şeyin, birlikte katlandığımız, birlikte direndiğimiz günlerin duygusunu, anısını eskitmekten korktum. Süslemeye hiç gerek yok, sadece sıkıldım belki.

Kadehimi masaya bırakıyorum; tutması, dokunması için elimi uzatıyorum. Her yeni ilişki yeni bir renk, yeni bir heyecandır; seni yüreğimin masasından kovmaya çalışıyorum. "Yeni"nin heyecanına aldatmanın karşı konmaz lezzeti karışıyor. Suçun hazzıyla ürperiyorum.

İki gün önce kalkan balığı yemiştik. Buz parçaları arasında taze yeşil çağla bademleri, buz gibi beyaz şarap. Uzun uzun susmuştuk erguvanî tepeler ardında batan güneşe karşı. Suskunluğun çeşitleri vardır: Tükenmiş sözlerin suskunluğuydu masaya düşen.

Şimdi de susuyoruz ellerimiz buluşurken; geleceğin bilinmeyen heyecanlarına gebe, dopdolu bir suskunlukla. Elinden elime bir akım geçiyor, göğsümün orta yerine çöküp kor gibi dağılıyor bedenime. O anda ne pişmanlık ne suçluluk ne ihanet duygusu; kendimi seviyorum, bütün aşk ihanetlerini, bütün aldatanları kendimle birlikte affediyorum.

Sokak kapısının mermer eşiğine oturmuş, yüzünü göğe çevirmiş, gözlerini yummuş, çocuklardan öğrendiği ayıp, kötü sözleri mırıldanıyor art arda. Korkunun çekimine kapılmış, "Varsan beni çarp, varsan beni çarp!" diye tekrarlıyor içinden. Durup bir an bekliyor. Gözlerini açmaya cesaret edecek mi? Kirpiklerinin arasından bakmaya çalışıyor.

Boğucu bir öğle vakti. Sokak bomboş. Havada toz ve yaklaşan yağmur kokusu, birazdan boşanacak kırkikindilerin habercisi bulutlar. Gözlerini sıkı sıkıya kapatıyor yeniden. Belki de sesimi duymadı. Daha yüksek sesle tekrarlıyor: "Sana kötü şeyler söylüyorum işte; varsan beni çarp, varsan şu eşikten kalkamayayım, varsan kendini göster, çarp beni!.."

Küçük kız kendi küstahlığından, cesaretinden, pervasızlığından hem ürküyor hem de içten içe gururlanıyor. İlk başkaldırı en yüce olana kafa tutmanın ilk muhteşem deneyi. Tanrı'nın cevabını ve gazabını ökseye yakalanmış küçük bir kuşun yürek çırpıntılarıyla beklerken yaşanan sırat ânı.

"Varsan çarp beni, varsan göster, sana kötü şeyler söylüyorum işte, çarp beni bakalım!.." Durup bekliyor. O her şeyi bilir, her şeyi görür, duyar, dediklerine göre,

sesini duymamış olamaz. Gözlerini açmadan, kollarını bacaklarını oynatıyor, ayağa kalkıyor. Sapasağlam olduğuna hem seviniyor hem şaşıyor: "Çarpılmadım, hiçbir şey olmadım, demek ki yoksun..." Gözlerini açıyor, temmuz sıcağında kavrulan yola bakıyor. Büyük sırrını paylaşacak tek bir arkadaş bile yok sokakta; anneler çocuklarını evlere sokmuşlar, en küçükler öğle uykusuna yatacaklar, biraz büyükler akşamüstüne kadar evin serinliğinde barınacaklar.

Sokağın başında, sarı badanalı evlerin önünde, iki yanında sallanan iki kovasıyla yaşlı saka beliriyor. Küçük kız paniğe kapılıyor. "O her şeyi bilir, her kılığa girer, her yerdedir," demişti anneanne. Belki de duydu, belki de yaşlı saka kılığında beni cezalandırmaya geliyor. Evin aralık kapısından içeri kaçıyor, kapı aralığından sokağı gözlüyor. Saka boş kovalarını sallaya sallaya evin önünden geçip gidiyor. Allah'a benzeyen bir yanı yok. İçi rahatlıyor.

Anneanne asma çardaklı gölgelik iç avluda kerevete uzanmış, bahar dalları ve kelebeklerle süslü yelpazeyi ağır ağır sallayarak serinlemeye çalışıyor. Geçen hafta pazara gittiklerinde almışlardı. Tezgâhı inci boncukla, türlü çeşitli oyuncakla, kuşlu taraklar, yaldızlı aynalarla dolu sihirbaz satıcı, "Çin işi Japon işi, bunu yapan iki kişi, biri erkek biri dişi!" diye bağırarak satıyordu mallarını.

"Eşiğe oturdum, varsan beni çarp, dedim, kötü sözler söyledim Allah'a. Bak anneanne, yine söylüyorum işte: Varsan gel beni çarp, varsan çarp!"

Anneanne hışımla doğruluyor. "Vışş! Töbe de kız, töbe de, o ne biçim söz! Baban öğretmiştir sana, zındığın soyu!"

"Varsan çarp, varsan çarp! Bi'şeyciğim yok baksana anneanne!"

"Çin işi Japon işi yelpaze küçük kızın suratında şaklıyor. Töbe töbe... Allah'tan önce ben çarpayım da gör!"

Küçük kız evin içine kaçarken, şu büyükler kendilerini Allah mı sanıyorlar ne, diye düşünüyor. O anda gök gürlüyor; kırkikindiler vaktini şaşmaz. Anneanne, elinde Allah'ın sopası yelpazesiyle içeri girerken, "Bak seni duymuş işte, nasıl gürlüyor gök! Çarpıl da gör gününü," diyor öfkeyle.

Küçük kız gülüyor: "Kırkikindiler yağacak, gök gürlüyor. Beni korkutamazsın anneanne."

En yüce korkuyu yendiğim özgürleşme ânı...

Bir kenar semtte, üçüncü sınıf bir düğün salonunda parti kongresi. Duvarlara asılmış flamalar, kızıl bayraklar, pankartlar: "Sömürüye dur diyeceğiz!", "Üreten biziz, yöneten de biz olacağız!", "Yaşasın proletarya iktidarı, kahrolsun burjuvazi!", "Yaşasın proletarya enternasyonalizmi!"

Söz sıram gelmiş, adım çağırılıyor. Etrafıma bakmamaya, kimseyle göz göze gelmemeye çalışarak kürsüye yürüyorum. Birkaç utangaç, cılız alkış, gergin sessizlik. Mikrofon cızırdıyor, sesim boğuluyor. Teknik arıza, düzeltilecek. "Partimiz her türlü muhalefete açık ve hoşgörülüdür." Daha önceki konuşmacılar ses düzeninin azizliğine uğramamışlardı oysa...

Abartık olmamasına dikkat ettiğim sözcüklerle delegeleri, misafirleri, olmayan basın mensuplarını selamlıyorum. Yıllardır birlikte yürüdüğümüz arkadaşlarım, yoldaşlarım; kimisi abus kimisi zoraki güleç kimisi olacaklardan ürken çehrelerle karşımda oturuyorlar. Bir an, önünde parti amblemi ve "Yaşasın Sosyalizm" pankartı asılı kürsüden inmeyi, salonun arka kapısından çıkıp gitmeyi düşünüyorum. Ama o kadar cesur ya da o kadar korkak değilim. Sıra sıra yüzleri silip karşı duvara bakarak konuşmaya başlıyorum.

Özden, temelden bir eleştiri konuşması; kimilerine göre inkâr, bana göre ütopyamıza, kaynaklarımıza, unutulan proletarya enternasyonalizmine dönüş manifestosu. Kendimi haklı görüyorum, tek kişi bile kalsan doğru bildiğini söyleme cesaretine sahip olmalısın, diye kendime gaz veriyorum. "Eleştiri silahı, silahın eleştirisine dönüşmemeli" sloganı yükseliyor salondan. Sesi tanıyorum: İradelerini şeflere terk etmiş asker militanlar hücuma geçecekler, besbelli.

Konuşmamı kesmemeliyim, tarihe not düşmeliyim; sosyalizmin geleceği, devrimin kaderi benim omuzlarımda geriletmelerine, susturmalarına izin vermemeliyim. Sâdık delege sıralarından homurtular yükseliyor. Kongre başkanı, "Eleştiri özgürlüğüne saygılıyız, bırakın yoldaş konuşsun, özeleştirisini yapana kadar yanlışları kendini bağlayacaktır; sen de lafı toparla yoldaş," diyor. Bunca yolu birlikte yürüdüğümüz, partiyi birlikte kurduğumuz eski bir arkadaşım o. Sesindeki buz gibi resmî tını içimi acıtıyor. Oysa sabahlara kadar tartışıp yazılar yazdığımız, uzun toplantılardan çıkıp kendimizi attığımız küçük meyhanelerde savaşsız sömürüsüz bir dünyaya kadeh kaldırdığımız günlerde nasıl da yakındık, dosttuk. Ötekilerle de öyle.

"Yollarımız ayrılıyor; çünkü ben işçi sınıfı enternasyonalizmine inanıyorum, o yoldan yürümek istiyorum," diye bitiriyorum konuşmamı. Sessizlik; kimse alkışlamıyor, yuhalamıyor da. Ne de olsa partinin el bebek gül bebeğiydim daha düne kadar. Arkalardan cılız bir ses duyuluyor: "Revizyonist kanat tasfiye edilecek. Bölündükçe arınıyoruz!"

Kürsüden acele etmeden inip salonun kapısına yöneliyorum. Kimse arkamdan gelmiyor. Sadece kendi adımlarımın sesini duyduğum ürkütücü bir sessizlik. Kürsüden kapıya varana kadar birkaç saniye sanki saatler sürüyor.

Dışarı çıkıyorum. Hava yağmurlu, serin. İçimde soğuk bir boşluk, içimde beynimi, göğsümü burgu misali oyan soru: Doğru sandığın yerde yapayalnız direnmek mi, yanlışa boyun eğip birlikte yürümek mi? Ya benim doğrum doğru değilse? Sorunun açtığı boşluğun karşısında kendimle baş başa kalmanın ağırlığını duyduğum an.

Aralık sonuydu, Noel'e doğruydu. İnce ince yağan yağmur, denizin uğultusu, gelgit dalgalarının sesi, okyanusa açılan bir liman, okyanusla ilk karşılaşmam. İçimde başka ülkelere, başka yıldızlara açılmanın merakı, heyecanı, bilinmeyenle tanışmanın coşkusu. Midemde ilk kez yediğim istiridyelerin ağırlığı, iyot kokusu, başımda alışık olmadığım beyaz şarabın mahmurluğu.

Küçük liman şehrinin daracık sokaklarında, erken inen akşamda, su birikintilerine basmamaya çalışarak âvare yürüyordum. Liman kalabalıktı ama sokaklar boştu. Evlerin camlarına Noel süsleri asılmıştı. İlk katlardaki alçak pencerelerden yıldızlarla, mumlarla, renk renk toplarla, meleklerle süslenmiş Noel ağaçları görünüyordu.

Sıra evlerin arasında yarı açık bir kapıdan arnavutkaldırımlı daracık sokağa yayılan org sesi. Bir an kapının önünde durup dinliyorum. Usul ince yağmur, yağmurluğumun kapüşonundan boynuma süzülüyor, ürperiyorum. Müzik dalgaların uğultusuyla, yağmur damlalarının yumuşak tınısıyla, sokak lambalarının puslu sarı ışığıyla birleşiyor, içime akıyor. Sesin geldiği kapıya bakıyorum. Demir çemberli, oymalı ahşap kapının üstünde, kollarında Çocuk İsa'yı tutan Meryem.

Kapının önündeki üç basamağı çıkıp içeri süzülüyo-

rum. Sokak arasında küçücük bir kilise burası. Her yanda kandiller yanıyor, kandillerin titrek, zayıf ışığında gölgeler uzuyor, tasvirlerle bezeli duvarlarda ürkütücü siluetler dolaşıyor. Arka arkaya dizilmiş birkaç tahta sıra, mihrap, arka duvarı boydan boya kaplayan yaldız bezemeli haç ve kaynağı belirsiz yumuşak bir ışıkla aydınlanan köşede, inanılmaz güzellikte bir org: Sanki mekân sırf bu org için tasarlanmış, eski zamanlardan, uzak yerlerden getirilip bu köşeye saklanmış gibi.

Ön sırada oturan başına siyah dantel şal atmış yas giysileri içindeki kadını o zaman görüyorum. Bomboş kilisede org sadece onun için, bir de sokaktan geçen yabancı için çalıyor. Parmaklarımın ucunda yürüyüp ön sıranın kenarına ilişiyorum. Yaslı kadın da, orgu çalan kişi de beni görsünler, varlığımın farkına varsınlar istiyorum. Yalnızlıklarını, duygularını, inançlarını paylaşmak istiyorum. Kendi yalnızlığımı, yabancılığımı onların duygularıyla, inançlarıyla sağaltmak istiyorum.

Dışarıda yağmur, dalgaların uğultusu, erken bastıran akşam, okyanus, liman, kiliselerden yükselen çan sesleri... Bu ısız, dingin sığınakta Bach'ın *Messe*'si.

Siyahlar giyinmiş genç kadın varlığımı fark edip bana doğru dönüyor. Başını hafifçe eğip belli belirsiz gülümsüyor. O anda orgun nâmelerinin iki yabancı arasında kurduğu bağı hissediyorum, müziğin müzikten fazla bir şey olduğunu anlıyorum.

Dalgaların sesiyle org müziğinin birbirine karıştığı yağmurlu Le Havre akşamında, mahalle arasındaki küçük kilisede yaşanmış bu ânın milyonlarca an arasından süzülüp unutulmaz olmasının nedenini bilmiyorum.

Sofrayı morsalkım çardağının altına kurmuşlar. Eflatun çiçekler düşüyor saçlarımıza, tabaklarımıza; bunu özlemiştim. Taze soğan, marul, bostandan toplanmış çeşit çeşit otlar, deniz börülcesi, enginar, yeşil iç bakla; bunları da özlemiştim. Bir duble öğle rakısı için ısrar ediyorlar, "Bol su, bol buz," diyorum; reddedemiyorum, özlemişim.

"Kaç yıldır uzaklardaydınız?" diye soruyor biri. "Darbeden beri," diyorum, "on iki yıl olacak neredeyse. Her şeyi özlemişsinizdir," diyor. Özlemişim gerçekten, başımı sallıyorum.

Bir kıyı kasabasında, Edebiyat Günleri'ndeyiz. Şairler, yazarlar, konuklar... "Belediye başkanımız edebiyata meraklıdır, bu yıl Edebiyat Günleri'nin üçüncüsünü düzenledik," diye anlatıyor yanımda oturan öğretmen. Belediye başkanı geliyor; yüzü güleç. Sanatçı, yazar misafirlerini ağırlamaktan memnun. "Beni tanımadınız," diyor adını söylerken. Tanıyamıyorum, mahcup oluyorum, birşeyler geveliyorum ağzımın içinde. "Gazeteye, sizi ziyarete gelmiştim, çok gençtim, şiir yazıyordum, şiirlerimin gazetenin edebiyat sayfasında yayımlanmasını istiyordum," diyor; sonra alçak sesle ekliyor: "Aynı örgüttendik hocam ama siz bilmiyordunuz bunu tabii." Gülümsüyo-

rum, "İllegalite," diyorum, "şimdi belediye başkanı olmuşsunuz, günler neler getiriyor, nasıl da değişiyor her şey."

"Hepimiz değişiyoruz," diyor, "toplum da, bizler de değiştik. Güç günler eğitici oldu. Hatalarımızı sevaplarımızı düşünme fırsatı bulduk."

Hangi partiden seçildiğini sormaya cesaret edemiyorum.

Herkes masada yerini alıp kadehlerimizi gelecek güzel günlere, şiire, edebiyata kaldırırken derme çatma mutfak kulübesinin penceresine yerleştirilmiş kasetçalardan gürül gürül bir müzik yükseliyor. Morsalkımlı çardağa, meze tabaklarıyla dolu sofraya, içki kadehlerine doğru geliyor, orada umarsız bir tur atıp fıstık çamlarıyla kaplı tepelere, kayalık yamaçlara, denize yöneliyor: Gür bir koro "Enternasyonal"i söylüyor. Masada çok sesli bir uğultu, çatal bıçak şıkırtıları, servis telaşı, gülüşmeler, konuşmalar; teypte "Enternasyonal."

Çocuklara "Enternasyonal" öğretilirdi, taş hücrelerde direnirken "Enternasyonal" söylenirdi, işkencede ıslıkla "Enternasyonal" çalınırdı. Evlerin arka odalarında kapıyı pencereyi kapayıp kulaklıkla "Enternasyonal" dinlerdik. Kızıl Meydan'da "Enternasyonal" elli farklı dilden söylenirken de oradaydım.

"Sizin için," diyor genç belediye başkanı, kadehini kaldırıyor. Müzik şimdi bütün görkemiyle, çardağın altına kurulmuş masada yankılanıyor: "Bu kavga en sonuncu kavgamızdır artık, Enternasyonal'le kurtulur insanlık."

Müzik sustu. Kıpır kıpır bir pop müzik kaseti dönmeye başladı kasetçalarda. Kimse fark etmedi. Ne bir sivil polis not aldı ne jandarma çardağın altındaki masayı bastı ne askerler tüfeklerini üstümüze doğrulttu. Hiçbir şey olmadı. İçki kadehime, tabağımda dokunmadan bıraktığım balığın üstüne morsalkım çiçekleri düştü. Masada sohbet devam etti.

"Artık daha rahatız," diyor belediye başkanı, 'Enternasyonal' çalmışsın, devrimci marşlar söylemişsin, kimse aldırmıyor."

İçimden, "Çünkü yenildik," diye geçirirken, gözlerimin buğulandığı göstermemek için kadehimin arkasına saklandığım anda kafamı, yüreğimi tırmalayan soru: Hüzünlü bir türkü mü oldu artık "Enternasyonal?"

Hapishane koğuşundan çok hangara benzeyen kışla yatakhanesinin ağır demir kapısı gürültüyle açıldığında, akşam karavanasını yeni bitirmiştik. Olağanüstü bir şey yoksa, kimse rahatsız etmez artık; günün en huzurlu saatleri...

Silahlarını kuşanmış erlerle gardiyan kadınların arasında, geceye hazırlanan koğuşa paldır küldür sokulduklarında o kadar çok, o kadar sesli gülüyorlardı ki, herkesin gözü kapıya döndü. Merak, şaşkınlık, kızgınlık birbirine karıştı: Kim bunlar? Faşizmin zindanlarına böyle güle oynaya girmek de ne!

O hafta koğuş nöbeti bendeydi; yeni getirilenleri karşılamak, boş yatak bulup yerleştirmek, hal hatır sormak bana aitti. Baş efendiye ücretsiz hizmet vermeyen iki konsomatris kadın getirmişlerdir yine. Hep de benim nöbetime rastlar bunlar; bana göre hava hoş da, tek boş ranza buraya neden düştüğünü birtürlü anlayamayan müdire hanımın yatağının yanında. Kadıncağız bizlere alıştı ama konsomatrislerle, Yehova Şahitleri'yle falan yakınlaşmaya tahammülü yok.

Ranzamdan isteksizce inerken gördüm sizi. Gördüm ve çılgın bir sevinç doldu içime. Sen: Çocukluk arkadaşım; ayrılıp ayrılıp buluştuğumuz, aradan yıllar geç-

se de, her defasında bıraktığımız yerden devam ettiğimiz, birbirimize anlatacaklarımız, paylaşacaklarımız hiç bitmeyen sen. Ve yanındaki: Senin tanıştırdığın sonra da dostluğumuzu kıskandığın, kod adı Frambuaz Likörü ile Kahve olan Sevgi.

Beni karşınızda bulunca kahkahalarınız kesildi. Sessiz, hareketsiz durduk karşılıklı. "Parola," dedim çocukluktan kalma Küçük Prens oyunumuzu hatırlayarak. Cevabın sektirmeden geldi: "Birgün yolunuz Afrika'ya, çöle düşerse oradan geçecek olursanız eğer, lütfen acele etmeyin, yıldızın tam altında durup bekleyin biraz." Bıraktığı yerden devam ettim: "Eğer bir çocuk size doğru gelirse, eğer gülümsüyorsa, altın sarısı saçları varsa, soru sorulduğunda cevap vermiyorsa, kim olduğunu hemen anlarsınız. O zaman bir iyilik yapın, beni böyle mahzun bırakmayın. Onun geri döndüğünü lütfen, hemen bildirin bana."

Yıldırım Bölge Kadınlar Koğuşu'nun gencecik tutuklu kızlarının hayret dolu bakışları arasında kucaklaşırken, insanın ne kadar egoist olabileceğini düşündüm, sevincimden utandım.

Kısa zamanda tahliye oldunuz. Zaten gece yasağına muhalefetten getirilmiştiniz. Yine yalnız kaldım. Koğuşun demir kapısının önünde vedalaşırken Küçük Prens'in tilkisi çocukluk yıllarımızdan çıkıp geldi yanımıza: "Ağlayacağım, dedi tilki. Suç senin, dedi Küçük Prens, seni evcilleştirmemi kendin istedin. Evet, biliyorum dedi Tilki. Öyleyse bir şey kazanmış olmadın, Kazandım, dedi Tilki, buğday tarlalarının rengini kazandım."

O veda ânında Tilki'yi her zamankinden daha iyi anladım. İkiniz de beni bırakıp gittiniz. Yine de ben kazandım, ağlayacak da olsam.

Yüzyıl kadar uzun gelen, bir yüzyıl daha uzamasını dilediğim o anlardan bende kalan, süt beyazı bir bulut içinde dipsiz, derin bir kuyuya sarmaş dolaş, tek vücut, dudak dudağa yuvarlanışımız. Ayaklarımız yerden kesilmişti, girdaba kapılmıştık, duramıyorduk, geri dönemiyorduk. Oysa tek isteğim geri dönmekti: Zamanda, mekânda, yaşamda, aşkta geri dönmek...

Bir havaalanıydı. Ayrılık ânıydı. Aslında sen, uçağa götüren o uzun körüğe giremezdin; pasaport kontrolünü geçsen bilet kontrolünü geçemezdin, bırakmazlardı. Yolcu bendim, sen orada kalıyordun. Belki de veda ânı birkaç saniye sürmüştü; sarmaşıklar gibi, zeytin ağaçlarının gövdeleri gibi sımsıkı sarılmış bedenlerimiz çoktan çözülmüştü birbirinden, dudaklarımız ayrılmıştı. O beyaz bulut içinde, sonsuza uzanan körükte tek başıma yürüyordum da seni içime çekmiştim, bedenime eklemiştim, birlikte sürüklüyordum. Ayrılıp ayrılıp birleştiğimizi, uzaklaştıkça geri dönüp sarıldığımızı hatırlıyorum.

Neden ayrıldığımızın cevabı yoktu. Anlatsak kimse anlamazdı. O kadar tutkuyla bağlıyız ki birbirimizi kendimizi yok ediyoruz, desek; her sevişmede, tek olmak isterken birbirimizi tüketiyoruz, desek; birlikte özgür olamıyoruz, "ben" olamıyoruz, hiçleşiyoruz, desek; bera-

berken birbirimizi yitirmekten korkuyoruz desek; aşk hakkında bilinen bütün doğruları inkâr etmekten hüküm giyerdik.

Şehrin caddelerinde, ırmak boylarında, kanallarında, parklarında, meydanlarında, müzelerinde, resim galerilerinde, caz kulüplerinde, siyah Harlem'de, sarı Çin şehrinde, parklardaki çimenler üzerine serilmiş, kendi dumanlarının büyüsüne kapılmış hippilerin, "Savaşma Seviş" pankartlarıyla üniversite kampüslerini, sokakları, parkları işgal eden gençlerin arasında dolaşıyordum. Seni tüketmemek için şehri tüketiyordum.

Anbean, adım adım yaklaşıyordu birlikte özenle hazırladığımız ayrılık. Gitme kal, demeni bekliyordum; gitmiyorum, seninle kalıyorum, dememi bekliyordun. Oysa susuyorduk; uçak biletimi alırken, valizimi toplarken, son gecemizde sevişirken sen, gitme, demiyordun; ben, kalıyorum, demiyordum. İnattan değil, korkudan. Ben git demenden, sen kalamam dememden korkuyordun.

Mutlu sonla biten aşk filmlerinde kadın tam uçağa binecekken geri döner. Beyaz bulutların arasından çıkıp uçağa adım attığımda sanrıdan ayılıyorum, yanımda olmadığını fark ediyorum dehşet içinde. Bir an, saniyeden kısa bir an eşikte duruyorum: Hâlâ dönebilirim, dönmeliyim. Hostes, kapıyı tıkamamam için yerime yönlendiriyor nâzikçe. Yürüyorum.

Doğum sancıları... Hâlâ dayanılır gibi. Ağrı eşiğim yüksektir, bu kadarına fazla bağırıp çağırmadan katlanabilirim. Neden bu kadar abartılıyor, öteki kadınların canı çok mu tatlı? Sancılar sıklaştıkça ağrı artar, "Çekinmeyin bağırın," diyor doğum hemşiresi. "Herkes sezaryenle doğuruyor acıya katlanmamak için," diye ekliyor.

Kadın haklı, ağrılar sıklaşıyor, karnıma burgular saplanmış, içim oyuluyor. Dudaklarımı ısırmak para etmiyor. Çarşafları çekiştiriyorum, tırnaklarımı yatağa saplıyorum. Bağırıyorum. Hemşire kesinlikle haklı. Şimdi bu kadarsa doğum sırasında nasıl dayanılır buna? Kuyruğu dik tutma inadı işte; ille de normal doğum diye tutturmuştum. Madem ki bu işe kalkıştım, acıysa acı, onu da yaşamak istiyorum ukalâlığı. İşkenceye dayanmıştım buna da dayanırım böbürlenmesi.

Odadan alıp sedyeyle doğumhaneye götürürlerken duyan olur diye bağırmamaya çalışıyorum. Üstüme örttükleri beyaz çarşafı dişliyorum. İçim yırtılıyor sanki, göğsüm sıkışıyor, belden aşağım çöz çöz bitmeyen bir acı yumağı. Çocuk ters mi geliyor, yoksa bir sorun mu var korkusu; her şey biter, bütün acılar sona erer, bu da bitecek avuntusu.

Doğum masasında arkaüstü yatırılmış –sanki başka

türlü yatmak mümkünmüş gibi!– ebe, doktoru beklerken saatler kadar uzun saniyeler geçiyor. "Ne bekliyorsunuz!" diye feryat ediyorum acının öfkesiyle. Çok lâzımmış gibi saati soruyorum: Üçe on var.

Üçe on var, hep üçe on var. Saat ilerlemiyor, sancı artıyor, acı ilerliyor. Bu işi bir defa yapan bir daha nasıl cesaret eder? Çok çocuklu kadınlara şaşıyorum. Üstüme eğilmiş yüzleri görmemek için gözlerimi kapatıyorum. Görmemek acıyı azaltıyor sanki. Karnımı boşaltıyorlar, içimi çıkarıyorlar. Kesik kesik konuşmalar. Doktorun sesi: "Ha gayret, geliyor, forseps kullanmak istemiyorum, bir daha ıkının, geliyor, bir daha... bir daha, eveeet, oluyor."

Sonra benzersiz bir an; daha önce hiç yaşamadığım bir gevşeme, inanılmaz bir rahatlama, mutlak huzur. Sanki hiç sancılanmamışım, hiç acı çekmemişim, acıdan bağıran ben değilmişim gibi. Ilık, sakin bir denizdeyim şimdi ya da bedenimi sarmış yumuşacık bulutların arasında yüzüyorum.

"Bir oğlunuz var," diyor doktor. İnce bir viyaklama. İnsan dünyaya gelirken neden ağlar? Artık bir oğlum var benim. Çekilen bütün acılara bedel o benzersiz kurtuluş ânı; yeni doğandaki umut...

Heykelleri yıkıyorlar, tanrıları öldürüyorlar, kutsal kitapları ayakları altında çiğniyorlar. Bayraklar yırtılıyor, taptıkları tasvirler yerlerde sürünüyor. Bir çağ yıkılırken üç kuşağın hayalleri, umutları, kimlikleri, yaşamları, anıları yıkıntıların altında kalıyor.

Bükreş'te devâsa *Lenin Heykeli*'nin kaidesi demir sopalarla, baltalarla parçalanırken kafasında siyah kukuleta taşıyan kara cüppeli, kara yüzlü piskopos şeytanı kovmak için heykelin kafasının üstünde dev bir haç tutuyor. Heykelin yanına getirilmiş iş makinesinin üstüne tırmanmış kolu dövmeli, göğsü bağrı açık bir adam –bir işçi belki– elindeki ilmeği Lenin'in boynuna geçiriyor. Halatın öteki ucu iş makinesine bağlı. Kalabalık bağırarak, uluyarak, lanetleyerek yıkılacak heykelin altında kalmamak için geriye çekiliyor. Papazın duaları arasında heykelin başı kopuyor, toz duman arasında aşağı yuvarlanıyor. Meydanı dolduran kalabalık dalgalanıyor, kendinden geçerek bağırıyor, alkışlıyor, yuhalıyor.

Yüzyıllar öncesinde idam seyretmek için meydanlara doluşan kadınlı erkekli kalabalıklar bir insanın, kendilerinden birinin asılmasını nasıl vecd içinde, gülüşerek, bağırışarak, daha iyi görebilmek için birbirlerini itip kakarak izledilerse, yüzlerce yıl sonra buradakiler de hey-

kelin idamını öyle izliyorlar. Vinçlerin, kamyonların, iş makinalarının üstüne çıkmış insanlar; ortalarındaki kızıl yıldızlar, orak çekiçler, bütün o kutsal işaretler kesilip çıkarılmış delik deşik bayrakları sallayarak tezahürat yapıyorlar. Onyıllar önce devrimin kızıl bayraklarının yeni bir dünya kurma umuduyla, heyecanla, coşkuyla dalgalandığı meydanlarda özgürlüğün, kurtuluşun, umudun sembolleri parçalanıyor.

Dev *Lenin Heykeli* kaidesinden ayrılıp büyük bir gürültüyle yere düşüyor, parçalar dört bir yana dağılıyor. İnsanlar kaçışıyor, heykelin kolundan kopan bir parça, yerde sekip elinde yırtık bir bayrak tutan sarı kafalı bir yeniyetmeye çarpıyor. Çocuk bağırarak yere düşüyor. Çığlıklar, ulumalar, yerde kıvranan çocuğun etrafında haçıyla dolanan kara cüppeli papaz...

Gerçekle yüzleşme ânı, korkulan soruyu sorma ânı: Yanlış neredeydi?

Daha fazla seyretmeye gücüm yok. Televizyonu kapıyorum.

"Kar yağarken güneş açınca gökkuşağı çıkar mı anne?" Çocuk, ulu kuzey çamlarının altında, karların ortasında durmuş, elinde acemice tuttuğu kayak sopaları, başında kırmızı örgü külahı; donmuş fiyorda bakan yamaçtan aşağı kaymaya hazırlanıyor. "Gökkuşağı"nın Türkçesini bilmiyor, "*Regenbogen*," diyor, düzeltiyorum.

Başka yerler, başka zamanlar, başka karlar. Küçük, incecik, sapsarı bir kız çocuğu; adı Karanfilli bir Çingene, elleri şeffaf bir kadın, kolları bıçakla çizilmiş bir adam, mandalina bahçelerinin arasındaki incecik yolda, lapa lapa yağan karın altında ilerleyen otomobil, bulutların arasından çıkan güneş. Üzerine boylu boyunca yattığı, pamuk yumuşaklığında, neredeyse ılık, lekesiz bir kar: Karnında hiç doğmayacak bir çocuk, içinde çocuğun doğmayacağını bilmenin soğuk boşluğu, karşıda kar altında bir kale burcu, dalgalanan bir bayrak, sonra kalenin ardında birden parlayan güneş.

Kar yağarken bazen güneş de açar oğlum; ama gökkuşağı çıkar mı, bilmiyorum.

Mandalina bahçeleri üzerine kar yağarken güneş çıkmıştı ama gökkuşağı var mıydı, hatırlamıyorum. İçimdeki derin kederi hatırlıyorum sadece. Karlar altındaki kalenin ardından güneş göründüğünde gökkuşağı yoktu. Olsaydı hatırlardım.

Çocuk kendini yamaçtan aşağı bırakıyor. "Anne bak, güneşe doğru kayıyorum!"

Çam dalları titriyor, yüzüme, saçlarıma kar tanecikleri dökülüyor. Bir yanlışlık var. Aşağıda parlayan güneş değil; buz tutmuş fiyort. Güneş yukarıda, dağların doruklarında, beyaz kar bulutlarını yarmaya çalışıyor. Günün kısacık sürdüğü bu kuzey ormanında, birazdan dağların ardında kaybolup gidecek.

"Çayı demledim, konyağımız da hazır, ateşi tutuşturdum, ev sıcak," diyor karşıdan gelen adam. Çocuk, elinde kayakları, düşe kalka yokuşu tırmanmaya çalışıyor.

Bacasından ince bir duman tüten küçük dağ evine, üçümüz birbirimize dayanmış, karları yara yara yürürken içime güven duygusuyla karışık, yumuşacık bir huzur yayılıyor. "Böylesi daha iyi," diyorum içimden; ustura ağzında yaşananlar muhteşemdi ama artık yoruldum, düzene teslim oluyorum. Ve o anda, solgun bir gökkuşağı beliriyor karlı tepelerin ardından.

Bir çocukluk arkadaşım vardı. Kuş ve çiçek adlı sokaklardan birine açılan, bahçe çitleri sarmaşık gülleriyle sarılı bir evde otururdu. Kedileri vardı. Hayal kurardı. Çıngıraklı kahkahalarla gülerdi ama geçtiği yerlere hüzün sinerdi. Gözlerinde sanki sadece kendisinin gördüğü birşeylere bakarmışçasına hülyalı, uzak bir bakışla susar, konuşmanın ortasında kendi içine dalardı. "Ne yapıyorsun?" diye sorulduğunda kızardı. "Neden nasıl olduğumu değil de ne yaptığımı merak ediyor insanlar?" diye söylenirdi. "Yapılanlar değil yaşananlar önemlidir, gerçek sanat eseri insanın kendi yaşamıdır," derdi. Seyahati severdi, fırsat bulduğunda kendini yollara atar, uzak ülkeleri keşfe çıkardı. Dünyada görmediği, dolaşmadığı yer kalmasın isterdi; kutuplar hariç; çünkü çok üşürdü. Soğuktan korkardı.

Yeteneklerini harcadığını; hiçbir şey yapamamanın, üretememenin hırsını, ezikliğini hayat felsefesine dönüştürdüğünü düşünür, için için kızardım ona.

Yıllar sonra buluştuğumuzda çok hastaydı. "Gördün mü bak, nasılsın diyorsun, ne yapıyorsun diye soramıyorsun artık," demişti keyifli bir sesle, kendini o küçük kahkahalarından birini atmaya zorlayarak.

Yeni bir geziye hazırlanıyordu; hiçbir zaman gide-

meyeceğini bildiği bir hayal gezi... "İyi ki geldin, valizlerimi hazırlamama yardımcı olursun," dedi. Çok zayıflamıştı, hali mecâli yoktu dolaptan giysilerini çıkarıp bavula yerleştirmeye.

"Bu defa nereye?" diye sordum. "Yemen," dedi, "Afrika kıtasında görmek istediğim son ülke. Ona göre yazlık, hafif giysiler koy valize." "Yemen'de karışıklıklar olduğunu, zaman zaman gezi turlarının iptal edildiğini söyledim. İnsanın yaşamı tek gerçek sanat eseridir, biliyorsun," dedi, "Yemen eserimin son parçası olacak, yapıt Yemen'le tamamlanacak."

O anda, onun haklı olduğunu düşündüm. "Yarattıklarımız mı yaşadıklarımız mıdır bize kalan," diye sordum kendime.

En güzel yazlık elbiselerini –Yemen sıcağında serin tutacak şöyle tiril tiril, firil firil birşeyler– yerleştirdim seyahat valizine. Ben de uzak bir yerlere gitmeliyim, diye geçirdim içimden.

Yemen'e hiç gidemedi, hayatının eseri eksik kaldı. Onun yerine ben tamamlamaya çalışıyorum.

Evden vakit geçirmeden ayrılmamız gerekiyor. Örgüten, her an basılabilir uyarısı gelmeseydi de hiçbir şey olmamış gibi burada yaşamayı sürdüremezdik. Dört bir yanda çatışma, kan, ölüm. Dün bir sendikacı öldürüldü, bugün misillemesi geldi: bir ülkücü... Yarın sıra kimde? Kısasa kısas...

Metalin ölüm soğukluğuyla yastığımızın altında yatan tabanca, kapıya dayandıklarında hiçbir işe yaramayacak, ikimiz de biliyoruz. "Caydırıcı olur belki," diyorsun; ne kendin inanıyorsun söylediğine ne de ben. Bu meret nasıl kullanılır, bilen kim! Şeytan doldurur derler, korkuyorum; yatağı bile doğru düzgün düzeltemiyorum korkumdan.

Ölüm listelerinde adımız varmış. "Çok gizli" damgalı tebligatla haber verdiler emniyetten. Sözde koruma diye kapıya diktikleri üniformalı polis birkaç gündür görünmez oldu. Kim polis, kim katil, o da belli değil zaten. Bir de yanaşma bir köpek var; insanın yüzüne sokak köpeklerinin kederli, düşünceli, ıslak gözleriyle bakan: adı Tarçın olmaya mahkûm sarı bir yavru. Kapının önünde besliyoruz, iyice alıştırıp kendi köpeğimiz yapmayı hayal ediyoruz: ediyorduk yani.

Akşam olmadan çıkmalıyız evden. Küçük çantaları-

mızı hazırlamaya çalışıyorum. Birkaç kat çamaşır, tişört, yedek pantolon, diş fırçası, macun, sabun, küçük birer havlu, gerekli ıvır zıvır. İki ayrı çanta; çünkü ayrı ayrı yerlerde kalacağız. Kimsenin aklına gelmeyecek yaşlı ahbap, akraba evleri.

Kapıyı çekip çıkmadan önce son bir defa etrafa bakıyorum, gözüm büfenin önünde duran konyak şişesine takılıyor. Hem de bizim kanyak değil en iyi cinsten Fransız konyağı: Biri hediye getirmişti.

İki konyak kadehi çıkarıyorum dolaptan. "Eve veda etmek için," diyorum. Kadehlerimizi tokuşturuyoruz. Sert içkiyi bir dikişte içiyoruz, genzim yanıyor. Kadehleri yıkamadan öylece bırakıyoruz. Kapıyı kitliyoruz çıkarken.

"Köpek ortalarda görünmüyor, sabahtan beri yok, yemeğini yemeğe de gelmemiş," diyorum tepeleme dolu yemek tabağına bakarak. "O bizden daha akıllı, daha öngörülüymüş, burada gelecek olmadığını anladı," diyorsun.

O eve bir daha dönmüyoruz. Konyak kadehlerimizi tokuşturduğumuz o an, belleğimin karanlık dehlizlerinde, binlerce, yüzbinlerce ânın arasında kayboluyor.

Yıllar sonra, sürgün şehrimizin mahalle sinemasında Solanas'ın unutulmaz *El Sur* (Güney) filmini seyrederken, o an, perdede biz nasıl yaşamışsak aynen öyle tekrarlanıyor: Cuntanın askerleri evi kuşattıklarında, vuruşarak ölmeden önce, son birkaç saniyelerinde kadehlerine konyak koyup tokuşturan yaşlı devrimci çift sahnesi...

Gözlerimden yaşlar süzülürken senin de için için ağladığını fark ediyorum. Arjantinli yaşlı karıkoca, teslim olmamak için ölüyor. Ya biz? Kaçıp sığındığımız yabancı ülkede, biz ne yapıyoruz?

Bu soruyu sana sormuyorum.

Okadar yumuşaktı ki yüz hatları, sevimli küçük oğlan çocuk yüzünün nasıl yaşlanacağını hep merak ederdim. Sonra birgün, postacının çantasından, memleketten yollanmış bir derginin sayfaları arasından çıkıverdi yaşlılığı. Çok sanıklı, çok haklı bir davada, hâkimlerin karşısında başı dik, onurlu, cesur ifade veriyordu. Yaşlılık beyazlaşmış saçlarında, yüz çizgilerinin derinliğinde değildi, bakışlarındaydı; yüreğinin içinden çıkıp gözlerinden fışkırıyordu. Ve yaşlılık, hepimizin yaşlılığı, gelip geçen yıllar, akıp giden zaman değildi sadece; yitirdiklerimizin toplamıydı, yenik düştüğümüz iç hesaplaşmalarımızdı, biriken "acaba"lardı, kanıksamışlıktı, heyecanın durulması, direnişin yürekten akla kaymasıydı.

Nasıl yaşlanacak acaba, diye düşündüğüm kalabalık, uzun sohbet gecelerinden birinde –deniz kenarında mıydık?– dişlerimin ve ayak parmaklarımın arasındaki kum taneciklerini anımsıyorum. Yosun kokusunu, birden esmeye başlayan gece yelini, yıllar öncesinin kahramanlarını ve hainlerini, bir "Eski Tüfek"ten söz ettiğimizi, "Biz de yakında eski tüfek olacağız?" dediğini, "Sen yaşlanamazsın, eskisen de eski tüfek olduğuna kimse inanmaz," dediğimi anımsıyorum. Ne garip şu insan belleği; masada başka kimler vardı hatırlamıyorum da ayışığında par-

layan bir sarı gül goncasını ve kedinin birden masanın ortasına atlayışını hatırlıyorum.

Fotoğraftaki yüz, aradan geçen onyılları yansıtmıyor. Bu yüzün nasıl yaşlanacağı merakım, o yılların ağırlığından, yaşananlardan, "biz"den habersiz, sadece sûrete bakan birinin gözüyle cevaplanamıyor. Yaşlılık, pofuduk oğlan çocuğu maskesinin altında saklanıyor, tebdil geziyor. Bir tek yorgun bakışları ele veriyor yılları.

Aynaya bakıyorum, kendi gençliğimi ya da yaşlılığımı aynada arıyorum. Bedenim değilse de suratım çabuk yaşlanan, yaşını gösteren cinstendir. Çizgilerim derinleşmiş; dudaklarımın gözlerimin kenarları hafiften aşağı sarkmış. Makyajla hepsini düzeltmek, yaşlılık izlerini silinmese de yumuşatmak mümkün. Bir tek gözler: gözlerdeki bakış, onlar fırça darbelerinin yalanlarına direniyor. Aynada, bakışlarımızdaki benzerliği yakalıyorum. Yaşlanmanın, özlem duyulan geçmişe bir daha dönülemeyeceğini bilmenin çaresizliği olduğunu anlıyorum.

O anda, eskiye dönüp baştan almanın imkânsızlığı, hatırlamanın anlamsızlığı, zamana yenilmenin kederi yansıyor aynaya. Aynada, senin gözlerinde kendi yaşlılığımı görüyorum.

"En çok şehir ışıklarını özledim," demiştin, "geceleri sokak lambalarının aydınlattığı yollarda yürümeyi özledim."

Sokaklarında ölümün, korkunun, şiddetin kol gezdiği doğunun doğusundaki şehir –senin şehrin– kurşun gibi ağır, tekinsiz bir karanlığa bürünmüştü. Ara ara duyulan siren düdükleri, ağır askerî araçların motor homurtuları, zincir gıcırtıları, uzaklarda bir başlayıp bir susan silah sesleri mi ürkütücü kılıyordu karanlığı ya da karanlık mı sıkıştırıyordu yüreğimi saran mengeneyi?

Yer minderinde ayaklarımızı altımıza alıp oturmuştuk. Çarpıcı güzelliğin bu toprakların bütün halklarından bir tutam ışık yansıtıyordu. Odanın solgun ışığında parlayan, çağlayanlar gibi omuzlarına dökülen kuzgunî siyah saçların; aydınlık gecelere, dingin uykulara, herkes gibi yaşamaya hasretin derinleştirdiği, çakmak çakmak yanan kara gözlerin; güllü mindere ilişmiş dal gibi bedeninle kadim bir efsanenin gizemli kahramanıydın. Belki cesur, ateşli, güzel bir aşiret kızıydın sadece; yeniden başlayan çatışmaların ortasında, karlı dağlarla çevrili bu yıkık dökük şehirde, korkulu karanlıkların içinde belki de ben yazıyordum o efsaneyi, ben yaratıyordum senin büyülü güzelliğini, gizemini.

Çok şeyler anlatmıştın gece boyunca. İncecik, zarif, neredeyse şeffaf ellerini çenene dayayıp uzun uzun susmuştun gece boyunca. Gözlerin bazen kendi içine bazen bana dönmüştü sabaha uzayan gece boyunca.

Anlattıklarından çok susuşlarındı, söz olup ağzından dökülemeyenlerdi, anlatamadıklarındı içime işleyen. Senin çok sonraları hüzünlü bir gülümsemeyle, buruk bir alaycılıkla söylediğin gibi bölgeye akın eden "siyasî turistler"den biriydim. Soruna yabancı olmayan, barış özleyen, çözüm isteyen bir gözlemci; dilek-şart kipinde soğuk cümlelerle bezeli cesur ve mantıklı yazılar yazan muhalif bir barışçı, bir masalcı bazen de... Senin halkının, senin yurdunun mağduriyetini, acılarını, isyanını beynimle kavrıyor, dünya görüşümün merceğinden geçirip aklileştiriyor, yazıya döküyordum.

Sabaha karşı, ulu dağların karlı tepelerinde gün ağarırken yüzünü dağlara dönüp söyledin o basit, sıradan sözleri: "En çok ışıkları özledim..."

Sadece özlem dolu bir sesle mırıldanmıştın ama avaz avaz bağırıyormuşsun gibi geldi bana. Duyduklarım, gördüklerim, senin anlattıkların, benim izlediklerim, okuduklarım, yazdıklarım o tek cümlene sığdı. Ben o anda senin Kürdistan'ına yüreğimle dokundum, senin gözlerinle baktım, senin özlemini duydum, senin isyanınla isyan ettim.

Artık gözlemci turist değilim.

Önceki kiracıdan kalma, elden düşme, derleme toplama eşyalarla döşediğimiz evin kapısından girer girmez insanın içine göçebelik duygusu yayılırdı. Buram buram yersiz yurtsuzluk kokardı odalar, sofalar. Eski püskü koltukların, yayları bozuk çekyatın, üst üste konmuş yatakların üzerine örttüğüm örtüler, pencerelere asılı bulduğumuz perdeler bile geçicilik duygusunu gidermeye yetmezdi. Sanki yeni taşınmış ya da ertesi gün valizimizi alıp kapıyı çekip çıkacakmışız gibiydi ev.

Ne duvarda bir resim ne bir saksı çiçek ne de bir anı; geç kalmış trenin tedirgin bir sabırla beklendiği bir istasyon. Trenin çok gecikeceğini, belki de hiç gelmeyeceğini içten içe bilip de istasyondan ayrılamayan çaresiz yolculardık, istasyondan başka adres bilmeyen, gidecek yeri olmayan sığınmacı kaçaklardık. İstasyonda bekledikçe dönüş yolları büsbütün kapanmamış, dönüş umudu tükenmemiş gibi gelirdi. Eve yerleşmeye gönlümüz razı olmazdı, iğretilikte umut vardı.

Birgün elinde iki saksıyla geldiğinde –hem de en sevdiğim ateş kırmızısı sardunyalar– saksıları balkondan atıp kırmak gelmişti içimden. Çiçeklere gözü gibi bakan, neredeyse her sabah yapraklarını sayan, suyunu toprağını ihmal etmeyen ben, inatla yanaşmadım yanlarına.

Üzerlerinde küçük sincapların dolaştığı ak kavakların gölgelediği bahçeye bakan balkonun bir köşesinde yalnız, bakımsız bıraktım onları. Bakıp büyütmek, yeşillendirip çoğaltmak hakkımızda kesilmiş hükme boyun eğmek, sürgünü kabullenmek demekti; alışmak, uyumlaşmak, kanıksamak, unutmak demekti.

Sardunyalar bana inat, top top, kıpkırmızı açtı; sanki iki saksı değil on saksıydılar. "Bu meret ülkenin lanet havası bunlara iyi geliyor," dedim öfkeyle. "Çiçeklerin suçu günahı yok, birkaç saksı daha alalım, içimiz açılır," dedin. Sana da kızdım.

Sonra kedi geldi. Getirildi, demek daha doğru. "Ben ülkeye dönüyorum, kedimi hayvan barınağına vermek istemiyorum, ona en iyi siz bakarsınız, biliyorum; bana bir iyilik yapın Nina'yı alın," dedi arkadaşımız. Kahverengi deri şık kedi kafesinin içinde yeşil gözlü, simsiyah, sessiz bir kediydi. Kedisiz olamayan, bazen kendini kedi sanan ben; hayvancağızın yüzüne bakmak, kucağıma almak, gıdısını kaşıyıp tüylerini okşamak istemedim. Hayır, yalan! İçime sokmak, sıcaklığını duymak, kulağını kaşırken mırıl mırıl sesini dinlemek istedim aslında; ama öyle put gibi, heykel gibi durdum.

"İlk sahipleri, çocukları olunca zavallıcığı atmış, ben aldım, şimdi ben de gidiyorum. Zaten sahte pasaportla, kaçak gireceğim ülkeye, bir de kediye cesaret edemem. Kedi yerleşiklik demektir, kaçak göçek yaşamlara göre değildir, dedi arkadaşım, sonra ekledi: Çok iyi bir kedidir Nina, seveceksiniz."

Yapmamam gerekirdi, kendime hâkim olmam gerekirdi, biliyorum. Ama dayanamadım, eğilip hayvanı kutusundan çıkardım. Hafif, narin, simsiyah bir tüy yığını... Minik kalbi korkudan, heyecandan deli gibi atıyordu. Bakışları öyle derin, öyle hüzünlüydü ki gözlerimi kaçırdım.

Kedinin yumuşacık sıcaklığının, imdat çağıran çare-

siz bakışlarının, tedirgin teslimiyetinin direncimi yıkmasına izin verdiğim, yerleşikliğin miskin konforuna yenildiğim o kısacık zaaf ânında, Nina'nın aslıma dönüşümün bahanesi, uzun sürgünümüzün simgesi olacağını, bir de göçmen kuş kılığında tebdil gezen bir kedi olduğumu anladım.

Duvarları tuğla yerine kitaplarla örülmüş dipsiz kuyuya döne döne düşüyor. Sonsuz kitap: cilt cilt, milyonlarca, milyarlarca kitap... Kuyunun kızıl kahve sarı loşluğunda sonsuz düşüş... Elinde tuttuğu topluiğnenin –yoksa kibrit çöpü mü?– topuzu büyüyor, büyüyor; boğazını tıkıyor, midesi bulanıyor, boğuluyor. Topluiğnenin başıyla kitapları tek tek yerinden çıkarması gerekiyor. Ebedî imkânsızlığa mahkûmiyetin yürek çatlatan boğuntusu... Henüz Sisifos'u bilmiyor, Prometeus'u da.

Sesler duyuyor: "Ateşi 41'i aştı, artık sayıklamıyor bile."

"Dayanabilecek mi doktor?"

"İğne birazdan etkisini gösterir, çocuklar ateşe dayanıklıdır."

Bağırıyor. Sesi kitaplara çarpıp boğuluyor. Durmadan, döne döne düşüyor. Elindeki topluiğnenin başı küçüldükçe küçülüyor; artık tek bir kitabı bile kaldıramaz. Yukarı bakıyor; gümüşî bir pırıltı. Kuyunun ağzından milyonlarca topluiğne dökülüyor. Mecâlsiz bir çocuk çığlığı duyuluyor: "Kitapları kaldıramam, düşüyorum, düşüyorum!"

Islak beyaz çarşaflara sarılmış küçücük beden sarsılıyor sonra hareketsiz, dalgın yatıyor.

O şatodan bu kaleye, o katedralden şu müzeye koşuşturulan; hepsinin aceleyle, gözucuyla görülüp belleğin arka odalarında birbirine karıştığı gezilerden biri. Trinity College Library Dublin: Old Library, Long Room.

Dış kapıdaki ziyaretçi kuyruğunu aşınca; hediyelik, hâtıralık ıvır zıvır satan dükkânın içinden –mecburen– geçerek giriyorum Uzun Oda'ya. "65 metre uzunluk, 10 metre yükseklik, bilmem kaç milyon kitap, geçici sergiler," vb. vb. diye yazıyor gezi broşüründe.

Kızıl kahve sarı bir alaca aydınlık. Olduğum yerden bakınca on metreden de yüksek görünen pencerelerden yansıyan ışık upuzun koridorun ortasına düşüyor. Raflar, raflara dayalı uzun ahşap merdivenler, iki taraflı asma katta yine tavana kadar kitap rafları, yine merdivenler. Kahverengi, siyah ciltli kitaplar, binlerce, on binlerce, yüzbinlerce kitap.

Birbirine paralel iki kitap duvarı Uzun Oda'nın sonunda kesişip birleşiyor. Olamaz! Sonsuzluğa henüz varılmadı ki, sadece göz yanılması, biliyorum. Yukarı bakıyorum, başım dönüyor. Kitap rafları etrafımı çepeçevre kuşatıyor. Duvarları tuğla yerine kitaplarla örülmüş bir kuyudayım. Kitapların arasından ağır ağır, döne döne düşüyorum. Onları bir bir kaldırmam lâzım, okumam lâzım. İçimde imkânsıza mahkûmiyetin boğuntusu: Artık çok geç, hiçbirini okuyamam.

Yaşamın sonuna doğru yürürken, artık vakit kalmamışken, aslında hiçbir şey bilmediğini, bilebileceklerinin –ve bildiğin sanılanların– milyonda birine bile sahip olmadığını anlamanın dehşeti...

Bir topluiğnem vardı, düşürmüşüm, bulamıyorum. Parmak uçlarım topluiğne başları gibi şişiyor. Buradan çıkmak, kaçmak istiyorum; çıkış yok. Kuyunun orta yerindeki ahşap banklardan birine çöküyorum.

Çocukluğumun ateşli kâbuslarına döndüğüm an...

"Fıstık yeşili, çingenepembesi, kavuniçi giysilerim; ortadan ayrılmış, sıkı topuz yapılmış uzun saçlarım; kafamın içinde bulutlar, içmeden sarhoşluk hali. Yere basmadan yürüdüğüm, beş duyudan sadece dokunmayla yetindiğim, dünyayı duyularımla değil duygularımla algıladığım zamansız mekânsız varoluşum. Ruhsal dengemin kendi yarattığım duygu çıkmazına dayanamayıp çöküşü.

"Size yardımcı olamam, benim bilince çıkarmaya çalışacağım her şeyin bilincindesiniz zaten," demişti ite kaka gönderildiğim psikiyatr. "Sadece ilaç tedavisi önerebilirim, yalnız dikkatli olun, doz aşımını kaldırmayan etkili ilaçlardır bunlar," diye eklemişti. Oysa ben, daha önce tanımadığım, hayretle, şaşkınlıkla izlediğim bu yeni "ben" den memnundum. "Yeni ben," hem kahrediyor, alçaltıyor hem de özgürleştiriyordu. Aklımın ve toplumsal ahlak kurallarının baskısından kurtulmuş bedenimden yayılan davetkâr dalgalar, çevremde çekim gücü kadar caydırıcı gücü de yüksek bir zırh yaratmıştı.

Bir yakınımın kocasıydı, iyi aile babasıydı, tanıştan öte ağabeyimdi. Evde ikimiz yalnızdık. Hazırlanmış bir yalnızlık mıydı, öyle mi denk gelmişti, bilmiyorum. Karşılıklı oturmuş havadan sudan, günlerin getirdiğinden,

sol hareketten konuşuyorduk. Bu konulara meraklıydı, hep sorular sorardı. İstihbaratta çalıştığını, dikkatli olmam gerektiğini söylemişti partiden bir arkadaşım; aldırmamıştım.

Yerinden kalkıp önümde diz çöktüğünü, bulutların arasından fark ediyorum. "Seni istiyorum," diyor. Koltukta hafifçe arkaya doğru kayıyorum. Üzerime abanıyor: "Seninle yatmak istiyorum." İçime yayılan ensest duygusu, onun adına duyduğum utanç, reddetmeye gücüm yetmeyeceği korkusu, burnuma gelen kızışmış kedi kokusu...

"Bu yanlış, ikimiz de pişman oluruz sonra, hayır!" diye mırıldanıyorum. Saçlarımı çözmeye, fıstık yeşili bluzumun yakasını açmaya çalışıyor. Çırpınmıyorum, direnmiyorum, kaçıp kurtulmuyorum. Hırıltıya dönüşen nefesini yüzümde hissetmemek için başımı yana çeviriyorum. Kötü bir filmin kötü bir sahnesini seyreder gibiyim; öyle ruhsuz, duygusuz, tepkisiz. Bacaklarımı ayırmaya çalışırken benden bağımsızlaşan bedenim direnç gösteriyor, kaslarım kilitleniyor.

"Bana vereceksin, vermezsen fena yaparım, hayatını karartırım," diyor. MİT'ten olduğunu mu söylemişlerdi? Koltuğun yanındaki sehpada bir Çin vazosu var. "Komünist kadınla nasıl oluyormuş hep merak ederdim, şimdi öğreneceğim, bana vereceksin," dediğini duyuyorum eliyle bacaklarımı ayırmaya çalışırken.

Yavaşça vazoya uzanıyorum, sehpa devriliyor, adam telaşla geri çekiliyor. Vazoyu kafasına vuruyorum. Tuhaf bir ses çıkıyor, vazo yere düşüp kırılıyor.

"Komünist kadınla yatmak böyle olur işte," diyorum kapıya doğru koşarken. "Şimdi merakınızı giderdiniz!"

O anda sisler, bulutlar dağılıyor; "yeni ben," beni terk ediyor, kendime kavuşuyorum. Yarın çingenepembesi, fıstık içi davetkâr giysilerimi yakacağım, saçlarımı erkek çocuk gibi kestireceğim, bütün ilaçları atıp bulutlardan sıyrılacağım. Yarın kendime döneceğim.

Son nefesini verdiği, sessizce sönümlendiği yatağından alıp toprağa vermemizden birkaç hafta sonra girebiliyorum odasına. Eşyalarını toplamam, etrafı düzenlemem gerekiyor. Elimin yüreğimin varmadığı, gözümü yıldıran, sürekli ertelediğim bir iş. Annemin evdeki ve hayatımdaki izlerini silmekten korktuğumdan mı? Hayır! O izlerin duvarlarda, eşyalarda, odalarda değil benim içimde olduğunu, ne kadar çabalasam silemeyeceğimi biliyorum. Korkum: dolabında asılı çantalarının iç ceplerinde, yatağının karşısındaki komodinin çekmecelerinde, çamaşırlarının arasında sakladığı küçük sırlar. Çocukluğumdan beri kendimi yakın hissetmediğim annemin mahremine girmenin, çok geç kalmış imkânsız bir yakınlaşma doğurmasından çekiniyorum. Ama asıl korktuğum ölüm kokusu.

Oda aydınlık, havadar. Açık pencereden içeri verandayı saran hanımellerinin kokusu sızıyor. Eve ölüm kokusu sinmesin diye pencereleri günlerce açık bıraktım. Yine de...

Çocukluğun karman çorman anıları arasına saklanmış yıkıldı yıkılacak eski, ahşap köşk; bahçede sarı ponpon gülleriyle sarılı bir kameriye. Ahşap köşkün kapısı kalabalık, mermer merdivenlerden inen insanlar omuzlarında tahta bir kutu taşıyorlar. "Sakın buradan bir yere kı-

pırdama, gürültü etme, yaramazlık yapma," diyor annem. "O tahta kutuda ne var?" diye soruyorum fısıltıyla. "Tahta kutu değil tabut," diyor, "içinde Büyük Hala yatıyor."

Saçları erkek gibi kesilmiş ufacık tefecik Büyük Hala'nın neden kutuda yattığını sormaya çekiniyorum. "Büyük Hala çok yaşlıydı, öldü," diyor annem. "Çişim geldi," diyorum. Yalan söylüyorum, eski evin içine girmek, neler olduğuna bakmak, ölümü anlamak istiyorum. Annem sinirleniyor; kolumu hafiften çimdikliyor: "Bu çiş de hep münasebetsiz zamanlarda gelir!"

Kalabalığın arasından geçerek geniş, serin, loş bir sofaya giriyoruz. Tuhaf bir koku geliyor burnuma. Annem helayı soruyor, gösteriyorlar. "Kendin halleder misin?" "Evet, tabii yapabilirim, bebek değilim."

Çişim yok. Alaturka helanın sararmış mermer taşlarını, damlayan taharet musluğunun altındaki ibriği, lavabonun yanına asılı sim işlemeli peşkiri inceliyorum. Sofada burnuma gelen koku yoğunlaşıyor, irin sarısı bir renk alıyor, midem bulanıyor. "Bitti," diye sesleniyorum kapıda bekleyen anneme, kendimi dışarı atıyorum ama o ürkütücü kokudan kurtulamıyorum.

Elimden tutulmuş bahçeye sürüklenirken, "Ölümün kokusu muydu içerideki koku anne?" diye soruyorum. "Yine ne saçmalıyorsun, ölümün kokusu mu olurmuş, hela kokusudur," diyor annem.

O kadar havalandırdım, pencereler günler boyunca açık kaldı, yine de o koku havada dolaşıyor. Büyük Hala'nın öldüğü eski ahşap köşkte duyduğum, belleğime yapışmış, beynimde ölümle eşleşmiş koku bu.

Ölümün kokusu olmaz, hela kokusudur, demişti annem. Kedi, odanın açık bıraktığım kapısından içeri süzülüyor. Burnu, bıyıkları kıpır kıpır, her yeri kokluyor. Sonra annemin boş yatağına çıkıp miyavlıyor. O anda, uzun zaman önce seyrettiğim bir belgeseli hatırlıyorum: yaşlı-

lar evinde, ölüme yaklaşmış hasta yaşlıların ayakuçlarına uzanan ölüm meleği kediyi.

Ölümün kokusu vardır anne, kediler duyar. Söylemiştim de inanmamıştın.

Çocuk, yere çökmüş ağlayan annesinin saçlarını, yüzünü, ıslak yanaklarını okşuyor. Uzun saçlarını yemenisiyle bağlamış genç kadın bitkin düşmüş, tükenmiş, sırtını bir kayaya dayamış, gözyaşları yanaklarından süzülüyor. Belli ki yerinden kıpırdayacak mecâli yok. Kayalık dağların, taşlı çöllerin ortasında günlerdir aç susuz ancak bu kadar dayanmış. Sadece gücü değil tükenen, umudu da tükenmiş. Yanlarından geçen birileri kolundan çekiyor. Her geçen dakika arkalarından kovalayan ölümü yaklaştırıyor. Oyalanmamak, yürümek, yola devam etmek gerek. Yürüyemiyor, bıraksınlar istiyor, ölmeye yatmak istiyor.

Menevişli mavi gözlü kız çocuğu, anneyi göğe yükseltmeye gelmiş bir melek tasviri. Ağlamadan, konuşmadan, durmadan annesinin yüzünü öpüyor, okşuyor. Genç kadının yüzüne dudaklarıyla her dokunuşunda toz toprak içinde kalmış, kıtıklaşmış sarı bukleleri annenin yüzüne dağılıyor. Minik ellerini kadının saçlarında, yüzünde, ıslak yanaklarında gezdiriyor usulca, incitmemeye çalışarak. Küçük kız annenin ağlamasına dayanamıyor. Anne ağladı mı dünya kararıyor, korkuyor. Korkuyu biliyor, öğrendi; ama ölümü bilmiyor.

Kara maskeli, kara giysili, kara bayraklı, bıçaklı, si-

lahlı adamlar babayı sürükleyerek götürdüklerinde de ağlamıştı anne, hatırlıyor. Sonra akşam karanlığında yollara düşüp dağlara tırmandıklarında anne artık ağlamamıştı; korkma, kurtulacağız demişti minik kızını kucağına alıp sapsarı bukleli kafasını göğsüne gömmüştü.

Yalnız değillerdi; başka anneler, başka çocuklar, bebeler, yaşlılar, gençler vardı. Kaçıyorlardı. Yürümüş, yürümüş, yürümüşlerdi. Susamıştı, su vermişti anne, acıkmıştı ekmek vermişti. Sonra ekmek de, su da bitmişti. Biraz dayan, kurtulacağız, çok su, çok yiyecek var gideceğimiz yerde demişti annesi, dayanmaya çalışmıştı, ağlamamıştı; ama şimdi anne ağlıyor. Anne ağlıyorsa korkacak bir şey var demektir, çocuk bunu hissediyor.

Kamera, küçük kızın gözlerini "zumluyor". Yere bitkin yığılmış genç kadının yanaklarından süzülen yaşları "zumluyor". Çevresinde çaresiz, telaşlı dolaşıp minik elleriyle annesinin gözyaşlarına dokunmasını, yüzünü okşamasını yakın plan yansıtıyor ekrana.

O anda ekranı parçalamak istiyorum. İnsanın vahşetinin, acımasız gaddarlığının, ikiyüzlülüğünün hayasızca teşhirine dayanamıyorum. Annesinin gözyaşlarına incecik parmaklarıyla dokunan çocuğun gözlerindeki çaresizliği, korkuyu gözümün içine, yüreğimin ortasına sokabilen "gelişme"nin insanın acısına kayıtsızlığına lanet okuyorum. O anda; iki satır yazı, birkaç damla gözyaşı, bol laftan öte bir şey yapamamanın çaresizliğiyle, kendi yetersizliğimin hıncını televizyondan çıkarıyorum. Elimdeki kitabı ekrana fırlatıyorum.

An gelir bütün anların toplamı olur. Yaşamın bütün anları tek bir âna sığar. O yoğunlaşmış an, sizin gerçeğinizdir, özünüzdür, olabildiğiniz olamadığınız, yaşayabildiğiniz yaşayamadığınız her şeydir. "Siz"dir.

Yıkıntıların altında, taşların arasında açmış inatçı, azimli bir sarı papatyadır. Rüzgârda dalgalanan yemyeşil buğday tarlalarıdır. Doruklardaki karların batan güneşin alevleriyle kanamasıdır. Akşam vakitlerinde göllerden havalanan su kuşları, vâdilere birden inen sisler, denizin gümüşî pırıltısıdır. Terk edilen köpeğin gözyaşları, yakılan köyünden kaçan çocuğun göğsüne bastırdığı kuzusu, pembe burnu ıslak bir karakedi, öksüz bir kaplumbağa, aç bir çocuk, sevgisiz bir ihtiyar, umudu tükenmiş bir insandır. Gül diplerine gömülen dilekler, hep hayal kalmış hayaller, erişilmemiş menziller, erişilmiş umutlar, ıskalanmış güzellikler, yaşanmış güzellikler, tüketen tutkular, coşkulu zaferler, ezik yenilgilerdir. İlk sevişmenin acemi hazzı, cinselliğin pervasız doyumu, "yeni"nin heyecanı, "eski"nin ağırlığı, geçmişin tükenmişliği, geleceğin özgürlüğüdür. Birleşmelerdir, ayrılıklardır, kavuşmalardır, vedalardır, aldatmanın dayanılmaz çekiciliği, sadakatin ağır bedelidir. Aşklardır, dostluklardır, yoldaşlıklardır, dostlukların bitişi, aşkların tükenişi, yoldaşlarla yol-

ların ayrılması, gecikmiş sevgilerin pişmanlığı, onarılmaz hataların çaresizliğidir. Yeni yollar, yeni dostluklar, yeni ufuklardır. Başarmanın sevinci, aşkın coşkusu, neşenin kıpır kıpır oyunbazlığıdır.

An gelir, yaşadığınız bütün anların toplamı olur.

Avucunuzda yaralı bir kuş, bir kedi yavrusunun sıcaklığı, küçük dilencinin açılmış avuçları, vurulmuş bir çocuğun cansız bedeni, ölü oğlunu kollarında taşıyan baba, yüzünün çizgilerine binlerce yılın kederi kazınmış yaşlı adamdır. Doğurmadığınız çocuklar, doğurup yitirdiğiniz çocuklardır. Demir parmaklıklar arasından koğuşa süzülen ayışığı, mahpushane koğuşlarından yankılanan yanık türküler, işkence odalarının kanlı karanlığı, hücrelerin onurlu yalnızlığıdır. Sürgündür, göçebeliktir, yabancılıktır. Hayal kırıklıkları, yanılgılar, yenilgiler, çöküşlerdir. Kendine yenik çıkılan hesaplaşmalar, "utangaç keşke" lerdir. Yitirildikçe küllerinden doğan umutlar, doğacak çocuklarla gelecek yarınlar, yarınlardaki sonsuz imkânlardır. Ülkeler, şehirler, yollar, meydanlar, tırmanılan yokuşlar, kaleler, surlar, denizler, okyanuslar, ille de dağlardır. Grev çadırları, miting meydanları, yürüyüş kollarıdır. Hepsi yitirildiğinde geride kalan boşluk, yürekte büyüyen karanlık, giderilemeyen özlem, hiçlik duygusu, sona varma arzusudur.

An gelir yorulursunuz.

Gitme vaktidir.

Babası bebeği görebilsin diye çocuğu kucağıma alıp cama yaklaştırıyorum. Bebek minik ellerini babasına uzatıyor. Yaşlı adam, ihtiyarlık lekeleriyle bezeli, ince parmaklı, hünerli ellerini oğluna uzatıyor. İki minik, iki büyük el soğuk cama çarpıyor. "Görüş bitti!" diye bağırıyor nöbetçi. Parmaklıklar arkasındaki adamın, yaşlı babanın, minik bebeğin gözlerinde biriken yaşlar, o an okyanus kadar bir damla olup görüş hücresini dolduruyor.

Oya Baydar, yine unutulmayacak incelikte bir metin sunuyor okuruna; olaylarla değil anlık duygularla anlatılan bir yaşamöyküsü, bir çeşit otobiyografik roman bu. Öyle anlar vardır ki, bir bakış, bir ses, bir mimik; insana, dünyaya, yaşamanın eşsiz güzelliğine ya da derin kederine dair çok şey anlatır. O ânın duygusunu sadece biz biliriz, biz hissederiz. O anlar yalnızca bizimle vardır.

Yetim Kalacak Küçük Şeyler'de Oya Baydar o anları derliyor; yetim kalmasınlar, başkalarında yaşasınlar diye. Çünkü, *"An gelir, gitme vaktidir."*

can
canyayinlari.com twitter.com